

ΒΥΡΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΑΠΛᾶ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΤΟΣ Α΄.—ΤΟΜΟΣ Α΄.

4 ΙΟΥΝΙΟΥ 1874.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 5.

Ο ΒΥΡΩΝ

ΒΙΟΣ, ΠΟΙΗΣΕΙΣ, ΤΕΛΕΥΤΗ ΑΥΤΟΥ.

(Συνέχεια ἴδε φυλλάδ. δ΄.)

Εἶδομεν, ὅτι οὐδεμία, ἐξ ὧσων παρενέπεσον, ἐναντιότης ἴσχυσε ν' ἀποτρέψῃ τὸν ποιητὴν ἡμῶν ἀπὸ τῆς εὐγενοῦς καὶ μεγαθύμου ἀποφάσεώς του. Πλέει ἤδη πρὸς τὴν Ἑλλάδα¹ ἐν Λιβόρνω, ὅπου προσώρμισεν ἐπὶ μικρὸν τὸ πλοῖον, λαμβάνει ᾧδὴν τινα ἐγκωμιστικὴν τοῦ Γοιθίου (Goethe), τοῦ ἐφαμίλλου του τούτου κατὰ τὴν ποιητικὴν δόξαν, ἐὰν μὴ τὸ μεγαλεῖον τῶν αἰσθημάτων,¹ παρα-

λαμβάνει εἰς τὴν συνοδίαν του τὸν Ἀγγλον Ἀμιλτώνα Βράων (Brown) καὶ ἀρχὰς Αὐγούστου κατενοδοῦται εἰς Κεφαλληνίαν, ἀπὸ ἧς δὲ εἰς Μεταξάτα, χωρίον ἀπέχον μικρὸν τοῦ Ἀργουστολίου, ἀφοῦ διέμεινε, κατ' ἀρχὰς, ἐν τῷ πλοίῳ του ἐξ ἑβδομάδας, παρέμεινε αὐτόθι. Ἐσκέφθη ὅτι ἔπρεπε, πρὶν ἢ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς, ἀποστείλας συγχρόνως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τοὺς δύο Ἀγγλους συνοδοιπόρους του, τὸν Τρελῶνα καὶ τὸν Βράων, ἀναγγέλλον τοὺς φιλελληνικοὺς σκοποὺς αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀγγλι-

τάφρασιν τοῦ ἐν λόγῳ ποιήματος, ὑπὸ τοῦ εὐφαντάστου ποιητοῦ κ. Φ. Οἰκονομίδου.

¹ Ἐν ταῖς ἐπισημασίαισι θέλομεν δηλοποιεῖσαι με-

κῆς ἐπιτροπῆς, δι' ἐπιστολῶν του, ἰταλιστῶν γεγραμμένων, ὧν τὴν μίαν, ἐν μέρει, δημοσιεύει ὁ κ. Τρικούπης, ἐν τῇ ἐαυτοῦ *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως* (τόμος Γ' ἐν σελ. 366, σημ. β'), παραλαβὼν αὐτὴν ἐκ τῶν *Ἑλληνικῶν Χρονικῶν* τοῦ Μεσολογγίου.¹ Ἐπεκράτουν δὲ τότε, κατὰ τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν ἱστορικόν, ἐν Ἑλλάδι ἀνωμαλίας καὶ ἐμφύλιοι παραχαί, ὧν ἕνεκα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦτοι τὰ ἔτη 1822—1824, ὁ Μενδελσών, ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, ἔτη τῶν δοκιμασιῶν ἀποκαλεῖ, «τὸ δὲ Μεσολόγγι κατοικία μάλλον ἐχθρῶν ἢ δημογενῶν ἐφαίνετο.» Εἰς δὲ τὴν ἑτέραν, ἣν παρέδωκε τῇ κυβερνήσει ὁ φθὰς ἤδη ἐν Ἑλλάδι συνταγματάρχης Leicester Stanhop (Στανῶπ), ἀπεσταλμένος καὶ οὗτος τῆς ἐν Λονδίῳ φιλελληνικῆς ἐπιτροπῆς, γράφει. «Εἰμι λίαν ἀνήσυχος, μανθάνων ὅτι αἱ διχόνοια ἐν Ἑλλάδι δὲν καταπαύουσιν, ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν αὐτὴ δύναται νὰ ἐπιτύχη τέλειον θρίαμβον, ὄντα εἰσέτι μερικόν.

«Τρία τινὰ ἔχει νὰ προσδοκᾷ σήμερον ἡ Ἑλλάς· ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της, νὰ γίνῃ ὑποτελής τῶν Εὐρωπαϊῶν δυνάμεων ἢ νὰ ὑποκύβῃ αὐθις ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Διέξοδον ἄλλην δὲν ἔχει. Αἱ ἐμφύλιοι διχόνοια εἶναι ἡ ὁδός, ἣτις θέλει φέρει αὐτὴν εἰς τὰ δύο τελευταῖα. Ἐὰν ζηλοῖ τὴν τύχην τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Κριμαίας τὴν ἀποκτᾷ πάραυτα, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν τῆς Ἰταλίας· ἐὰν ὅμως ἐπιθυμῇ νὰ γίνῃ ἀληθῶς ἐλευθέρη καὶ αὐτόνομος Ἑλλάς, ἀνάγκη νὰ καταπαύσῃ ἀμέσως τὰς διαιρέσεις της· βραδύτερον δὲν θὰ ἦναι πλέον καιρός...»

Ἡ ἀπόφασίς του ὅπως ἀφιερωθῇ θυσιάζων τὰ πάντα, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του, τῷ Ἑλληνικῷ ἀγῶνι, ἦν ἀμετάκλητος ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης στιγμῆς, ὡς εἶδομεν. Τοῦτο ἐκδηλοῖ ὁ μέγας φιλέλληνας καὶ ἐν ὅλαις ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ πρὸς διαφόρους· «Ὁρεῖλω, ἔγραφε τῇ κομησίᾳ, ν' ἀφιερωθῶ εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων ἐκ κλίσεως ἅμα καὶ ἐκ καθήκοντος καὶ τιμῆς. Πρὸς δὲ τὸν κ. Bowring, γραμματέα τῆς ἐν Λονδίῳ φιλελληνικῆς ἐταιρείας, ἔγραφεν ἔτι ἐμφαντικώτερον.

¹ Ὁρα καὶ Βύρωνος φυλλ. Β'. σελίς 136 ἐν τῷ πανηγυρικῷ τοῦ εὐπαιδευτοῦ καθηγητοῦ κ. Οἰκουμένηου.

«Σὲ ἱκετεύω, ἐνεργήσατε νὰ ἐξυπνήσωσιν αὐτοῦ αἱ καρδίαι ἡμῶν τῶν Ἀγγλων. Ἐλκύσατε αὐτὰς εἰς ἐπιχείρημά τι γενικώτερον. Τὸ κατ' ἐμὲ, συνεδέθη τῷ Ἑλληνικῷ ἀγῶνι, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἐλπίς, ὅτι δύναμαι νὰ ὦ χρήσιμος αὐτῷ, ἐπαξίως τῶν προθέσεών μου. Μόνη ἡ διαγωγὴ τῶν Ἑλλήνων, οὐχὶ δὲ ἡ Ἰερά Συμμαχία ἢ οἱ ὀθωμανικοὶ στρατοὶ θὰ ἠμπορέσουν νὰ μὲ ἀποσπάσωσιν ἐκεῖθεν.»

Ἀναμένων τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀπεσταλμένων του, ἐπεχείρησεν ἡμερομηνίαν ἐκδρομῆς εἰς Ἰθάκην, χάριν τῶν δημοτικῶν ἀναμνήσεων ἐπανακάμψας δὲ εἰς Μεταξάτα, ἐθλίβη, πληροφορηθεὶς, ὅτι ἡ μόνη ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ θυγάτηρ Ἄδα ἠσθένει, ἡ δὲ Ἄδέλλα, θυγάτηρ αὐτοῦ φυσικῆ, ἣν εἶχεν ἐμπιστευθῆ εἰς τινα μονὴν τῆς Ἰταλίας, ἀπεβίωσε. Δὲν ἐβράδυνε ὅμως νὰ λάβῃ ἀγγελίαν περὶ τῆς ἀναρρώσεως τῆς Ἄδας του, καὶ οὕτω καθυσχύασε, κατὰ τοῦτο, ὁ σάλος τῆς ψυχῆς του.

Ἐν τῷ μεταξύ, λαμβάνει ἐπιστολὴν τοῦ ἀειμνήστου ἥρωος Μάρκου Βότσαρη, παρακινούντος αὐτὸν νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἔλευσίν του.

«Τίποτε νὰ μὴ σὲ ἀποτρέψῃ, ἔγραφεν ὁ Μάρκος, ἀπὸ τοῦ νὰ ἔλθῃς εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος. Πολυάριθμοι εἶναι οἱ ἀπειλοῦντες ἡμᾶς ἐχθροὶ, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἀποκρούσωμεν, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐσχότητός σου...»

Ὁ Μάρκος ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐσηκνωμένος πρὸ τοῦ Καρπενησίου, ὅπου εἶχε συγκεντρωθῆ ὁ ἐξ ὀκτακισχιλίων Ἀλβανῶν στρατὸς τοῦ Μουσταῖ Ἰσὴρα πασᾶ, καθ' ἣν ἡμέραν ἐμελλε νὰ ἐπιπέσῃ νυκτικὸς εἰς τὸ ἐχθρικόν στρατόπεδον, μετὰ τριακοσίων πενήτηκοντα ἀνδρείων Σουλιωτῶν καὶ νὰ ἀποθάνῃ τὸν ἐνδοξὸν ἐκεῖνον θάνατον τοῦ ἥρωος, ὅστις ἀνέδειξεν αὐτὸν νέον Λεωνίδα. Δὲν ἐβράδυνε δὲ καὶ ὁ ἀείμνηστος Μαυροκορδάτος, ἔλθων πρὸ μικροῦ εἰς Μεσολόγγι καὶ ἀναγορευθεὶς Γ. Διευθυντῆς τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, νὰ ἐπιστεῖλῃ τῷ Βύρωνι, γράφων αὐτῷ, νὰ ταχύνῃ τὴν εἰς Μεσολόγγι ἔλευσίν του, λέγων σὺν τοῖς ἄλλοις· «Αἱ συμβουλαὶ σου ἐκζητοῦνται ὡς χρῆσιμοι, ἡ παρουσία σου, ἢ τοσοῦτον ὑπὸ πάντων πολυμύνη, θέλει

μεταβάλλει ὀλοτελῶς τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων...» καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀγγλος καὶ εἰς τῶν προσφιλεστέρων φιλελλήνων συνταγματάρχης Στανῶπ προσέθετε· «Τὴν ἐσπέραν ταύτην διηρχόμενος τὰς ἀγυῖας τῆς πόλεως (τοῦ Μεσολογγίου) καὶ ὁ λαὸς περικυκλώσας με ὡσεὶ στασιάζων, ἐζήτηε τὸν Βύρωνα, τὸν περιμενόμενον ὡς τὸν Μεσσίαν.»

Χάριν συντομίας, παραλείπομεν νὰ ἐνδιατρίψωμεν λεπτομερέστερον περὶ τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ βίου τοῦ ποιητοῦ. Ἀφίερου ἐαυτὸν διηνεκῶς εἰς τὰς περὶ Ἑλλάδος σκέψεις καὶ φροντίδας του, ἀλληλογραφῶν περὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀγαθοποιῶν πάντα ἐμφανιζόμενον Ἑλληνα, περιθάλλων ἀπόρους Ἑλληνικὰς οἰκογενείας. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν τοσοῦτων καὶ ἐπιπόνων ἀσχολιῶν του, ἠρέσκετο, χάριν ἀναψυχῆς, νὰ συζητῇ περὶ θρησκείας μετὰ τοῦ δόκτορος Kennedy, Ἀγγλου ἱατροῦ καὶ μεθοδιστοῦ τὴν αἵρεσιν, ἀναλαβόντος νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τῷ Βύρωνι. Καὶ δὲν ἦτο μὲν οὗτος θρησκός, ἀλλ' ἦν δλιγώτερον ἄθρησκος ἢ ὅσον ἐπιστεῦτο κοινῶς, ὡς ὁ ἴδιος ἔλεγεν. Ἀνεγίνωσκε καθ' ἐκάστην τὴν Ἰεράν Γραφήν, καὶ οὐδέποτε τὸν ἀφινεν ἡ Βίβλος, ἣν ἐδωρήσατο αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ του, κατὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν. Κατὰ τοῦτο δὲν κρίνομεν ἄσπιον νὰ παραθέσωμεν περικοπὰς ἐπιστολῆς του τινός, ἣτις ἐθεωρήθη ὡς ὁμολογία πίστεώς του, ἐν ἐποχῇ προγενεστέρᾳ.

«Ὡς πρὸς τὰς γνώσεις μου, δύναμαι νὰ εἶπω, μετριοφρόνως, ὅτι εἰσὶν ἀρκούσαι κατὰ τὴν ἱστορίαν. Ὀλίγων λαῶν ἀγνοῶ τὰς τύχας, ἀπὸ Ἡροδότου μέχρι Γίββωνος. Καὶ αἱ κλασικαὶ σπουδαὶ μοὶ εἶναι οἰκτεῖαι ὡς εἰς πάντα μαθητὴν, ἀφιερώσαντα αὐταῖς δεκατρία ἔτη σπουδῆς. Γινώσκω τοὺς νόμους τῆς πατρίδος μου, ὅσον νὰ μὴ ὑποπέσω εἰς τὴν ποινὴν τῆς λαθροθηρίας (poaching.) Ἐνησχολήθη σπουδάζων τὸ πνεῦμα τῶν νόμων καὶ τοὺς νόμους τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ βλέπων τοὺς τελευταίους συνεχῶς παραβιάζομένους ἀπεθαρρύνθη σπουδῆς τοσοῦτον ματαίας. Ὡς πρὸς τὴν Γεωγραφίαν, εἶδον ἐπὶ τοῦ χάρτου τῶν χωρῶν, ὅσας οἱ πόδες μου οὐδέποτε θέλουσι δυνήθῃ νὰ περιέλθωσιν. Ἐδιδάχθη ἱκανὰ μαθηματικὰ, ὥστε νὰ σκοτισθῇ ὁ νοῦς χωρὶς νὰ φωτισθῇ. Ὑπέλαβόν ποτε ἐμυτὸν

φιλόσοφον καὶ παρεδόθην εἰς πλείστας ὄσας παραλόγους θεωρίας καὶ πλάνας. Ἀφοῦ ἐπρέσβευσεν τὰ τῆς Στοῆς, συνεπεία πτώσεώς μου ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ τῆς προξενθησίης μοι ἀλγυδόνος ἀπέπτυσεν τὸν Ζήνωνά καὶ ἠσπασθῆν τὰ τοῦ Ἀριστίππου, λέγων ὅτι τὸ καλὸν εἶναι μόνον ἡ ἡδονή. Ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν προτιμῶ τὸν Κομφουκίον ἀπὸ τὰς δέκα ἐντολάς καὶ τὸν Σωκράτη ἀπὸ τῶν Ἀπόστολων Παύλου· εἰς τὴν θρησκείαν δὲ ὑποστηρίζω τὴν χειραφέτησιν τῶν καθολικῶν καὶ οὐδόλως ἀναγνωρίζω Πάπαν... Ἡ ἀρετὴ ἐν γενεῇ, ἢ ἐκάστη ἀρετὴ ἰδίᾳ, εἶναι, κατ' ἐμὲ διάθεσις τῆς ψυχῆς, αἶσθημα, οὐχὶ δὲ ἀρχή. Φρονῶ, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι τὸ πρώτιστον προσὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ θάνατος δὲ ὕπνος αἰώνιος, τοῦ σώματος τοῦλάχιστον. Ἰδοὺ ἡ σύντομος ἔκθεσις τῶν δοξασιῶν τοῦ διεστραμμένου Γεωργίου Βύρωνος, μεχρὶσσοῦ μεταβάλλει αὐτάς...»

Τὸ εὐτράπελον τοῦ ποιητοῦ, εἰς ὃ ἠρέσκετο ἀείποτε σχεδὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του, ἐκδηλοῦται καὶ ἐνταῦθα.

Ἀλλὰ καιρὸς ἦδη, ἐν τῇ σκιαγραφίᾳ ἡμῶν ταύτῃ, νὰ ἱστορήσωμεν τὰ τοῦ Βύρωνος, ὡς ὑπεσχόμεθα, ὑπὸ ὑψηλότεραν ἔποψιν, τὴν Ἑλληνικώτεραν τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος, μετ' οὗ τοσοῦτον στενωῶς συνδέεται τὸ ἐνδοξὸν ὄνομα ΒΥΡΩΝ.

Ὁ ἡμέτερος Τρικούπης, (*Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως*, ἐκδοσις δευτέρα,) εἰ καὶ ἐπὶ τὸ συντομώτερον πραγματευθεὶς τὰ περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καταδεικνύει, γενόμενος μάλιστα μάρτυς αὐτόπτης, τὸ μέγεθος καὶ τὴν σπουδαιότητα τοῦ γεγονότος. «Ἡ προσεχὴς ἔλευσις τοῦ Βύρωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα, λέγει ὁ εἰρημένος ἱστορικός, καὶ τὰ ἐντεῦθεν προσδοκώμενα ἐνέβαλον εἰς κίνησιν τοὺς πάντας.» Περὶ αὐτοῦ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἱστορικοὶ, ἐν οἷς ἰδίως ὁ Γερβίνος, ὁ Μενδελσών, διὰ μακρῶν καὶ μετ' ἐμβριθείας διέλαθον. Δὲν θέλομεν δὲ κατακριθῆ παραθέτοντες ὧδε τὰ ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς Μενδελσῶνος ἱσορούμενα¹.

«Ὁ λόρδος Βύρων», λέγει, ἀποκαλέσας

¹ Ἐρανεζόμεθα ταῦτα ἐν τῆς ἀναχίτης μας μεταφράσεως τῆς προκειμένης ἱστορίας ὑπὸ τοῦ παιδαγωγικοῦ καὶ φιλοτιμοῦ νέου κ. Μ. Γ. Παπαρηγοπούλου, υἱοῦ γόνου τῶν πρωτογενῶν τῆς ἀναγεννήσεώς μας.

αὐτὸν μικρόν τι ἀνωτέρω, μάρτυρα τῆς νέας κοινωρίας, ὑπῆρξε μέγας, ὡς ἄνθρωπος, ὅπως ὑπῆρξε μέγας καὶ ὡς ποιητής· ἀπέδειξε τῷ τοῦ ἐν Ἑλλάδι.

Ἐγνώριζε τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ οὐδόλως ἠπάτηθησαν ὑπὸ ποιητικῆς πλάνης. Σπανίως δὲ μετέβη φιλέλληνας ἄλλος εἰς τὴν Ἑλλάδα τοσοῦτον ἐλεύθερος ἀπὸ πάσης προκαταλήψεως.

«Καὶ περὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ χαρακτήρος τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως οὐδὲν ἐπιπλάνατο: Ἐγνώριζεν ὅτι ἐπαρουσίαζετο εἰς τὸ κοινὸν ὡς συνήγορος καὶ προασπίστης ἀτυχοῦς καὶ ἀπολωλὸτος νομιζομένου ἐπιχειρήματος: Ἄλλ' οὐδὲν ἤπτον ἀνεδέχθη μετ' ἀκαράδαντου θάρρους τὴν ἀποστολὴν τοῦ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς πληρεξούσιος τῆς φιλελληνικῆς τοῦ Λονδίνου ἐπιτροπῆς.

Ἐν τῷ μέσῳ ἀνωμάτων καὶ δυσαρέστων περιστάσεων δὲν ἀπώλεσε τὴν ἀταραξίαν, ὁ μέγας ἀνὴρ, τὸ δευδερεὲς καὶ ἐποπτικὸν βλέμμα του. Ὁρμηθῆ δ' ἐκ τῆς ἐν Κεφάλληνια διαμονῆς του, ἵνα πληροφορηθῆ περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῶν προθέσεων τῶν πατριῶν, ἀπέφυγεν ὅμως ἐπιμελῶς νὰ συσχετισθῆ στενότερον εἴτε μετὰ τούτου εἴτε μετ' ἐλείνου τῶν ἀρχηγῶν. «Ἄν ἀνεχώρουν πρότερον ἐντεῦθεν», ἔγραφε τὴν 7ην δεκεμβρίου τοῦ 1823 ἐκ Κεφαλληνίας πρὸς τὸν γραμματέα τῆς ἐν Λονδίῳ φιλελληνικῆς ἐπιτροπῆς Blaquière, «ἤθελον μὲ ἀνάγκασαι νὰ προστεθῶ εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἄλλην πατριάν. Καὶ τώρα ἐτι ἀμφιβάλλω ἂν δὲν θέλῃ μοι συμβῆ τοῦτο, ἀλλ' ὅμως θέλω πράξαι πάντοτε ὅ,τι κάλλιον». Κατὰ βῆθος, συνεπάθει μᾶλλον πρὸς τοὺς κυβερνητικοὺς ὁ Βύρων ἢ πρὸς τοὺς παλληκαράδες. μᾶλλον πρὸς τὸν λεπτόν τοὺς τρόπους καὶ εὐρωπαϊκῶς μεμορφωμένον Μαυροκορδάτον ἢ πρὸς τὸν Καλοκοτρώνην. Ὅθεν καὶ ἐπεμψε τὸν ταγματάρχην Stanhop μετὰ κολακευτικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, καὶ τῷ διεβεβαίου ὅτι ἐθαύμαζε τὸ θάρρος αὐτοῦ, τὰ διανοητικὰ πλεονεκτήματα, καὶ ἰδίως τὴν τιμιότητά του». Ἀπεκάλει δὲ αὐτὸν «Βασιγετῶνα ἢ Κοσκιοῦσκον τῆς Ἑλλάδος».

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μαυροκορδάτος περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1823 μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς Ἰθάκας εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ κα-

τέστησε πρόσεκτικὸν τὸν λόρδον εἰς τὴν σπουδαίότητα τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἐπειδὴ συνάμα ὁ Stanhop πρόετρπεν αὐτὸν ἐπιμόνως νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖσε, ἀπεφάσισεν ὁ Βύρων νὰ μεταβῆ καὶ μεῖνῃ τότε οὐχί, ὡς ὁ Κολοκοτρώνης ἐπεθύμει, εἰς Πελοπόννησον, ἀλλ' εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα.

Τὴν πρωτὴν τῆς 5ης Ἰανουαρίου τοῦ 1824 (24 δεκεμβρίου 1823) ἐνεφανίσθη, ἐκ τῆς τρικυμίας καὶ τῶν Τούρκων ὡς ἐκ θαύματος διασωθεὶς, εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως, ἐνθα ὑπεδέξαντο αὐτὸν διὰ λαμπρῶν τιμῶν καὶ ἐχαίρετσαν οἱ κάτοικοι ὡς πολιτικὸν Μεσσίαν. «Σὲ περιμένομεν ὡς τὰ νεογνὰ χελιδόνος περιμένοσι τὴν μητέρα των» τῷ ἔλεγον. Ἄλλὰ δὲν ἠδύνατό τις αὐτ' ἐπρεπε βεβαίως γὰρ συγκινηθῆ βαθέως ὑπὸ τοιούτων διαβεβαιώσεων, καὶ ὁ Βύρων ἐγίνωσκε καλῶς ὅτι ἅπασαι αἱ τιμαὶ κατὰ βῆθος ἐνέκρυπτον λίαν ὑλικὸν σκοπὸν, ὅτι ὁ πονηρὸς οὗτος λαὸς ἐβλεπεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ «μυλόρδου» τὴν χρηματικὴν δυνάμιν αὐτῆς τῆς Ἀγγλίας, τὰ ἀγγλικά δάνεια, καὶ ἐνόμιζε τὰ θυλάκια καὶ βαλάντια αὐτοῦ ἀνεξάντλητά.¹

¹ Ἐνταῦθα ὁ φιλέλληνας ἱστορικὸς ἐκφράζεται κάπως παρατόλμως· ἦσαν μὲν οἱ ἀποδιέποντες εἰς τὴν χρηματικὴν ἀπὸ τοῦ Λόρδου ὠφέλιμοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι χάριν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος· ἄλλως δὲν θὰ ἐθυσίαζον περιουσίας, ἀναπαύσεις, ζωνὴν! Κατὰ τοῦτο ὁ Μενδελῶν δὲν τεκμηριεῖ τὴν συνήθη ἀμεροληψίαν καὶ κρίσιν τοῦ μετὰ δευτέρας σκέψεως θέλει καὶ αὐτὸς συνομολογήσει τοῦτο. Ὁ Βύρων αὐτὸς, εἰ καὶ ἀσφαλῶν ἐπὶ ταῖς διανομαῖς ἡμῶν, ἐκρίνε περὶ ἡμῶν ἐπιεικέστερον, ἀποδίδων πολλὰ τῶν ἐλαττωμάτων μας εἰς τὰς τότε περιστάσεις καὶ εἰς τὴν μακροχρόνιον δουλείαν τοῦ γένους· δὲν ἐπελανθάνετο τοῦ ἡμῶν ἀρετῆς ἀποέννυται δούλειον ἡμῶν. Ἄν καὶ ἐλάμβανεν πανταχοῦθεν πληροφορίας περὶ τῶν τότε ἐπικρατούσων ἀθλιότητων μεταξὺ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ διεγίνωσκε, καθ' ἃ σημειοῦσι οἱ κυριώτεροι τῶν βιογράφων τοῦ, εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἔθνους τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀκαταμάχητον θέλησιν καὶ προσπάθειαν νὰ μὴ ψεύσῃ τὸν ἱερὸν ὄρκον τοῦ «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος» καὶ ἔδρασε τὴν καταπληκτικὴν ἁμοιότητά των νεωτέρων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς προγόνους των, τὸν ἔξοχον καὶ μέγαν τοῦτον λαόν, ὅστις, ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεγίστων καὶ βικιοτέρων διανομιῶν του, ὡμολογεῖ, συνκινῶν ὡς ἀνὴρ ἐν ἄρα γενικοῦ κινήτου.

ΣΗΜ. Κ. Η.

Ἐν θαυμασίᾳ μεταλλαγῇ ἀπέδειξεν ὁ Βύρων διὰ μιᾶς ὅτι ἐξήφάνισεν ἐν ἑαυτῷ τὸν φαντασιώδη καὶ περὶ τὰς ἰδέας ἐνασχολούμενον ἄνδρα καὶ ἠδύνατο νὰ ἦναι καὶ αὐτὸς ἕλως διόλου, τὸ δὲ λεγόμενον, «ἀνθρώπος τοῦ κόσμου.» Ὁ Ἀλκιβιάδειος αὐτοῦ χαρακτήρ φαίνεται αἰφνης λαμβάνων νέαν τροπὴν; ἀφ' οὗτο ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργῆ καὶ πράττῃ πρὸς μέγαν σκοπὸν. Ἡ δὲ σκαιὰ ἐλείνη, ἡ πλήρης δοκιμασιῶν καὶ στερήσεων ζωὴ, ἥτις τὸν περιέμενεν, ἀνέδειξε τὴν πρακτικὴν διὰ θεσιν καὶ φρόνησιν τοῦ Ἀγγλοῦ ὡσεὶ τινὰ δροσερὰν καὶ ὑγιᾶ πηγὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀναβλύζουσαν. Ὅθεν καὶ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἶχεν ἐπιστήσει τὴν προσοχὴν τοῦ νοός του μόνον εἰς δυνάτα καὶ κατορθωτά. Οὕτω προσεπάθησε νὰ μεταβάλλῃ τὸν τρόπον τοῦ μάχεσθαι ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον ἐνταῦθ' καὶ φιλάνθρωπότερον, νὰ καταργῆσῃ τὰς βασάνους καὶ τὸν φόνον τῶν αἰχμαλώτων. Ἐφ' ᾧ καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν Γιουσουφ, τὸν Τούρκον διοικητὴν τῶν Πατρῶν, συνιστῶν αὐτῷ ἠπιωτέραν συμπεριφορὰν, ἐν ᾧ συνάμα τῷ ἐπέστρεψε Τούρκους αἰχμαλώτους. Ἀκολούθως προσεπάθησε ἵνα τὰ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐπικρατοῦντα ἀντίζηλα καὶ ἀντίπαλα κομματικὰ στοιχεῖα συνδιαλλάξῃ, δεικνύμενος αὐτὸς οὗτος μάλιστα ἀνώτερος τῶν διενέξεων καὶ ἐριδῶν των, καὶ ἀποφεύγων πᾶσαν στενὴν συσχέτισιν τοῦ πρὸς τοὺς διάπληκτικὸν ζουμένου. Πανταχοῦ δὲ καὶ εἰς πάντας συνεβούλευε τὴν σύμπνοιαν καὶ ὁμόνοιαν καὶ δσάκις Ἑλλήνι τις ἐζήτει νὰ συκοφαντήσῃ τὸν ἀντίπαλόν του πρὸς αὐτὸν, ὠδήγει παρευθὺς τὸν παραπονούμενον πρὸς τὸν κατηγορούμενον, τὸν αἴτιον τῶν παραπόνων του, καὶ τῷ ἀνεκονίον φανερά τὰ κατ' αὐτοῦ παρὰ πονά τοῦ ἄλλου. Ἐπέτρεψε δὲ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μαυροκορδάτου τὰ μετροπὰ χρομιάτα, ὅσα εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ. Καὶ καθ' ἑβδομάδα παρέιχε μόνον πρὸς τροφὰς δύο χιλιάδας ταλλήρων. Προσέτι ἀνεδέχθη νὰ μισθοδοτῇ αὐτὸς τοὺς συντρόφους τοῦ Μάρκου Βότσαρη, καὶ συναπῆρτισεν ἐκ τῶν ἀπομεινάντων μαχητῶν τοῦ Καρπενησιῶ Σουλιατικῆν σώματοφυλακὴν, προσεπάθησε νὰ συνειδηθῇ αὐτὴν εἰς εὐρωπαϊκὴν πειθαρχίαν, καὶ ἤρχισε νὰ προετοιμάζῃται ὅπως, προϊστάμενος αὐτῶν ὡς ἀρχιστράτηγος, ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ναυπάκτου.»

Ὁ συνετὸς οὗτος καὶ μετὸς θάρρους καὶ πεποιθήσεως τρόπος τῆς ἐνεργείας τοῦ Βύρωνος, λέγει ὁ Μενδελῶν, ἀπατέλει ἀληθῶς εὐφρόσινον ὅλως καὶ ζωογόνον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν νεωτεριστικὴν τάσιν τῶν ἄλλων ἐκ τῆς Ἐσπερίας ἐλθόντων φιλελλήνων, οἵτινες μηδὲν ἀνάμετρον τὴν θέσιν αὐτῆς, ἐξήτουν νὰ τὴν ἐκπολιτίσωσι διὰ μιᾶς. Κορυφαῖος τούτων ἦν ὁ συνταγματάρχης Στανῶπι, ὁ ἄλλως ἀγαπῶν εὐλικρινῶς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ πλανηθεὶς εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ. Πρὸς αὐτὸν διεφώνει ὁ Βύρων καὶ ἐφιλονεῖκει, τιτλοφορήσας καὶ «τυπογραφικὸν ταγματάρχην,» ὡς θέλοντα καὶ καλὰ νὰ ἐισαγάγῃ ἐν Ἑλλάδι τὴν ἐλευθεροτυπίαν, πρὸς δὲ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς τοῦ Βενθᾶμου κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἀρχάς.¹ Ὁ Βύρων, εἰ καὶ δημοκρατικὸς τὸ φρόνημα, συνιστᾷ ὅμως ἵνα ἐν Ἑλλάδι προηγήθῃ τῆς ἐλευθερίας ἡ τάξις. «Καλῶς γεγυμνασμένος καὶ πειθαρχῶν στρατὸς ἐφαίνεται αὐτῷ σπουδαιότερος ἢ καλῶς συνταττομένη ἐφημερίς. Ἐχουσα προϊστάμενον τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς πραγμάτων ἐμπειρὸν τινὰ χρηματιστὴν, ἐπιτήθειον στρατηγὸν προϊστάμενον τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τὸν Ἀγγλον Ἀσιγγα ἀρχηγὸν καλῶς ὠπλισμένου ἀτιμήρους στολισκοῦ, ἔλεγεν ὁ Βύρων, δύναται καὶ πρέπει νὰ ἦναι ἡ Ἑλλὰς βεβαία περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνός της.» Πάνυ δικαίως ἐπιφέρει ὁ σοφὸς Μενδελῶν, ὅτι οὐδεὶς τῶν φιλελλήνων ἐσκέπτετο τοσοῦτον ὀρθῶς, οὐδ' ἐνήργει τοσοῦτον συνετῶς πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς σκέψεις του. Ὅθεν ἠδύνατο νὰ ἦ ὁ Σόλων ἢ ὁ Λυκοῦργος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Γοῖθιος, ὁ ἄλλως τε μὴ ἐγκρίνων τὴν φιλελληνικὴν ἐπιχειρήσιν τοῦ ποιητοῦ.»

Ἀνάγκη ν' ἀφηγηθῶμεν λεπτομερέστερον τὰ τοῦ πλοῦ τοῦ Βύρωνος ἀπὸ Κεφαλληνίας εἰς Μεσολόγγι.

Ὁ Βύρων ἐξ Ἀργόστολιου ἐπιβάς μυστικῶν τινῶν ὑπὸ Ἴονιον σημαίαν, προσωμίσθη εἰς Ζάκυνθον, πρὸς πορισμὸν χρημάτων παρὰ τοῦ αὐτοῦ τραπέζιτου τοῦ Barff, καὶ ἐκεῖθεν ἀνήχθη τὴν 17 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς διευθυνόμενος εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον· ἀλλὰ τὴν ἐπιπύσαν, ὄρθρου βαθέος, εὐρέθη πλησιέστατα

¹ Τὰ περὶ τούτου ἔρα πλατύτερον ἐν σημειώσεσιν

δθωμανικῶν τινος δρόμωνος (φραγάτας.) Ἐπλεε συγχρόνως ἐπὶ ἄλλου πλοίου, βομβάρδα, ὑπὸ Ἴονικὴν καὶ ταύτης σημαίαν, πλοιαρχουμένης ὑπὸ τοῦ Κεφαλλῆνος Βαλσαμάκη καὶ ὁ κόμης Γάμβας, μετὰ τῶν πλείστων τῆς ἀκολουθίας τοῦ Λόρδου, ἔφερε δ' ἐκτὸς ἄλλων πραγμάτων, οἷον ἀποσκευῶν πολεμοφοδίων κλπ. καὶ 25 χιλιάδας διστήλων τὸ μυστικὸν περιεῖχε μόνον ὀκτακισχίλια. Ἀλλ' ἐνῶ ὁ Βύρων, ὁ λαμπρὸς Λόρδος, ὡς ἀπεκάλουν αὐτὸν τότε οἱ Ἕλληνες, (ὄρα Ἑλληνικὰ Χρονικὰ Μεσολογγίου) διεσώθη ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἕνεκα τῆς ταχύτητος τοῦ πλοιαρίου του, καταφυγόντος εἰς τὰς Ἐχινάδας (Σκρόφας), ἡ βομβάρδα συνελήθη καὶ μετεφέρθη εἰς Πάτρας.¹

Τὸ πλοιαρίον τοῦ Βύρωνος διασωθὲν ἐκ τῶν ἐχθρικών χειρῶν ἐκινδύνευσε ν' ἀπολεσθῆ, ὠθούμενον ὑπὸ σφοδρῶν ἀνέμων, ἐπὶ τῶν μεταξὺ τῶν Ἐχινάδων καὶ τοῦ Δραγαμέστου σκοπέλων. Τρία ἡμερομύητια διήρκεσαν ὁ κίνδυνος, καθ' ὃν οἱ πάντες εἶχον ἀπελπισθῆ, ἀλλὰ τὸ χεῖριστον πάντων, τότε ἔλαβεν ὁ Βύρων τὴν πρώτην προσβολὴν τῆς νόσου, ἣτις ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς τὸν τάφον, καθὼ ἐν τοιαύτῃ χειμῶνος ὥρα λουσθεῖς ἐν τῇ θαλάσῃ. Ὁ Μαυροκορδάτος Γ. Διευθυντὴς τῆς Δυτ. Χέρσου Ἑλλάδος, καὶ πάντες οἱ ἐν Μεσολογγίῳ πληροφορηθέντες τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ Λόρδου, ἐκυριεύθησαν ὑπὸ μεγίστης ἀγωνίας. Ἐπεμψαν πρὸς ἀντίληψίν του πέντε ἑνοπλα πλοία καὶ τὸ πολεμικὸν βρῆκίον Λεωρίδαν, καὶ μόλις περὶ τὴν αὐγὴν τῆς 24 Δεκεμβρίου κατεωδόθη τέλος εἰς Μεσολόγγι ὁ εὐγενὴς φιλέλλην.

Ἡ ὑποδοχὴ αὐτοῦ ὑπῆρξε δημοτελής, ἐνθουσιωδестаτή, ἀληθοῦς σωτήρος. Ἀπασα ἡ πόλις κατῆλθε πρὸς συνάντησίν του εἰς τὸν αἰγιαλόν. Σύμπας ὁ στρατὸς, ἅπαντες οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ ἐν τέλει, πολιτικοὶ καὶ ὀπλαρχηγοὶ, ἐν ταῖς πλουσίαις καὶ ποικίλαις αὐτῶν στολαῖς, μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀνέμενον καὶ συνώδευσαν αὐτὸν εἰς τὴν προετοιμασθεῖσαν κατοικίαν του, κροτούντων τῶν τη-

¹ Ὁρα ἱστορίαν τῆς Ἑλλν. ἐπαναστάσεως Σ. Τρικούπη καὶ τὴν λεπτομερεστέραν ἀφήγησιν ἐν ταῖς σημειώσεσι.

λεβόλων ἀπὸ τῶν προμαχόνων καὶ τῶν ἐν τῷ λιμένι πλοίων, καὶ ζητωκραυγούντος τοῦ πλήθους. Οἱ αὐτόπται τῆς σκηνῆς, λέγουσιν οἱ βιογράφοι, δὲν ἠδύναντο νὰ κρατήσωσιν ἐκ τῆς συγκινήσεως τὰ δάκρυά των.

Καθ' ἡμᾶς ἴσκει ἡ ὑποδοχὴ αὕτη, ἡ ἐκδήλωσις τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐκείνου νὰ διδάξωσι τὸν παρεξηγῆσαντα τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων σοφὸν Μενδελωῶνα, καὶ πάντα συκοφάντην των, ὅτι καὶ οἱ ἐν Μεσολογγίῳ καὶ σύμπασα ἡ Ἑλλάς θεώρησαν τὴν ἔλευσιν τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ὡς τὸ αἰσιώτερον γεγονός ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος. Καὶ ὁ ἀκροθιγῶς μόνον μελετήσας τὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θέλει πεισθῆ ὅτι μόνον ἡ συναίσθησις τῆς θέσεως εἰς ἣν διετέλουν τότε τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, οὐδαμῶς δὲ ὑπολογισμὸς ἰδίου συμφέροντος, παρήγαγε τὴν χαρὰν, τὰς ἐκδηλώσεις ἐκείνας, ἐπὶ τῇ ἐλεύσει τοῦ ἀνδρὸς. Παραπέμπομεν τὸν εὐμενῆ ἀναγνώστην εἰς τὴν ἱστορίαν, ἰδίως τοῦ ἡμετέρου Τρικούπη. Οὐδέποτε τὸν Ἕλληνα κατέλιπε, κατὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην τοῦλάχιστον ἐποχὴν, ἡ αὐταπάρησις. Εἰ δὲ τι συνέβη λυπηρὸν, ἦν ἔργον τῶν πατριῶν καὶ τῶν κομμάτων, ἅτινα ἔκτοτε (καὶ μέχρι τοῦ νῦν, φεῦ!) σπαράττουσι τὰ στήθη τῆς δυστυχοῦς πατρίδος. Κατανοοῦμεν, ὅτι ἡ πάλιν, ἡ τῶν κομμάτων εἶναι συμφυῆς εἰς λαὸν ζωηρὸν, νοήμονα, φιλόκαινον, ὁποῖος ὁ ἑλληνικὸς, ἀλλὰ δέον νὰ ἔχῃ τὰ ὄριά της τότε μόνον ὀρθοποδεῖ ὁ λαὸς ἐκείνος.

Καὶ κατὰ τὴν ἀπὸ Ἐπτανήσου εἰς Μεσολόγγι ἀθοδὸν του λοιπόν, ὁ δαιμόνιος ποιητῆς ἐπέπρωτο νὰ τύχῃ τῶν ἐναντιοτήτων ἐκείνων, αἵτινες μοιραίως παρεμβαίνουσιν εἰς πᾶσαν ἀποφασιστικὴν, εἰς πᾶσαν σπουδαίαν πράξιν τοῦ βίου του. Εἰς Μεσολόγγι δὲ ἔμελλε νὰ ὑποστῇ μαρτύρια ἠθικὰ τε καὶ σωματικά, ὦν τὰς λεπτομερείας εὐρήσει ὁ ἀναγνώστης ἐν ταῖς σημειώσεσιν.

Ἡ μουσα τοῦ Βύρωνος εἶχε σιγήσει πρὸ πολλοῦ χρόνου. Ἀπασχόλοι τὸν ποιητὴν ἄλλη ὑψηλοτέρα, εὐγενεστέρη, δυνάμεθα εἰπεῖν, ἔμπνευσις, ἡ τῆς πολεμικῆς δόξης, ἣν ἔλθε ζητῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἑλλάδι ἔμελλε νὰ ἀκουσθῶσιν οἱ τελευταῖοι, οἱ κύκνειοι φθόγγου του.

Ἄ Ἡρώων πόλις Μεσολόγγι

Εἰς σὲ οἱ ἔσχατοὶ του φθόγγου

ἔξπνευσαν οἱ τεθλιμμένοι,

κατὰ τὸν προσφιλοῦς, ἀλλὰ πολυκλαύστου μνήμης, ἡμέτερον ποιητὴν Καρασούτσαν.

Τὴν 10/22 Ἰανουαρίου 1824, ἡμέραν, καθ' ἣν συνεπλήρου τὸ τριακοστὸν ἔκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐξεθλῶν ὁ ποιητῆς τοῦ κοιτῶνος του, μετέβηεις παρακειμένον τι δωμάτιον, ἐνθα ἦσαν συνηγμένοι ὁ Στανῶπ καὶ ἄλλοι φίλοι τοῦ Λόρδου, πρὸς οὓς ἀνέγνωσε τὸ κάτωθι ποίημα, μειδιῶν καὶ λέγων αὐτοῖς, αἰδοῦ στίχοι, οἵτινες δὲν ὁμοιάζουν πρὸς συνήθη μου τινὰ ἔργα. Σήμερον εἶναι ἡ τριακοστὴ ἔκτη ἐπέτειος ἡμέρα τῶν γενεθλίων μου.

Ἡ καρδιά μου καιρὸς εἶναι ἀνερώτευτη νὰ ζῇ, ἀφοῦ ἔπαυσε ν' ἀνάψῃ σ' ἄλλους φλόγα ἐρωτικῆ· πλὴν ἂν ἔπαυσε ν' ἀνάψῃ σ' ἄλλους φλόγα ἐρωτικῆ ἡ καρδιά μου πάντα θέλει μὲ τὸν ἔρωτα νὰ ζῇ.

Μοῦ ἐμαράνθησαν τὰ νιάτα, πᾶνε τ' ἄνη κ' οἱ καρποὶ τῆς ἀγάπης· τώρα τάφος καὶ καύμὸς μ' ἀκαρτερεῖ. Μὲ θειαφότοπον ὁμοιάζει τῶν γρηθῶν μου ἡ φωτιὰ ὅπου καίται καὶ δὲν καίει, εἰν' νεκρόκαυστη πυρὰ.

Φόβοι, ἐλπίδες, πόνοι, ζάλαι τὴν καρδιά μου δὲν [κινουῦν] δὲν ἰσχύει μητ' ἡ ἀγάπη, ἔστων ζυγὸν πλὴν μὲ [κρατοῦν] Μακρὰ τώρα ἀπ' τὴν ψυχὴν μου, μακρὰ τέ [τοιιοι στοχασμοὶ] εἰς τὸν τάφον τώρα ἡ δόξα τὸν ἀνδρείον ξεπρο[βοδαί.]

Καὶ τοῦ κλεῖ τὰ μάτια ἂν πέσῃ θύμα τῆς ἐλευ[θερίας.]

Τῆρα γύρω μας τουφέκι, φλάμπουρο, δόξα, Ἑλλάς! ὁ Σπαρτιάτης βασιμῆνος ἔστην ἀσπίδα ἐνα καιρὸν πλιὸ ἐλεύθερος δὲν ἦτο ἀπ' τὸν τωρινὸν Γραικόν.

Ψυχὴ, ξύπνησε ψυχὴ μου, τὴν Ἑλλάδα δὲν ξυπῶ ἔξυπν' εἶναι ἡ Ἑλλάς μου! Ψυχὴ ξύπνα ἀπ' τὸ βυθὸ τὴν ἀθάνατη στοχάσου, τὴν οὐράνιο πηγὴ ποῦ ποτίζει τὸ κορμὶ σου· ὅθεν ἦλθες τρέχα ἐκεῖ.

Πᾶθη ὅπου ξαναεινῶνουν καταπάτα τα ψυχὴ ἄχρηστο γιὰ μὲ τοῦ κάλλους εἶν' τὸ γέλιο κ' ἡ [ὀργή.] ἂν τὴν νιότη σου λυπᾶσαι, γιὰτι θέλεις πλιὸ νὰ ζῆς τῆς τιμῆς ἐδῶ εἶναι ὁ τάφος. τρέξε αὐτοῦ νὰ σκο[πώθης.] [πρωθης.]

Δὲν σοῦ μένει παρὰ νὰ εὐρῆς ὅ,τι ἐγύρευες παντοῦ καὶ νὰ τὸ εὐρῆς δὲν μπορούσες, μνήμη ἀνδρὸς πο[λεμικοῦ.]

Βρίσκοντάς το, κύτα γύρω, πιάσ' τὴν θέσι ποῦ [ποθεῖς] γιὰ τὴν δόξαν πολεμόντας, πῆσ' ἐκεῖ ν' ἀναπαυθῆς.

Μεταφράζων τοὺς στίχους τούτους, ἐν Μεσολογγίῳ, τῷ 1824, ὁ ἀείμνηστος Σπ. Τρικούπης, ἐν τῇ ἀφελείῳ καὶ ποιητικῇ ὄντως δημῶδει γλώσσῃ, ἐπιφέρει «μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἐδιάβαζα τὴν διαθήκην τῆς καρδίας του.» Καὶ ἡμεῖς οἱ ἀναγινώσκοντες τὴν ἀνεπιτήδευτον καὶ βέουσαν αὐτὴν μετάφρασιν, δὲν νομίζομεν ὅτι φέρεται εἰς τὸ οὓς ἡμῶν ὡς ἀπίχημά τι, ὡς φθόγγος τῶν πολυταράχων, ἀλλ' ἐνδόξων ἐκείνων ἡμερῶν τοῦ ἀγῶνος;¹

Ἐὰν μὴ ἄλλο, ἀρκεῖ τὸ ποίημα τοῦτο, τὸ προφητικόν, οὕτως εἰπεῖν, νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ ἀμετάτρεπτον τοῦ Βύρωνος ὅπως ὑπηρετήσῃ τὴν Ἑλλάδα μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς θυσίας τῆς ζωῆς του. Καὶ ἐθυσίασεν ὄντως αὐτὴν ἐθελο[λουσίως!]

(Ἐπεταί συνέχεια.)

ΚΩΝ. ΠΩΠ.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.²

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ

Βραχεῖα καθόλου εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Πλάτωνος φιλοσοφίαν. Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα ἠθικῆς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, περὶ τοῦ κακοῦ ὡς ἐναντίου τῷ ἀγαθῷ, περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἐν τῷ κόσμῳ, περὶ τοῦ κόσμου αὐτοῦ ὡς δημιουργήματος καὶ περὶ τοῦ παραγαγόντος αὐτὸ δημιουργοῦ.

α. Βραχεῖα καθόλου εἰσαγωγῆ.

Πλάτων Ἀριστῶνος καὶ Περικτιόνης, ἦτις τὸ γένος ἀνέφερον εἰς Σόλωνα, Ἀθηναῖος, ἐγεννήθη τῷ 4ῳ τῆς 87ης Ὀλυμπιάδος, ἦτο

¹ Μεταφράσθη βραδύτερον τὸ ποίημα ὑπὸ ἄλλου δοκίμου ποιητοῦ προσφιλοῦς μνήμης, ἐνθέρμου ἀπαδοῦ τῆς δημοτικῆς γλώσσας, ὅπερ, ἴσως δημοσιεύσωμεν ἐν ταῖς σημειώσεσιν.

² Ἐπιτομὴ τῆς ἐν τῷ «Βύρωνι» γενομένης ἑμιλίας ὑπὸ Π. Κουπιτόρη περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος.

τῷ 429^ο π. Χρ. Ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1^ο ἔτει 408^ο π. Χρ. Ὀλυμπιάδος, ἤτοι τῷ 348^ο π. Χρ. βίους ἔτος ἐν πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα. Καὶ ἐτάφη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἐνθα τὸν πλείστον χρόνον διετέλεσε φιλοσοφῶν. Ὄθεν καὶ Ἀκαδημαϊκὴ προσηγορεύθη ἡ ἀπ' αὐτοῦ αἵρεσις.

Πᾶν ὅ,τι καλὸν προῆλθεν ἀφ' ἐκάστου τῶν μέχρι τοῦδε φιλοσοφικῶν συστημάτων μελετήσας καὶ βασανίσας ὁ μέγας τοῦ Πλάτωνος νοῦς, οὕτως ἐτελειοποίησε καὶ εἰς ἐν ἀρμονικώτατον ὅλον συνήψεν, ὥστε καὶ ἡ ἔλη καὶ τὰ πολλὰ τῶν φυσιολόγων, καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ οἱ ἀριθμοὶ τῶν Πυθαγορείων, καὶ τὸ ἐν τῶν Ἐλεατῶν καὶ ἡ κίνησις, καὶ ὅ,τι ἕτερον ὑπὸ τῶν προτέρων φιλοσόφων θεωρήθη, λαμβάνει ἤδη τὴν προσήκουσαν θέσιν, καὶ συντελεῖ πρὸς τὴν ἐντέλειαν τοῦ πλατωνικοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος. «Μίξιν τε ἐποιήσατο τῶν τε Ἡρακλειτείων λόγων καὶ Πυθαγορικῶν καὶ Σωκρατικῶν. Τὰ μὲν γὰρ αἰσθητὰ, καθ' Ἡρακλειτον· τὰ δὲ νοητὰ, κατὰ Πυθαγόραν, τὰ δὲ πολιτικά, κατὰ Σωκράτην ἐφιλοσόφει» (Δ. Α.). Ὁ Πλάτων ζητῶν τί ποτ' ἐστὶν ἐπιστήμη, διακρίνει τὴν αἰσθησιν καὶ τὴν ὀρθὴν δόξαν ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἣν ἀρμονίαν τοῦ θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ βίου λέγει. «Ἡ δὲ γε φιλοσοφία κτῆσις ἐπιστήμης, ἐν ἣ συμπεπτωκεν ἅμα τὸ τε ποιεῖν καὶ τὸ ἐπίστασθαι χρῆσθαι τούτῳ, ὃ ἂν ποιῆ.» Ἡ φιλοσοφία κατὰ Πλάτωνά ἐστιν ἔρις πρὸς τὴν σοφίαν, ἥς ἐνδεής ἐστιν ὁ φιλοσοφῶν. «Τόγε φιλομαθὲς καὶ φιλόσοφον τούτο.» Ἀλλαχοῦ δὲ ὀρίζει αὐτὴν ἐκτενέστερον καὶ ποιητικώτερον. «Τούτο δὴ (τὸ φιλοσοφεῖν), ὡς ἔοικεν, οὐκ ὀστράκου ἂν εἴη περιστροφὴ, ἀλλὰ ψυχῆς περιαγωγὴ ἐκ νυκτερινῆς τιῆς ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος ἰούσης ἐπ' ἀνοδοῦ, ἣν δὴ φιλοσοφία ἀληθὴ φησοῦμεν εἶναι.» Μέσον δὲ πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς ἐστὶν ἡ διαλεκτικὴ, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Πλάτων ἐξέθηκε τὴν ἐκφυτὴν φιλοσοφίαν ἐν διαλόγοις δραματικῶς καὶ τὸν διαλεκτικὸν τρόπον θεώρει καθολικώτατον ἅμα καὶ περιεκτικώτατον. «Δύο δὲ πάντων ἀπέφαινε τὰς ἀρχὰς θεὸν καὶ ἔλην, ὃν καὶ νοῦν προσηγορεύει καὶ αἴτιον. Καὶ τῆς ὅλης δὲ γενέσεως αἴτιον ἔλεγε τὸν θεὸν εἶναι, ὅτι πέφυκεν ἀγαθοποιὸν εἶναι» (Δ. Α.).

Τρία δὲ τινὰ περιλαμβάνει ἡ Πλάτωνος φιλοσοφία, τὰ αἰσθητὰ, τὰς ἰδέας καὶ τοὺς ἀριθμούς. Καὶ τὰ μὲν αἰσθητὰ αἰεὶ ῥέοντα ὑπελάμβανε καὶ μηδεμίαν ἀλήθειαν ἔχοντα. «Ἐξ νέου τε συγγεγόμενος (ὁ Πλάτων) πρῶτον Κρατύλῳ καὶ ταῖς Ἡρακλειτείαις δόξαις, ὡς ἀπάντων τῶν αἰσθητῶν αἰεὶ ῥέοντων καὶ ἐπιστήμης οὐκ οὔσης, ταῦτα μὲν καὶ ὕστερον οὕτως (ῥέοντα δηλαδή) ὑπέλαβε» (Ἀριστοτ.). Περὶ δὲ τῶν ἰδεῶν ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι ὁ Πλάτων τοὺς καθόλου ὀρισμούς τοῦ Σωκράτους ἐκάλει ἰδέας, παρὰ ταύτας δὲ καὶ κατὰ ταύτας ὅτι λέγονται πάντα τὰ αἰσθητὰ. Σωκράτους δὲ περὶ μὲν τὰ ἠθικὰ πραγματευομένου, περὶ δὲ τῆς ὅλης φύσεως οὐδὲν, ἐν μέντοι τούτοις τὸ καθόλου ζητοῦντος, καὶ περὶ ὀρισμῶν ἐπιστήσαντος τὴν διάνοιαν, ἐκείνον (τὸν Σωκράτην) ἀποδεξάμενος (ὁ Πλάτων), διὰ τὸ ζητῆσαι περὶ τῶν καθόλου, τοιοῦτον ὑπέλαβε, ὡς περὶ ἑτέρων τοὺς ὀρισμούς τούτους γινομένους, καὶ οὐ περὶ τῶν αἰσθητῶν τινος. Ἄδύνατον γὰρ εἶναι τὸν καινὸν ὄρον τῶν αἰσθητῶν τινος αἰεὶ γε μεταβαλλόντων. Οὗτος οὖν (ὁ Πλάτων) τὰ μὲν τοιαῦτα τῶν ὄντων (δηλ. τοὺς κοινοὺς ὄρους) ἰδέας προσηγόρευσε, τὰ δ' αἰσθητὰ παρὰ ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγεσθαι πάντα.» Ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ διαφορὰ τῶν τοῦ Σωκράτους ὀρισμῶν ἀπὸ τῶν τοῦ Πλάτωνος ἰδεῶν. «Ἄλλ' ὁ μὲν Σωκράτης τὰ καθόλου οὐ χωριστὰ ἐποίησε, οὐδὲ τοὺς ὀρισμούς οἱ δ' ἐχώρισαν (ὁ Πλάτων), καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσε.» Εἰπόντος δὲ Σωκράτους τοὺς καθόλου ὀρισμούς αἰτίους τῆς ἀληθοῦς γνώσεως μόνον, ὁ Πλάτων εἶπεν αὐτοῦς καὶ τοῦ εἶναι αἰτίους. Ἐδόξαζε δὲ ὅτι αἱ ἰδέαι οὐκ ἐν τῇ ἔλῃ εἰσίν, ὡς ὁ Ἀναξαγόρου νοῦς, ἀλλὰ παρὰ τὰ αἰσθητὰ, αἰδιοὶ (ἐκτός δηλονότι τόπων καὶ χρόνων) οὔσαι, ἀποτελοῦσι τὸ ἐν ἐπὶ πολλῶν, τὸ καθόλου ἢ τὸ ἐπὶ πολλῶν κοινόν. «Τὰς δ' αὖ ἰδέας νοεῖσθαι μὲν φαμέν, ὀρᾶσθαι δ' οὐ.» Τὰ δ' αἰσθητὰ, μηδεμίαν ἔχοντα κατὰ Πλάτωνα πραγματικότητα, λαμβάνουσι ταύτην, καθ' ὅσον μετέχουσι τῶν ἰδεῶν. «Κατὰ μέθεξιν γὰρ εἶναι τὰ πολλὰ τῶν συνωνύμων ὁμώνυμα τοῖς εἶδεσι· τὴν δὲ μέθεξιν τὸννομα μετέβαλε.» Πῶς ὅμως τὰ αἰσθητὰ μετέχουσι τῶν ἰδεῶν, περὶ τούτου ὁ Πλάτων οὐδὲν ὥρι-

σεν. Αἱ μὲν λοιπὸν ἰδέαι εἰσὶν αἰτίαι τῶν ὄντων, ἡ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἐστὶν ἡ μεγίστη ἰδέα τὸ ὄντως ὄν ὁ θεός· οὗτος δὲ ἐστὶ τὸ κινεῖν τὰς ἰδέας, ὃ διὰ τῶν ἰδεῶν δημιουργήσας τὰ πάντα καὶ διακοσμῶν. Ὁ Πλάτων ἄρα, πλὴν τῶν ἰδεῶν, τὴν αὐτὴν ἔχει περὶ θεοῦ μεγαλοπρεπῆ ἰδέαν, ἣν καὶ ὁ Σωκράτης εἶχε. «Καὶ ἔδοξέ μοι τρόπον τινὰ εὐῖχειν τὸ τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἰτίον καὶ ἡγησάμην εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει τὸν γε νοῦν κοσμοῦντα πάντα κοσμεῖν, ἕκαστον τιθέμεν ταύτη, ὅπῃ ἂν βέλτιστα ἔχη.»

Ἐν δὲ τῇ ἠθικῇ ὁ Πλάτων τέλος καὶ μέγιστον ἀγαθόν, πρὸς ὃ πρέπει νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος τίθησι τὴν ἀφομοίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν θεόν, ἥτις ἐντελῶς δύναται νὰ γείνη μόνον μετὰ θάνατον. «Ἐπιτηδεύων ἀρετὴν, ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπῳ ὁμοιοῦσθαι θεῷ. Ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι.» Τέσσαρας δὲ πρώτας παραδέχεται ἀρετὰς φρόνησιν, ἀνδρίαν, σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, ἐξ ὧν παράγει πᾶσαν ἄλλην μερικωτέραν. Τέλος δὲ κατὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος ὁ θεός ἐστὶ τὸ μόνιμον καὶ ἀμετάβλητον ἀγαθόν, ὃ δὲ κόσμος τὸ γεγονός ἀγαθόν, ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ τὸ ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ τὸ ἀγαθόν ἐν τῷ κόσμῳ γίνεται.

β'. Πλάτωνος ἠθικῇ.

Κατὰ Πλάτωνα οἱ θεοὶ μεταχειρίζονται τοὺς ἀνθρώπους ὑπηρετὰς πρὸς τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν τὰ τοῖς θεοῖς κεχαρισμένα, κεχαρισμένα δὲ τοῖς θεοῖς ἐστὶ τὰ ὅσια, τὰ δὲ ἐναντία τῶν κεχαρισμένων τὰ ἀσεβῆ. (Εὐθύφρ. 13—14) Ἄλλὰ τίς δὴ θεῶν θεραπεία εἴη ἂν ἡ δσιότης; Εὐθ. Ἦνπερ, ὦ Σώκρατες, οἱ δούλοι τοὺς δεσπότης θεραπεύουσιν. Σω. Μανθάνω ὑπηρετικὴ τις, ὡς εἰκεν εἶη θεοῖς. Καὶ μετ' ὀλίγον· «τόδε μέντοι σοι ἀπλῶς λέγω, ὅτι ἐὰν μὲν κεχαρισμένα τις ἐπίστηται τοῖς θεοῖς λέγειν τε καὶ πράττειν εὐχόμενός τε καὶ θύων, ταῦτ' ἐστὶ τὰ ὅσια, καὶ σώζει τὰ τοιαῦτα τοὺς τ' ἰδίους οἴκους καὶ τὰ κοινὰ τῶν πόλεων· τὰ δ' ἐναντία τῶν κεχαρισμένων ἀσεβῆ, ἃ δὴ καὶ ἀνατρέπει ἅπαντα καὶ ἀπόλλυσιν. (Αὐτόθι). Ἄλλὰ τοὺς ἀθρώπους ἐδημιούργησαν οἱ θεοὶ ἐλευθέρους ὅπως ἐκλέγῃσιν αὐτοὶ τὸν ἴδιον

αὐτῶν βίον, καὶ ὄντινα βίον ἐκλέξῃ ἕκαστος τοιοῦτος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ γίνεται. (Νόμ. 904) «Ἐπειδὴ κατείδεν ἡμῶν ὁ βασιλεὺς ἔμφυχους οὐσὰς τὰς πράξεις ἀπάσας καὶ πολλὴν μὲν ἀρετὴν ἐν αὐταῖς οὔσαν, πολλὴν δὲ κακίαν, ἀνώλεθρον δὲ ὄν γενόμενον, ἀλλ' οὐκ αἰώνιον ψυχὴν καὶ σῶμα καθάπερ οἱ κατὰ νόμον ὄντες θεοὶ—γένεσις γὰρ οὐκ ἂν ποτε ἦν ζῶων ἀπολομένου τούτου θάτερου—καὶ τὸ μὲν ὠφελεῖν αἰεὶ πεφυκός, ὅσον ἀγαθὸν ψυχῆς, διενόηθη, τὸ δὲ κακὸν βλάπτειν, ταῦτα πάντα ξυνιδῶν ἐμμηχανήσατο ποῦ κείμενον ἕκαστον τῶν μερῶν νικῶσαν ἀρετὴν, ἠττωμένην δὲ κακίαν ἐν τῷ παντὶ παρέχει μάλιστα· ἂν καὶ ῥᾶστα καὶ ἀρίστα. μεμηχανῆται δὴ πρὸς πᾶν τοῦτο τὸ ποῖόν τι γιγνόμενον αἰεὶ ποῖαν ἔδραν δεῖ μεταλαμβάνον οἰκίεσθαι καὶ τίνας ποτὲ τόπους, τῆς δὲ γενέσεως τοῦ ποίου τινός ἀρῆκε ταῖς βουλήσεσιν ἐκάστων ἡμῶν τὰς καίτίας. ὅπῃ γὰρ ἂν ἐπιθυμῇ καὶ ὁποῖός τις ὦν τὴν ψυχὴν, ταύτη σχεδὸν ἐκάστοτε καὶ τοιοῦτος γίγνεται ἅπας ἡμῶν ὡς τὸ πολὺ.» Ἡ ἐλευθερία δὲ αὕτη βούλησις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ αἰρεῖσθαι τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακὸν συνεπάγεται λογικῶς τὸ ὑπαίτιον καὶ τὴν ἀξιωμασίαν, καθάπερ καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ ἠθικῇ, τῶν μὲν κακῶν εἰς Ἄδου μεταπορευομένων, τῶν δὲ ἀγαθῶν εἰς τὸν ἅγιον ὅλον. (Αὐτόθι) «Μεταβάλλει μὲν τοῖνον πάνθ' ὅσα μετόχά ἐστι ψυχῆς, ἐν ἑαυτοῖς κεκτημένα τὴν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν· μεταβάλλοντα δὲ φέρεται κατὰ τὴν τῆς εἰμαρμένης τάξιν καὶ νόμον. σμικρότερα μὲν τῶν ἡθῶν μεταβάλλοντα, ἐλάττω κατὰ τὸ τῆς χώρας ἐπίπεδον μεταπορεύεται, πλείω δὲ καὶ ἀδικώτερα μεταπεσόντα εἰς βάθος τάτε κάτω λεγόμενα τῶν τόπων, ὅσα Ἄδην τε καὶ τὰ τούτων ἐχόμενα τῶν ὀνομάτων ἐπονομάζοντες σφόδρα φοβούνται καὶ ὄνειροπολοῦσι ζῶντες διαλυθέντες τε τῶν σωμάτων. μεῖζω δὲ δὴ ψυχὴ κακίας ἢ ἀρετῆς (ἐπίδοσιν) ἐπόταν μεταλάβῃ διὰ τὴν αὐτῆς βούλησιν τε καὶ ὀμιλίαν γενομένην ἰσχυρὰν, ὁπότε μὲν ἀρετῇ θείᾳ προσμίξασα γίγνηται διαφερόντως τοιαύτη, διαφέροντα καὶ μετέβαλε τόπον ἅγιον ὅλον, μετακομισθεῖσα εἰς ἀμείνω τινὰ τόπον ἕτερον, ὅταν δὲ τάναντία, ἐπὶ τάναντία μεθιδρύσασα τὸν αὐτῆς βίον. Αὕτη

» τοι δίκη ἐστὶ θεῶν, οἱ Ὀλυμπον ἔχουσιν . . .
 » . . . κακίω μὲν γιγνόμενον πρὸς τὰς κακίους
 » ψυχὰς, ἀμείνω δὲ πρὸς τὰς ἀμείνους πο-
 » ρευόμενον ἔντε ζωῆ καὶ ἐν πᾶσι θανάτοις
 » πάσχειν τε ἂ προσήκον δρᾶν ἐστὶ τοῖς προ-
 » φερέσι τοὺς προσφερέεις καὶ ποιεῖν.»

γ'. Περὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

Περὶ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς ἦν ὁ
 Πλάτων θεωρεῖ οὐ μόνον πρὸς τὸν ἄνθρωπον
 ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πολιτείαν, προκύπτουσι
 τὰ ἐξῆς ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων αὐτοῦ ἐξαγό-
 μενα. Ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ἐστὶ μέγιστον
 μάθημα καὶ δι' αὐτῆς καὶ τὰ δίκαια καὶ τὰ
 ἄλλα γίνονται χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα· διότι,
 εἰ αὐτὴν οὐκ ἰκανῶς γινώσκωμεν ὅτι μάλιστα
 τὰ ἄλλα εἰ ἐπιστάμεθα ἄνευ τῆς γνώσεως
 αὐτῆς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος, ὥσπερ οὐδ' εἰ κε-
 κτημέθα τι ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ. (Πολιτ. 505)
 «Οἶμαι δὲ τοῦτο μάλλον, ἐπεὶ ὅτι γε ἡ τοῦ
 ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα, πολλάκις
 πᾶν κτήσιμα, ἢ δίκαια καὶ τὰ ἄλλα προσχρη-
 σάμενα χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα γίνονται. καὶ
 νῦν σχεδὸν οἶσθ' ὅτι μέλλω τοῦτο λέγειν,
 καὶ πρὸς τούτῳ, αὐτὴν οὐκ ἰκανῶς ἴσμεν
 νεὶ δὲ μὴ ἴσμεν, ἄνευ δὲ ταύτης εἰ ὅτι μάλ-
 ῖστα τὰ ἄλλα ἐπιστάμεθα, οἶσθ' ὅτι οὐδὲν
 ἡμῖν ὄφελος, ὥσπερ οὐδ' εἰ κεκτημέθα τι
 ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ. ἢ οἶσι τι πλέον εἶναι πᾶ-
 σαν κτήσιμα ἐκτῆσθαι, μὴ μέντοι ἀγαθὴν;
 ἢ ἢ πάντα τὰ ἄλλα φρονεῖν ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ,
 καλὸν δὲ καὶ ἀγαθὸν μὴδὲν φρονεῖν;» Πα-
 ραβάλλει δὲ τὸ ἀγαθὸν πρὸς φωτεινόν τι ὄν
 καὶ τοῦ ὄντος τὸ φαινότατον, εἰς δὲ ὁ ἄν-
 θρωπος ὀφείλει νὰ ἀφορᾷ. (Αὐτ. 518) Ὁ
 ἡδὲ γε νῦν λόγος, ἦν δ' ἐγὼ, σημαίνει ταύ-
 την τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστου δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ
 καὶ τὸ ὄργανον, ᾧ καταμαρθάνει ἕκαστος,
 νεὶ ὄμμα μὴ δυνατόν ἦν ἄλλως ἢ ζῆν ὄλω
 ἢ τῷ σώματι στρέφειν πρὸς τὸ φανὸν ἐκ τοῦ
 σκοτωδούς, οὕτω ζῆν ὄλη τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ
 γιγνόμενου περιαικτέον εἶναι, ἕως ἂν εἰς τὸ
 ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον δυνατὴ γέ-
 νηται ἀνασχεσθαι θεωμένη τοῦτο δ' εἶναι
 ἡφαμεν τὰ ἀγαθόν.» Κατέχει δὲ τὴν τελευ-
 ταίαν καὶ ὑπερτάτην βαθμίδα ἐν τῇ κλίμακι
 τῶν γνώσεων ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ταύ-
 την πρέπει νὰ ἴδῃ ὁ μέλλων ἐμφρόνως νὰ
 πράξῃ τι ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ, διότι αὕτη ἐστὶν

αἰτία πᾶσι πάντων ὀρθῶν τε καὶ καλῶν.
 (Αὐτ. 517) «Τὰ δ' οὖν ἐμοὶ φαινόμενα οὕτω
 φαίνεται, ἐν τῷ γνωστῷ τελευταία ἡ τοῦ
 ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ μόγις δρᾶσθαι, ὀφθεῖσα δὲ
 συλλογιστέα εἶναι, ὡς ἄρα πᾶσι πάντων αὕτη
 ὀρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία, ἐν τε δρατῶ φῶς
 καὶ τὸν τούτου κύριον τεκοῦσα ἔντε νοητῷ
 αὕτη κυρία ἀλήθειαν καὶ νοῦν παρασχομένη,
 καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμ-
 φρόνως πράξειν ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ.»

Κατέκριναν τινες τὸν Πλάτωνα ὅτι δὲν
 ἀνέπτυξε θεωρίαν τινὰ περὶ καθηκόντων, ἀλλὰ
 τοῦτο φαίνεται συνέπεια τοῦ συστήματος αὐ-
 τοῦ· διότι ὑποθέμενος ὅτι τὸ λογικόν ἐστὶν
 ἡ ἀληθὴς τοῦ ἀνθρώπου οὐσία, καὶ ἡ ἀνά-
 πτυξις αὐτοῦ ὑπέρτατος νόμος, ἐνόμιζε πᾶ-
 σαν ἄγνοιαν κακίαν καὶ αἴσχος, ὡς ἀντιπί-
 πτουσαν τῷ λογικῷ καὶ πάντῃ ἀλλότριον
 τῆς ψυχῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἠγεῖτο τὴν ψυχὴν
 ἀμαθῆ ἐναντίον τῆς ἐαυτῆς θελήσεως. (Σοφ.
 228) «Δύο μὴν εἶδη κακίας περὶ ψυχὴν ῥη-
 τέον. . . . τὸ μὲν οἷον νόσον ἐν σώματι, τὸ
 ἡδὲ οἷον αἴσχος ἐγγιγνόμενον. . . . Ἔστι δὲ
 ἡδὲ ταῦτα, ὡς φαίνεται, κακῶν ἐν αὐτῇ
 γέννη, τὸ μὲν πονηρὸν καλούμενον ὑπὸ τῶν
 πολλῶν, νόσος αὐτῆς σαφέστατα ὄν . . . τὸ
 ἡδὲ γε ἄγνοιαν μὲν καλοῦσι, κακίαν δ' αὐτὸ
 ἐν ψυχῇ μόνον γιγνόμενον οὐκ ἐθέλουσιν ὁμο-
 λογεῖν . . . καὶ δειλίαν μὲν καὶ ἀκολασίαν
 καὶ ἀδικίαν ζῦμπαντα ταῦτ' ἠγετέον νόσον
 ἐν ἡμῖν, τὸ δὲ τῆς πολλῆς καὶ παντοδαπῆς
 ἀγνοίας πάθος αἴσχος θετός.» Τούτοις συ-
 νεπῶς ἐνόμιζε τὴν ψυχὴν ἀλοουσίως κακὴν κατὰ
 τὸ «οὐδεὶς ἐκὼν κακός.» Διότι ἡ βούλησις
 ἀφορᾷ εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ ἂν τίς τι πράττῃ
 ἐνεκά του, οὐ τοῦτο βούλεται, ὁ πράττει,
 ἀλλ' ἐκεῖνο οὐ ἐνεκα πράττει· ἐνεκα ἄρα τοῦ
 ἀγαθοῦ ἅπαντα ταῦτα ποιοῦσιν οἱ ποιοῦν-
 τες. (Μέν. 78) «Οὐκ ἄρα βούλεται τὰ κακά
 οὐδεὶς, εἴπερ μὴ βούλεται τοιοῦτος εἶναι.
 τί γὰρ ἄλλο ἐστὶν ἄθλιον εἶναι ἢ ἐπιθυμεῖν
 τε τῶν κακῶν καὶ κτᾶσθαι; (Γοργ. 467)
 ἢ Πότερον οὖν σοὶ δοκοῦσιν οἱ ἄνθρωποι τοῦτο
 βούλεσθαι, ὃ ἂν πράττωσιν ἕκαστοτε, ἢ
 ἐκεῖνο, οὐ ἐνεκα πράττουσι τοῦτ' ὃ πράτ-
 τουσιν; οἷον οἱ τὰ φάρμακα πίνοντες πό-
 τερον σοὶ δοκοῦσι τοῦτο βούλεσθαι, ὅπερ
 ποιοῦσι, πίνειν τὸ φάρμακον καὶ ἀλγεῖν, ἢ
 ἐκεῖνο, τὸ ὑγιαίνειν, οὐ ἐνεκα πίνουσιν; Πῶλ-

» Δῆλον ὅτι τὸ ὑγιαίνειν, οὐ ἐνεκα πίνουσι.»
 Τὸ δὲ ἐκόντα ἀδικεῖν μόνον τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ
 συγχωρεῖ ὁ Πλάτων, ὡς εἰδοῖται. (Ἰππ. ἐλ.
 376) «Οὐκοῦν ἡ δυνατωτέρα καὶ ἀμείνων
 ψυχὴ, ὅταν περ ἀδικῆ, ἐκοῦσα ἀδικήσῃ, ἢ
 ἡδὲ πονηρὰ ἄκουσα; . . . Ἀγαθοῦ μὲν ἄρ' ἀν-
 ἡδρὸς ἐστὶν ἐκόντα ἀδικεῖν, κακοῦ δ' ἄκοντα,
 εἴπερ ὁ ἀγαθὸς ἀγαθὴν ψυχὴν ἔχει.»

Ἄλλων δ' ἄλλως θεωρούντων τὸ μέγιστον
 ἀγαθόν, ἐπειδὴ τοῦτό ἐστιν ἡ βᾶσις τῆς ἠθι-
 κῆς, ὁ Πλάτων ἐξετάζει καὶ ἀναίρει τὰς θεω-
 ρίας τῶν ἄλλων, οἷον τὴν τῶν Σοφιστῶν δο-
 ξάζοντων, ὅτι ἡ ἡδονὴ ἐστὶ τὸ μέγιστον ἀγα-
 θόν. Τούτους ταυτίζοντας ἐν τῷ Γοργία τὸ
 τέρψιν καὶ τὴν ἡδονὴν πρὸς τὸ ἀγαθόν, κατα-
 κρίνων ὁ Πλάτων ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἡδονὴ
 οὐκ ἐστὶ τὸ ἀγαθόν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ καὶ
 ἀμετάβλητον, ἀλλὰ τὸ κατὰ τὸ δοκοῦν ἀγα-
 θόν, καὶ διὰ τοῦτο οὐχὶ τὸ ἀληθὲς τῆς ἐπι-
 στήμης ἀντικείμενον, ἀλλὰ τῆς δόξης, ῥήτωρ
 δὲ καὶ σοφιστῆς ἐστὶ ταῦτό, διότι ἡ ῥητο-
 ρικὴ ἀσχολεῖται περὶ τὴν δόξαν, ὡς ἡ σο-
 φιστικὴ περὶ τὸ μὴ ὄν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ πρό-
 τούτων ῥήτορες ἀπέβλεψαν ὁμοίως εἰς τὸ
 ἀρέσκειν ἦτοι εἰς τὸ δοκοῦν ἀγαθόν, οὐκ
 ἐποίησαν τοὺς πολίτας ὡς βελτίστους ἀλλὰ
 χειροῦς· διότι μόνῃ ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀληθοῦς
 τοιτέστιν ἡ φιλοσοφία, οὐχὶ δὲ ἡ δόξα ποιεῖ
 τοὺς πολίτας βελτίους καὶ ἀρίστους. (Γοργ.
 520) Σω. «Τίδ' ἂν περὶ ἐλείνων λέγοις, οἱ
 φάσκοντες προσεσθάναι τῆς πόλεως καὶ ἐπι-
 μελεῖσθαι, ὅπως ὡς βελτίστη ἔσται, πάλιν
 αὐτῆς κατηγοροῦσιν, ὅταν τύχωσιν, ὡς πο-
 νηροτάτης; οἶσι τι διαφέρειν τούτους ἐλεί-
 νων; ταῦτόν, ὦ μακάρι', ἐστὶ σοφιστῆς καὶ
 ῥήτωρ, ἢ ἐγγύς τι καὶ παραπλήσιον, ὥσπερ
 ἐγὼ ἔλεγον πρὸς Πῶλον. σὺ δὲ δι' ἄγνοιαν
 τὸ μὲν παγκάλον τι οἶσι εἶναι τὴν ῥητορι-
 κήν, τοῦ δὲ καταφρονεῖς τῆ δὲ ἀληθείᾳ
 κάλλιόν ἐστι σοφιστικὴ ῥητορικῆς, ὅσῳ περ
 νομοθετικὴ δικαστικῆς καὶ γυμναστικῆς ἰατρι-
 κῆς. μόνους δ' ἐγώ γε καὶ ὅμην τοῖς δημηγό-
 ροις τε καὶ σοφισταῖς οὐκ ἐγχωρεῖν μέμφεσθαι
 τοῦτ' ἢ τῷ πράγματι, ὃ αὐτοὶ παιδεύουσιν,
 ὡς πονηρόν ἐστιν εἰς σφᾶς, ἢ τῷ αὐτῷ
 λόγῳ τοῦτ' ἄμα καὶ ἑαυτῶν κατηγορεῖν,
 ὅτι οὐδὲν ὠφελήσασιν οὐς φασὶν ὠφελεῖν.»

Τὴν δὲ τούτων παραπλησίαν Φιλῆθου δο-
 ξασίαν ἐκτενέστερον συζητεῖ ἐν τῷ ὁμωνύμῳ

διαλόγῳ ὁ Πλάτων δεχόμενος μὲν καὶ ὁμο-
 λογῶν ὅτι ἡ ἡδονὴ ἐστὶν ἐκ τῶν τοῦ βίου
 ἀγαθῶν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸ τὸ ἀγαθόν. Τοῦ δια-
 λόγου τούτου ἐξέστω μοι ποιήσασθαι μικρὰν
 ἀνάλυσιν τοῦ πρώτου μέρους ἐνθα πραγμα-
 τεύεται περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καθόλου καὶ δια-
 στέλλει τῆς ἡδονῆς. Ὁ μὲν Φιλῆθος ἀγαθὸν
 φησὶ τὸ χαίρειν πᾶσι ζώοις καὶ τὴν ἡδονὴν
 καὶ τέρψιν καὶ ὅσα τοῦ γένους ἐστὶ τούτου
 σύμφωνα, ὁ δὲ Πλάτων ἀμφισβητεῖ ὅτι οὐκ
 ἐστὶ ταῦτα, ἀλλὰ τὸ φρονεῖν καὶ τὸ νοεῖν
 καὶ τὸ μεμνησθαι καὶ τὰ τούτων αὐ ζυγγενῆ
 δόξα τε ὀρθὴ καὶ ἀληθεῖς λογισμοί, τῆς γε
 ἡδονῆς ἀμείνονα καὶ κρείττονα γίνονται ζῦμπ-
 πασιν, ὅσα περ αὐτῶν ἐστὶ δεκτικά. (Φιλῆθ.
 11.) «Φιλῆθος μὲν τοίνυν ἀγαθὸν εἶναι φησι
 » τὸ χαίρειν πᾶσι ζώοις καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ
 » τέρψιν, καὶ ὅσα τοῦ γένους ἐστὶ τούτου σύμ-
 » φωνα· τὸ δὲ παρ' ἡμῶν ἀμφισβήτημα ἐστὶ
 » μὴ ταῦτα, ἀλλὰ τὸ φρονεῖν καὶ τὸ νοεῖν
 » καὶ τὸ μεμνησθαι καὶ τὰ τούτων αὐ ζυγ-
 » γενῆ, δόξαν τ' ὀρθὴν καὶ ἀληθεῖς λογισμούς,
 » τῆς γ' ἡδονῆς ἀμείνω καὶ λῶω γίγνεσθαι
 » ζῦμπασιν, ὅσα περ αὐτῶν δυνατὰ μεταλα-
 » βεῖν.» Ἐκ τούτων γίνεται φανερόν ὅτι ὁ Πλά-
 των δύο ὑπετίθετο συστοιχίας, τὴν μὲν τοῦ
 ἀγαθοῦ εἰς τὴν ἀνέφερε καὶ φρόνησιν καὶ ἐπι-
 στήμην καὶ νοῦν, ἐτέραν δὲ τὴν τῆς ἡδονῆς.
 (Αὐτ. 13) «Φρόνησις τε καὶ ἐπιστήμη καὶ
 » νοῦς, καὶ πάνθ' ὁπόσα δὴ κατ' ἀρχὰς ἐγὼ θέ-
 » μενος εἶπον ἀγαθόν, διερωτώμενος ὅ, τι ποτ'
 » ἐστὶ τ' ἀγαθόν.» Κατὰ δὲ τὴν διαφορὰν
 τῶν ἀγαθῶν συζητεῖ περαιτέρω πότερον ἡδον-
 νὴν τὸ ἀγαθόν δεῖ λέγειν ἢ φρόνησιν ἢ τι τρί-
 τον ἄλλο. (Αὐτ. 14) «Τὴν τοίνυν διαφορὰν
 » τητα, ὦ Πρωταρχε, τὰ ἀγαθοῦ τοῦτ' ἐμοῦ
 » καὶ τοῦ σοῦ μὴ ἀποκρυπτόμενοι, κατατι-
 » θέντες δ' εἰς τὸ μέσον τολμῶμεν, ἂν πῃ
 » ἐλεγχόμενοι μνησώσι, πότερον ἡδονὴν
 » τὰ ἀγαθὸν δεῖ λέγειν ἢ φρόνησιν ἢ τι τρίτον
 » ἄλλο εἶναι.» Ἄλλ' εἴτε ἡδονὴν τὸ ἀγαθόν
 δεῖ λέγειν εἴτε φρόνησιν, ἐστὶν εἶδη ἡδονῆς
 καὶ φρονήσεως ἢ οὐκ ἐστὶ; καὶ εἰ ἐστὶν ὁπόσα
 ἐστὶ καὶ ὁποῖα; (Αὐτ. 19) «Εἶδη γάρ μοι
 » δοκεῖ νῦν ἐρωτᾶν ἡδονῆς ἡμᾶς Σωκράτης,
 » εἴτ' ἐστὶν εἴτε μὴ, καὶ ὁπόσ' ἐστὶ καὶ ὁποῖα,
 » τῆς τ' αὐ φρονήσεως περὶ κατὰ ταῦτά ὡσαύ-
 » τως.» Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀγαθόν οὔτε ἡδονὴ
 οὔτε φρόνησις ἐστὶν, ἀλλ' ἄλλο τι τρίτον,

διάφορον μὲν τούτων, κρείττον δὲ, καὶ ἀναγκαιώς τελευτάτον τε καὶ ἱκανόν, καὶ πᾶν τὸ γινώσκον αὐτὸ θηρεύει ἐλεῖν, σκοπῶμεν καὶ κρίνωμεν τὸν τε ἡδονῆς καὶ τὸν φρονήσεως βίον, ἰδόντες χωρὶς ὁπότερον δ' ἀφανῆ δεόμενον, οὐκ ἔστι που τοῦτ' ἔτι τὸ ὄντως ἡμῖν ἀγαθόν. (αὐτ. 20) «Νῦν ἐννοῶ περὶ θ' ἡδονῆς καὶ φρονήσεως, ὡς οὐδέτερον αὐτοῖν ἔστι τ' ἀγαθόν, ἀλλ' ἄλλο τι τρίτον, ἔτερον μὲν τούτων, ἀμεινόν δ' ἀμφοῖν... Σ. »Τὴν τ' ἀγαθοῦ μοῖραν πότερον ἀνάγκη τέλειον ἢ μὴ τέλειον εἶναι; Πρ. Πάντων δὴ που τελευτάτον, ὧ Σώκρατες. Σ. Τί δέ; ἱκανόν τ' ἀγαθόν; Πρ. Πῶς γὰρ οὐ; καὶ πάντων γ' εἰς τοῦτο διαφέρει τῶν ὄντων. Σ. »Τόδε γε μὴν, ὡς οἶμαι περὶ αὐτοῦ ἀναγκαιότατον εἶναι λέγειν, ὡς πᾶν τὸ γινώσκον αὐτὸ θηρεύει καὶ ἐφίεται βουλούμενον ἐλεῖν καὶ περὶ ἑαυτοῦ κτήσασθαι, καὶ τῶν ἄλλων οὐδὲν φροντίζει πλὴν τῶν ἀποτελουμένων ἡμῶν ἀγαθῶν... Σ. Σκοπῶμεν δὴ καὶ κρίνωμεν τὸν θ' ἡδονῆς καὶ τὸν φρονήσεως βίον ἰδόντες χωρὶς... δεῖ γὰρ, εἴπερ πότερον αὐτῶν ἔστι τ' ἀγαθόν, μηδὲν μηδενός ἔτι προσδεῖσθαι δεόμενον δ' ἀφανῆ ἢ πότερον, οὐκ ἔστι που τοῦτ' ἔτι τὸ ὄντως ἡμῖν ἀγαθόν.»

Μετὰ ταῦτα ἀποδεικνύει ὁ Πλάτων ὅτι ὁ χαίρων ταῖς μεγίσταις ἡδοναῖς τοῦ βίου, ἀνάγκη ν' ἀγνοῇ τοῦτο, κενός ὢν πάσης φρονήσεως (ὅταν ἢ ἡδονῆ θεωρηθῇ χωρὶς τοῦ νοῦ), καὶ ὅταν δὲν ἔχη μνήμην, ἀνάγκη ὡσαύτως νὰ μὴ μεμνηταί ὅτι ποτὲ ἔχαιρε μηδὲ νὰ δοξάζῃ ὅτι χαίρει χαίρων, ὅταν δὲ ἀποκτήσῃ δόξαν ἀληθῆ ὅταν δὲ στερηθῆται καὶ λογισμοῦ, δὲν λογίζεται δυνατόν νὰ χαρῆ καὶ εἰς τὸ μετέπειτα ὁ δὲ τοιοῦτος δὲν θέλει ζῆ ἀνθρώπου βίον, ἀλλὰ τινος ζώου. (αὐτ. 21) «Δέξαιτο ἂν, ὧ Πρώταρχε, ζῆν τὸν βίον ἅπαντα ἡδόμενος ἡδονάς τὰς μεγίστας; Πρ. Τί δ' οὐ;... Σ. ὅρα δὴ, τοῦ φρονεῖν καὶ τοῦ νοεῖν καὶ λογίζεσθαι τὰ δεόντα καὶ ὅσα τούτων ἀδελφά, μὴν μὴ δόξαν τι;... Σ. νοῦν δὲ γε καὶ μνήμην καὶ ἐπιστήμην καὶ δόξαν μὴ κεκτημένους ἀληθῆ πρῶτον μὲν τοῦτ' αὐτὸ, εἴ ἢ χαίρεις ἢ μὴ χαίρεις, ἀνάγκη δὴ ποῦσε ἀγνοεῖν, κενόν γε ὄντα πάσης φρονήσεως... Καὶ μὴ ὡσαύτως μνήμην μὴ κεκτημένον ἀνάγκη δὴ που

μηθ' ὅτι ποτ' ἔχαιρες μεμνησθαι, τῆς τ' ἐν τῷ παραχρῆμα ἡδονῆς προσπιπτούσης μηδ' ἠντινοῦν μνήμην ὑπομένειν, δόξαν δ' αὐ μὴ κεκτημένον ἀληθῆ μὴ δοξάζειν χαίρειν χαίροντα, λογισμοῦ δὲ στερούμενον μὴδ' εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ὡς χαίρησεις δυνατόν εἶναι ὑπολογίζεσθαι, ζῆν δ' οὐκ ἀθρώπου βίον ἀλλὰ τινος πλεόμενος ἢ τῶν ὅσα θαλάττια μετ' ὄστρεϊνῶν ἐμψυγά ἐστι σωματίων.» Ἄν δέ τις πάλιν ἤθελε δεχθῆ νὰ ζῆ, ἔχων νοῦν καὶ φρόνησιν καὶ ἐπιστήμην καὶ μνήμην πάντων, ἡδονῆς δὲ μετέχων μῆτε μέγα μῆτε μικρὸν, μὴδ' αὐ λύπης, ἀλλὰ τὸ παράπαν ἀπαθῆς πάντων τῶν τοιούτων, οὐδέτερος τούτων ὁ βίος ἢν ἂν αἰρετός οὐδενί, ὡς οὐδέτερος ἔχων τὸ ἀγαθόν διότι ἂν εἶχε τὸ ἀγαθόν, ἱκανός ἤθελεν εἶναι καὶ τέλειος καὶ τοῖς πᾶσιν αἰρετός. (αὐτ. 22) «Εἴ τις δέξαιτο ἂν αὐ ζῆν ἡμῶν φρόνησιν μὲν καὶ νοῦν καὶ ἐπιστήμην καὶ μνήμην πᾶσαν πάντων καὶ τημένους, ἡδονῆς δὲ μετέχων μῆτε μέγα μῆτε μικρὸν, μὴδ' αὐ λύπης, ἀλλὰ τὸ παράπαν ἀπαθῆς πάντων τῶν τοιούτων. Πρ. Οὐδέτερος ὁ βίος, ὧ Σώκρατες, ἔμοιγε τούτων αἰρετός, οὐδ' ἄλλω μῆποτε, ὡς ἐγὼμαι φανῆ. Σ. Τί δ' ὁ ξυναμφοτέρος, ὧ Πρώταρχε, ἐξ ἀμφοῖν συμμιχθεὶς κοινός γενόμενος; Πρ. ἡδονῆς λέγεις καὶ νοῦ καὶ φρονήσεως; Σ. Οὕτω καὶ τὸν τοιοῦτον λέγω ἐγώ γε... Πάνου μὲν οὖν (μανθάνω) ὅτι τρεῖς μὲν βίοι προϋτέθησαν, πτοῖν δυοῖν δ' οὐδέτερος ἱκανός οὐδ' αἰρετός οὐτ' ἀνθρώπων οὐτε ζώων οὐδενί. Σ. μὴν οὖν οὐκ ἔδη τούτων γε πέρι δῆλον ὡς οὐδέτερος αὐτοῖν εἶχε τ' ἀγαθόν; ἢν γὰρ ἂν ἱκανός καὶ τέλειος καὶ πᾶσιν αἰρετός, οἷς περ ἢ δυνατόν ἦν οὕτως αἰεὶ διὰ βίου ζῆν.» Παρρησιάζων δὲ νῦν ἐν τῷ διαλόγῳ τὰς τοῦ παντός ἀρχάς, τὸ ἀπειρον, τὸ πέρασ, τὸ μικτόν καὶ τετάρτην τὴν αἰτίαν, ἀποδεικνύει καὶ ἐκ τούτων ὑπέρογον καὶ νικῶντα τὸν μικτόν βίον ἡδονῆς τε καὶ φρονήσεως. (Αὐτ. 27) «Ὅρθῶς μὴν ἔχει, διωρισμένων τῶν τετάρτων ἐνός ἑκάστου μνήμης ἐνεκ' ἐφεξῆς αὐτὰ καταριθμησάσθαι... Σ. Πρῶτον μὲν τοῖνυν ἀπειρον λέγω, δεύτερον δὲ πέρασ, ἔπειτ' ἐκ τούτων τρίτον μικτὴν καὶ γεγεννημένην οὐσίαν τὴν δὲ τῆς μίξεως αἰτίαν καὶ γενέσεως τετάρτην λέγω... Σ. ἴθι δὴ, νικῶντα μὲν ἔθεμέν που τὸν μικτόν βίον ἡδονῆς τε καὶ φρονήσεως.»

δ'. Ἄγαθόν, κακόν, κόσμος, δημιουργός αὐτοῦ.

Διαλαβόντες δὲ καὶ ἐκ τοῦ Φιλήβου ὅσα καθόλου περὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ θεωρίας, ὅπερ ἔστιν ἡμῖν ἢ πρόθεσις τῆς ὁμιλίας ταύτης, ἐάσωμεν ἡδὴ τὴν περαιτέρω αὐτοῦ ἀνάγνωσιν, χωροῦσαν εἰς τὰ εἰδικὰ καὶ καθ' ἕκαστα, καὶ ἐπανελθόντες αὖθις ἐπὶ τὸ ἀγαθόν καθόλου, ἰδῶμεν πόθεν ἐν τῷ κόσμῳ τὸ ἀγαθόν καὶ τὸ τούτου ἐναντίον τὸ κακόν, ὁποῖον κτίσμα ὁ κόσμος οὗτος κατὰ Πλάτωνα καὶ διὰ τί τὰ ἐν αὐτῷ εὐτυχήματα καὶ δυστυχήματα διανέμονται οὕτως ἀνίσως. Λέγων ὁ Πλάτων ὅτι τὸ κακόν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ κατ' ἀνάγκην ὡς ὑπεναντίον τῷ ἀγαθῷ, ἴσως ὑπολαμβάνει αὐτὸ ἀναγκαῖον πρὸς ἐκφανσιν καὶ ἐκδήλωσιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀδύνατον δὲ νὰ ἐκρίζωθῃσι τὰ κακὰ ἐκ τοῦ κόσμου, ἔνθα τὴν θνητὴν φύσιν καὶ τοῦτον τὸν τρόπον περιπολοῦσιν, οὔτε μεταξὺ τῶν Θεῶν ἰδρυτέα. (Θεαίτ. 176.) «Ἄλλ' οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν, ὧ Θεόδωρε ὑπεναντίον γὰρ τι τῷ ἀγαθῷ αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη οὐτ' ἐν Θεοῖς αὐτὰ ἰδρῦσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τρόπον περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης.» Τὰ δὲ εὐτυχήματα καὶ δυστυχήματα ἐν τῷ κόσμῳ συνέπειά ἐστι τῶν ἀγαθῶν ἢ φαύλων ἐκάστου ἔργων, ἐξ οὗ ἢ ἀξιωμαθία καὶ τὸ ὑπαίτιον, καθ' ἃ εἴρηται ἀνωτέρω, (ἴδε τὸ β' ἀνωτέρω χωρίον τῶν Νόμων 904) ὁ δὲ κόσμος ὡς δεδημιούργηται ὁ κάλλιστος ἐστὶ τῶν δημιουργημάτων, ὁ δὲ παραγαγὼν αὐτὸν ὁ ἄριστος δημιουργός. (Τίμ. 29) «Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν τόδε ἢ δ' οὖν πάλιν ἐπισκεπτέον περὶ αὐτοῦ, πρὸς ἢ πότερον τῶν παραδειγμάτων ὁ τεκταινόμενος αὐτὸν ἀπειργάζετο, πότερον πρὸς τὸ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως ἔχον, ἢ πρὸς τὸ γεγονός; εἰ μὲν δὴ καλός ἐστιν ὁδε ὁ κόσμος ὅτε δημιουργός ἀγαθός, δῆλον, ὡς πρὸς τὸ αἰδίον ἔβλεπεν εἰδὲ, ὁ μὴδ' εἰπεῖν ἢ τι θεμῖς, πρὸς τὸ γεγονός; παντὶ δὴ σαφές, ὅτι πρὸς τὸ αἰδίον ὁ μὲν γὰρ κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δ' ἄριστος τῶν αἰτίων.»

Π. ΚΟΥΠΗΤΩΡΗΣ.

ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.

Φίλοι ὁμιληταί!

Εὐτυχῆσας νὰ γείνω ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου ὁ Βύρων», ἐκφράζω ὑμῖν τὴν μεγίστην εὐχαρίστησιν καὶ εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὴν τιμὴν ταύτην, ἣτις ὑπερέχει τῆς ἀτομικῆς ἀξίας μου, καθ' ὅσον δὲν διαλανθάνει ὑμᾶς ὅτι τὸ πολύμοχθον τοῦ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἱατροῦ ἐπάγγελμα ἀπορροφᾷ τὸν πρὸς τὰς μελέτας χρόνον. Πλὴν ἀφοῦ ἀπαξ ἐτιμῆθην παρ' ὑμῶν θέλω προσπαθῆσαι τὸ κατὰ δύναμιν νὰ συντελέσω πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Συλλόγου, ἐκτελῶν τὰ τοῦ ἀντεπιστέλλοντος μέλους χρέη. Διὸ ἀκολουθῶν τὴν διάταξιν τοῦ δεκάτου ἀρθρ. τοῦ Κανονισμοῦ ἐξελεξάμην τὸ περὶ Κοινωνίας θέμα, ἐρανισθεὶς ἐκ Γερμανικῆς τὸ πλεῖστον καὶ ἐν μέρει Ἑλληνικῆς πηγῆς, ὅπερ καίτοι ἰσχυρὸν καὶ φιλοσοφικὸν τυγχάνον, εἶναι ἐν τούτοις ζωτικόν καὶ ἐνδιαφέρον ἐκάστῳ ἐπιθυμοῦντι νὰ ἐννοήσῃ τὴν σύστασιν τῆς Κοινωνίας, πρὸς ἣν ὁ ἀνθρώπος ὀρμεμφύτως ὠθεῖται.

I

Ἡ ζῶη καὶ ἡ ἀνάπτυξις ἐκάστου ἀνθρώπου, καὶ δι' αὐτοῦ ἐπίσης ἢ τῆς ἀνθρωπότητος, προϋποθέτουσι κυρίως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἵνα ἀμφοτέρα ἐπιτύχῃσι τὴν ἔνωσιν πολλῶν ἀνθρώπων. Ὁ μεμονωμένος ἀνθρώπος καταστρέφεται σωματικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ ὅπου συναντηθῶσι πολλοὶ ἀνθρώποι ἀνευ τῆς κοινωνικῆς ἐνώσεως, εἶναι ἐπόμενον ν' ἀλληλοσφαγῶσι.

Σκοπὸς καὶ θέμα τῆς Κοινωνίας εἶναι ὅπως διὰ τῆς ἐνώσεως διαφόρων χαρακτήρων, διαφορῶν φύσεως καὶ ἱκανότητος πολλῶν ἀτόμων ἐπιτευχθῆ ἢ δι' ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα μεγίστη πλησμονὴ τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, ὧν ἢ ὠφέλεια ἀκολούθως ἐπὶ ἐνός ἐκάστου ἐπιδαψιλεύεται καὶ ἀντανακλάται.

Ἄλλὰ πρὶν εἰσελθῶμεν, κύριοι, εἰς τὴν πραγματείαν τῆς Κοινωνίας τοῦ λογικοῦ ζώου, (τὸ ὁποῖον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀσφάλειαν καὶ εὐμερίαν ἔχει ἀνάγκην Συμπληρώματος τινός, ὁ ἔστι τῆς Πολιτείας, θέλομεν διέλθει τὰ τῆς κοινωνίας τῶν ἄλλων ζώων, τῶν στερουμένων λογικότητος.

ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Τὰ ἐνήλικα ἄτομα τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ζῶων ἀπαντῶνται ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τῶν καταστάσει, ἐξαιρουμένου τοῦ χρόνου καθ'ὸν συμμίγνυνται ἢ μονάζοντα ἢ συναγελαστικῶς βιοῦντα· ὅπου ἀπαντᾶται ὁ συναγελασμός, ἢ ἀγέλη ἐνεργεῖται καὶ διατηρεῖται (ἀ.) δι' ἐνὸς ἐξωτερικοῦ, β.) δι' ἐνὸς ἐσωτερικοῦ δεσμοῦ.

ἀ.) Εἰς ἀπλοῦς ἐξωτερικὸς δεσμὸς προσάγει καὶ συγκροτεῖ τὴν ἀγέλην τῶν ὀμοειδῶν ἐνήλικων ἀτόμων, καθ'ὸν ἄτομα τινὰ ὅλως ἄσχετα πρὸς ἄλληλα συναντῶνται εἰς τι μέρος, τὸ ὁποῖον παρέχει εἰς αὐτὰ καλλίστην εὐκαιρίαν πρὸς διατροφήν, κατοικίαν καὶ τεκνοποιίαν. Οὕτω νεοττεύουσιν ὑπὸ τὴν σκέπην πύργου τινος ἀγέλην νυκτερίδων, οὕτως εἰς ἄλλους τόπους πληθῆς χελιδόνων ἢ μικρῶν στρουθίων, οὕτω συνεπιάζουσιν εἰς τινὰς τόπους χιλιάδες πτηνῶν καὶ συναθροίζονται περὶ τι πτόμα ἀγέλαι ἀνωτέρων, ἢ ὑποδεστέρων σαρκοφάγων καὶ εἰς καλοὺς λειμῶνας ἀγέλαι χορτοφάγων. Παύει δὲ καὶ διαλύεται ἐν τῷ ἅμα ὁ συναγελασμός, ἀφοῦ χάσει τὴν ἐνέργειάν του ὁ ἐξωτερικὸς οὗτος δεσμὸς, ὁ τὴν συρροὴν οὐ μόνον τῶν ὀμοειδῶν ζῶων προκαλέσας, ἀλλὰ τὴν συρροὴν καὶ ἄλλων τυγχόν ἑτερογενῶν καὶ διαφόρου εἴδους, εἴτε μοναζόντων, εἴτε συναγελαζομένων. Ἐρ' ὅσον δὲ ὑφίσταται ὁ συναγελασμός οὗτος δὲν συσχετίζονται τὰ μεμονωμένα τῆς ἀγέλης πρὸς ἄλληλα. Ἐάν δὲ ἐν καιρῷ τοῦ συναγελασμοῦ κυριεύσωσιν εὐκολώτερον ἐχθρόν τινα, ὅστις τοὺς ἐνοχλεῖ, ἢ κατοικιδίον τι ζῶον, ὅπερ περιέπεσεν εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτῶν, τοῦτο δὲν εἶναι μάχη ἀπὸ κοινοῦ διεξαγομένη, ἀλλ' εἶναι ἄμυνα ἢν πολλὰ μεμονωμένα ζῶα πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν κοινὸν ἐχθρόν διεξάγουσιν, ὅπως συμβαίνει καὶ ἂν ἦναι μόνα.

Τὰ εἶδη τῶν ζῶων, ἅτινα ζῶσι μεμονωμένα ἢ μόνον κατὰ τύχην συζῶσι, φαίνονται καὶ ἐν τῇ φυσιολογικῇ αὐτῶν καταστάσει, οὕτω πως ὀργανισμένα, ὥστε αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἐν ὑγιεῖ καταστάσει δύνανται νὰ προμηθεύωνται πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖ ἢ κανονικὴ ζῶη τοῦ εἴδους των καὶ τὸ ἔσχατον γῆρας των.

β.) Ἐν ἄλλοις δὲ ζῴοις συγκρατεῖ τὴν ἀγέλην ἐσωτερικὸς τις δεσμὸς, δηλαδὴ ἐμφυτόν τι, οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως ἐπιδεχόμενον, ὅπερ ὠθεῖ τὰ μεμονωμένα πρὸς ἄλληλα καὶ

τὰ συγκρατεῖ· διὸ τὰ ἕκαστα ἴστανται εἰς σχέσιν πρὸς ἄλληλα, εἶναι μέλη μιᾶς κοινωνίας, Κοινωνοί, οἵτινες ἐπιδιώκουσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, συναισθάνονται ὅτι συνανήκουσιν, ἀποκλείουσι κατὰ καιροὺς ἄτομα τοῦ αὐτοῦ μὲν εἴδους, ἀλλ' ἐν ἑτέρᾳ κοινωνίᾳ ἀνήγοντα. Πολλάκις μάλιστα καὶ ἄτομα τῆς ἰδίας κοινωνίας ἀποβάλλουσι καὶ ἀπομακρύνουσιν ἀπ' αὐτῆς, ὡς π. χ. ἡ κοινωνία τῶν ἐλεφάντων διατίθεται ἐναντίον τῶν καλουμένων Gundh's ἢ Rogues.

Ἐπόμενοι εἰς τὰς μᾶλλον ἀξιοπίστους πηγὰς, παραδεχόμεθα ὅτι σκοπὸς τῶν κοινωνιῶν αὐτῶν εἶναι, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ πρόνοια διὰ τοὺς ἀπογόνους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ εὐδαιμονία τῶν κοινωνιῶν αὐτῶν, (π. χ. διευκόλυνσις τῆς τροφῆς καὶ μεγαλειτέρα ἀσφάλεια κατὰ τῶν ἐχθρῶν.)

Ἐνῷ ἐν ἄλλοις ζῴοις ἡ μήτηρ μόνη ἢ τὸ ἄρρεν φροντίζει τὰ τῶν νεοσσῶν καὶ ἐπαρκεῖ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ· ἐν ταῖς μελισσαῖς προσαναγκαστοὶ ἢ σύμπραξις τῆς πολυγόνου θήλειως, τῆς καλουμένης Βασιλίσσης μετὰ τῶν ἐργατιδῶν μελισσῶν, καὶ τούτων πάλιν ἡ σύμπραξις μετ' ἀλλήλων, αἵτινες μάλιστα καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς κηφήνας τοὺς γονιμοποιούντας τὰ ὠὰ συγκοινωνοῦσιν ὡς διατροφεῖς αὐτῶν καὶ ἀκολούθως τοὺς φονεύουσιν. Ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς λευκοὺς μύρμηκας τοὺς καλουμένους Τερμίτας φαίνεται ἡ ἀπὸ κοινοῦ σύμπραξις τῶν ἐργατιδῶν νὰ ἐπιδιώκῃ μᾶλλον τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ζεύγους καὶ τῶν ἀπογόνων, ἢ τὴν ἰδίαν αὐτῶν.

Ἄλλ' ἐκ τούτου καὶ δι' αὐτὰς τὰς ἐργατιδας μελισσας προκύπτει ὄφελός τι ἐκ τῆς κοινωνίας, ὡς ὁ συμμαχικὸς πόλεμος τὸν ὁποῖον αὐταὶ συσσωματωμένα πάντοτε εἰς τὸ σύμβλιον ἀναλαμβάνουσι καὶ μετ' ἀποτελέσματος διεξάγουσι κατὰ τῶν εἰσδύοντων ἐχθρῶν ἀμυνόμενοι ὑπὲρ τῆς ἰδίας οἰκίας, καὶ τῆς χειμερινῆς αὐτῶν τροφῆς· ὡς ἡ καθαριότης τοῦ ἀέρος, ἢν τινα διατηροῦσι διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν νεκρῶν ἐκ τῆς κυψέλης καὶ ἡ θερμότης καὶ ἡ ἰσορροπία ἢν παραγοῦσιν αὐταὶ διὰ τοῦ συναγελασμοῦ. Ὡσαύτως ἐπωφελεῖται καὶ ὁ μύρμηξ διὰ τῆς σκέπης τῆς παρ' αὐτοῦ κατασκευασθείσης καὶ κεκρυμμένης ὁδοῦ, δι' ἧς φθάνει μέχρι τοῦ δένδρου, ἐξ οὗ τρέφεται.

Τὰ στίφη τῶν Πελαργῶν συμμαχοῦσι πρὸς κοινὴν ἀλιεῖαν. Εἶναι δὲ προφανεστάτη ἡ σημαντικῶς πολλαπλασιαζομένη ἐν ταῖς κοινωνίαις ἀμυντικὴ δύναμις τῶν μυρμηκῶν ζῶων, ὡς τοῦ Τριχείου ἢ Θαλασσίου ἵππου κτλ. Αὕτη προστατεύει ἀναμφιβόλως ἀσφαλέστερα καὶ ἀποτελεσματικώτερα διὰ τῆς πληθῆος τὰ μικρὰ καὶ προβεβηκότα ζῶα παρ' ὅσον ἡ μήτηρ, ἢ οἱ γονεῖς ἢ τὸ ἄρρεν μόνον.—Εἰς τὰ ὑποδεέστερα δὲ τῶν μυρμηκῶν ζῶων, ἢ τὴν δύναμις ἐκείνη τῆς κοινωνίας συντελεῖ ἐν ἀπάσαις ταῖς περιστάσεσι πρὸς μέγα ὄφελος καὶ εἰς ἕκαστον ἀκόμη ἐφθρον ζῶον.

Τὰ μέλη κοινωνίας τινος ζῶων δὲν ἀνήκουσι πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ γένος ἢ εἶδος, διὸ παρατηροῦμεν εἰς τὰς ἀγέλας τῶν ζῶων quagga¹ κατ' ἀκριβῆ τοῦ Βρεμίου ἔρευναν, ὅτι παντοῖοι συνοδοὶ τούτων εἰσὶ στρουθία· ἐκ δὲ τῆς προφυλάξεως καὶ προνοίας τούτων οἱ quagga ἐπωφελοῦνται τὰ μέγιστα· ἐπίσης δύναται ἐνταῦθα νὰ γείνη μεία καὶ τῆς γνωστῆς κοινωνίας τῶν μυρμηκῶν μετὰ τὰς Ἀφιδίνας,² αἵτινες ἀπαγόμεναι παρὰ τῶν πρώτων ἐκμυζῶνται διὰ τὸν μελιτώδη ἐν αὐταῖς χυμόν.)

Ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἐνέργεια καὶ βοήθεια ἢν παρέχουσι τὰ μέλη πρὸς ἄλληλα διεγείρεται καὶ διατηρεῖται ἀναμφιβόλως, οὐχὶ πάντοτε δι' ἐξωτερικῆς βίας, δηλαδὴ διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις δι' ἐσωτερικῆς τινος βίας, δηλαδὴ δι' ἐνὸς φυσιολογικοῦ ἐμφύτου.

Εἰς πολλὰς κοινωνίας ζῶων, ὧν τὰ μέλη προφανῶς μάλιστα ἴστανται εἰς στενοτάτην σχέσιν πρὸς ἄλληλα εἶναι δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ ὁ σκοπὸς τῆς κοινωνίας καὶ ἐνίοτε τοιαῦται ἀγέλαι, αἵτινες πραγματικῶς δὲν εἶναι κυρίως κοινωναίαι ἀλλὰ μόνον ἀπλῶς ἀγέλαι, κατὰ συνήθειαν μόνον συνέρχονται τὰ ἄτομα πρὸς κοινὸν τόπον νομῆς καὶ συζῶσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης σχέσεως πρὸς ἄλληλα.

Ὅσον δ' ἀνώτερον εἶναι τὸ εἶδος τῶν ζῶων, τόσον καὶ ἡ ὑπηρεσία τῆς κοινωνίας πολυ-

πλοκωτέρα καθίσταται· οὕτω αὕτη ἐπιτείνεται εἰς τοὺς Κερκοπιθήκας μέχρι τῆς ἀμοιβαίας ἐξαγωγῆς τοῦ ξανθίου, πασσάλου καὶ τῶν ἀκανθῶν.

Ὁ δὲ Ἐξμελίνος διηγείται περὶ τοῦ Γέροντος Πιθήκου, ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῶν πιθήκων συναθροίζεται περὶ τὸν τετραματισμένον σύντροφόν των, θέτουσι τοὺς δακτύλους ἐπὶ τῆς πληγῆς αὐτοῦ καὶ κρατοῦσιν αὐτὴν ἐὰν ῥέη αἷμα καὶ μάλιστα ἐμφράττουσι αὐτὴν μεμασσμένα φύλλα.

Ἐάν δὲ ἐξ ὄλων τῶν παραδόσεων θεωρήσωμεν ὅτι ἡ τοῦ Βρεμίου μόνον ὅπως δῆποτε πλησιάζει τῇ ἀληθείᾳ, θέλομεν παραδεχθῆ ὅτι ζῶα ἅτινα ἀλλήλοις τοιαύτας ὑπηρεσίας παρέχουσιν, εἰσὶν ἀρκούντως νοήμονα καὶ δύνανται νὰ συνδράμωσιν ἄλληλα καὶ ἐπὶ τὸ σπουδαιότερον, ὡς οἱ βαρέως πληγωμένοι Τρίχειοι ἢ Θαλασσιοὶ ἵπποι (οἵτινες ἀλιεύονται χάριν τοῦ λίπους αὐτῶν) ὀδηγοῦνται ὑπὸ τῶν ὑγιῶν καὶ ἀπομακρύνονται τοῦ κινδύνου, δεικνύουσι δὲ οἱ τελευταῖοι πολλὴν φρόνησιν τὸν ἀνίκανον σύντροφον ὑψοῦντες ἐναλλάξ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὅπως ἀναπνεύσῃ, καὶ πάλιν καταδυθίζοντες εἰς τὸ ἀσφαλὲς βάθος. Ἐάν δὲ τις συλληφθῇ προθυμοποιεῖται ἕκαστος ὅπως πηδήσῃ πρῶτος ἐπὶ τοῦ πλοιαρίου, τοῦ φέροντος τὸν συλληφθέντα σύντροφον καὶ σώσῃ αὐτόν· δὲν ὑποχωρεῖ δὲ ἀκολουθῶν τὸ πλοῖον ἐφ' ὅσον ὁ σύντροφος ζῇ.

Εἰς τινὰ γένη ζῶων, ὡς εἰς τοὺς Πιθήκας, ἐλέφαντας καὶ μυρμηκῶντα ἀπολαμβάνουσι τὰ μέλη τῆς κοινωνίας δι' ἐξόχων ἀνωτέρων μελῶν, τοῦ μεγάλου πλεονεκτήματος τῆς ἐπιτηρήσεως καὶ ἀμύνης, ὡς καὶ τῆς ὀδηγίας πρὸς εὐρεσίαν τροφῆς καὶ πρὸς φυγὴν. Κατὰ τὸν Βρέμιον εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ ζῶα ἀναλαμβάνει τὸ ἐλλεκτόν, ἢ τοῦλάχιστον τὸ ἀναγνωρισμένον ὡς τοιοῦτον ζῶον τὴν μέριμναν τῆς ἀμύνης καὶ ἀσφαλείας ἀπάσης τῆς ὁμάδος καὶ προστατεύει τὰ ἀσθενῆ μέλη καὶ μάλιστα ἐν περιπτώσει κινδύνου μετὰ θυσίας. Τὰ δὲ ὀλίγον νοήμονα καὶ ὑποδεέστερα προσκολλῶνται τοῖς νοημονεστέροις, καὶ πρὸς σωτηρίαν των ἐκτελοῦσιν ἀπάσας τὰς διαταγὰς αὐτῶν.

Δὲν δυνατόν ἐστὶ νὰ παραγνωρίσωμεν ὅτι παρουσιάζεται νὰ τις εἰδικὴ περίστασις παντοῦ ἐνθα ἡ κοινωνία τῶν ζῶων ἀκολουθεῖ τὴν

¹ Εἶδος ἵππου ἐν νοτίῳ Ἀφρικῇ ἐπονομασθὲν ὡς ἐκ τῆς πεποιημένης φωνῆς του Κβάγγα.

² Εἶδος φυτοφειρῶν, κοινῶς Μομουδιῶν.

δὴγίαν ἐνός καὶ μόνου, ἢ ἐνθα ἡ δύναμις ἐνός, ἢ περισσοτέρων μάχεται χάριν ἄλλων μελῶν τῆς κοινωνίας, ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν κοινωνιῶν κατὰ τῶν ὁποίων τὰ ἐξέχοντα ἄτομα ἐποίησαντο ἴσην ἔφοδον καὶ ἀπέσπασαν τὸ ἴδιον ὄφελος· δὲν δυνάμεθα, λέγω, νὰ παραγνωρίσωμεν ὅτι ἐνταῦθα παρουσιάζεται μία νέα εἰδικὴ περίστασις, τῆς ὑπεροχῆς.

Ἡ περίστασις αὕτη τῆς ὑπεροχῆς ὑφίσταται εἰς τὰς κοινωνίας ταύτας ὅτε μὲν διὰ τῆς γοητεύσεως καὶ ἐμπιστοσύνης, ὅτε δὲ ὡς ἰσχύς καὶ βία¹ καὶ προσκτᾶται ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτη περιπτώσει διὰ τῆς μάχης τὸ δικαίωμα τῆς κητέσεως καὶ ἡγεμονίας. Τότε ἢ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας ἰσότης παύει. Ταῦτα δὲν εἶναι πλέον ἀκριβῶς ἴσα μέλη—κοινωνοί—ἀλλ' ἐν μέρει ἢ ἢ ὑποτελῆ καὶ ὑποδεέστερα τῶν ἰσχυροτέρων.

Ὁ δὴγὸς πίθηξ ἐκλύεται πάντοτε ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τῆς φυλῆς, καὶ μάλιστα ὁ ἐπὶ νομοσύνη καὶ πονηρίᾳ θαυμαζόμενος Ὁριθμοπιθήξ πωγώνιος¹, ὁ καὶ Μακάκος καλούμενος παρὰ τοῖς Αἰθίοψι. Ἀπαιτεῖ δὲ κατὰ τὸν Βρέμιον καὶ ἀπολαμβάνει ἀπόλυτον ὑπακοήν καὶ μάλιστα ἐφ' ἐλάστω σκοπῷ. Οἱ μακρότατοι ὀδόντες καὶ οἱ ἰσχυρότεροι βραχιόνες ἀπονέμουν αὐτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ σφετερισμοῦ· ὅστις ἐκουσίως δὲν ὑπακούει, τιμωρεῖται διὰ δειγμάτων καὶ γρονθοκοπιμάτων μέχρι οὗ σωφρονισθῆ ὁ γέρον κύριος προπορεύεται, οἱ δὲ λοιποὶ τῆς ἀγέλης ἔπονται αὐτῷ βῆμα πρὸς βῆμα, ἀἀρήξιμοι οὐ μόνον ἐπὶ τῶν αὐτῶν δένδρων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν κλάδων. Πολλάκις ἀναρρίχεται ὁ προνοητικὸς δὴγὸς μέχρι τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς δένδρου τίνος, καίειθεν κατασκοπεύει μετὰ προσοχῆς, καὶ ἂν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατασκοπέσεως εἶναι εὐνοϊκὸν γνωστοποιεῖ τοῦτο εἰς τοὺς ὑποτελεῖς δι' ἡσύχου γρυλλισμοῦ· τούναντιον δὲ ἂν κατασκοπεύσῃ κίνδυνόν τινα, ἐπιστᾶ αὐτοῖς τὴν δέουσαν προσοχήν· ἐὰν δὲ φανῇ ἀρεστὸν εἰς τὸν δὴγὸν Πίθηκα ἐπίσχει τὴν ἐπίσπευσιν, ἀ ἀρήξιμαί πάλιν ἐπὶ δένδρου τίνος, κοινοποιεῖ τὴν ἐκ νέου κηθεῖσαν ἀσφάλειαν καὶ προσκαλεῖ μεθ' ἡσύχου φωνῆς

ὅπως ἐπανεῖθῃ πάλιν τὸ σῆνος. Οὕτως ἐθίζεται κατὰ τὸν Βρέμιον νὰ προηγήται τῆς ἀγέλης ὁ συνετώτερος ἐλέφας, ἔστω ἄρρην ἢ θήλυς κατὰ τὰς περιστάσεις. Τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ εἶναι νὰ ὀδηγῇ τὰς ομάδας, νὰ προσέχη ἐφ' ὄλων τῶν κινδύνων, νὰ κατασκοπεύῃ τὸν τόπον καὶ ἐν συντόμῳ ἀδιαλείπτως νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν. Ἀπαντες οἱ ἄγριοι ἐλέφαντες εἰσὶ δειλοὶ καὶ προνοητικοί, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν κατέχει διπλάσιον τὴν ἰδιότητα ταύτην, ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου ἀνταμείβεται διὰ τῆς μεγίστης ὑπακοῆς τῶν ὑποτελῶν· ποτὲ ἀντίστασις κατὰ τῶν διαταγῶν του δὲν παρίσταται, οὗτος προηγείται καὶ ἄπαντες οἱ λοιποὶ τυφλοῖς ὄμμασιν ἔπονται αὐτῷ καὶ ἂν πρὸς τὴν καταστροφὴν τῶν βαδίζουσιν.

Ἐὰν διὰ τὰ ζῶα τὰ μεμονωμένως ζῶντα παραδεχθῶμεν τὴν ἐντελῆ ἰκανότητα πρὸς ὅλας τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀνάγκας, τότε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν διὰ τὰ ζῶα, ἄτινα σταθερῶς συννοῦνται εἰς ἀληθεῖς κοινωνίας ὅτι δὲν ἐπαρκοῦσι τὰ ἴδια ἐφόδια πρὸς τὰς ἀνάγκας ταύτας, ἀλλ' ἔχουσι χρειαῖν τῆς κοινωνίας ὡς συμπληρώματος· τῷ ὄντι τὰ κοινωνικὰ ζῶα προσκτῶνται τὰ ἀληθῆ πλεονεκτήματα διὰ τῆς κοινωνίας, καὶ δι' αὐτῆς ἐξασφαλίζεται ἡ ζωήτων, ὥστε δύναται αὕτη νὰ θεωρηθῆ ὡς συμπλήρωμα τῶν ἰδιαιτέρων ζωτικῶν δυνάμεων.

Ἐκεῖ ἐνθα ἡ ὑπεροχὴ νομιμοποιεῖται ἐν τῇ κοινωνίᾳ διὰ τῆς βίας ἢ ἀνευ ταύτης, προσκτᾶται ἡ ὑπαρξίς τῆς κοινωνίας μεγαλύτεραν τινὰ ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἐκείνης ἢ ἡδύνατο νὰ παράσχωσι τὰ μόνα ἐφόδια ἐνός ἐκάστου, ὡς καὶ ὁ ἀπλῶς συνεταιρισμὸς πρὸς κοινωνίαν ἀνευ ὑπεροχῆς ἢ ἀνευ ὑποτελείας ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ. Οὐδέποτε αἱ διατάξεις τῆς φύσεως εἰσὶν ἀσκοποι, καὶ τῷ ὄντι δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει, αἱ ἰλιότητες ἐκείνων τῶν ζῶων, ἐν οἷς ἀπαντᾶται ἡ ἐνέργεια ὑπεροχῆς τίνος, ἀπαιτοῦσιν ἄλλο τι, παρὰ τὴν ἰσότητα τῆς κοινωνίας ἐὰν ἡ κοινωνία θέλει νὰ ὠφελῆται τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπορρέοντων ὠφελειῶν, ὡς π' χ. τὸ ἀσελγὲς καὶ φιλόνηκον σωματεῖον τῶν Πιθήκων, ὅπερ ἐν τῇ ἡδονῇ καὶ ἐριδι λησμονεῖ εὐκόλως τὴν ἀσφάλειάν του, ἐχρηζέ τῷ ὄντι δι' αὐτὴν καὶ μόνην τὴν αἰτίαν ὑπερέχοντος

τίνος ἀρχηγοῦ, ὅπως ἐπαγρυπνῆ καὶ ἐπιβάλλῃ ἐπιμόνας βίαν πρὸς φυγὴν, οὕτω τότε ἡ ὑποτέλεια ἤθελεν εἶσθαι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκτενεστερόν τι συμπλήρωμα τῆς πρὸς τὸ ζῆν ἰκανότητος καὶ μάλιστα τοιοῦτον τι, ὁποῖον ἀπαιτοῦσιν ὠρισμένα εἶδη ζῶων, ὡς ἐκ τῶν φυσιολογικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν· καὶ οὕτως ἡ τάξις τῶν ζῶων ἤθελε διαίρεισθαι ὡς ἐξῆς.

Α'. Εἰς ζῶα ἄτινα ἐν ἡλικίᾳ ὠρίμῳ ὡς μονάζοντα (ἔστω ἄρρῆνα ἢ θήλεια,) εἰσὶν ἰκανὰ πρὸς διατήρησιν των.

Β'. Εἰς ζῶα ἄτινα χρῆζουσι πρὸς πλήρη ἰκανότητα ζωῆς τοῦ συμπληρώματος τοῦ ἀπλοῦ συνεταιρισμοῦ.

Γ'. Εἰς ζῶα ἄτινα ἔχουσιν ἀνάγκην τοῦ προειρημένου συμπληρώματος, ἀλλὰ τότε καὶ μόνον ἐπωφελοῦνται ἀκούντως τούτου, ὁπότε προστεθῆ ἐκτενεστερόν τι συμπλήρωμα, δηλαδὴ ἡ Ἐξουσία, ἐπιβληθεῖσα διὰ τῆς βίας ἢ ἀνευ ταύτης.

Ἴσως ἡ τῶν Πιθήκων καὶ ἄλλων ζῶων Ἐξουσία δὲν περιορίζεται μόνον ἐπὶ τῆς φυγῆς, τῆς θήρας, τῶν τροφίμων καὶ τῶν ὁμοίων, ἀλλ' ἴσως ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἀποβλέπει καὶ εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῆς προσκτηθείσης τροφῆς, τῆς ἡσύχου γέυσεως αὐτῆς καὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας· καὶ οὕτω φαίνεται πλησιάζουσα μᾶλλον πρὸς ἐκείνην, ἢ τις ἀπαντᾶται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὡς Πολιτεία.

Ἀναμφιβόλως ὅμως ἡ Ἀρχὴ αὕτη τῆς κοινωνίας τῶν ζῶων, καίτοι δυναστικὴ οὖσα κατὰ τὰς περιστάσεις, δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον, ἀλλ' εἰς τὸ τῆς κοινωνίας εἶναι δὲ ἐπίσης ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ Ἀρχὴ αὕτη ἀντιπροσωπεύει κυρίως τὴν τάξιν ὄλων, καὶ οὐχὶ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον.

III

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον, τὸ ἐξέχον θεῖον πλάσμα, ἀπαντᾶται μόνον εἰς κοινωνίας, πρὸς ταύτας δὲ ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸ ἔμφυτον, ὅπερ ὀδηγεῖ τὰς κοινωνίας τῶν ζῶων· δηλαδὴ τὸ ἐνστικτον τῆς κοινωνικότητος. Τὸ ἐνστικτον τοῦτο καὶ τὸ λογικὸν εἰσὶ τὰ δύο, ἄτινα καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον κύριον τῆς Γῆς. Τί ἐστὶν ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν ὡς σῶμα; Μέρους ἐλάχιστον τοῦ μεγίστου τῶν ὄντων κόσμου. Τί δ' ὡς δύναμις ψυχῆς; Ἀπόρροια τῆς θεότητος, εἰκὼν

μικρὰ τῆς θείας καὶ μεγίστης δυνάμεως, νοῦς τῆς γιγαντιώδους ὕλης δεσπόζων, καὶ ταπεινὴν αὐτοῦ θεραπευνίδα τὴν κτίσιν ἔχων—Μεμονωμένος ἐν τῇ φύσει ἀνευ τῆς κοινωνίας, θὰ ἦτο ἀσημαντὸν ὄν, καίτοι κοσμοῦμενος διὰ τοῦ λογικοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος πεπρωκισμένος ἐκ τῆς φύσεως μᾶλλον τῶν ἄλλων ζῶων, δύναται καὶ μᾶλλον νὰ ὠφελῆται ἐκ τῆς κοινωνίας· ἀλλὰ καὶ ἀνάγκην ἔχει πολλῶν ὠφελειῶν ὁ ἄνθρωπος· ὡς συνετώτερος τῶν ἄλλων ζῶων ἔχει ἀνάγκην ἐπὶ μᾶλλον τῆς συγκοινωνίας πρὸς πλήρη ἐπάρκειαν ζωῆς. Χυδαῖον δὲ ἤθελεν εἶσθαι τὸ νὰ ἀποδείξῃ τις τοῦτο, ἐνῷ ἡ μικρὰ ἰκανότης καὶ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς μεμονωμένου τίνος ἀνθρώπου συνηγορεῖ προφανῶς ὑπὲρ τῆς κοινωνίας.

Ὁ ἰσχυρὸς πολλαπλασιασμὸς ὅστις διδάσκει τὴν ὑπαρξίν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς κοινωνίας, καὶ ὅστις αὐξάνει προσέτι διὰ τῆς χρήσεως ἄλλων γένους ζῶων, τῶν καλουμένων κατοικιδίων, ἄτινα ὁ ἄνθρωπος διατηρεῖ, ὡς ὁ quagga, τὸ στρουθίον, προήλθεν ἐν μέρει διὰ τοῦ ἀπλοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν ἐργῶν, ἄτινα δι' ἕκαστον θὰ ἦσαν ὑπερμεγέθη. Ἐν μέρει δὲ διὰ τοῦ διαμερισμοῦ τῆς ἐργασίας ἀναλόγως τῆς ἰκανότητος, κλίσεως, τριβῆς, καὶ φυσικῶν πλεονεκτημάτων. Καθ' ὅσον ὁ διαμερισμὸς οὗτος προϋποθέτει τὴν Κοινωνίαν.

Ἡ Κοινωνία δὲν εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπόρροια ἰδιαιτέρου σκοποῦ τῆς φύσεως, ἀλλὰ φυσιολογικῆς ὁρμῆς, τῆς ὁποίας ἡ μὲν ἰκανοποίησις εὐχαριστεῖ, ἡ δὲ παραμέλησις καθιστᾶ τὸν ἄνθρωπον ἀσθενῆ. Τὸ δρμῆφυτον τοῦτο ὠθεῖ αὐτὸν χωρὶς νὰ τὸ προμαντεύῃ εἰς τὸ ἀγαθοεργεῖν ἢ μᾶλλον πρὸς τὸ ἀπύλυτον συμπλήρωμα τῆς Ἐξουσίας, ἀνευ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἡδύνατο ἐπὶ πολὺ νὰ μάχεται ἐπιτυχῶς ἐναντιὸν τῶν ἀντιτάσεων ὑφ' ὧν περικυκλοῦται¹.

¹ Ἡ τοῦ Πλάτωνος θεωρία (Πολιτεία βιβλίον β'). δὲν εἶναι ὀρθή, ὅτι ὁ εἰς ἄνθρωπος συνεδέθη μεθ' ἐτέρου ἕνεκα χρεῖας ἐνός ἐτέρου πράγματός, καὶ πάλιν μεθ' ἐνός ἄλλου ἕνεκα τῆς ἀνάγκης ἐτέρου τίνος, δὲν συνήνοσεν ἢ ἀνάγκην πολλῶν πραγμάτων, πολλοὺς ἀνθρώπους, ἵνα συγκατακίωσι κοινωνικῶς πρὸς ἀλλήλους ὥστε νὰ προσφέρωσι τὴν κοινὴν καὶ ἀμοιβαίαν αὐτῶν συνδρομήν, οὐχὶ ἢ ἀνάγκην τῶν μέσων πρὸς τὸ

¹ Ὡς ἐκ τοῦ γενείου του.

IV

Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι ἀπαντῶνται πανταχοῦ μὲ τὸ δεύτερον συμπλήρωμα, περὶ οὗ ἀνωτέρω ὠμιλήσαμεν, τῆς ὑπεροχῆς καὶ μάλιστα ἐκείνης, ἣτις ἐπιβάλλεται διὰ τῆς βίας καὶ νομιμοποιεῖται. Αὕτη ἡ πολύπλοκος μορφή τῆς κοινωνίας εἶναι τόσον σταθερά διὰ τὸ σφοδρὸν γένος τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰδιότης τοῦ εἶδους. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ ἀληθὴς φυσικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τινῶν γνωσῶν εἰδῶν ζώων. Ἐν τῇ φυσικῇ του καταστάσει ὁ ἄνθρωπος ἐξῆσεν ἀείποτε ἐν κοινωνίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τοιούτῳ εἶδει καταναγκαστικῆς ὑπεροχῆς, δηλ. ἐν ἐξουσίᾳ, καὶ θέλει ζῆ πάντοτε τοῦτῳ τῷ τρόπῳ.

Ἡ δευτέρα αὕτη μορφή τῶν ἀνθρωπίνων

ζῆν ὡθεὶ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ἀπλῶς ἢ ἐπιθυμία πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἐκ τῆς ὁποίας τότε κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ἀνάγκη τῶν διαφορῶν μέσων πρὸς τὸ ζῆν προκύπτει.

Ὁ ἄνθρωπος δὲ ἐκ τῆς φύσεως εἶναι πρὸς κοινωνίαν ἀρμόδιος, καὶ ὁ Hobbes ἀπατάται λέγων διὰ τῆς Λατινίδος φωνῆς τὰδε περὶ τούτου (Elemens philos. de cive, Cap. I καὶ II) maxima pars vel supponunt, vel petunt, vel postulant hominem esse animal aptum naturam ad societatem, Graeci dicunt ζῶον πολιτικόν . . . quod' axioma, quamquam a plurimis receptum, falsum tamen . . . «ad societatem homo aptus, non natura sed disciplina factus est» οὕτως ὡς ἐγγιστα «Μέγιστον μέρος εἴτε υποθέτουσιν, εἴτε ἐπιθυμοῦσιν, εἴτε ἀπαιτοῦσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον γεννηθὲν ἐπιτήδειον πρὸς κοινωνίαν καὶ τοῦτο οἱ Ἕλληνες καλοῦσι ζῶον πολιτικόν, ὅπερ ἀξίωμα καίτοι παρὰ τῶν πλείστον παραδειγμένον εἶναι ψευδές.— Πρὸς κοινωνίαν ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο ἐπιτήδειος οὐχὶ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐξ ἀνατροφῆς.» Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Hobbes εἶναι ἐσφαλισμένη καὶ πρακτικώτερον ὁμιλεῖ ὁ Montesquieu (de l'esprit des loies, libr I, Chap. 2) «desir de vivre en societé,» ἐπιθυμία τοῦ κοινωνικῶς ζῆν «θεωρῶν τοῦτο ὡς φυσικὸν νόμον ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς εὐχαριστήσεως ἣν αἰσθάνεται, ζῶόν τι, ἐν τῇ προσεγγίσει ἐτέρου τοῦ αὐτοῦ εἶδους λέγων» plaisir qu'un animal sent à l'approche d'un animal de même espèce.» Οὕτω λέγει καὶ ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους Πολιτεία. Τὸ μικρὸν ἐν τῷ μεγάλῳ. Ἐκ τούτων οὖν φανερὸν, ὅτι τῶν φύσει ἢ πόλις ἐστὶ, καὶ ὅτι ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῶον, καὶ ὁ ἀπολις διὰ φύσιν καὶ διὰ τύχην ἴτοι φαῦλος ἐστὶν ἢ χρεῖστον ἢ ἄνθρωπος. . . . (Pol. A, Cap I, 9.)—Φύσει μὲν

κοινωνιῶν, ὡς καὶ αὕτη ἡ ἰδία κοινωνία, οὐδὲν ὅλως εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα οἰσθήποτε σκέψεως, ἢ σκοποῦ, ἢ ἀναπτύξεως ἱστορικῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως ἐνεφυτεύθη ἐν τῷ ὄργανισμῷ ἐκάστου νεογνοῦ, διὸ καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς διὰ παντὸς εἶναι ἐξησφαλισμένη ἐγεννήθη δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως· μολονότι αὕτη καὶ διὰ τῆς συνέσεως δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ.

Αὕτη κατέστη δυνατὴ, ἔνθεν μὲν διὰ τῆς ἐμφύτου ἐπιθυμίας τινῶν πρὸς τὸ ἀρχειν, καὶ τῆς σχετικῶς πνευματικῆς ὑπεροχῆς μερικῶν προσώπων, ἐν σχέσει πρὸς ἄλλα πρόσωπα. ἀφ' ἐτέρου δὲ διὰ τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς ἀδυναμίας μιᾶς ἄλλης μερίδος. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχει καὶ ἕτεραί τις βάσις ταύτης τῆς κοινωνικῆς μορφῆς· δηλ. τὸ μέγα ὄφελος αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ κατεπεύγουσα ἀνάγκη

οὖν ἡ ὁρμὴ ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν (I. c. 12) «δὴλαστὴ ὅτι φύσει ὁ ἀσθενὴς καὶ ἀδύνατος ἄνθρωπος σπεύδει πρὸς συγκοινωνίαν μετ' ἄλλων, ἐξ ἧς ἡ συγκρότησις τῶν πόλεων, τούναντιον δὲ ὁ μὴ ἐκ φύσεως στέργων νὰ κοινωνῇ μετὰ τῶν ὁμοίων του εἶναι φύσει ἀχρεῖον ἢ ὑπεράνθρωπον τι ὄν.

Ἐπομένως εἶναι ἄλογον νὰ υποθέσωμεν ὅτι, προὔρηξε ποτε, ἄλλη τις κατάστασις τῶν ἀνθρώπων μὴ κοινωνικῆ ὅσον καὶ εὐάριθμοι καὶ ἂν ὑπῆρχαν αἱ ἀρχικαί, καὶ αἱ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συγχρόνως πλασθεῖσαι κοινωνίαι.—Ὡς ἐκ τούτου δὲν δυνάμεθα, ὡς ἀντικείμενον σκέψεως νὰ παραδεχθῶμεν τὸν ἄνθρωπον πρὸ τῆς καθιδρύσεως τῶν κοινωνιῶν· ὡς ὁ Montesquieu καὶ ἄλλοι ἐξεφράσθησαν καθότι οἱ ἐν τῇ ἐρημίᾳ εὐρισκόμενοι ἄνθρωποι οὗς ὁ Montesquieu χάριν τοῦ φόβου καὶ τῆς συναίσθησεως τοῦ κινδύνου καὶ τῆς ἀδυναμίας παρουσιάζει ὡς ἀντιπροσώπους τῆς πρὸ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, ἀποδεικνύουσι μάλιστα, πῶς ὁ ἄνθρωπος φθάνει ἄνευ τῆς κοινωνίας, καὶ ὅτι ἐξ ἀρχῆς οἱ ἄνθρωποι ἔζων ἐν τῇ κοινωνίᾳ· οἱ ἄγριοι οὗτοι δὲν εἰσὶν ἄνθρωποι τῆς φυσικῆς ὑπαρξέως· ἀλλ' ἀκοινωνητοί, Ἡ φυσικὴ ὑπαρξίς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ κοινωνία καὶ ὁ πόθος τῆς κοινωνικότητος, καὶ οὐχὶ ἡ δόλιαις ἀμαρταίαις φόβου, ὡς ὁ Montesquieu λέγει, ἀλλ' ἴσα ἴσα, ἡ φυσικὴ αὐτῆ πρὸς κοινωνίαν ὁρμὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ἡ ἀφ' ἧς τῆς κοινωνίας· καὶ οὔτε ὡς ὁ Reusscau θέλει ὅτι· «ἡ φρόνησις ὀδήγησε τοὺς ἀνθρώπους νὰ συζῶσι καὶ ὅτι ἄλλως ἄνευ τῆς ἐνώσεως τῶν δυνάμεων ἐνὸς ἐκάστου, καὶ ἄνευ τῆς διεθυνώσεως αὐτῶν ἐπὶ κοινῷ σκοπῷ ἔθελον καταστραφῆν. Διὸ οἱ ἄνθρωποι ἠνάθησαν εἰς Πολιτείας, ἢ ὅπως προηγουμένως ἀνεφάρμαεν εἰς Κοινωνίας.»

ἣτις εἶναι προφανῆς καὶ εἰς τοὺς μικρὰς τάξεως ἀνθρώπους. Κυρίως διὰ τὸν ἄνθρωπον δὲν εἶναι δύσκολον ν' ἀναγνωρίσῃ τις τὴν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην τοῦ μεγαλύτερου τούτου συμπληρώματος πρὸς πλήρη ἱκανότητα ζωῆς. Οἱ λόγοι τοῦ Montesquieu «fait pour vivre dans la société, il y pouvait oublier les autres» δεικνύουσιν ἀρκούντως ὅτι ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος ἀπαιτεῖ ἐκείνας τὰς ἰδιότητες, αἵτινες ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ νὰ ζῆ κοινωνικῶς. Καὶ τοιαύτη ἰδιότης εἶναι τὸ ἐκτενέστερον συμπλήρωμα ἢ Ἐξουσία.

Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην κοινωνίαν ζῶων εἶναι ἱκανὴ ἡ φύσις τοῦ ἀτόμου τόσον ἐπιτηδείως ν' ἀποστρεφῇ τοὺς ἄλλους τὰ ὠφελήματα καὶ θετικῶς νὰ τοὺς βλάπτῃ, παρὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἀνθρώπων. Οὐδὲν ἄλλο ζῶον δεῖται τόσης πλησμονῆς ἀναγκαιῶν μέσων πρὸς εὐζωίαν, ὡς ὁ ἄνθρωπος. Διὸ δι' αὐτὸν ἦτο ἡ ἐντελής καὶ πολύγονος μορφή τῆς κοινωνίας, ἀναλόγως τῆς ἱκανότητός του, ἀπολύτως ἀναγκαῖα Ἐκεῖ δὲ ἔνθα αἱ περιστάσεις τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως, ἐξ ἑνὸς μὲν ἔχουσιν ἀνάγκην πλησμονῆς τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιῶν, ὡς τὸ ἄγριον κλίμα χρίζει καλλιτέρας ἐνδυμασίας, καλλιτέρας τροφῆς, θερμάνσεως κτλ. πρὸς δὲ ἡ τῶν τέκνων ἱκανότης, πρὸς ἰδίαν διατήρησιν, ὀρμιάζει κατ' ὀλίγον, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἄνευ τακτικῆς καὶ ἐπιμόχθου ἐργασίας εἰς γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, βιομηχανίαν ὀλίγα θὰ ὑπάρχωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, χωρὶς, ἐννοεῖται, νὰ ἀποθῶσι καὶ οἱ κῆποι ἐντελῶς ἀνωφελεῖς, καὶ εἰς τὰς πολλὰ ὑψηλὰ μοῖρας τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, καὶ ἔνθα εἰσὶ τέλος αἱ χῶραι εὐνοϊκαὶ πρὸς αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τῶν τοκετῶν. Ἐκεῖ ἀνάγκη ἦτο ν' ἀναπτυχθῇ ἡ κοινωνία εἰς τὸν ὑψίστον βαθμὸν καὶ ἡ ὑψίστη αὕτη ἀνάπτυξις ἀπαντᾶται εἰς τὰς χώρας τῶν ἐνεστωσῶν Πολιτειῶν. Μόνον λοιπὸν εἰς τὰς πολυγόνους χώρας, πλὴν οὐχὶ τόσον εὐκαρῶς, ἢ δύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ πολιτισμὸς. καθότι ἡ ὑψίστη ἀνάπτυξις προϋποθέτει καὶ βεβαίαν τινα συμπύκνωσιν καθιδρυθέντος λαοῦ εἰς τὸν βαθμὸν ἐκείνου τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον μόνον πεπυκνωμένον ἄνθρωπον, μετὰ πολλῶν ἀναγκῶν πρὸς τὸ ζῆν, σχετικῶς ἐν πτωχῇ φύσει δύναται νὰ φθάσῃ.

Σκοπὸς τοῦ συμπληρώματος τῆς Πολι-

τείας εἶναι ὁ σχηματισμὸς τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, καθόσον ταύτην εἰς καὶ μόνος ἄνθρωπος καὶ μόνη ἡ κοινωνία, ἄνευ ἀρχῆς, δὲν δύναται νὰ μορφώσῃ. Διὸ καὶ πρὸ πάντων πρέπει νὰ προφυλάττῃται μὴ ἐξ αὐτῆς τῆς κοινωνίας προκύψῃ διὰ τὰ μέλη ἐλάττωσις τῶν κατὰ φύσιν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιῶν μέσων. Εἶτα μὴ ἐμποδισθῇ, ἐν οὐδενὶ λόγῳ ἡ σημαντικώτατη αὐξήσις τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιῶν, ἅτινα ἡ κοινωνία δύναται νὰ ἐπεργασθῇ, ἢ ἡ παραγωγή ἐνὸς ἐκάστου ἀλλὰ νὰ συνδράμῃ καὶ σχετικῶς τοῦ σκοποῦ τούτου νὰ βιάζῃ τὴν σύμπραξιν, ἔνθα αὕτη εἶναι εὐνοϊκὴ ἢ ἀναγκαῖα πρὸς κτῆσιν καὶ διατήρησιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν τούτων ἀναγκαιῶν καὶ ἣτις αὐθορμήτως δὲν ἐκτελεῖται. Ὅθεν ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἐνέργεια εἶναι ἐν μέρει ἀμυντικὴ, ἐν μέρει παραγωγικὴ. Διὸ ἡ ἀμυνα διεθυνέται ἐν μέρει κατὰ τῶν καθεστῶτων (constituenten) τῆς κοινωνίας, ἐν μέρει κατὰ τῶν δυσμενῶν καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῶν ἀνθρώπων ὑπαρχούσων δυνάμεων· ἐν μέρει δὲ ἀναφέρεται αὕτη ἐπὶ ἀνθρώπων ἐκτὸς τῆς ῥηθείσης κοινωνίας. Τὴν κατάστασιν ἐκείνην τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ προβλήματα ταῦτα ἐν μεγαλειτέρῳ κύκλῳ, εἰσὶν αἱ νοημονέστεραι, ἐκεῖναι δὲ, ἔνθα ἡ λύσις εἶναι ἐπαρκῆς μόνον εἰσὶν αἱ ἐλλειπειῆς. Ἐν τούτοις ἀμφοτέραι εἰσὶ φυσικαὶ πολιτεῖαι, ἐν αἷς διαφέρει μόνον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σπουδῆς, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τούτων, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως.

Τί δὲ ἐστὶν ἡ κατὰ φύσιν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου; Τὸ ζῆν εὐδαιμόνως καὶ καλῶς, τοῦ Ἀριστοτέλους. (Pol. Cap. V, 14.) Ποῦ δὲ ἐγκεῖται ἡ δύναμις τοῦ ἐνός; πῶς ἡ τῆς κοινωνίας καθ' ἑαυτὴν ἀνεπαρκούς οὐσης, νὰ διαμορφώσῃ τὴν ζωὴν ἐκάστου συμφώνως τῇ ἀπαιτήσει τῆς φύσεως;

Αἱ ἀπαντήσεις ἐπὶ τῆς πρώτης τούτων τῶν ἐρωτήσεων, εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρώπου ἐγράφησαν μεθ' αἵματος καὶ δακρύων. Ἐκατομμύρια τάφων, ἑκατομμύρια πολυδυστήνων ὑπαρξέων καὶ σπορὰ θανάτου καὶ θρήνου, πρὸ χιλιάδων ἐτῶν, ἦσαν τὰ ἐπακόλουθα μεμονωμένων ἀπαντήσεων ἐπὶ τῆς ἐρωτήσεως ἐκείνης· ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἐρωτήσεως ἀσφαλῆς τις ἀπάντησις

ἀρέσκουσα εἰς ἅπαντας τοὺς καλοὺς, πιθανὸν ποτὲ δὲν θέλει δοῦν.

Τίς ἐγγυᾶται ὅτι ἡ ἐξουσία θέλει προσπληθῆσει νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα ταῦτα καὶ οὐχὶ τὰ ἀφορώντα μόνον τὰ ἴδια συμφέροντα τῶν κυριαρχῶν, καὶ εἰς ἀντίστροφον λόγον μετὰ τῶν δημοσίων διακειμένα;

Τοῦλάχιστον στοιχειωδῶς πως καὶ δι' ἀμυδρῶν σκιαγραφιῶν ἐξ ἑνὸς ὅλοι οἱ ὑγιανῶν ἔχοντες ὑποτελεῖς κυριάρχει διακρίνουσι διὰ τῆς ἐμφύτου φυσιολογικῆς ιδιότητος, τῆς ὑπαρχούσης ἐν ἑαυτοῖς δυνάμειος τὰ κατάλληλα τοῦ εἶδους δηλ. τὰ ὠφέλιμα, ἢ τὸ καλὸν πρὸς διάκρισιν τοῦ εἶδους τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ ἀκατάλληλα τοῦ εἶδους, δηλ. τὰ ἐπιβλαβῆ ἢ τὸ κακὸν πρὸς διατήρησιν τοῦ εἶδους τοῦ ἀνθρώπου. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ἡ ἀπαρέσκευα, ἥτις παρακολουθεῖ πράξεις ἐπιβλαβεῖς πρὸς τὸ εἶδος του. Ἀλλὰ ἡ κρίσις ἐλείνη τοῦ ἐσωτερικοῦ κριτηρίου (foramen internum.) τῆς συνειδήσεως, δὲν εἶναι ἀσφαλῆς, ἐπειδὴ θρησκευτικαὶ καὶ ἄλλαι θεωρίαι δύνανται νὰ τὴν θολώσωσιν, αἵτινες τότε τὴν ὀδηγοῦσι πρὸς τὰ ἀκατάλληλα τοῦ εἶδους. Ἀλλὰ μερὶς τις τῶν τελευταίων τούτων θεωριῶν ἀπομακρύνεται καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις διὰ τοῦ μέσου τῆς κρίσεως, ἢ διότι αὐταὶ αἰθεροῖσι ἐνεργοῦσιν ἀρκούντως ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ἀναγκάζουσαι αὐτοὺς νὰ κατανικήσωσι τὴν πλεονεξίαν των, ἢ διότι ὀδηγοῦσι τοὺς ὑποτελεῖς νὰ καθάρωσι τὴν πλεονεκτικὴν ἀρχήν. Ὅπως δὲ ἡ κοινωνία συμπράξῃ ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὰ ὠφέλιμα, ἀπαιτεῖται ἡ γνώσις τῆς ὠφελείας.

Ἄφ' ἑτέρου καὶ αὐτὸ τὸ εὐκόλως νοούμενον συμφέρον τῶν ἀρχόντων ἐξασφαλίζει μέχρι τινὸς βαθμοῦ τὴν εὐμερίαν τῶν ἀρχομένων.

Οὐδὲν περισσότερο δι' ὅλας τὰς περιστάσεις ἡ δύνατο νὰ ἐγγυηθῇ ἡ φύσις, εἰμὴ τὰ στοιχειώδη, τοῦτο δὲ καὶ ἐπραξεν.

Ἡ παραδοχὴ ὅτι εἰς ὅλους τοὺς ὑγιανῶν ἔχοντας ἀθρώπους ἔνεστι ἐκ φύσεως ἡ δύναμις τοῦ νὰ διακρίνωσι μὲν τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ, ν' ἀποστρέφονται δὲ τὸ τελευταῖον ὡς καὶ ἡ παραδοχὴ ὅτι, ὅλοι οἱ ἀνθρώποι δύνανται νὰ διακρίνωσι τὸ ὠφέλιμον τοῦλάχιστον εἰς τὰς στοιχειώδεις του μορφάς, δὲν ἀντιφάσκει πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς

ἀρχῆς ἥτις ἀντιπροσωπεύει διὰ καταναγκαστικῆς βίας τὸ καλὸν καὶ ὠφέλιμον. Πλησίον δὲ ἐκείνης τῆς διαγνωστικῆς δυνάμειος ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀθρώπους πολλαπλῶς τὸσον ὀξεία καὶ ἐξεχουσα τις πλεονεξία ἢ καὶ ὀκνηρία, ὥστε δὲν θὰ ἠκολούθει τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως ἢ τῆς φρονήσεως, ἐὰν πρὸς τοῦτο δὲν ἤθελε βιάσει πλεον αὐτὸν Ἀρχή τις.

Μία κακὴ δὲ θέλησις (voluntas laedendi) ὁποῖαν παραδέχεται ὁ Holles ὡς τὴν φυσικὴν κατάστασιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν ἄποδεικνύεται. Καὶ τοῦ Rousseau ἡ γνώμη, ὅτι ἡ συναίσθησις τοῦ δικαίου ἐνεφυτεύθη τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, συμφωνεῖ ἀριθέστατα μὲ τὰ πράγματα. Αἱ δὲ τοῦ Ἐλβετίου ἀντιλογίαι καὶ ἐνστάσεις κατὰ τῆς γνώμης ταύτης δὲν δύνανται νὰ τὴν κλονίσωσιν.¹

Τὸ καλὸν, δηλαδὴ τὸ δίκαιον, τὸ κακὸν, τούτεστι τὸ ἀδικον εἰσὶν ἄλλως ἰδέαι αἰτινες ἔχουσι ἀξίαν κυρίως μόνον δι' ἄτομα τοῦ αὐτοῦ εἶδους τῶν ζώων. Τὰ διάφορα ἐκ τῶν ζώων ἴστανται πολλαπλῶς ἐν φυσικῇ θέσει μάχης. Οἱ Πιθηκῆς κλέπτουσι ὡς ὁ Μακάκος πίθηξ οὐ μόνον ἀφανίζει τὸν ἀρτιόσιτον τῶν δουλοπαροίκων ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ, ἀλλὰ πληρώσας τὴν κοιλίαν του σχηματίζει καὶ δέμα κομβολογίου, ὅπερ περὶ τῶν εἰς τὸν λαϊκὸν του φέρεται εἰς τὰ τέκνα του. Τὰ θηρία κατασπαράττουσιν, ὁ ἀνθρωπος κλέπτει, προστάτει, ὑποδουλώνει, φο-

¹ Ἐὰν δὲ ἐνθεν κἀκεῖθεν εἰς ἔθνη τινα ἀπολίτευτα ἢ ἄγρια ἐνδέχεται ν' ἀπαντᾶται ὁ φόβος, ἢ ἀπάτη, ἢ κλοπῆ, σχετικῶς δὲν πρέπει νὰ ληφθῶσι κατὰ γράμμα αἱ παραδόσεις τινῶν ὑπὲρ τῶν ψευδῶν θεωριῶν. Ὁ Wallz εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν τῶν ἔθνων ἀναφέρει θεωρίαν τινα τοῦ Brehm, καθ' ἣν οἱ Αἰθίοπες τοῦ Ἀνατολικοῦ Σεδάν, εἰς τὰς χώρας τοῦ Νεβλου, οὐ μόνον συγχωροῦσι τὴν ἀπάτην, κλοπὴν καὶ φόβον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπαξίας τοῦ ἀνδρὸς πράξεις θεωροῦσι ταύτας. Πρῶτον δὲ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας ἔμαθον νὰ διακρίνωσι τὸν ἀπλοῦν φόβον, ἀπὸ τὸν δικαιολογούμενον φόβον, ὡς τοῦ πολέμου καὶ τῆς θανατικῆς ποινῆς ὡς ἐπόμεινον τῷ δικαίῳ. Ψεῦδος καὶ ἀπάτη θεωρεῖται ὡς νίκη πνευματώδους ὑπεροχῆς ἐπὶ περιωρισμένου πνεύματος κτλ. Ἡ ὕπαρξις ὅλων τούτων τῶν Αἰθίοπων δὲν θὰ διήρκει ἐπὶ πολὺ, ἐὰν τῷ ὄντι αἱ θεωρίαι αὐταὶ ἦσαν αἱ προεξάρχουσαι.

Ἀλλὰ πιθανὸν ἐνταῦθα πρόκειται μόνον περὶ διαθέσεως πρὸς ὑπόπτους ξένους ἢ πρὸς φανταστικὰ ἄτομα.

νεύει πρὸς ὄφελος του τὰ ζῶα, καὶ τὸ χειριστὸν πάντων πρὸς εὐχαρίστησίν του.

Ἐφ' ὅσον δὲ προχωρεῖ ἡ διάγνωσις τοῦ δικαίου καὶ καταλλήλου διὰ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον δεσπόζει αὕτη τῶν ψευδῶν καὶ παρὰ φύσιν θεωριῶν τὸσον περισσότερον δύναται ἡ Πολιτεία νὰ ἐγγυηθῇ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν ὅλων. Αἱ ἐργασίαι αὐτῆς τότε ἐκτείνονται ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἀρπαγῆς, τῆς κλοπῆς, τοῦ φόνου, τῆς παραβιάσεως, τῆς ἐκδικήσεως αἵματος, τῆς δουλείας, τοῦ αἰρετικῆς φόνου, καὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνώσεως τῶν ἐστρατειῶν καὶ ἄλλων ὁμοίων στοιχείων.

Ἄλλ' οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει τοῦ νὰ μὴ συγκαταλέξωμεν ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς Πολιτείας, τὰς μὲ ἀρχὴν κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων αἰτινες χρησιμεύουσι σχετικῶς στοιχειωδῶς μόνον πρὸς εὐδαιμονίαν ὅλων, ὡς Π. Χ. τὰ ὑπὸ ἐνὸς ἀρχηγοῦ ἠνωμένα στίφη τῶν ὀλίγων νουνεχῶν κατοίκων τῆς Αὐστραλίας κτλ. Ἐκάστη ἐνωσις ἀνθρώπων ὑπότινα ἀρχὴν, ἥτις ἐνεργεῖ δι' ὅλους ἂν καὶ ἀνεπαρκῶς μόνον, εἶναι Πολιτεία, καὶ τοὶ ἀτελεστεροί, ἀπέναντι τῆς καλῆς ὀργανισμένης. Διὸ μάλιστα ἐν τῇ ἰδέᾳ «Πολιτεία» δὲν ἐδόθη οὔτε μεγαλύτερος τις ἀριθμὸς τῶν τὴν πολιτείαν σχηματίζόντων ἀνθρώπων, οὔτε ἡ συνθήκη τῆς μονιμότητος· τρεῖς καὶ μόνον ἀνθρώποι φαίνεται ὅτι δύνανται νὰ σχηματίσωσιν «Πολιτείαν,» καὶ ὀλόκληρος πολιτεία δύναται νὰ ζῆ νομαδικῶς.

V

Πρὸς τὸν σκοπὸν, δι' ὃν ἐνταῦθα ἐδόθησαν αἱ περὶ πολιτείας γενικαὶ αὐταὶ ἰδέαι οὐδ' ὅλως ἀξία λόγου ἐστὶν ἡ περὶ τῆς γενέσεως τῶν ὑφισταμένων Πολιτειῶν ἐρωτήσις. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ, ἡ πολιτεία δύναται νὰ γεννηθῇ ἐκ *Συνθήκης* (τοῦ ἀρχοντος μετὰ τῶν ὑποτελῶν,) ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχεν οὕτως. Ἡ ἀρχὴ τῶν πολιτειῶν ὑπῆρξε πιθανὸν ἢ Ἀρπαγῆ, εὐ μόνον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἀλλὰ καὶ ὠφελίμου συγχρόνως ἀνθρώπου πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον κατὰ τι τοῦλάχιστον ἂν καὶ πάντοτε πρὸς τοῦτο πλεονεκτικοὶ σκοποὶ συνήρῃσαν. Ἄλλ' ὅσον παντοδύναμος καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Κυριάρχης ἦτον ἐν τῇ θέσει του ἀσθενῆς ἀπέναντι τοῦ συνόλου ἢ ὑπαρχίς του δὲ ἐξη-

σφαλίζετο μόνον καθόσον ἡ ἐνεργεία του ἱκανοποιεῖ τὰς θεωρίας καὶ συμφέροντα τοῦλάχιστον τῆς πλειονότητος ἢ τὰ μέλη διέστρεφε κατὰ τῆς μειονότητος. Οὕτω τοῦλάχιστον ἐγγυᾶτο πάντοτε μέρος τι τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας.

Ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πατρὸς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ δὲν παράγεται ἡ πολιτεία, καὶ ἐν γένει οὐδεμίαν ἀνάγκην συναφῆς οἰκογενείας καὶ κράτους δύναται ν' ἀποδειχθῇ.

Ἡ πολιτεία ἡ ἰδιαιτέρα μορφή τῆς κοινωνίας δὲν ὑπάρχει χάριν τῆς ἰδίας τῆς θελήσεως ἀλλ' εἶναι μόνον διὰ τὰ μέλη, ἅτινα τὴν συγκροτοῦσι, καὶ δι' αὐτὰ μόνον ὑπάρχει. Ἡ πολιτεία τῶν ἀνθρώπων ὡς τοιαύτη οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὸ Σύμπαν ἔχει ἢ πρὸς ἄλλα καὶ μόνον βασιλεία τῆς φύσεως· ἐπίσης δὲν ὑποβάλλεται καὶ εἰς ὠρισμένους νόμους βίου δὲν εἶναι ὀργανισμὸς ὅπως ἡ φύσις καὶ ἡ ἐπιστήμη νοεῖ συνήθως τὴν λέξιν ταύτην. Μολονότι εὐρέθησαν πολιτικοὶ φιλόσοφοι οἵτινες ἀπέδωκαν καὶ εἰς αὐτὴν τὸ ἐπώνυμον τοῦτο.

VI.

Ἀνακεφαλαιοῦντες, Κύριοι, ὅσα περὶ Κοινωνίας ἐρρήθησαν, ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι, τὰ μὲν ἄλογα ζῶα δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν ἢ μόνον, ἐὰν ἔχωσι τὰ κατάλληλα προσόντα, ἢ ἐν ἀπλῶ συναγελασμῷ, ἢ ἐν συναγελασμῷ ἔχοντα ὡς ἀρχηγὸν ἐν ἡ πλειότερα ἐξέχοντα ζῶα. Ὁ δὲ ἀνθρώπος τὸ εὐγενέστατον πλάσμα τοῦ θεοῦ, (ὅπερ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ῥητὸν *Nulla res homo proprius accedit ad deum quam salute hominibus danda*· δι' οὐδενὸς ἄλλου ἀφομοιοῦται τῷ θεῷ, παρὰ διὰ τῶν πρὸς τοὺς ὁμοίους του ἀγαθοεργιῶν.) Ὁρμεμφύτως ὠθεῖται πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἥτις ἄνευ τῆς νοθεύσεως θεμελιούται ἐπὶ τῶν ἀληθῶν βάσεων τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας, καὶ ἐν μέρει τῆς ἰσότητος· ὠθεῖται δὲ καὶ πρὸς τὸ Συμπλήρωμα αὐτῆς τὴν Πολιτείαν.

13 Μαΐου 1874. Ἐγγραφοὺν ἐν Ἀδριανουπόλει.

Χαίρετε

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΟΥΪΑΝ.

Ο ΧΗΜΙΚΟΣ ΔΑΙΒΥΣ

Μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες ἔλαβον τὴν μεγαλειτέραν ἐπίδοσιν κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, πρέπει βεβαίως νὰ κατατάξωμεν τὴν χημείαν ἐν τῇ πρώτῃ τάξει. Μάλιστα πρέπει νὰ κατατάξωμεν ταύτην εἰς τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων τῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες κατὰ τὸν 18 αἰῶνα ἐγεννήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν συγχρόνως· διὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μεμονωμένας τινὰς γνώσεις εἶχον περὶ αὐτῆς, ἀπῆλθον δὲ αἱ ἀκατάκατοι ταύτης ὕλαι χεῖρα ἐπιτηδεῖαν, ὅπως ἐνώση ταύτας εἰς ἓν ὅλον καὶ παραστήσῃ ὑπὸ τὴν ὄψιν, ἣν σήμερον ἔχουσιν αἱ χημικαὶ γνώσεις. Ὅποταν ἡ ὄψις ἐδόθη καὶ αἱ ἐρευναι τοῦ Prestley, τοῦ Lavoisier, τοῦ Berthollet καὶ λοιπῶν ἤνοιξαν τὴν ὁδὸν, πλείστοι μεγάλοι ἄνδρες ἔσπευσαν ἐπὶ τῶν βημάτων τούτων καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἀνύψωσαν τὸ θαυμάσιον τῆς χημείας οἰκοδόμημα, ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν γνωρίζομεν τί πρῶτον πρέπει νὰ θαυμάσωμεν ἐπὶ τοῦ ὅλου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐνόητος ὅλων τῶν μερῶν ἢ τῶν πολυαριθμῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν. Ἡ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος ὄρξαμένη γενικὴ αὕτη φορά ἥτις ἔδωκεν ἰσχυροτάτην ὄψιν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς χημείας, δὲν περιορίσθη εἰς μίαν μόνην χώραν. Αἱ πλέον πεφωτισμένοι χώροι τῆς Εὐρώπης ἐξήλωσαν ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ὡραίας ταύτης ἐπιστήμης, καὶ ἐνῶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ Fourcroy, ὁ Vauquelin, ὁ Chaptal ὁ Gaj-Lussac, ὁ Dulong καὶ ἄλλοι σοφοὶ ἀφιέρουν τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν διαφορῶν αὐτῆς κλάδων, ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Davy ὁ Thompson, ὁ Wallaston, ὁ Berzelius ἐν Σουηδίᾳ, ὁ Oesrted ἐν Δανιμαρκίᾳ, καθ' ἑκάστην διὰ νέων ἀνακαλύψεων ἐπλούτιζον τὴν ἐπιστήμην.

Πολλοὶ τῶν σοφῶν τούτων ἐξήφανίσθησαν ἤδη ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, τινὲς ἐναπομένουσιν ἔτι καὶ φέρουσι τὴν διάνοιαν ἡμῶν πρὸς τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἐποχὴν καθ' ἣν ἐκάστη ἡμέρα ἀνήγγελλε νέας κατακτήσεις καὶ καθ' ἣν ὁ ἦδη εὐρὺς ὄριζον τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἐφαίνετο συνεχῶς ἐκτεινόμενος ἐνώπιον τῶν βλεμμάτων τῶν ἰσχυρῶν τούτων ἀνδρῶν. Εἷς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες μάλλον

συνετέλεσαν πρὸς δημιουργίαν τῶν μετὰ ταχύτερος διαδεχομένων ἀλλήλα θαυμασιῶν τῆς ἐπιστήμης καὶ ὅστις ἀκόμη καὶ νῦν ἠδύνατο νὰ ἐκπλήξῃ τὸν κόσμον ἐν τῷ μέσῳ τῶν προόδων καὶ τοῦ κρότου τῶν νέων πυροβόλων, εἷς λέγομεν ὑπῆρξε καὶ ὁ Davy χαρακτηρισζόμενος διὰ τῆς τόλμης μετ' ἧς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐμέτρα τὰς γενικωτάτας ἰδέας τῆς ἐπιστήμης, καὶ διὰ τῆς εὐκολίας ἣν μετεχειρίζετο πρὸς σπουδὴν τῶν λεπτοτάτων ἀντικειμένων. Εἰς τοῦτον ἡνοῦτο ἡ λαμπρότερη φαντασία μεθ' ἧς διανοια τοσοῦτον εὐρείαν καὶ κρίσιν τόσῳ ὀρθὴν, ὥστε οἰονδήποτε στάδιον καὶ ἂν ἐνηγκαλιζέτο βεβαίως ὀπισθεν αὐτοῦ ἤθελε καταλίπει πάντας ἐκείνους ὅσων τὸ πνεῦμα δὲν εἶχε συγγένειαν τόσῳ στενὴν μετὰ τὰ σπάνια αὐτοῦ προτερήματα.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν ὁ Davy ἐφαίνετο πεπροικισμένος μετ' ἰδιότητος ἐκτάκτους. Ἀπὸ τῆς τρυφερωτέρας αὐτοῦ ἡλικίας ἐκαλλιέργει τὴν ποίησιν μετὰ ζήλου καὶ πολλὰ τῶν πρώτων αὐτοῦ ποιητικῶν προϊόντων, ἅτινα κατὰ τύχην διεσώθησαν, μαρτυροῦσι τὴν ζωηρότητα τῆς φαντασίας καὶ τὴν ὀριμότητα τῆς διανοίας του. Δωδεκαετῆς μόλις, ἐξέδοτο ποίημά τι ἐπικόν. Δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα ὅτι ὁ ἐφευρέτης τῆς ἀσφαλιτικῆς λυχνίας ὑπῆρξε ποιητὴς ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ. Αἱ ἀνακαλύψεις αἱ ἐποικήσατο δρῶνται τὸσον εἰς τὴν ζωηρότητα τῆς φαντασίας ὅσον καὶ εἰς τὴν διορατικότητα τοῦ νοῦς του.

Ἐὰν αἱ περιστάσεις, ὅσον εὐνοϊκαὶ καὶ ἂν ὑποθεθῶσι, δὲν δύνανται νὰ δημιουργήσῃσι τὸ πνεῦμα, χρησιμεύουσι τοῦλάχιστον ὅπως διευθύνουσι τούτο· αἱ περιστάσεις ἀνοίγουσι τὸ στάδιον, καὶ ἄνευ αὐτῶν, ἤθελε μείνει κεκρυμμένον ὡς αἱ λαμπραὶ συνθέσεις τοῦ καλλιτέχνου εἰς τὸ μόλις προχαραχθὲν ἀκατέργαστον μάρμαρον. Ὁ Fergusson δὲν ἤθελε πιθανῶς στρέψει τὴν προσοχὴν του πρὸς τὴν μηχανὴν, ἐὰν μὴ συμβεβηκὸς τι δὲν ἀνέτρεπα τὴν στέγην τῆς καλύβης τοῦ πατρὸς του, καὶ ἴσως ὁ Priestley εἰς τὸν ὁποῖον ἡ χημεία ὀφείλει τὰς ὡραιότερας ἀνακαλύψεις, οὐδέποτε ἤθελε σκεφθῆναι περὶ τῆς χημείας τῶν αερίων, ἐὰν δὲν ἐξῆ πλησίον μεγάλου τινὸς ζυθοποιείου. Ὁμοίως συνέβη καὶ εἰς τὸν Davy τὸ ἰσχυρὸν καὶ πρωτότυπον αὐτοῦ πνεῦμα διὰ τσαύτης λογικῆς καὶ ἀκριβείας πεπρο-

κισμένον ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἐπιδόσῃ εἰς ἀντικείμενα γνωστὰ ἤδη, ἀλλ' ἡ τύχη καθ' ἀρχὰς, κατόπιν δὲ ἡ κλίσις, ὠδήγησαν τοῦτον πρὸς τὴν σπουδὴν νέας τινὸς ἐπιστήμης, ἣν ἐμελλε μετὰ τσαύτης λαμπρότητος νὰ καλλιεργήσῃ.

Ὁ Davy ἐν ἡλικίᾳ 17 ἐτῶν κατὰ τὸ 1795 εἰσῆλθεν ὡς μαθητὴς παρὰ φαρμακοποιῶν τινι συγχρόνως καὶ χειρουργῶ τοῦ Pejanee, ἐνθα καὶ ἐγεννήθη, ἐν τῇ κομητείᾳ τῆς Κορνουαλίας. Κατασκευάζων λοιπὸν τὰ καταπότια καὶ τὰ ἐγγύματα ἅτινα ἀνέγραφεν ὁ πάτριον αὐτοῦ, εὗρισκε καιρὸν νὰ ἐνασχολῆται εἰς ἐρεῦνας αἵτινες δὲν εἶχον ἄλλον σκοπὸν παρὰ νὰ ἱκανοποιήσῃσι τὴν περιέργειάν του, ἀλλ' ἡ περιέργεια αὕτη ἀνήγγελλε τὴν διεύθυνσιν ἣν ἐμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ. Εἰς ἐν τῶν πειραμάτων αὐτοῦ προήχθη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς φύσεως τοῦ αἵρος τοῦ ἐμπεριεχομένου εἰς τὰς κυψέλας θαλασσίων τινῶν φυτῶν τῶν (algae) πτερίδων. Στερούμενος ὅλων ἐκείνων τῶν μηχανημάτων, ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰς τοιοῦτου εἶδους ἐρεῦνας, ἀνεπλήρου τὸ ἐλλείπον διὰ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης εὐκολίας μετ' ἧς ἐγνώριζε νὰ αὐτοσχεδιάζῃ τὰ κατὰ τὸ φαινόμενον δυσκολώτατα ἐργαλεῖα, καὶ ὧν τοσοῦτ' ὠραίαν χρῆσιν ἐποικήσατο κατόπιν.

Μεγάλην ἐπιρροὴν ἔσγεν ἐπὶ τοῦ σταδίου τοῦ Davy ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ζωῆς του γνωριμία μετὰ τοῦ περιφήμου Γρηγορίου Watt ὁ σοφὸς οὗτος διέμενεν ὡς οἰκότροφος παρὰ τῇ μητρὶ τοῦ Davy. Δύο πνεύματα ἐπίσης φλογερά πλησίον ἀλλήλων ὄντα ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ διαγνωσθῶσιν ἀμοιβαίως. Ὁ Watt εἶχε καρδίαν ἀγαθὴν καὶ γενναίαν, ἀλλ' εἰς τοὺς ψυχροὺς αὐτοῦ τρόπους εἶχε χαρακτῆρα ἀριστοκρατικὸν ὅστις ἀπεκάλυψε πᾶσαν οἰκειότητα. Ὁ Davy ἀπ' ἑτέρου οὐδεμίαν τῶν φυσικῶν ἢ ἐπικτητῶν ἐκείνων ἰδιοτήτων εἶχε, αἵτινες περιποιούσιν ἢ προσελκύουσι τὴν εὐνοίαν. Ὁ Davy ἐζήτησε νὰ εἰσαχθῇ παρὰ τῷ Watt διὰ συζητήσεων ἐπὶ ἀντικειμένων οὐδεμίαν πρὸς τὰς σπουδὰς αὐτῶν σχέσιν ἐχόντων. Ὑποθέτετε βεβαίως ἐκ τούτου μετὰ πόσης περιφρονήσεως ἤκουεν ὁ Watt τοῦ Davy τὰς ἐπὶ τῆς μεταφυσικῆς καὶ ποιήσεως ἐρωτήσεις του. Ἡ τύχη ἐν τούτοις ἔφερε τὸν λόγον ἐπὶ τῆς χημείας, ὁ Davy γέγειε παροδικῶς πῶς καὶ ἀπροσέκτως ὅτι ἐντὸς ἡμισείας ὥρας

ἀνελάμβανε νὰ ἀνατρέψῃ τὰς γαλλικὰς θεωρίας. Ἡψατο τῆς χορδῆς, τῆς ὁποίας οἱ τῶνοι ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν τοῦ Watt, ὅστις θαυμάσας μετ' οὐ πολὺ τὴν δξύνοιαν τοῦ νέου φιλοσόφου ἐγένετο ἔκτοτε ὁ πιστότερος αὐτοῦ φίλος.

Κατὰ τὴν ἐν Bristol διαμονὴν τοῦ ὁ Davy ἔκαμε τὰ τρομερώτερα πειράματα ἐπὶ τοῦ νιτρικοῦ ὀξειδίου ἢ τοῦ πρωτοξειδίου τοῦ ἀζώτου ὅπερ ἐκάλεσαν ἀέριον γαλασίνου ἢ παραδίσειον ἀέριον, ἐνεκα τῶν ἀἰωσιμειώτων αὐτοῦ ἀποτελεσμάτων ἅτινα παράγει ἐπὶ τῆς ζωικῆς οἰκονομίας εἰσαγόμενον διὰ τῆς ἀναπνοῆς. Ὁ Davy ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ μόνον ἐὰν τὸ ἀέριον τοῦτο ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀναπνοὴν καὶ πραγματικῶς συνεπέρανε ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ εἰσαχθῇ ἄνευ φόβου εἰς τοὺς πνεύμονας, καὶ ἐπὶ τινὰ λεπτὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἀναπνοὴν. Ἡ δοκιμὴ ἐγένετο ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως ἅτινα περιέμενεν ἦσαν ἀλλοῖα. Ἀμα τῇ ὀσφρησὶ τοῦ αἵθρου τούτου ἐπῆλθεν ἐλαφροὺν τι αἰσθημα πύσεως, τοῦτο ταχύτατα διεδέχθησαν λίαν εὐάρεστα αἰσθηματὰ ἀνάλογα τοῖς παρατηρούμενοις εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς μέθης· πάντα τὰ περικυκλοῦντα αὐτὸν ἀντικείμενα ἔλαμπον ἐκ ζωηροῦ φωτός ἢ ἀκοὴ αὐτοῦ ἀπέκτιπεν ἀσυνήθην λεπτότητα, αἱ μυϊκαὶ δυνάμεις τεραστίως ἠῤῥξησαν καὶ ἀκατανόητος ἐπιθυμία ἐκίνοι ἀκαταπαύστως αὐτὸν εἰς ἐνέργειαν. Τὸ περίεργον τοῦτο πείραμα ζωηρότατα ἐκίνησε τὴν προσοχὴν καὶ ἐπανελήφθη ἐνώπιον πολυπληθοῦς καὶ σπουδαίου ἀκροατηρίου, ἐνθα παρευρίσκοντο καὶ οἱ ποιηταὶ Southey καὶ Coleridge, οἵτινες ἀμφοτέροι μετ' οἴστρου ὅλως ποιητικῶς περιέγραψαν τὰ συναίσθηματὰ ἅτινα ἐπέφερον ἢ εἰσπνοῇ τοῦ αἵθρου τούτου. Τὸ εἰς πάντας τοὺς εἰσπνέοντας παραγόμενον σταθερὸν ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι ἰσχυρὰ τάσις πρὸς γέλωτα καὶ δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἐκλήθη γαλασίον αἵθρου. Ὁ Κύριος Tobin ὁ ἀδελφὸς τοῦ δραματικοῦ ποιητοῦ λαβὼν μέρος εἰς τὸ πείραμα, ἐροῖσθη ἐκ τῆς ἑδρας του πλῆπτων ἐν φαιδροτάτῳ παροξυσμῷ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοὺς περικυκλοῦντας αὐτὸν, κατόπιν δὲ διέτρεξεν ὡς μανιακὸς πάντα τὰ πατώματα τῆς οἰκίας. Ὁ γέλωας μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς πειραματιζομένους· οὐ-

δεν ἀληθῶς ἦτο περιεργότερον τῆς θέας ἀνδρῶν σοβαρῶν ἐξ ὧν ἕκαστος εἶχεν εἰς τὸ στόμα σάκκον μετὰζίνων πλήρη τοῦ ἀερίου τούτου καὶ ἔτρεχον ἔνθεν καὶ ἔνθεν γελῶντες καὶ κραυγάζοντες.

Ἐν τούτοις ὁ Davy δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ διασκεδαστικὸν μόνον μέρος τοῦ πειράματος, ἐξηκολούθησε τὰ πειράματα μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης ἢ πάντοτε εἶχεν εἰς ὄλας τὰς ἐρεῦνας του· κατὰ δὲ τὴν δημοσίευσιν ταύτην, μακρὰν μετεδόθη ἡ φήμη τοῦ φιλοσόφου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐθεμελιόυτο τὸ Βασιλικὸν πανεπιστήμιον εἰς δὲ τὸν Davy προσέφερον τὴν θέσιν βοηθοῦ τοῦ καθηγητοῦ τῆς χημείας καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ χημείου, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου διωρίσθη καθηγητῆς τῆς χημείας.

Τὸ πρῶτον δημόσιον αὐτοῦ μάθημα ἐγένετο κατὰ τὸ 1802 καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ στάδιον. Τὸ μάθημα τοῦτο ἦτο τὸ καταλληλότερον εἰς τὸ νὰ γοητεύσῃ τὸ ἀκροατήριον, ὅπερ οὐχὶ μόνον ἐκ σοφῶν συνέκειτο ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας. Τὰ πειράματα αὐτοῦ καὶ πρὸ πάντων τὰ τῆς Βολταϊκῆς στήλης, ἅπερ θαυμασιῶς ἐπέτυχον προσέλκυσαν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὰς ἐπιδοκιμασίας ὄλων τῶν σοφῶν, ἐνῶ συγχρόνως ἐνέπνεεν εἰς τὸ ὄραϊον φύλον φόβους τερπνοῦς. Τὸ ὕψος αὐτοῦ ἦτο πλούσιον καὶ πεποικιλμένον καὶ εἰς ἑκάστην φράσιν εὕρισκον οἱ ἀκροαταὶ τὴν ποιητικὴν ἐκείνην ἀπόπνοιαν ἢ ἀπὸ τῶν πρῶτων ἐτῶν ἐκαλλιέργει. Ὁ ποιητῆς Coleridge ἦτο ὁ παντοτεινὸς ἀκροατῆς του καὶ ἔλεγεν ὅτι ἐκ τῶν μαθημάτων αὐτοῦ ἤντλει νέας μεταφοράς. Ἡ ἐπιστήμη ἀπεκδυθεῖσα τὸ ψυμμίθιον καὶ τὴν στρυφνότητα ἦν συνήθως περιεβάλλετο, ἐνεδύετο ἐν τοῖς μαθήμασι τοῦ νέου καθηγητοῦ διὰ παντὸς ὅπερ ἠδύνατο νὰ γοητεύσῃ τοὺς δυσκολωτέρους ἀκροατάς. Τοσαύτη ἐγένετο ἕνεκα τούτων ἡ δημοτικότης τοῦ Davy ὥστε πανταχοῦ ἤριζον περὶ τοῦ τίς ν' ἀξιωθῆ τῆς τιμῆς νὰ ἐστίασῃ τὸν νέον σοφόν. Αἱ προσρήσεις καὶ αἱ προσκλήσεις ἀπυθύνοντο εἰς αὐτὸν ἐξ ὄλων τῶν μερῶν καὶ ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων τῆς κοινωνίας τάξεων. Ἐσπερίς τις δὲν ἐθεωρεῖτο ἐντελής παρ' ἐάν ἦτο παρὼν ὁ καθηγητῆς τῆς χημείας· τοσοῦτον ὑπερβο-

λικοὶ εἰσὶν οἱ Ἄγγλοι ἐν τῷ θαυμασμῷ αὐτῶν. Πᾶσαι αὐταὶ αἱ φιλοφρονήσεις ἐξήσκησαν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Davy ὅπερ ἀποτέλεσμα φυσικῶς περιεμένετο· ὁ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἔρωσ του διέμεινε ἀναλλοίωτος μέχρι τῆς τελευταίας του ἡμέρας. Ἄλλ' ἢ ἀπλότης τῶν ἡθῶν ἦν μετέφερον ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἀγγλίας ἀπωλέσθη μετ' ὀλίγον καὶ διὰ πάντοτε. Τὰ ἐπὶ τῆς γεωργίας μαθήματα αὐτοῦ ἅπερ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἦννε μετὰ τῆς χημείας οὐχὶ ὀλιγώτερον νῦξήσαν τὸ περιφανὲς τῆς δόξης του. Τὰ μαθήματα ταῦτα ἅπερ ἦννε καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς ἕνα τόμον ἀπαρτίζουσιν ἐν τῶν χρησιμωτέρων ἔργων τῆς ἐπιστήμης ταύτης, τῆς ὑπὸ τῶν χημικῶν πολὺ ἀμεληθείσης. Μόλις διηλθον δύο ἔτη ἀφ' οὗτο ἀνυψώθη εἰς τὸ καθηγητικὸν ἀξίωμα ὅτε ὠνομάσθη μέλος τῆς Βασιλικῆς ἐταιρείας τοῦ Λονδίνου, ἧς βραδύτερον ἐγένετο ὁ πρόεδρος. Ἡ θέσις αὕτη διηκόλυνεν αὐτὸν πρὸς ἐξακολούθησιν ὄλων τῶν πειραμάτων ἅτινα ἐπεθύμει νὰ ἐπιχειρησθῇ. Ἄνευ ταύτης, πιθανῶς δὲν θὰ ἔκαμνον τὰς ὑψηλὰς ἐκείνας ἀνακαλύψεις αἰτίνας ποσοῆσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ δόξαν αἰδίων καὶ αἰτίνας ἦσαν ἀξιοὶ νὰ θέτωσι τοῦτον ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν περιφανῶν ἀνδρῶν παντὸς χρόνου καὶ πάσης χώρας. Θέλομεν νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν νόμων τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἐν τῇ ἐποχῇ ὁ Davy ἐξέθεσεν ἐν μαθήματί τινι, ὅπερ ἐνδοξὸν διέμεινε, τὴν ἐπὶ τῶν φαινομένων τούτων θεωρίαν του, τὸ ἀντικείμενον τοῦτο περιεβάλλετο ἐτι ὑπὸ σκότους παχυλοῦ.

Αἱ μᾶλλον ἀντιφατικαὶ θεωρίαι παρεδέχθησαν καὶ κατόπιν ἀπερρίφθησαν τόσον ἐν Ἀγγλίᾳ ὅσον καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ἀλλ' αἱ περὶ γαλβανισμοῦ θεωρίαι μᾶλλον ἀναπτυσσόμεναι καθίσταντο δυσκολιότεροι εἰς συναρμολόγησιν καὶ ὡς ἐκ τούτου περισσώτερον εἰς τὸν Davy προσήσαν δόξαν ὅστις ἐγίγνωσκε νὰ ἐξάγῃ ἐκ τοῦ χάους σύστημα θαυμασιόν, περιληπτικὸν καὶ τὰ πάντα περιέχον.

Τὸ ἀποτέλεσμα ὅπερ παρήγαγον ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ σοφαὶ αὐτοῦ παραδόσεις, δὲν ἦτο τὸ αὐτὸ ὅπερ προὔξενησαν εἰς τοὺς σοφοὺς τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης. Θέλετε λάβει ἰδέαν τούτου ὅταν ἀναφέρω ὑμῖν ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γαλλίας ἐκουσίως προώρισε δι' αὐτὸν τὸ βραβεῖον τοῦ πρώτου ὑπάτου, καθ'

ἢν ἐποχὴν μάλιστα καταστρεπτικὸς πόλεμος ὑπῆρχε μετὰ τῶν δύο ἔθνῶν. Τὸ βραβεῖον τοῦτο εἶχε προωρίσει ὁ Ναπολέων διὰ τὰς ὠφελίμους ἀνακαλύψεις, αἰτίνας ἤθελον γίνεαι ἐν τῇ ἠλεκτρικῇ καὶ τῷ γαλβανισμῷ.

Ἄφου εὗρε τὴν ἀρχὴν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ὁ Davy ἐξηκολούθησε τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν φαινομένων ἰδιαίτερος, καὶ ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ ἀνακάλυψιν τῶν μεταλλικῶν βάσεων ἐπὶ τῶν ἀλκαλίων. Αἱ οὐσίαι αὐταὶ μετὰ τῶν ὁποίων κατὰ πρῶτον λόγον εὕρισκετο τὸ ποτάσιον καὶ ἡ σόδα, δὲν εἶχον ἐτι ἀποσυντεθῆ καὶ ὑπὸ τῶν πλειοτέρων χημικῶν ἐθεωροῦντο ὡς ἀπλὰ σώματα. Ὑπέβαλλε τὴν πρώτην τῶν οὐσιῶν τούτων εἰς τὴν ἐπενέργειαν ἠλεκτρικῆς συστοιχίας μεγάλης δυνάμεως καὶ διὰ σειρᾶς πειραμάτων ἀσφαλεστέρον τῶν μὲν ἐκ τῶν δὲ, ἐπέτυχεν νὰ λάβῃ μικρὰ σφαιρίδια ἐκ μεταλλοῦ τινος ὁμοιάζοντος τῷ ὑδραργύρῳ, ἅπερ ἐθεώρησεν ὡς ἐν τῶν στοιχείων τῆς ποτάσεως. Τινὰ τῶν σφαιριδίων τούτων μόλις φανέντα ἀνεφλέχθησαν διὰ τριγμοῦ.

Ἦτο λοιπὸν δύσκολον νὰ συναγάγῃ τὸ νέον καὶ μοναδικὸν τοῦτο μέταλλον ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ συγγενείας ἢν ἔχει πρὸς τὸ ὄξυγόνον. Μετὰ πολλὰς ἀκάρπους δοκιμὰς ἐπέτυχεν ἐπὶ τέλους ὁ Davy νὰ εὕρῃ σῶμά τι ὅπερ δὲν ἀπεσυντίθετο καὶ ὅπερ τότε ὠνόμασε ποτάσιον. Τὸ μέταλλον τοῦτο ἐκτιθέμενον εἰς τὸν ἀέρα ἀπόλλυται παρευθὺς τὴν λάμψιν αὐτοῦ· ῥιπτόμενον ἐν τῷ ὕδατι ἀποσυντίθεται ἀμέσως ἐνούμενον μετὰ τοῦ ὄξυγονοῦ καὶ παράγον ἐκρηξίν μετὰ φλογὸς ζωηρᾶς. Ἐάν ἀντὶ τοῦ ὕδατος ἔχομεν πάγον τὸ ποτάσιον καίει μετὰ ζωηρᾶς ἐρυθροχρόου φλογὸς καὶ ἐν τῷ πάγῳ παράγεται κοίλωμά τι ὅπερ περιέχει διάλυσιν τοῦ ποτασίου. Τὸ σόδιον καὶ ἄλλα τινὰ ἀλκάλια ἐγένοντο ἀντικείμενον ὁμοίων ἐρευνῶν καὶ παρήγαγον ἀνάλογα ἀποτέσματα. Οὕτω ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Davy ἀνεκάλυψεν ἐκεῖνο, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐκώλυε τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης.

Ἐποθέτατε βεβαίως μετὰ πόσης ἐκπλήξεως καὶ χαρᾶς ἐγένοντο γνωσταὶ αἱ ἔκτακτοι αὐτοῦ ἀνακαλύψεις. Τὸ χημικὸν τὸ ἐργαστήριον πάντοτε ἐπληροῦτο ἐπισκεπτῶν. Ἐκαστος ἐπεθύμει ἰδίους ὄμμασι νὰ ἴδῃ τὰς θαυμασίας ταύτας μεταμορφώσεις, ὧν ἡ ἀνα-

κάλυψις δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς τύχης, ἀλλὰ μελέτης βαθείας καὶ ἐκτάκτου μεγαλοφυΐας.

Μετὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ἀλκαλίων τὰ γαιώδη προσέλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ Davy, ἀλλ' ἐνῶ ἐνησχολεῖτο εἰς τὰς ἐρεῦνας ταύτας, ὁ Berzelius ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ἐκ Σουηδίας τὸ μέσον τῆς ἀποσυνθέσεως αὐτῶν, ὅπερ πρὸ ὀλίγου ὁ περίφημος οὗτος χημικὸς ἐφευρε, τότε λοιπὸν ὁ Davy ἐπανελάβε τὰ πειράματα μετ' ἐντελοῦς ἐπιτυχίας. Ἡ ὠφέλεια τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ὑπῆρξε μεγίστη, ὅχι μόνον δι' αὐτὴν τὴν χημείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πλεῖστον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη μετέβαλε τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐξέτειλεξε τὰς ἀποκρύφους ἐργασίας τῆς φύσεως. Φωτεινὸν κύμα ἐξέπηδη ἐπὶ τῆς γεωλογίας, διότι ἀπεδείχθη ὅτι δυνάμεις, αἰτίνας διύλου δὲν εἶχον λογισθῆ, νῦν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν βράχων καὶ τῶν γαιωδῶν στρωμάτων. Κατὰ δὴλα ἐποίησε τὰ φαινόμενα τῶν ἡφαιστειῶν, τῶν λαβῶν καὶ τῆς ὑποχθονεῖου θερμότητος, ὡς ἀπέδειξε τοῦτο ὁ Davy διὰ τεχνητοῦ ἡφαιστείου, ὅπερ ὁ ἴδιος παρεσκεύασε. «Κατεσκεύασε, λέγει μάρτυς τις αὐτόπτης, ὅρος τι ἐξ ἀργίλου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ εἰσῆξε βάσεις μεταλλικὰς. Τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας χυθὲν ὕδωρ μέχρι τῶν μετάλλων διεσπύσαν ἐνέβαλε παρευθὺς ταῦτα εἰς βιαίαν ἀντίδρασιν· πολλὰ ἐκρηξίεις ἐξηκολούθησαν ἀλληλοδιαδόχως, χεῖμαρροι ἐρυθρᾶς λάβας ἐξήλθον ἐκ τινος κρατῆρος καὶ κατέρρευσαν διὰ τῶν πλευρῶν τοῦ τεχνητοῦ τούτου ὄρους· ἀσραπαὶ παρήχθησαν τεχνητῶς καὶ ἐν καιρῷ τῶν ἀναλάμψεων τὰ θορυβώδη χειροκροτήματα καὶ τὰ συνεχῆ εὔγε τῶν θεατῶν ἠδύναντο νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς αἱ φωναὶ τῶν καταλειπόντων τὸ Ἡράκλειον καὶ Πομπηίαν φυγάδων.»

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα ὅπερ παρήγαγον ἐν Εὐρώπῃ αἱ λαμπραὶ αὐτοῦ ἀνακαλύψεις, ὥστε κατὰ τὸ 1812 ὁ Ναπολέων, ὅστις εἰς πλείστους τῶν Ἀγγλῶν εἶχεν ἀπαγορεύσει τὴν εἰς τὴν Γαλλίαν ἔλευσιν των, μαθὼν ὅτι ὁ Davy ἐπεθύμει νὰ ἐπισκεφθῆ τὰ ἡφαιστεια τῆς Ὠβερνίας ἔσπευσε νὰ παράσῃ εἰς αὐτὸν τὴν αἰτηθεῖσαν χάριν ἀνευ ὄρων.

Ὁ Davy διηλθε διὰ τῶν Παρισίων, ἐνθα πάντες οἱ σοφοὶ τὸν ἐδέχθησαν μετὰ φιλο-

φροσύνης εκτάκτου, ἥτις χαρακτηρίζει τοὺς Γάλλους, ἀλλ' ἐκεῖνος μετὰ ψυχρότητος ἐδέχθη τὰς περιποιήσεις ταύτας. Τὸ δὲ μᾶλλον ἐκπλήξαν ἦτο ἡ ἀδιαφορία του πρὸς τὰ πολυάριθμα ἀντικείμενα τῆς τέχνης, ἅτινα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπλούτιζον τὰ μουσεῖα καὶ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Γαλλίας. Διήρχετο ἐνώπιον τῶν ἀριστουργημάτων χωρὶς νὰ δείξῃ τὴν παραμικροτέραν αἰσθησὶν μόλις θεωρῶν ταῦτα. Ὁ σύντροφός του σταματήσας αὐτὸν ἐνώπιον εἰκόνης τινος τοῦ Ῥαφαήλ τῷ ἐζήτησε τὴν περὶ αὐτῆς γνώμην του «εὐχαριστοῦμαι, ἀπεκρίθη, διότι τὴν εἶδον» διερχόμενος ἔμπροσθεν τοῦ ἐξ ἀλαβάστρου κατεσκευασμένου ἀνδριάντος τοῦ Ἀντινόου κατὰ τὸν Αἰγυπτιακὸν ρυθμὸν ἀνέκραξε «Θεέ μου! τί ὠραῖος ζαλακτίτης!» Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ὅστις μετὰ τῆς μεγαλειτέρας τὸλμης ἐσκέφθη ἐπὶ τῶν ἀποκρύφων τῆς φύσεως, ὅστις πλεῖστα ἀνεκάλυψε μεγίστης ὠφελείας πράξενα, διέμενε ἀναίσθητος ἐνώπιον τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης· καὶ ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐθαύμαζον τὰ θαυμαστά ἀποτελέσματα τὰ παραχθέντα διὰ τῆς ἰκανότητος τοῦ ζωγράφου καὶ τοῦ γλύπτου, αὐτὸς ἀναμφιβόλως μόνον τὴν ἐργαζομένην ὕλην ἐβλεπε.

Μόλις παρήλθον μῆνες τινες ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς Γαλλίας ἐπιστροφῆς του, ὅτε συνέβησαν πολλὰ δυστυχήματα κατὰ σειρὰν ὡς ἐκ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἐν τοῖς γαιανθρακωρυχείοις εὐρισκομένου ἀναφλεξίμου ἀερίου. Ἡ προσοχὴ τοῦ Davy ἀφυσπίσθη δι' ἐκείνης ἰδίως ἥτις ἐγένετο εἰς Filling πλησίον τοῦ Sunderland, τὴν 25 Μαΐου 1812 καὶ ἐν ἡ ἑκατοντάς περίπου ἐργατῶν ἀπώλεσε τὴν ζωὴν. Ἦτο δύσκολον νὰ μείνῃ ἀπαθὴς θεατὴς ἀπέναντι τοιοῦτων καταστροφῶν χωρὶς νὰ προκαλέσῃ τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης καὶ ὁ Davy ἐπεχείρησεν ἐρεῦνας αἵτινες ὠδήγησαν αὐτὸν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀσφαλιτικῆς λυχνίας· κατ' ἀρχὰς ἐνησχολήθη νὰ προσδιωρίσῃ τὴν φύσιν τοῦ ἀερίου ὑπερπαρήγε τοσοῦτον σκληρὰς καταστροφὰς καὶ ἔπειτα νὰ εὑρῇ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ φέρῃ τὸ φῶς ἐντὸς τοῦ ἀναφλεξίμου τούτου ἀερίου, χωρὶς νὰ γίνῃ ἐκρηξίς. Εὔρε τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου εἰς σημείωσίν τινα ἣν ἔκαμε κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐρευνῶν του καὶ ἰδοὺ ἡ ἀνάλυσις. «Ἐὰν φῶς τι, πανταχόθεν περι-

περικαλύμματος, βυθίζεται εἰς τὸ ἀέριον τοῦτο δύναται, ἔλεγε, νὰ ἐπιφέρῃ ἐκρηξίν ἐντὸς τοῦ μεταλλικοῦ περικαλύμματος, ἀλλ' οὐδέποτε θέλει διαδοθῇ αὕτη εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀτμοσφαῖραν, διότι ἡ φλόξ, μόνη αὕτη δυναμένη νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐκρηξίν, δὲν δύναται νὰ διέλθῃ τὸ λεπτότατον μεταλλικὸν περικάλυμμα.» Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, οὐχὶ ὀλιγωτέρας τῶν τεσσάρων λυχνιῶν ἐφεῦρε τῶν ὁποίων ἀκινδύνως ἠδύνατο νὰ γίνῃ χρῆσις ἐντὸς τοῦ ἀερίου, καὶ ἐξ ὧν μία γενικῶς ἐγένετο παραδεκτὴ λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀσφαλιτικῆς λυχνίας τοῦ Davy. Ὁ Davy ἀνεκάλυψεν ἀκόμη ἐν ταῖς ἐρεῦναίς του, ὅτι τεμάχιόν τι πλατίνης αἰωρημένον ὑπεράνω τῆς θρυαλλίδος λυχνίας τινος διαμένει πεπυρακτωμένον καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ λάμπῃ διὰ φωτὸς ἀρκετὰ ἰσχυροῦ δυναμένου νὰ καθοδηγήσῃ ἐν τῷ σκότει τὸν ἐργάτην ὅποτε μάλιστα ἡ φλόξ τῆς λυχνίας ἤθελε σβεσθῇ ἐν ἀκαθάρτῳ ἀέρι· καὶ ὅτι ἡ θερμότης εἶναι συχνάκις ἀρκετὰ ἰσχυρὰ δυναμένη πάλιν ν' ἀνάψῃ ἀφ' ἑαυτῆς τὴν λυχνίαν, ὅταν φθάνῃ εἰς ἀτμοσφαῖραν καθαρωτέραν. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ Davy δὲν ἦτο καθαρῶς θεωρητικὴ. Θεωρία τις τὸν ὠδήγει πάντοτε εἰς ἐφαρμογὰς.

Εἰς τι ὅμως ἀντικείμενον, περὶ οὗ ἄμεσως θὰ ὁμιλήσωμεν, φαίνεται ὅτι αἱ δοκιμαίαι του ἀπέτυχον ἕνεκα τῆς δυνάμεως τῶν περιστάσεων. Ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐκτυλίξεως τῶν ἐν Πομπηία εὑρεθέντων χειρογράφων. Παρασταθεὶς ὁ Davy μάρτυς τῶν ἀάρεπων δοκιμασιῶν τῶν ὑπὸ τοῦ δόκτορος Siekler γενομένων διὰ νὰ καταστήσωσιν ἀναγνώστια τὰ χειρογραφοῦ ταῦτα, ἐσκέφθη ὅτι ἡ χημικὴ ἐξέτασις τῆς φύσεως αὐτῶν, καὶ τῶν μεταβολῶν ἀς ὑπέστησαν αἱ οὐσίαι, δι' ὧν ἐγράφησαν, ἤθελε τὸν ὠδηγήσει πρὸς εὑρεσίν τοῦ μέσου τῆς διαχωρίσεως τῶν διαφόρων φύλλων καὶ νὰ καταστήσῃ ἀναγνώστους τοὺς χαρακτῆρας οὓς ἔφερον. Κατὰ πρῶτον ἀπέδειξεν ὅτι τὰ φύλλα ταῦτα δὲν ἀπνηθρακώθησαν διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ πυρὸς, ὡς ἦτο δυνατόν νὰ πείσῃ τινα ὁ χρωματισμὸς τῶν φύλλων, ἀλλ' ὅτι τὰ φύλλα ταῦτα εὐρίσκονται εἰς ἀνάλογον κατάστασιν εἰς οἶαν εὐρίσκειται ὁ λιθάνθραξ. Νῦν τὰ φύλλα ἐξ ὧν συνέκειντο ἄλλοτε τὰ χειρογραφοῦ εἰσὶν ἠνωμένα εἰς μίαν μάζαν διὰ τινος διαμέσου οὐ-

σίας, ἥτις φαίνεται νὰ ἦναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ζυμώσεως καὶ τῶν χημικῶν μεταμορφώσεων, αἵτινες ἐγένοντο ἐν τῇ φυτικῇ οὐσίᾳ κατὰ τοὺς αἰῶνας οἵτινες παρήλθον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀφ' ἧς αἱ τέφραι τοῦ Βεζουβίου κατέχρυσαν ταῦτα. Τῆς φύσεως τῆς οὐσίας ταύτης ἄπαξ γνωσθείσης ἐφαίνετο εὐκόλον εἰς χημικόν, οἷος ὁ Davy νὰ εὑρῇ τὸ μέσον, εἴτε νὰ καταστρέψῃ ταύτην εἴτε νὰ μαλακύνῃ οὕτως ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ διαχωρίσῃ τὰ φύλλα. Δοκιμαίαι τινες, ἐφ' ὧν ὁ Davy ἔδραψεν ἐπιτυχίας τινας, τὸν ἔκαμον νὰ ἐλπίζῃ σπουδαιότερα ἀποτελέσματα. Οὐδὲν παρημελήθη ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἥτις τῷ παρέσχε ὅλα τὰ χρήσιμα διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην· κατὰ τὸ 1818 ἀπῆλθεν εἰς Νεάπολιν διὰ νὰ κάμῃ ἐφαρμογὰς τῶν μεθόδων του, ἀλλ' οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπέφερον, διότι οὐδὲν χειρογράφων ἠδυνήθη νὰ ἐκτυλίξῃ. Μία ἐκ τῶν νεωτέρων ἐργασιῶν του ἡ ὠφελιμωτέρα καὶ ἡς τὰ ἀποτελέσματα ἔμελλον νὰ γίνωσιν εὐτυχέστατα διὰ τὴν πατρίδα του, εἶναι ἡ ἐπιχειρήσις πρὸς τροποποίησιν τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τοῦ θαλασσοῦ ὕδατος ἐπὶ τοῦ ἐπικαλύπτοντος τὰ πλοῖα χαλκοῦ. Καὶ ἐὰν αἱ ἐρευναὶ αὐτοῦ ἐπετύγχανον, τὸ περιμενόμενον ἀποτέλεσμα οὐκ ὀλίγον ἤθελε συντείνει εἰς τὰ ἐμπόριον καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀλήθεια τῆς ὠραίας αὐτοῦ θεωρίας γενικῶς παρεδέχθη, ἀλλὰ τὸ μέσον ὅπερ πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην μετεχειρίζετο δὲν ἐξεπλήρου τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντικείμενον. Ἐν τούτοις ἦτο πιθανὸν ὅτι ἐὰν ἡ υγεία του δὲν προσεβάλλετο, ἤθελε νικήσει τὰ ἐμπόδια ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἀναστείλῃ τὰς ἐργασίας του καὶ παρεδόθη εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν εὐχάριστον δι' αὐτὸν τέρψιν, τὴν ἀλιείαν. Μὲ τὸσον πάθος προσεκολλήθη εἰς τὴν ταπεινὴν ταύτην ψυχαγωγίαν, ὥστε, συχνάκις ὠμίλει μετὰ πλειόνους εὐχαριστήσεως περὶ τῶν ἀλιευμάτων αὐτοῦ ἢ περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀσφαλιτικῆς λυχνίας. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐδημοσίευσεν τὸ περὶ ἀλιείας πόνημα αὐτοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο προωρισμένον διὰ τοὺς ἀγαπῶντας τὰς τέρφεις τῆς ἐξοχῆς καὶ πρὸ πάντων τὴν τέχνην τῆς ἀλιείας, περιέχει, ὡς πᾶσαι αἱ συγγραφαὶ τοῦ Davy πολυαριθμοὺς δοκιμὰς με λεπτότητα παρατηρήσεως, ἐν αἷς εὐρίσκονται νέαι ἀλήθειαι ἀ-

γνωστοὶ μέχρι τοῦδε ἐπὶ πραγμάτων ἀπλοῦς στάτων καὶ συνήθων. Συντεθὲν τὸ ἔργον ἐν καιρῷ μικρᾷ ἀσθενείας πανταχοῦ περιέχει ἐκφρασίαν ὑψηλῆς ἠθικῆς καὶ τὰς κλίσεις ψυχῆς περιπαθοῦς, ζωηρῶς συγκινουμένης ἐκ τῶν παρόντων κακῶν, καὶ μετ' ἀγωνίας ἀναζητούσης τὴν ἐλπίδα καλλιτέρου μέλλοντος. Τὸ περιεργότερον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι αἱ παρηγορίαι τῆς ἐργασίας, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς ἔχει καταθέσει τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ γνώμας. Διὰ μέσου τῆς λάμπειως τῆς αὐστηροτέρας φαντασίας καὶ τῶν παραδοξοτέρων αὐτοῦ ἐπινοήσεων, διαλάμπουσιν ἀλήθειαι ἐπιστημονικαί. Τὸ ἔργον σύγκειται ἐξ 6 διαλόγων, ἐν οἷς τὰ διαλεγόμενα πρόσωπα ἐκ τῶν διαφόρων τῆς κοινωνίας τάξεων ληφθέντα, παραδίδονται εἰς τὰς ὑψηλοτέρας θεωρίας τῆς φιλοσοφίας. Μετὰ πόσης περιεργείας δὲν ὀφείλομεν νὰ ἐρευνῶμεν τὰς φιλοσοφικὰς ἰδέας ἀνδρὸς ὅστις μετὰ τοσαύτης τολμῆς καὶ μεθόδου τοσοῦτον σταθερᾶς, διηρέυνησε τὰ μυστηριωδέστερα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ τελευταῖος διάλογος εἶναι τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον ἀροῦ ὁ Davy ἐθεώρησε τὴν ἐπήρειαν τῆς βαρύτητος, τὴν χημικὴν καὶ μηχανικὴν ἐνέργειαν τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους τῶν ὄργανικῶν δυνάμεων ἐπὶ τῶν διαφόρων φαινομένων, ἅτινα εἰς τὰς μεταφυσικὰς ἡμῶν μελέτας ἀαφέρομεν γενικῶς εἰς τὸν χρόνον, ἐξετάζει μέχρι τίνος σημείου ἡ τέχνη δύναται νὰ ἀντιρροπήσῃ τὰς ἐργασίας αὐτῶν, ἀναφέρων ἀρχαίου τινος φιλοσόφου τὸ ἀξίωμα ὅτι «ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἀρξῇ τῆς φύσεως παρὰ ὑποκείμενος τοῖς νόμοις αὐτῆς.» Ἡ εἰκὼν τῶν συνεχῶν μεταμορφώσεων αἵτινες γίνονται ἐν τῇ φύσει καὶ αἵτινες παρέχουσι τὴν ὑπάρξιν εἰς ἰεᾶ ὄντα ἐκ τῶν προηγηθέντων λαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν, ἀφ' ἑαυτῆς ἀξιοσημειώτους, ἀποκτᾷ ἰδιαιτερόν τινα τύπον ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων ἐν αἷς εὐρίσκειτο ὁ Davy ὅτε συνέγραψε ταῦτα. Ὅταν ἀναμνησθῶμεν ὅτι ὅτε ὁ φιλόσοφος συνήνου τὰ δύο ταῦτα ἔργα τῆς φύσεως ἅτινα ἐν ἐνεργείᾳ εἰσὶ συνεχῆ, ὅταν ἀναμνησθῶμεν λέγω ὅτι τὰ μέλη αὐτοῦ ἦσαν παράλυτα καὶ ὅτι ἡ φλόξ τῆς ζωῆς ἔμελλε νὰ σβεσθῇ δι' αὐτὸν, θαυμάζομεν τὴν ἰσχυρὰν ταύτην διάνοιαν ἥτις ἐροῖται ἀκόμη τόσον ζωηρᾶς ἀ-

κτινας ἐν μέσῳ τῆς ἀγωνίας τῶν τελευταίων αὐτοῦ σιγμῶν.

Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ

Δ. ΡΩΜΑΝΙΑΣ.

ΠΕΡΙ ΤΑΙΝΑΡΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΙΝΙ ΠΑΡ' ΑΥΤῶ ΚΩΜῆ
ΕΥΡΕΘΕΙΣΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ.

Τὸ ὄνομα «*Ταίναρος*» παράγεται παρὰ τῆ ρίζης «*Ταιρ*,» τῆ ἀπαντωμένη καὶ εἰς τὸ ὄνομα «*Ταιρία*,» ἢ δὲ ρίζα «*Ταιρ*» ἐκ τῆς «*Τα*» γίνεται, ἀπαντωμένης εἰς τὸ ὄνομα «*Τάσις*» (καὶ σύνθετον ἑκτασις), ἀναλογοῦν εἰς τὸ β'. πρόσωπον τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου «*Τέτασαι*» (καὶ σύνθετον ἑκτέτασαι,) τοῦ θέματος «*τείνομαι*.» Εἰς τὴν ρίζαν λοιπὸν «*Τα*,» γιγνομένην «*Ταιρ*» τῆ προσθήκη τοῦ «*ι*,» ὡς εἰς πολλὰς ἄλλας ρίζας, ἐὰν προσθέσωμεν τὴν κατάληξιν «*αρον*,» γίνεται τὸ ὄνομα «*Ταίναρον*,» ὡς τὸ «*σθεναρόν*,» ἐκ τῆς ρίζης «*σθερ*,» τὸ «*λιπαρόν*,» ἐκ τῆς ρίζης «*λιπ*,» καὶ ἄλλα τοιαῦτα, σημαίνοντα τὸ πολὺ ἢ τὴν πλησμονὴν τοῦ ὑπὸ τῆς ρίζης δηλουμένου, ὡς ἐνταῦθα σημαίνει τὸ πολὺ τῆς τάσεως, ἢ, ἐν ἄλλοις ὄροις ἐκφράσεως, τὸ πολὺ μῆκος, ὅπερ κέκτηται ἢ χῶρα ἢ ἀπὸ τῆς πόλεως Γυθείου ἀρ' ἐνός καὶ ἕξ Οἰτύλου ἀρ' ἐτέρου ἕως τέλους τοῦ ἀκρωτηρίου ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο κόλπων Λακωνικοῦ καὶ Μεσσηνιακοῦ προεκβάλλουσα εἰς μῆκος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μεσσηνίου, ὡς ἐν γάμμα μέγα, ἢ ὀξεῖά τις γωνία, ἐπεκτείνουσα τὰς δύο πλευρὰς εἰς μέγιστον μῆκος ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀκρωτηρίου πρὸς τὸ ὄρος «*Ταῦγετον*.»

Εἰς τοὺς παλαιούς ὁ τύπος «*Ταίναρον*,» ὡς ἀπλοῦν ἐπίθετον, δὲν ἀπαντᾷται καθόσον γνωρίζω· ἀλλ' ὡς κύριον ὄνομα μόνον εὐρίσκειται εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο, ὅπερ καλεῖται «*Ταίναρον*,» ὡς ἔστι πασίγνωστον καὶ πιθανὸν φαίνεται, ὅτι ἐγένετο ἐκ τοῦ ἐπιθέτου «*Ταίναρον*,» κατὰ μεταδιβασιμὸν τοῦ τόνου εἰς τὰς προηγουμένας συλλαβάς, ὡς οἱ Γραμματικοὶ κανόνες διακελεύουσιν ἐν

τοῖς ἐπιθέτοις γίνεσθαι εἰς οὐσιαστικά μετατροπομένοις· οὕτω π. χ. τὸ ἐπίθετον «*Ξαρθός*,» γίνεται «*Ξάρθος*» ὄνομα κύριον τὸ «*λαμπρός*» γίνεται «*Λάμπρος*,» τὸ «*χρηστός*» γίνεται «*Χρῆστος*» καὶ ἄλλα ἀπειροπληθῆ. Καὶ οὕτως ἐγένετο τὸ ὄνομα «*Ταίναρον*.»¹

Ἔστι δὲ τοῦτο, οὐ μόνον τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ συμπάσης τῆς Εὐρώπης τὸ μεσημβρινώτατον τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριον, ἀπέχον τῆς Κυρηναιῆς Ἀφρικτῆς πρὸς νότον 3,000 χιλ. σταδίων, κατὰ τὸν Στράβωνα, λέγοντα τάδε. «Ἐν δὲ τῷ κόλπῳ (τῆς Λακωνικῆς) τὸ μὲν Ταίναρον ἀκτὴ ἔστιν ἐκκειμένη, τὸ ἱερὸν ἔχουσα τοῦ Ποσειδῶνος, ἐν ἄλσει ἰδρυμένον· πλησίον δ' ἔστιν ἄντρον, δι' οὗ τὸν Κέρβερον ἀναχθῆναι μυθεύουσιν ὑφ' Ἡρακλέους ἐξ Ἄδου.» Ἐντεῦθεν δ' εἰς μὲν Φυκοῦντα, ἄκραν τῆς Κυρηναιῆς πρὸς νότον, διάστημα ἔστι σταδίων τρισχιλίων· εἰς δὲ Πάχυνον πρὸς Δύσιν, τὸ τῆς Σικελίας ἀκρωτήριον, τετράκις χιλίων· ἐξακοσίων· τινὲς δὲ τετρακισχιλίων φασίν· οἱ δὲ Μαλεῖς πρὸς Ἐω ἐξακοσίων ἐβδόμηκοντα κατακολιπίζοντι· εἰς δὲ «*Ἄρου*» γνάθον,» ταπεινὴν χερρόνησον ἐνδοτέρω τῶν Μαλεῶν, πεντακοσίων εἴκοσι. Πρόκειται δὲ καὶ τοῦτο Κύθηρα ἐν τετραράκοντα σταδίοις, νῆσας εὐλίμενος, πόλιν ἔχουσα ὀμώνημον, ἣν ἔσχεν Εὐρυκλῆς ἐν μέρει κτήσεως ἰδίας, ὁ καθ' ἡμᾶς τῶν Λακεδαιμονίων ἡγεμών· περιέκειται δὲ νησιδία πλείω, πτὰ μὲν ἐγγύς, πτὰ δὲ μικρὸν ἀπωτέρω. Εἰς δὲ Κώρυκον ἄκραν τῆς Κρήτης, ἐγγυτάτω πλοῦς ἔστι σταδίων διακοσίων καὶ πεντήκοντα.»² Ἐλέγετο δὲ τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο καὶ στόμα τοῦ Ἄδου χθόνιον·³ καὶ ἐντεῦθεν ἐνομιζέτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ὅτι κατεβιβάζοντο αἱ ψυχαὶ εἰς τὸν ὑποχθόνιον κόσμον διὰ τοῦ ἄντρου, δι' οὗ καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀνήγαγε τὸν Κέρβερον κλ. κατὰ Στράβωνα (ἐνθ' ἀνωτ.)

Τὸ Ταίναρον κατ' ἀρχὰς ἦν ἀφιερωμένον τῷ Ἀπόλλωνι, ἀλλ' ἔπειτα, γενομένης ἀν-

¹ Κατὰ δὲ τὸν Σχολιαστὴν (Ἀπολλων. Ἀργοναυτικ. Α, 402) ὀνομάσθη Ταίναρον ὑπὸ Ταϊνάρου, υἱοῦ Ἐλάτου καὶ Εὐρυμίδας τῆς Δαμασούλου.

² Στράβ. Γεωγραφ. Βιβλ. Η'. Ε'. § 4, 2. σελ. 110 Μέρ. Β'. ἐκδ. Κοραῆ.

³ Πινδάρ. Πυθ. Δ'. 44.

ταλλαγῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ἔλαβε τὴν Πυθῶ τοῦ Παρνασσοῦ (Δελφοῦς) ὁ Ἀπόλλων ἀντὶ τοῦ Ταϊνάρου καὶ παρεχώρησε τοῦτο εἰς τὸν Ποσειδῶνα, ἔχοντα πρότερον ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ κατοχὴν τὴν πετρήσσαν Πυθῶ καὶ οὕτως ἀποκατέστη διὰ παντὸς πλέον εἰς τὸ Ταίναρον ἢ θάλασσα θεότης. Τὴν ἀνταλλαγὴν ταύτην παρατηροῦμεν οὐ μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ γενομένην, ὡς λέγει ὁ Στράβων ἐν τοῖς δε. «Καὶ φασὶ τὸν θεὸν τοῦτον ἀλλάξασθαι πρὸς μὲν Ἀητῶ τὴν Καλαυρίαν, ἀντιδόντα Δῆλον, πρὸς Ἀπόλλωνα δὲ Ταίναρον, ἀντιδόντα Πυθῶ. Ἐφορος δὲ καὶ τὸν χρησμὸν λέγει.

» Ἴσον τοι Δῆλόν τε Καλαυρίαν τε νέμεσθαι

» Πυθῶ τ' ἠγαθὴν καὶ Ταίναρον ἡνεμόντα¹

Περὶ ἀλλαγῆς ἱερῶν τόπων μεταξὺ θεῶν ἄλλοτε ἰδίᾳ θέλομεν πραγματευθῆ ἐν ἐκτάσει.

Ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ Ταϊνάρου ὑπάρχει λόφος ἀρκετὰ ὑψηλός², ἐφ' οὗ ἐν ὑστέροις χρόνοις ναὸς μέγας καὶ περιφνησὸς εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος ἀνηγέρθη ἔχων περίεξ ἄλλος λαμπρὸν καὶ λίαν χρῆσιμον τοῖς προσερχομένοις εἰς τὸ ἱερὸν ἐν καιρῷ θεροῦς μάλιστα, ὅτε λίαν τερπνὴ καθίεσται ὑπὸ τὴν παχεῖαν σκιαδὰ ἢ πᾶνυ δροσερὰ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναφυσῶσα αὔρα. Ὁ ναὸς οὗτος εἶχε τὸ πάλαι καὶ πλοῦτη μεγάλα, καὶ ποίμνια καὶ δούλους ἱεροῦς ἢ «*γραμέγιους*,» κατὰ τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν τῶν νῦν Μανιατῶν, οἵτινες ἀποκαλοῦσιν οὕτω σήμερον τὰξιν τινὰ Μανιατῶν μὴ ἀναγομένων εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνωτέρων οἰκοκυραίων, ἢ οἰκογενειῶν καλουμένων διὰ τοῦτο «*Νικλειῶντων*.» Περὶ τῶν τάξεων τούτων ἐγράψαμεν ἄλλοτε ἐν «*Παρδῶρα*,» καὶ περιττῆ θεωρεῖται ἐνταῦθα ἢ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν.³

¹ Τὸ ὄνομα «*Ταίναρον*» ἀπαντᾷται καὶ ἀρσενικὸν ὡς βλέπομεν ἐνταῦθα καὶ ἐν Ὁρφ. Ἀργοναυτ. 4378. Στέφαν. Βυζάντ. ἐν λέξει. Ἀλλὰ καὶ θηλυκὸν παρὰ Πινδάρῳ (Πυθ. Δ'. 79.) καὶ οὐδέτερον παρὰ Θεουκιδίῳ (Ζ'. 49.) ἴδε καὶ Λεξικ. τῶν Κυρίων Ὀνομάτων Μυθολογ. καὶ λοιπῶν, ὑπὸ Ν. Λορέντου ἐκδ. Βιέννης.

² Παρὰ τῷ λόφῳ τούτῳ ἀνευρέθη ἐσχάτως καὶ μεταλλεῖον σιδήρου, ἀρκετὰ πλούσιον ὡς καὶ μαρμάρου ἔφυρῶν, οὗ γέμει σχεδὸν τὸ πλεῖστον τοῦ ἀκρωτηρίου.

³ Ἐν τῇ Πανδῶρα ἐγράφομεν ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι τῆς παύσεως αὐτῆς, εἰς ὅλα δὲ τὰ φυλλάδια αὐτῆς

Τοὺς «*γραμέγιους*» τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἢ ἱεροδούλους ἠγόραζον οἱ ἱερεῖς πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἱερῶν κτημάτων, καὶ ἄλλων ὑπηρεσιῶν τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ἱερέων καὶ μάντεων· ἐνίοτε δὲ καὶ ἀφιέρουν αὐτοὺς οἱ πιστοὶ καὶ μάλιστα οἱ ἐξ ἄλλων χωρῶν, Ἑλληνικῶν τε ἢ μὴ, προσερχόμενοι παρὰ τῷ ἱερῷ προσκυνηταί. Οὕτω π. χ. Ἡπειρώτης τις ἔλθων εἰς Ταίναρον ὡς προσκυνητῆς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ δούλον τινα, ὀνόματι Ἡρακλείδην, ὡς φαίνεται εἰς τὰς εὐρεθείσας ἐσχάτως εἰς τὸ χωρίον «*Βάθεια*» ἐπιγραφάς, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν τοῦ ὑπουργ. τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐφημερ. τῶν Φιλομαθῶν.¹ Τοῦ ναοῦ τούτου σώζονται σήμερον ἰκανὰ εἰρήπια, ὡς καὶ ἐντὸς τοῦ πλησίον κειμένου ἄντρου παρὰ τὴν θάλασσαν. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀκρωτηρίου ἐλέγετο καὶ ὁ Ποσειδῶν Ταϊνάριος.² Ἀλλὰ καὶ πόλις Ταϊνάρου ἦν³ ἢ μετὰ ταῦτα κληθεῖσα Καινήπολις⁴, ἣς τὰ εἰρήπια σήμερον σώζονται εἰς τὸ χωρίον «*Κυπάρισσον*» τοῦ Δήμου Μέσσης. Πολλὰς ἐπιγραφὰς εὐρῶν ἐκεῖσε ἐδημοσίευσεν ἄλλοτε ἐν Πανδῶρα δημοσιεύθησαν δ' ἐντελέστερον, ἦν θεὸς διδῶν, καὶ πάλιν εἰς τὸ εἰσέτι ἀνεκδοτόν δι' ἔλλειψιν δαπάνης πόνημά μου. «*Περὶ Τοπογραφίας τῆς Μάρης*.»

Ἐκδίδομι δὲ καὶ ἤδη τὰς νεωστὶ εὐρεθείσας ἐκεῖσε ἐπιγραφὰς, τὰς ἐξῆς.

Α'.

ΔΑΜΑΚΛΙΣ ΕΛΕΥΘΙΔΙ ΑΝΕΘΗΚΕ.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἀνευρέθη εἰς τὸ χωρίον «*Νόμια*» τοῦ Δήμου Μέσσης παρὰ τῷ ναῷ τῷ καλουμένῳ «*Κοίμησις τῆς Θεοτόκου*,» μεταφερθεῖσα, ἀγνωστῆς πόθεν, ἐκεῖσε καὶ θεθεῖσα εἰς τὸ λιθόστρωτον ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἔθνα διὰ τὰ συχνὰ πατήματα τῶν ἐκκλησια-

ὑπάρχουσι διάφοροι διατριβαὶ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Λακωνικὰ*,» ἐν αἷς πολλὰ καὶ διάφορα περὶ Μάρης καὶ Μανιατῶν ἐγράψαμεν. Διὸ καὶ παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης ἐκεῖσε.

¹ Ἴδε Ἀριθ. 980 20 Νοεμβρίου 1868.

² Παισαν. Λακωνικ. 42.

³ Εὐρυπίδ. Κύκλ. 292.

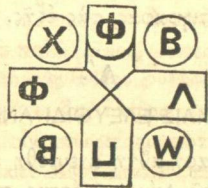
⁴ Παισαν. Λακων. Γ'. 35.910 σελ. 260 ἐκδ. Λεψίας 1862. Στέφαν. Βυζάντ. ἐν λέξει.

ζομένων ἐγγίζει τοῦ ἀποσβεσθῆναι τὰ γράμματα, καὶ βλαβῆναι τὰς μορφὰς συμπλέγματος τινος οἰογενειακοῦ ἀναγλύφου, οὗτινος ἀνωθεν ἐγκριταὶ ἢ ἀνωτέρω ἐπιγραφῆ, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταμετρήσω τὸ τε ὕψος καὶ πλάτος τοῦ λίθου ἐφ' ᾧ ἐγκεχάραται.

B'

ΦΙΛΩΝΙ ΧΡΗΣΤΗ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙΣ ΠΑΣΙ
ΧΑΙΡΕ ΚΑΙ ΣΥ.

Καὶ αὕτη ἡ ἐπιγραφὴ ἀνευρέθη ὡσάυτως ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ περὶ οὗ ἀνωτέρω λόγος, ἐνδον τοῦ κατρησιωμένου ναοῦ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος· ἔστι δ' ἐπὶ στήλης ἐπιτάφιου, τετραγώνου, ἀλλ' ἡμιθραύστου. Πόθεν μετεφέρθη καὶ αὕτη, ἀγνοεῖται· πιθανὸν ὅμως, νομίζω, ὅτι ἐγένετο ἡ μεταφορὰ ἐκ τινος πλησιοχώρου θέσεως, ἐν ἧ ἦσαν ἀρχαῖοι τάφοι· διότι ἡ ἐπιγραφὴ ἔστιν ἐπιτάφιος καὶ φαίνεται ἔχουσα ποιητικὸν τι μέτρον· πράγμα, ὅπερ εἰς Λακωνικὰς ἐπιγραφὰς, ἀς ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Πανδώραν, δὲν ἀπῆντησα· ὡς ἐκ τῆς Παλαιογραφίας δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι ἀνήκει τῷ Β'. Μ. Χ. αἰῶνι· ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ἔστιν ὠκοδομημένος εἰς τὸ τοιχίον καὶ σταυρός τις Βυζαντινὸς ἐκ κεράμων φέρων μονογράμματα ὡς ἐξῆς.

Γ'

ΑΙΛΙΟΥ ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΥ ΓΥΝΗ. ΕΞ'.
ΕΥΣΕΒΗΣ ΧΑΙΡΕ.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη¹ εὑρίσκειται ἐν Καλάμαϊς² παρὰ τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Βασιλείου Κορφωτάκη, ἐντετειχισμένη εἰς στήλην τινα, ὑποβαστάζουσαν τὴν αἶθουσαν τῆς οἰκίας·

¹ Ἐκδίδομι καὶ ταύτην ἐνταῦθα, ὡς Λακωνικὴν, δι' οὗς λόγους ἐκτιθέμεθα ἀνωτέρω.

² Περὶ Καλαμῶν ἐπιφυλάσσομεθα νὰ γράψωμεν ἰδίαν διατριβὴν ἢ δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ Βύρωνι.

μετεφέρθη δ' ἐκ Γυθείου, πόλεως Λακωνικῆς, ὡς γνωστὸν, ἀγορασθεῖσα ἐκεῖσε, διότι ἐν τῷ λίθῳ ὑπάρχει ἀνάγλυφον γυναικεῖον καλῆς τέχνης ὕψ. 0,11 Γαλ. μέτρ. καὶ πλατ. 0,14· συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς τοῦ ἱματίου παρεκτάσεως ἐν τῷ ἀναγλύφῳ, οὗτινος ἀνωθεν ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ, αὐτὴν ταύτην τὴν ἐν τῷ ἀναγλύφῳ παριστανομένην γυναῖκα ἀφορῶσα.

Ὅς ἐκ τῆς παλαιογραφίας φαίνεται ἀνήκουσα τῷ Α'. μ. Χ. αἰῶνι· ὡς ἐκ τῆς ἐσθῆτος δὲ τοῦ ἀναγλύφου πολλά τις δύναται νὰ ἐκδιδαχθῆ ἀφορῶντα τὴν γυναικεῖαν ἐνδυμασίαν τῶν Λακωνίων καὶ μάλιστα τῶν εὐπόρων οἰογενειῶν τῆς Α'. μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, αἰτινες ἐζῶν ἐν Γυθείῳ μετερχόμενοι ἴσως τὸ ἐμπόριον. Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν ἤδη εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸ Ταίναρον.

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὸ Ταίναρον, ἤτοι εἰς αἰῶνας δυστυχίας καὶ δουλείας τοῦ ἔθνους, καθ' οὗς εἰσεχώρησαν πρὸς πολλοὺς ἄλλοις δεινοῖς καὶ αἰξινικαῖς ὀνομασίαις εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος· εἶχε τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο δύο ὀνομασίας· Α'. «Κάβος Μάτρης», κατὰ τὸν Γεωγράφον Μελέτιον· καὶ αὕτη ἦν ἐν χρῆσει παρὰ τοῖς λογιωτέροις, Β'. «Κάβο-Ματαπᾶς», ὡς λέγεται καὶ σήμερον παρὰ τῷ κοινῷ λαῷ.¹ Ἡ λέξις «κάβος» (cavo) εἶναι Ἰταλική, ὡς γνωστὸν, καὶ σημαίνει ἀκρωτήριον· περὶ δὲ τῆς λέξεως «Ματαπᾶς» ἰδοὺ τί λέγει ὁ μακαρίτης Κοραῆς ἐν ταῖς εἰς τὸν Στράβωνα σημειώσασιν αὐτοῦ· «Τὸ δὲ Ταίναρον καλεῖται τανὺν ὑπὸ τῶν ναυτιλομένων Εὐρωπαίων «καπ-Ματαπᾶρ.» Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὄνομα δῆλον ὅτι ἄκραν ἢ ἀκρωτήριον σημαίνει, τὸ δὲ «Ματαπᾶρ» οὐκ ἀπιθάνως Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, τοῦ «Μέτωπον», φθορὰν εἶναι ὑπέληφεν ὁ Γεωγράφος Δαμβίλλης.² Καὶ εἰς τοῦτο φαίνεται ἔχον δίκαιον ὁ σοφὸς Δαμβίλλης, ἐπειδὴ πολλὰ τοπικὰ ὀνόματα οἱ Ἑλληνες ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ἔπλασαν, λαμβάνοντες αὐτὰ ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ

¹ Πρᾶτο ὅμως διαδίδοσθαι παρ' αὐτῶ καὶ ἡ ἀρχαιότερα ὀνομασία διὰ τῆς ἐφημερίδος μάλιστα τῆς ἐν Γυθείῳ νεωστὶ ἐκδιδομένης καὶ «Ταίναρον» ἐπωνομαζομένης κατ' εἰσήγησίν μου, λαθόντος μέρους εἰς τὴν σύνταξιν αὐτῆς ἐπὶ τινὰς μῆνας.

² Στράβ. Γεωγραφ. Μέρ. Α'. ἐκδ. Κοραῆ σελ. 147.

τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Οὕτω π. χ. ὁ ὑψιπέτης Πίνδαρος ὠνόμασε «Μέτωπον τῆς Σικελίας» τὸ ὑψηλὸν καὶ ἠραιότερον αὐτῆς ὄρους, τὴν Αἴτναν, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς ἐπομμένοις,

«Εἴη, Ζεῦ, τὴν εἴη ἀνδάνειν,»
»Ὅς τοῦτ' ἐφέσεις ὄρους, εὐκάρποιο γαίας Μέτωπον,
»Τοῦ μὲν ἐπωνομίαν κλ.¹

ἐν οἷς ὁ σχολιαστὴς τοῦ ἀμιμήτου τούτου λυρικοῦ ἐπιπροστίθησι τάδε· «τοιαῦται μεταφοραὶ ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀπαντῶνται ἀπειράριθμοι, οἷον πόδες, ἀγκυα, ἀγκάλαι, νῶτα, στέρνον, δοραὶ, ὄφρυες, κρόταφοι, κάρηνα, κορυφή.»² Καὶ τῶντι λέγομεν οἱ Ἑλληνες εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, εἰς τοὺς πρόποδας καὶ τὰ λοιπὰ, ὅπως καὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων ἔλεγον οἱ πρόγονοι ἡμῶν «Δακτύλους», κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος.³ Ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνος ἔχεται ἀληθείας, πιθανολογεῖται καὶ ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα περὶ Ταυγέτου, ὄρους Λακωνικοῦ, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅστις λέγει ὅτι ὁ Ταυγέτος ἐκαλεῖτο «Πεταδάκτυλος», καὶ «εἰσέρχεται ὡσπερ τράχηλος εἰς τὴν θάλασσαν ἕως πολλοῦ διαστήματος.»⁴ Ἀλλὰ καὶ σήμερον ὁ λαὸς τῆς Λακωνικῆς ὀνομάζει τὸν Ταυγέτον «Πεταδάκτυλεᾶν.»⁵ καὶ ἴσως ἐκ τῶν πέντε ὑψηλοτέρων τῶν ἄλλων κορυφῶν τοῦ Ταυγέτου ὀνομάσθη οὕτως, ὅπως καὶ ἄλλα μέρη ἐξ ἄλλων μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.⁶ Κατ' αὐτὴν τὴν ἀναλογίαν ὀνομάσθη καὶ σύμπαν τὸ μέρος τοῦτο, ἀπὸ τοῦ Γυθείου ἀφ' ἐνός, καὶ ἀπὸ Οἰτύλου ἀφ' ἑτέρου, μέχρι Ταϊνάρου «Βραχίον Μάτρης», braccio de maina ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων. Προήλθε δὲ ἡ ὀνομασία «Μάτρη» ἐκ τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατὰ τὸν μεσαιῶνα περιβοήτου φρουρίου «Μάτρης», κειμένου εἰς

τὴν παραλίαν θέσιν, ἐν ἧ ἔκειτο τὸ πάλαι ἡ ἀρχαία πόλις «Μέσσα,» ἧς καὶ Ὀμηρος μνημονύται.¹ Ἐν τῇ Μάτρη τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο καὶ ὁ τῆς Λακωνικῆς ἐπίσκοπος, καὶ διὰ τοῦτο εἶχε τὸν τίτλον ὁ «Μαίνης,» οὗτω λεγόμενος καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου ἕως ἐσχάτων, ὅτε συνεχωνεύθη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Οἰτύλου.² Πότε κατεστράφη τὸ φρούριον, εἶναι ἀγνωστον βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ καταστροφὴ ἐγένετο πρὸ τοῦ γ'. αἰῶνος μ. Χ. καθ' ὃν ἐλθὼν Γουλιέλμος, ὁ αὐθέντης τοῦ Μωρέως ἐν Μάνη, καὶ μὴ εὐρῶν τὸ φρούριον Μάτριν κατάλληλον πρὸς ἀνοικοδόμησιν, ἐκτίσεν ὅλως νέον ἐν τῇ ἐκ φύσεως ὄχυρᾳ καὶ ἀπροσίτῳ θέσει τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν Θυρίδων (cavo-grosso) καλέσας αὐτὸ «Κάστρο-τῆς Ὠρηᾶς.» Περὶ τούτου, ὡς καὶ περὶ τῶν ἄλλων συνωνύμων φρουρίων, ἐγράψαμεν ἄλλοτε κατ' ἕκτασιν ἐν Πανδώρα.

Εἰς διάφορα ἐγγράφα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ προτέρων ἀκόμη, διασωζόμενα παρὰ διαφόρους οἰκογενεῖας τῆς Μάνης, ἀνέγνων ὑπογραφὰς διαφόρων ἐπισκόπων ἐν τῷ τίτλῳ «ὁ Μαίνης» κλπ. Ἄλλ' ἐν τούτῳ δὲν διακρίνεται ἂν ποτε ὁ Μαίνης ἦν ἔχων καὶ τὸν τίτλον τοῦ Μητροπολίτου, ὃν ἀπαντᾷ ὁ Μεσαιωνοδίφης ἐν τῷ ἐπομμένῳ δημῶδει διστίχῳ, ὅπερ τὸ πρῶτον ἦδη δημοσιεύομεν ἐνταῦθα ἔχον οὕτως.

«Μητροπολίτ' ἀφῆνθη μου κ' ἐπίσκοπε Μάτρη,
Ἐμὲν ὁ βουβοκέφαλος ἔστον Πύργῳ δὲν μ' ἀφίνει.»

Πύργος ἔστι χωρίον τιμῶλις $\frac{3}{4}$ ὥρας ἀπέχον τῆς Ἀρεοπόλεως, πρωτευούσης ἐπαρχίας Οἰτύλου (Δυτικῆς Μάνης.) Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐν Πύργῳ ὑπῆρξέ ποτε βουβοκέφαλος τις, ἤτοι ἀρχηγὸς οἰκογενείας ἰσχυρᾶς μὴ ἐπιτρέπων εἰς τὸν ποιήσαντα τὸ δίστιχον τοῦτο νὰ διαμείνῃ ἐν Πύργῳ· τούτου δ' ἕνεκα ἠναγκάσθη ν' ἀναφερθῆ εἰς τὸν «Μαίνης,» ἔχοντα καὶ τοιαῦτα καθήκοντα ὅπως πάντες οἱ ἐπίσκοποι ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἶχον πρὸς τοὺς ποιουμένους ἐπιβλητικὸν τι εἶδος δικαστικῶν ἀποφάσεων.

¹ Κωνστ. Πορφυρογ. ἐνθ' ἀνωτ.

² Πρότερον ἐν Λακωνικῇ ἦσαν πέντε ἐπισκοπαί, συντηρούμεναι καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐλευσίαν τοῦ Ὄθωνος συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν.

¹ Πίνδαρ. Πυθ. 1. 29—30,

² Πίνδ. ἐκδ. Φ. Σχινεῖδεβίνου ἐν Γόθα Γερμαν. 1867. Μέρ. Β'. σελ. 483.

³ Γεωγραφ. βιβλ. Γ'. σελ. 273. ἐκδ. Κοραῆ.

⁴ Κωνσταντ. Πορφυρογ. Κεφ. Ν'. τῆς πρὸς τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ υἱὸν συγγραφ. σελ. 133—135, ἐκδοσ. Βανδουρίου.

⁵ Πανδῶρ. φυλ. 510 Ἰουνίου 15, 1874.

⁶ Κωνστ. Ἀσωπίου εἰσαγωγὴ εἰς Πίνδαρον σελ. 111—139, καὶ Ἐφημερ. Φιλομαθῶν. Ἀριθ. 768 καὶ 769 Μαρτ. 26 1874.

Τὸ δ' ὄνομα «Μάνη» πόνθεν προήλθε; δύο φαίνονται τὰ ὀνόματα, ἐξ ὧν προέκυψε τὸ σημερινόν, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ξένα· τὸ Α'. Maïna καὶ τὸ Β'. manes. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὑποδεικνύει ὅτι τὸ ὄνομα ἐγένετο κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, ὅτε οἱ Γενοβέζοι καὶ Βενετοὶ διαπλέοντες τὰς παρὰ τὴν Δακωνικὴν ἀκτὰς καὶ μὴ δυνάμενοι διὰ τὴν σφοδρότητα τῶν ἀνέμων νὰ παρακάμψωσι τὸ Ταίναρον ἐπέστρεφον φωνάζοντες «μάϊνα τὰ πανιά» καὶ μάλιστα τὸν χειμῶνα, ὅτε καὶ σήμερον πεντακόσια καὶ ἐπέκεινα ἐνόστε πλοῖα φαίνονται χορεύοντα τὸν πυρρίχιον τῶν Νηρηίδων ἐν τῷ μέσῳ τῶν κυμάτων διὰ τὴν αὐτὴν σφοδρότητα τῶν ἀνέμων,¹ καὶ ἴσως ἐκ τούτου ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ὀνομάσωσι καὶ τὸν τόπον «Μάϊνα» οἱ τοῦ μεσαιῶνος ναυτίλοι.

Τὸ δὲ Β'. ἐστὶ Λατινικόν, σημαίνει, ὡς γνωστόν, τὰς ψυχὰς τὰς πρὸς τὸν Ἄδην κατευθυνόμενας, καὶ ἐπειδὴ τὸ Ταίναρον ἐθεωρεῖτο καὶ παρὰ Ῥωμαίους ὡς ὁ κυριώτερος τόπος τῆς εἰς τὸν Ἄδην τῶν ψυχῶν καταβάσεως διὰ τοῦ Ταίναριου στόματος, ἐξ οὗ καὶ ὁ Ἡρακλῆς, ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἄνω, κατέβη εἰς τὸν κάτω κόσμον, δὲν φαίνεται ἀπίθανον ὅτι ἐκ τοῦ ξενικοῦ «manes» προήλθε τὸ «Μάνη» ἢτοι τόπος καταβάσεως τῶν ψυχῶν εἰς τὸν Ἄδην. Καὶ περὶ τούτου ἐγράψαμεν ἐν Πανδώρα πλείονα, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῶν Φιλομαθῶν.²

ΑΘΑΝ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ.

Η ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΑΚΩΒΟΥ Β'.

(Συνέχεια καὶ τέλος ἴδε φυλ. γ'.)

X

Ἐπὶ τέλους ἡ ἡμέρα τῆς τελευταίας δίκης ἐφθάσε. Τὸ δικαστήριον συνεκροτήθη ὑπὸ τῶν ἐνδοξοτέρων ῥητόρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τέσσαρες ἦσαν οἱ δικασταὶ τῆς Αὐλῆς. Ὁ Wright, ὁ Allibone, ὁ Holloway καὶ ὁ Powell. Πολλοὶ δὲ οἱ συνήγοροι τῆς τυραννίας, τοὺς ὁποίους ὁ χρυσὸς τοῦ Ἰακώβου εἶχε μεταβάλλει εἰς σοφιστὰς.

Εἰσῆρχοντο θαρράλαιοι καὶ ἀπειλητικοὶ ὡς ἡ μάγισσα τοῦ δημίου καὶ ἐνόμιζέ τις ὅτι μόνον διὰ τοῦ λόγου ἤθελον κεραυνώσκει τοὺς ἀτυχεῖς ὑποδίκους.

Ἀφ' ἐτέρου ἐπίσης θαρράλαιοι ἐλάμβανον τὰς θέσεις τῶν οἱ ἐντιμότεροι τῶν χρόνων ἐκείνων νομικοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐπτὰ ἐπισκόπων.

Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης παρευρίσκειτο ὁ λαὸς ὄχι ἀπλῶς θεωρῶς τῶν διαδραματιζομένων, ἀλλ' ἀγωνιῶν νὰ ἴδῃ τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἦτο ἡ 26 Ἰουνίου ἡ δίκη ἤρχισεν. Αἱ καρδίαι ἔπαλλον.

Ἡ ἀναφορά τῶν ἐπισκόπων ἐχαρκτηρίσθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς λίβελλος κατὰ τοῦ βασιλέως. Πολλοὺς προσήγαγον μάρτυρας, ἀλλ' αἱ καταθέσεις τῶν μαρτύρων διάφοραι καὶ ὄχι ἀκριβεῖς δὲν ἠδύναντο νὰ πείσωσι τοὺς δικαστὰς. Καὶ πρῶτον ἐζητεῖτο ἂν ἐδόθη ἡ ἀναφορά.

Μετ' ὀλίγον τοὺς μάρτυρας διεδέχθησαν οἱ ψευδομάρτυρες.

Καὶ ἰδοὺ προσήλθε τις ἐκ τῶν παρόντων ἐν τῇ αἰθούσῃ, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἐπίσκοποι ἐπέδιδον τὴν ἀναφοράν, λέγων ὅτι ἤκουσεν αὐτοὺς ἐπιβεβαιούντας τὴν ὑπογραφὴν των.

Τότε εἰς ἐκ τῶν συνηγῶρων ὁ Pemberton ἐπωφελήθει τῆς περιστάσεως ταύτης ἐζήτησε παρὰ τοῦ μάρτυρος ἀκριβῆ ἀφήγησιν τῆς συνδιαλέξεως τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν ἐπισκόπων. Ὁ μάρτυς ἐφαίνετο συνωφρομενός.

Ἄλλ' ἂν οἱ ἐπίσκοποι ἐβεβαίωσαν τὰς ὑπογραφὰς των ἐπὶ τῷ ὄρω ὁ βασιλεὺς νὰ μὴ κάμῃ χρῆσιν τῆς μαρτυρίας ταύτης, καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ ὑπεσχέθη...—Ἐπανελάβεν ὁ Pemberton—τότε...—Ἄ! εἶπεν ὁ προεδρεύων Villiam Villiams τοῦτο εἶναι ὕβρις κατὰ τοῦ βασιλέως—καὶ ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν τοῦ συνηγῶρου· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὅτε ἐπρόκειτο περὶ σπουδαιοτέρων ὁ Villiam δὲν ἐπέμεινε πλείοτερον, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ εἰσακουσθῆ ἐπιμένων.

Οἱ κατήγοροι ἐγκατέλιπον τὸν μάρτυρα καὶ εἰσῆλθον εἰς ἄλλο κεφάλαιον λέγοντες ὅτι ἡ σάτυρα ἐκείνη ἐγράφη ἐν τῇ κομητείᾳ τῆς Middlesex, καὶ τοῦτο διὰ μαρτύρων ἐζήτησαν νὰ ἐπισφραγίσωσιν. Ἄλλ' ἐλησμόνησαν ὅτι ὁ Sanerofte δὲν εἶχεν ἐξέλθει ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Lambeth ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκδόσεως τῆς διαταγῆς τοῦ Ἰακώβου μέχρι τῆς ἐπίδοσεως τῆς ἀναφορᾶς.

Ὁ λαὸς ἠνόησε τὴν παγίδα εἰς τὴν ὁποίαν ἐν ἀγνοίᾳ ἐμελλον νὰ ἐμπέσωσιν οἱ αὐλικοὶ συνήγοροι καὶ ἡ ἀγωνία αὐτοῦμετεβλήθη εἰς γαργάν.

Διεμαρτύροντο οἱ αὐλικοὶ ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ ἐπίδοσις ἦτο δημοσίευσις τῆς ἀναφορᾶς ἢ τοῦ λίβελλου ὡς ἐκάλουεν τὴν ἔννομον ἐνστάσιν τῶν ἐπισκόπων κατὰ τῆς προκηρῦξεως τῆς ἀφέσεως (sic!)

Ἄλλ' οὐδὲ ὅτι ἐπεδόθη ἡ ἀναφορά ἠδύναντο ν' ἀποδείξωσι· καθόσον οὐδεὶς ἄλλος ἐκτὸς τοῦ βασιλέως ἦτο παρών, ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἠδύναντο νὰ προσαχθῆ ὡς μάρτυς.

Ἄντ' αὐτοῦ προσεκλήθη ὁ Sunderjand, ὅστις ἐβεβαίωσεν ὅτι οἱ ἐπίσκοποι εἶπον εἰς αὐτὸν ὅτι ἤθελον νὰ παρουσιάσωσιν ἀναφορὰν εἰς τὸν βασιλέα.

Ἡ κατηγορία ἐβεβαιώθη. Ἄλλ' ὅτι πρῶτον ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῆ τοῦτο ἐγκατέλιπον τελευταῖον, ἂν δηλαδὴ ἡ ἀναφορά ἐκείνη ἦτο λίβελλος ἢ οὐ.

Πολλὰ ἐλέχθησαν ἐκατέρωθεν· ἀλλ' οὐδεὶς ἠδύναντο ἀληθῶς νὰ πεισθῆ ὅτι ἡ δικαία ἐνστάσις κατὰ τῆς ἀδίκου προκηρῦξεως, ὑπερηφάνως ἀλλ' εὐσχημόνως πάντοτε γεγραμμένη, ἦτο σάτυρα κατὰ τοῦ βασιλέως, ἦτο λίβελλος κατὰ τοῦ Ἰακώβου.

XI

Ὁ ἥλιος ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἤδη ταφῆ ὑπὸ

τὸν ὀρίζοντα. Ἦτο ἤδη νύξ καὶ οἱ δικασταὶ ἀπεσύρθησαν, ὅπως συσκεφθέντες ἐκδώσωσι τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν.

Ἡ νύξ αὕτη ἦτο ἀληθῶς νύξ ἀγωνίας.

Ἐξῶθεν τοῦ δικαστηρίου, ἐὰν κεφαλὴ τις προέκυπτεν ἀπὸ τίνος παραθυρίδος, ἤθελεν ἴδει τὸν ὠκεανὸν ἐν τῇ ἐξάψει του κατακλύζοντα τὰς ἀγυῖας τοῦ Λονδίνου, τὸ πλῆθος συνωθούμενον καὶ συνωθῶν. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν οἱ ψιθυρισμοὶ πολλαπλασιάζονται καὶ ἀπὸ ἐκάστου χεῖλους ὀλισθαίνει μία μυστηριώδης λέξις, ἐν αἰνίγμα.

Ἄνὰ πᾶν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπεσταλμένος ἐκ τῆς Whitehall διασχίζει τὰ πλῆθη ὅπως μάθη τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου.

Ὁ δὲ Nuncius τοῦ Πάπα ἀνυπόμονος καὶ οὗτος ἀναμένει τὴν λύσιν τοῦ πολλυθρυλλήτου ἐκείνου δράματος.

Οἱ ὑπηρεταὶ τῶν ἐπισκόπων ἄγρυπνοι συνδιαλέγονται ἐπὶ τῶν βαθυμίδων τοῦ δικαστηρίου ἀπὸ τῆς ἐσπέρας μέχρι τῆς πρωίας. Ἄλλ' οὐδεμία ἀκόμη ἀπάντησις, οὐδεμία ἀπόφασις!

Οἱ δικασταὶ συνεδριάζουσι κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ, οὐδὲ φῶς ἀκόμη ὅπως ἀνάψῃ τις τῶν δικαστῶν τὴν καπνοσύριγγά του, οὐδὲ ἄρτον οὐδὲ ὕδωρ νὰ φέρωσι.

Διηγούνται δὲ μάλιστα ὅτι ὅταν ὑποφωσκούσης ἤδη τῆς πρωίας οἱ ὑπηρεταὶ ἔφερον ὕδωρ ἐντὸς λεκανῆς ὅπως νιφθῶσιν οἱ νυσταλέοι ἤδη καὶ κεκμηκότες κριταὶ, οἱ δεσμῶται δικασταὶ ἐρρόφησαν μέχρι τρυγῶς τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο.

Τρεῖς κατεδίκάζον τοὺς ἐπισκόπους καὶ δύο ἠώουν αὐτούς. Δύο ἐκ τῶν πρώτων ἐφάνησαν ἐπιεικέστεροι· ἀλλ' ὁ τρίτος ὁ Arnold ἦτο ἀκαμπτος ἀκόμη καὶ οὐδόλως συνεφώνει μετὰ τῶν πρώτων.

Ἄρα γε θὰ πεισθῆ ὁ ἰσχυρογνώμων οὗτος δικαστής;

XII

Εἶχεν ἤδη σημάνει ἡ δεκάτη τῆς πρωίας. Οἱ δικασταὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν αἰθουσαν, εἰσῆλθεν ὁ λαὸς καὶ αἱ καρδίαι ἔπαλλον ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς τύχης ἐνός ἐκάστου ἐξ αὐτῶν.

¹ Εὐχῆς ἔργον ἂν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπεσκεύαζε λιμένα τινὰ ἵνα προσφεύγωσι τὰ πλοῖα ἐν καιρῷ τοῦ κινδύνου. Διμένοντες εἰσὶ πολλοὶ ἀρμόδιοι διὰ τούτων τὸν σκοπὸν, καὶ ἰδίᾳ ὁ καλούμενος «Γερο-Λιμένας» πλοῖον Ταίναρου.

² Ἴδε ἄνωτ. σημ. 3 καὶ 4.

Τότε ἠρώτησεν ὁ πρόεδρος,

— Ἀναγνωρίζετε τοὺς κατηγορουμένους πάντας ἢ τινας ἐξ αὐτῶν ὡς ἐνόχους τῆς εἰς αὐτοὺς ἀποδιδομένης κατηγορίας ἢ οὐχί;

— Ὅχι ἐνόχους! — Ἀπήντησαν οἱ ἐνόχοι.

Εἰς τὰς λέξεις ταύτας ὁ Halifax ἠγέρθη περιχαρῆς καὶ ἔσεισε τὸν πῖλόν του εἰς τὸν ἀέρα.

Ζωηραὶ ἀντήχησαν τότε ἐπευφημίαι πανταχόθεν καὶ ὁ λαὸς διεσπάρη εἰς τὰς ἀγυῖας κηρύττων τὴν νίκην τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης χρονολογεῖται ἡ πτώσις τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο ἐγένετο ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἄλλ' οὐδὲν ἠδύνατο πλέον νὰ πράξῃ.

Στρατιῶται καὶ πολῖται περιχαρῶς συνεχαίροντο τοὺς μάρτυρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ Ἰάκωβος ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἠνώνησεν ὅτι ἤγγιζε τὸ τέλος τῆς δυναστείας του.

Κ. Γ. ΞΕΝΟΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΓΑΡΑ ΤΟΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙΣ.

Λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆς ἀνηγέρθη ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη Βασιλις Πόλις, τοῦ πρώτου Χριστιαν. Αὐτοκρατ. θρόνου καὶ ἡ πρωτεύουσα πάσης τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐπικρατείας, ἀπὸ τὸ 330 ἔτος μετὰ Χριστόν.

Τὰ σπανιότερα ἔργα τῆς Ἑλλην. καλλιτεχνίας μετεκομίσθησαν ἐκ τῶν Ἑλ. πόλεων, τῇ διαταγῇ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, πρὸς καθωρᾶσιν τῆς πρωτεύουσας.¹ Ὅλα τὰ προνόμια τῆς Ῥώμης ἐδόθησαν εἰς τὴν Κων-

¹ Ἡ περὶ τὸ μέσον τοῦ πέμπτου αἰῶνος συμβῆσα ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ζήνωνος πυρκαϊὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξηφάνισε Βιβλιοθήκην ἔχουσαν δώδεκα μυριάδας βιβλίων, τὸ περιθώριον ἄγαλμα τῆς Ἰδίας Ἀφροδίτης, τὸ τῆς Σαμίας Ἥρας, τὸ τῆς Αἰνιδίης Ἀθηνᾶς κτλ.

σταντινούπολιν, ἧς οἱ κάτοικοι ἠῤῥησαν εἰς μέγιστον ἀριθμὸν, ὡς ἠῤῥησαν αἱ ἀνάγκαι, αἱ ἐξῆς τῆς πολυτελείας, καὶ τοῦ πολυδαπάνου βίου τῶν ἐν Ῥώμῃς μετοικησάντων πατρικίων καὶ εὐγενῶν, ἐξ ὧν προεκλήθη ἐν πρώτοις καὶ τάχιον τὸ ἐμπόριον τῆς Εἰσαγωγῆς.

Ἡ μετὰ τῆς Ἐδρας ἐν Βυζαντίῳ, καὶ ὁ Χριστιανισμὸς, τὸ μέγα τοῦτο στήριγμα τῆς νέας αὐτοκρατορίας, ἔδωκε νέαν καὶ δραστηριωτάτην ὄψιν εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν πόλιν, κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, τὰς γνώσεις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ εὐτάκτου ἐμπορίου. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος κατέλυσε τὴν στρατιωτικὴν ἀναρχίαν, ἣτις ἀπώλεσε τὴν Ῥώμην, καὶ διήρσε τὴν στρατιωτικὴν, ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τῶν Διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν.

Ἄλλ' οἱ καρποὶ τοσούτων εὐτυχιῶν περιστάσεων δὲν ἐγεννήθησαν ἐντελῶς, ἐκ πολλῶν αἰτιῶν, ὧν ἡ ἔρευνα ἀνήκει εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν. Ὅσοφ δὲ τοῦτο ἀληθὲς εἶναι, τόσῳ βέβαιον ὑπάρχει ὅτι, ἂν οἱ Ῥωμαῖοι τοῦ Βυζαντίου παρεδέχοντο τὰς περὶ ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας ἀρχὰς τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν Μακεδόνων Βασιλέων. Ἐμελλε ν' ἀναφανῆ λαμπρότερα ἢ τῶν Σελευκιδῶν καὶ Πτολεμαίων ἐποχῇ, ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ. Πλὴν, ἡ Ῥωμαϊκὴ Κυβέρνησις τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε νέον πλάσμα τῶν Ῥωμαϊκῶν ἰδεῶν, καὶ τῆς κατ' αὐτὰς ἐνεργείας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἔνωσις τῶν σφοδρῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν, μετὰ τῶν ἀνοσιωτέρων πράξεων, καὶ αἱ θρησκευτικαὶ καταδιώξεις, ἦσαν ἰδιώματα τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ῥωμαίων, διότι οὗτοι, καὶ μόνον αὐτοὶ παρέδιδον διὰ φοικτῆς ἐπικλήσεως πρὸς τὰς ἐρρινύδας τοῦ ἄδου, τὰς πόλεις καὶ πάντας τοὺς κατοίκους αὐτῶν.

Εἰς τὸν Καπιτώλιον Δία ἔθυσον αἰχμαλώτους ἀόπλους. Ὁ ἱερόσυλος καὶ αἰμοδόρος Σύλλας ἐκράτει καὶ κατεφίλει ἐν ἀγαλμάτων τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους του. Ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Σιβύλλας ἐζήτησαν οἱ Ῥωμαῖοι πάσας τὰς ὁδηγίας εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις καὶ τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις. Εἰς τὴν Ῥώμην ἐγεννήθησαν αἱ θρησκευτικαὶ αἰρέσεις τῶν Σαλλῶν καὶ τῶν Βαχχιστῶν.

Ἄλλ' ἐπεκράτησεν ἡ τριαυτὴ κατάστασις;

οὐχί. Τὸ θεῖον δῶρον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπέφερε τὰς θείας εὐεργεσίας του. Ἡ ἔκκλησία τοῦ Χριστοῦ συνέστησε πολυειδῆ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἅτινα ἐφόρουν ὁ κληρὸς. Ἡ ἔκκλησία ἐπέβλεπεν ὅλας τὰς πράξεις, ὅλα τὰ συμβόλαια, καὶ πάσας τὰς χρηματιστικὰς ἐργασίας. Ἡ ἔκκλησία ἀπῆται νὰ ρυθμίζωνται κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον ὅλαι αἱ πράξεις τῆς διοικήσεως. Ἡ αὐτοκρατορία λοιπὸν ἐν Βυζαντίῳ κατεστάθη ἀπόλυτος, ἡ δὲ συνδρομὴ τῆς Συγκλήτου, ἐπὶ τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων, ἦτο μηδαμινή, διότι ἡ ἄμεσος διοικήσις τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν αὐλικῶν ἐπραττε τὰ πάντα, προεξαρχούσης τῆς ἐφίρως ἐπὶ τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ὅθεν ἐν πρώτοις εἰσῆχθησαν τὰ μονοπώλια, καὶ συνεστήθησαν αἱ δημόσιαι σιτωνίαι. Συγχρόνως δὲ ἐξετυπώθησαν νέα νομίσματα, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Τὸ πρώτιστον καὶ μέγα ἐξωτερικὸν ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ τῆς μεταξῆς καὶ τῶν μεταξωτῶν. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἐγένετο πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀρμερίας (καὶ μάλιστα εἰς τὴν πόλιν Νισοβίρ, ὅπου οἱ Πέρσαι ἐμποροὶ ἐφέρον τὴν μέταξαν καὶ τὰ μεταξωτὰ τῆς Κίνας, ἅτινα οἱ Ῥωμαῖοι ἠγόραζον. Εἰς 243 ἡμέρας ἤρχοντο αἱ ἐμπορικαὶ συνοδαὶ ἀπὸ τῆς Κίρας εἰς Νισοβίρ. (Gibbon liv 40). Εἰς τὴν Τύρον καὶ Βηρυτὸν ὑφαίνοντο καὶ ἐβάπτοντο πλεῖστα μεταξωτὰ ἅτινα ἐφέροντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκείθεν διὰ τῶν ἐμπόρων εἰς ἄλλους τόπους.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐμποροὶ ἐπεχείρουν τὴν μέτρι τῶν πρώτων Ἰνδικῶν ἀγορῶν τῆς μεταξῆς, πρὸ οὐδὲν αὐτῶν ἄλλ' οἱ Πέρσαι πολλὰ κερδαίνοντες ἐκ τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς, δὲν ἐπέτρεπον εἰς ἄλλους νὰ ἐπιληφθῶσιν αὐτοῦ, καὶ διὰ συνθηκῶν μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ διὰ συνθηκῶν μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἐμποροὺς νὰ διαβαίνωσι πέραν τῶν πόλεων Ἀρτάξατα Νισοβίρ καὶ Καλλιπύκου (ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου) πρὸς ἀγορὰν τῆς μεταξῆς, καὶ πρὸς ἐμπορικὰς αὐτῶν ἐπιχειρήσεις.

Τὸ μετὰ τῶν Περσῶν ἐμπόριον τῶν Ῥωμαίων περιορίσθη, καὶ δι' ἄλλων νόμων τῶν αὐτοκρατόρων, καθ' οὓς, ἐν εἰρήνῃ ἀπη-

γορεύετο ἢ πρὸς τοὺς ἀπίστους πώλησις οἴνου, ἐλαίου, ὕλων, σιδήρου καὶ τῶν πρὸς ναυπηγίαν χρησίμων, καὶ αὐτὴ ἡ μετάδοσις τοῦ χρυσοῦ πρὸς ἀγορὰν πραγμάτων, ἐξαιρουμένης τῆς μεταξῆς.

Αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς αὐτοκρατορίας περιορίσθησαν πλεῖστον ἀφοῦ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σαρακηνοὶ, ἐξελλθόντες ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς Ἀσίας, ἀπὸ τῆς Σκανδιναύας, καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Γερμανίας κατεπλημμύρησαν τὸν κόσμον, κατεκεραμάτισαν τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, μετέβαλον ὀνόματα ἔθνων καὶ τόπων, καὶ συνέστησαν τελευταῖον τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν νεωτέρων ἐπικρατειῶν.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ ὀνομασθέντος μεγάλου Θεοδοσίου, ἐγένετο ὁ μέγας τῆς αὐτοκρατορίας κατακερματισμὸς.

Οἱ Σάξωνες ἀπέσπασαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Βρετανίαν. Οἱ Φράγκοι ἐκυρίευσαν τὴν Γαλλίαν, οἱ Οὐίσιγοθθοὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ἰσπανίαν, οἱ Βάνδαλοι κατέλαβον ἀξιολόγον μέρος αὐτῆς. Οἱ Ἐρουλοὶ, οἱ Βάνδαλοι, καὶ τελευταῖον οἱ Ὀστρογόθθοι ἐκυρίευσαν τὴν Ῥώμην καὶ μέγα μέρος τῆς Ἰταλίας. Ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς δὲ τοῦ Ἀττίλα εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ Ἐνετοὶ μετώκησαν εἰς τ' ἀπέναντι τῆς χώρας αὐτῶν κατάξηρα νησιδία, ὅπου ἔκτισαν μετὰ καιρὸν τὴν λαμπρὰν καὶ ἐμπορικωτάτην πόλιν Ἐρετράν.

Οἱ Νόρμανοὶ διέτρεγον τὸν Ὀκεανὸν, τὴν Βαλτικὴν, τὴν Ἰρλανδίαν, πειρατεύοντες, οἱ Οὐνοὶ ἦλθον ἀπὸ τῆς Ἀσίας, οἱ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερόμενοι Ῥῶς, εἶναι ἤδη πολυπληθῆς λαὸς, καὶ ἀρκτικὸς γείτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Ἀραβες, οἱ Πατσινακίται, οἱ Χαζάροι, οἱ Λαζοὶ, οἱ Σλαῦοι, οἱ Βλάχοι, οἱ Τοῦρκοι κατεστάθησαν ἐν τῷ Πόντῳ, ἐν τῇ Ταυρικῇ Χερσονήσῳ, ἐν τῇ Θράκῃ καὶ εἰς τοὺς περὶ τὸν Δούναβιν τόπους.

Αἱ διαμάχαι καὶ πόλεμοι τῶν ἀνωτέρων λαῶν δὲν ἀφίκαν νὰ συστηθῇ μόνιμον καὶ εὐρυθμον κράτος. Ὑπετάχθησαν μόνον οἱ Γότθοι εἰς τὸν συνετὸν Ἐρμαράκιον, βασιλεῖα αὐτῶν ἄλλ' οἱ Οὐνοὶ ἐνίκησαν καὶ διέλυσαν τὴν Βασιλείαν, ἣν ἐπανάστησεν ὁ Θεοδόριος ὑπὸ τὸν τίτλον Βασιλείου τῆς Ῥαβέννης. Μόνον οἱ Βάνδαλοι ὄντες ἐμπορικῶς κατεσκεύασαν καὶ ὤπλισαν ἰσχυροῦς

στόλους, δι' ὧν ἐδέσποσαν τῆς Μεσόγειου, κληθείσους, ἐπὶ τινα ἔτη, *Βαρδαλικῆς θαλάσσης*. Τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν παρέβλεπον οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Κωνσταντινούπολις φοβερόν ἀπέστειλε στόλον, ἐκ 1100 πλοίων καὶ ὑπὲρ τὰς 100 χιλ. στρατοῦ κατὰ τῶν ἐν Καρχηδόνι Βανδάλων, ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἀπέτυχε διὰ τὴν μοχθηρίαν καὶ ἀνικανότητα τοῦ στρατηγού. Ὁ λαὸς ἐπομένως ἔλεγε, ὅτι ἰκανώτερον καθίσταται ἐν στρατεύμα ἑλάφων, διοικούμενον ὑπὸ λέοντος, ἢ τ' ἀνάπαλιν.

Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἀναβάντος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Καισάρων, κατὰ τὸ 527 ἔτος μ. Χ. ἐπῆλθεν εὐτυχῆς τις ἐποχὴ. Ὁ στρατηγὸς *Βελισάριος* καὶ ὁ στρατηγὸς *Ναρσής* ἐπανεφέρουν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν αὐτοκρατόρων, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἔζη καὶ ὁ ἐκ Τράλλεων Ἀρθέμιος μέγας τῶ ὄντι μηχανικὸς καὶ ἀρχιτέκτων, μέγα ἔργον τοῦ ὁποίου σώζεται ἐν Κωνσταντινυπόλει, ὁ *Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας*. Εἰς τὸν Ἀρθέμιον, καὶ εἰς τὸν ἐκ τῆς Μιλήτου Ἰσίδωρον ἀνέθεσαν ὁ Ἰουστινιανὸς πᾶσαν τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὁποίων ἔκτισε πολυαριθμῶν φρουρίων, πόλεων, ναῶν, καὶ καταστημάτων. Ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Κερατίου κόλπου εὐρυχωροτάτη ἐμπορικὴ ἀγορὰ τῆς Κωνσταντινυπόλεως. Ἔργον τοῦ ἰδίου εἶναι ὁ πολλαπλασιασμὸς καὶ ἡ ἀνέγερσις πολλῶν κατερείπων μόνων περὶ τὸν Εὐφράτην, καὶ περὶ τὴν Βερυθρᾶν, πόλεων, ἐν αἷς καὶ τὴν *Παλμύραν*. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐπόθει καὶ ἐνήργει ἵνα ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Πέρσων τὸ μονοπώλιον τῆς μετᾶξης. Ἐπὶ τούτῳ ἐπρότεινεν εἰς τὸν Ἐλισθιαῖον, Χριστιανὸν βασιλέα τῶν Αἰθιοπίων, καὶ εἰς τὸν Ἐσιμαῖον, Χριστιανὸν βασιλέα τῶν Ὀμηριτῶν Ἀράβων, νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Περσίδα, ἐνῶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολέμουν κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ νὰ καταλάβωσιν οὕτω τὸ ἐμπόριον τῆς ἐκ τῶν Ἰνδιῶν μεταφερομένης μετᾶξης, ὥστε νὰ πωλῶσιν αὐτὴν οἱ Αἰθιοπεῖς εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐπετεύχθη, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπηγόρευσε ἐμμέσως τὸ ἐμπόριον τῆς μετᾶξης, ὥρισας τὴν ἀγοραίαν

αὐτῆς τιμὴν, εἰς ὀκτὼ χρυσοῦς τὴν λίτραν.

Ἀλλ' ἡ γνώσις, καλλιέργεια, κατασκευὴ τῆς μετᾶξης εἰς τίνος ὀφείλεται;

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἰσῆγαγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν πρώτην γνώσιν τῆς καλλιέργειας καὶ κατασκευῆς. Δύο χριστιανοὶ Μοναχοὶ εἶπον εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν ὅτι ἠδύναντο νὰ μεταβῶσιν εἰς Κίναν καὶ νὰ μεταφέρωσιν ἐκεῖθεν σπέρρον τῶν μεταξοβομβύκων. Οἱ Μοναχοὶ ἐκεῖνοι λαβόντες δῶρα καὶ ἐνθαρρύνσεις τοῦ αὐτοκράτορος μετέβησαν εἰς Κίναν, ἔμαθον τὸν τρόπον καὶ τὴν τέχνην, καὶ λαβόντες τὸν σπέρρον μετέφερον αὐτὸν καλῶς φυλαττόμενον ἐν καλᾷ μῶ, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ χαρὰ τῶν κατοίκων ὑπῆρξε μεγίστη.

Ἀλλ' ὅμως ἡ κοινωνικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐπίδοσις, καὶ ἡ ἰσχύς τῆς αὐτοκρατορίας, ἕνεκα τῆς διοικήσεως, ὑπῆρξε χειρίστη. Μάτην ὁ φοβερός ὄρκος ὑπηρεσίας, ἐκ 443 λέξεων συντεθειμένος, μάτην αἱ ὀδηγίαι πρὸς τὴν διοίκησιν. «Οὕτως» ἔλεγε, ὁ αὐτοκράτωρ ἀναπνεύσει τὸ ὑπῆκοον, οὕτως ἀρθήσουσιν αὐθις αἱ πόλεις, καὶ αὐξήσιν τοῖς οἰκοῦσι ταύταις, ὡς πλείστη γενήσεται, καὶ οὐ τὰς Πατριδὰς ἀποφείδονται, καθάπερ καὶ τῶν φεβρωτάτων, διὰ τὴν τῶν ἀρχόντων κακίαν οἰκεῖν, ἐν ταῖς ἐαυτῶν εὐλαμβούμενοι.» Πλὴν αἱ τοιαῦται ἐκφράσεις τῶν νόμων δὲν ἰσχυσαν πρὸς σύστασιν καλῆς διοικήσεως, διότι ἡ ἀισχροκέρδεια καὶ τὰ ποταπὰ πάθη τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν εὐνοῦχων ἐκράτουν τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων ἔπασαν δὲ, τούτων ἕνεκα, θύματα, οἶτε αὐτοκράτορες καὶ ἅπανα ἡ αὐτοκρατορία¹.

Μόνον ἡ Θεολογία καὶ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη ἐδιδάσκοντο κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διὰ τοῦτο ἔγινεν ὁ Πανδέκτης καὶ ὁ Κώδικὸς τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων. Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι οἱ Ῥόδιοι Νόμοι ἴσχυον ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑποθέσεων. Ἀλλὰ καὶ τούτων, καὶ πᾶσα ἡ λάμψις τῆς αὐτοκρατορίας ταχέως ἐξέλει-

¹ Οὕτως αἱ τῶν κακίστων εὐνοῦχων Βουλαὶ τοὺς οἰκείους δεσπότης καὶ εὐεργέτας διαλυμαίνονται, ὥστε Χρυσόφωρον, τὸν πάλαι θαυμασιώτατον, εἰπεῖν πρὸς τινα τῶν μεγάλων ὅτι εἰ ἔχεις εὐνοῦχον, φόνευσον, εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, ἀγόρασον καὶ φόνευσον.

(Κεδρ. Ἱστορ. 473.)

πε, διότι οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς λαοὶ, κατεσπάθησαν μικραὶ ἐπαρχίαι ἀνεξάρτητοι, *Θέματα ὀνομασθείσαι*. Ἐκτοτε, ἦτοι ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 7 αἰῶνος ἤρξατο τῶν Ἀράβων τὸ νέον κράτος, ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν σημαίαν τοῦ Μωάμεθ. Περὶ τὰ μέσα τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος οἱ Ἀράβες ἐπολιόρκουν διὰ φοβεροῦ στόλου τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτε ὁ ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς Συρίας *Καλλίνικος* διεκοίνωσεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κωνστ. Πωγωνάτον, τὸ μυστικὸν τοῦ ὕγρου πυρός, δι' οὗ ἐσώθη τότε καὶ πολλάκις ἡ Κωνσταντινούπολις. Οἱ Ἀράβες ἀποτυχόντες κατέβλησαν τὰς νήσους, καὶ ἰδίως τὴν Ῥόδον, ἧς ἀφῆρσαν τὸν μέγαν Κολοσσόν, ζυγίζοντα 900 φορτῖα καμῶν.

Ἐν τούτοις οἱ Ἀράβες ὑπῆρξαν ἐμπορικοὶ. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰσῆχθη ἐν Κύπρῳ καὶ ἐν Σικελίᾳ ἡ καλλιέργεια τῆς σακχάρου, ἐν δὲ τῇ Ἰσπανίᾳ ἡ μεταξουργία. Ἡ Δαμασκὸς καθέδρα τῶν Καλιφῶν Ὀμμιάδων, καὶ τὸ Βαγδάτ καθέδρα τῶν Καλιφῶν Ἀββασιδῶν, τὸ Χάλεπ, καὶ αἱ πόλεις τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης, ἤκμασαν κατὰ τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Ἀράβων. Οἱ Ἀράβες ἔκτισαν ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ, καὶ τὸ Χιράζ τοῦ ὁποίου τὸ μέγα ἐμπόριον συνίστατο εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῆς ῥοδοστακτῆς (Τριανταφυλλονέρου). Τὸ Βάλκ καὶ τὸ Ἐράτ ἦσαν ἐπὶ τῶν Ἀράβων αἱ μεσόγειοι πρῶτισται ἀγοραὶ τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ Κινεζικοῦ ἐμπορίου, ἐν ᾧ προεῖχεν ἡ ῥακὴ, τὸ τέιον, καὶ τὸ κινεζικὸν μικρὸν νόμισμα *Σάλος*. Ἐν γένει δὲ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀράβων, καὶ δι' αὐτῶν, τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἀεπτύχθη καὶ ἠδδοκίμησε. Ἡ δὲ Εὐρώπη; Ἡ Εὐρώπη ἀπετέλει μικρὰ ἔλκενα κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας, καὶ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ἐμνησθῆσαν. Ἡ εὐφρόσυτος ἀσυχλία τῶν εὐγενῶν ἦτο τὸ κυνήγιον. Ἡ φεουδαλικὴ διοίκησις κατέλυε τὴν κοινωνίαν. Ἐὰν τὸ καλὸν ὑπῆρχε, τὸ καλὸν τοῦτο ἦτο κεκρυμμένον καὶ ἀφανές.

Διὰ τὰς ἀφύκτους ἀνάγκας τῶν κατοίκων πᾶσα κόμη καὶ πᾶσα πόλις διετῆρει διὰ κοινῶν ἐξόδων, ὡς δημοσίους ὑπαλλήλους, τριῶν

¹ Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ὠνόμαζον Ἀμερυνήν τὸν Καλιφὸν, καὶ Ἀμουρᾶν τὸν Διοικ. ἐπαρχίαν.

εἰδῶν ὀλίγους τεχνίτας, τοὺς ὑφαντάς, τοὺς σιδηροργοὺς καὶ τοὺς σκυτοτόμους. Πᾶς πλούσιος εἶχε μετὰξὺ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους τεχνίτας· οἱ ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες ἔπραττον τὸ αὐτό.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Καρόλου, περὶ τὸ τέλος τοῦ 8 αἰῶνος, ἐβελτιώθη κάπως ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τῆς Μοναρχίας, ἢν οὗτος συνέστησεν. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μονάρχου τούτου ἔγιναν εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ μεγάλαι καὶ φοβεραὶ εἰσβολαὶ τῶν Νορμάννων. Τοσοῦτον δ' ἐφοβήθη αὐτοὺς ἡ Εὐρώπη, ὥστε ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐξεφώνουν μετὰ τῶν ἄλλων δεήσεων καὶ τὸ «*Σῶσον ἡμᾶς Κύριε ἀπὸ τῆς ὀρμῆς τῶν Νορμάννων*.»

Οἱ Γερμανοὶ δὲ καὶ οἱ Φράγκοι ἀπώθησαν τοὺς Νορμάννους, κατὰ τὸν 9 αἰῶνα, καθ' ὃν οἱ Σκανδιναβοὶ ἀνεκάλυψαν τὰς νήσους *Φεροε*, τὴν *Islandiar*, τὴν *Γροελανδιαν*, καὶ τελευταῖον τὴν *Ἀρκτῶν Ἀμερικῆν*, ἣν ἐκάλεσαν *Birlàr*, ἦτοι τόπον τοῦ οἴνου, διότι εὗρον ἐκεῖ τὴν ἀγρίαν σταφυλὴν. Ὁ *Μαλτέ Βροῦντος* λέγει «*Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κόσμου ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, κατὰ τὸν 5 αἰῶνα, πρὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, καὶ ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἡ πρώτη νηροικῶς ἐγνωσμένη, δὲν ἦτο πιθανῶς ὅλως ἠδιόλου ἀγνωστοῦ εἰς τὸν γενναῖον καὶ ἐπισημῶτα Γερμανοῦ, ὅστις συνέστησε τὴν πρῶτην τακτικὴν συγκοινωνίαν τῶν δύο ἡμισφαιρίων*.»

Κατὰ τὸν 9θρον ὅμως τοῦ 1828 διὰ τινος περιοδικοῦ Γαλλικοῦ, ἐδημοσιεύθη ἡ ἔκθεσις τῶν ἐρευνῶν τοῦ Κυρ. *Ράφρ*, ἐκ Κοπενάγης, περὶ τῶν πλοίων τῶν κατοίκων τῆς Ἀρκτῶας Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀρκτῶαν Ἀμερικὴν, καὶ ὡς ἀπέδειξεν ὁ Κ. *Ράφρ*, τὸ 985 ἔτος ἀνεκάλυψεν ὁ *Βιάρξ Ἐρρουλσῶν* τὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς, μετὰ 15 δὲ ἡ κατ' ἄλλους 25 ἔτη ἔγινεν ὁ εἰς ταύτην πλοῦς τοῦ *Λεῖφ*, καὶ τινες ἀποικίαι, ἃς συνέστησεν ὁ *Ράφρ* κατὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ *Ἀγ. Λαυρεντίου*. Ὁ γνωστότερος δὲ καὶ ὁ τὴν πλείονα ἔχων ναυτικὴν κίνησιν ἦτο ὁ ὄρμος *Γάσπ*. Ἀλλ' ἐπὶ τὴν μητρόπολιν τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐμάχετο κατὰ πλείστων βαρβάρων λαῶν, ἑδαπάναι δὲ πολλὰ,

ἀλλ' εἰς μάτην, διότι οὐδόλως κατέβαλλε τοὺς ἐν Κρήτῃ Σαρακηνούς. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ λαμπρότερα καὶ ἐμπορικώτερα πόλις τοῦ Κόσμου. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος Μακεδῶν διέταξε νὰ συνταχθῇ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ Ῥωμαϊκὴ Ἱστορία εἰς τὴν Ἑλλην. γλῶσσαν, πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ. Διέταξε τὴν εἰς τὴν ἑλλην. γλῶσσαν μεταφορὰν τῶν ἐν χρῆσει ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ῥωμαϊκῶν Νόμων, ἧτις ἐτελειώθη μὲν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀερίτου τοῦ Σοφοῦ, ὠνομάσθη δὲ Βασιλικὰ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Βασιλείου.

Ἐν τῷ 10 αἰῶνι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστ. Περφυρογέννητος, ἕγγονος τοῦ Βασιλείου, καθιέρωσεν ὡς πολ. σύστημα τῆς αὐτῆς, τοὺς μεταξὺ τῶν Βασιλοπαίδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Βασιλοπαίδων τῶν Φράγκων γάμους, συζεύξας τὸν υἱὸν του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὀυῶνος βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπογόνου τοῦ Μεγάλου Καρόλου. Ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς ἔδωκε τὴν θυγατέρα του Θεοφανῶ, ὡς σύζυγον τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Ὀθωνος αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ τὴν θυγατέρα του Arrar εἰς τὸν Βλαδίμηρον, Δούκα τῆς Ῥωσίας, ὅστις χάριν τοῦ γάμου τούτου ἐγένετο χριστιανός. Ἡ Θεοφανῶ μετὰ τὴν ἀποθίωσιν τοῦ πενθεροῦ καὶ τοῦ συζύγου αὐτῆς ἐκλυθήρησεν εὐδοκίμως ὡς Βασίλισσα, τὴν Ῥώμην, τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν.

Μετ' ἄλλια ἔτη ἦλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ ἦρωας Νικηφόρος Φωκᾶς, ὅστις ἀνέκτησε τὴν Κρήτην, καὶ ἐκατὸν ἄλλας πόλεις, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Κεδρηνόν.

Τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον ἐδολοφόνησαν ἐν τῷ Παλατίῳ αὐτοῦ. Αὐτὸ δὲ τοῦτο συνέβη μετὰ 6 ἔτη κατὰ τοῦ διαδόχου του Τσιμιστῆ.

Ἐν τούτοις ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν προσέβαινε ἀπὸ τὸ χεῖρον εἰς τὸ κάκιστον ἕνεκα τῆς πληθῆος καὶ τοῦ εἴδους τῶν φόρων. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος κατήργησε τὸν ἐπὶ τῆς ταφῆς φόρον, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἀσωτίας¹ ἀλλ' εἰσήχθησαν δύο νέοι φόροι, ὁ τοῦ ἀλληλεγγύου, καθ' ὃν ὁ γείτων ὤφειλε νὰ πληρώσῃ τὸν ὑπὸ τοῦ ἀπόρου ἢ ἀπόντος γείτονος ὀφειλόμενον φόρον, καὶ ὁ Χαρτσιακὸς ὅστις ἐδίδετο διὰ τὸν δημόσιον χάρτην, ἐφ' οὗ οἱ συμβολαιογράφοι ὤ-

φειλον νὰ γράφωσι τὰ συμβόλαια¹ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Οἱ τεχνῖται κατετάσσοντο εἰς σωματεῖα ἅτινα ἀπελάμβανον μὲν ὀνειδιστικὰς τιμὰς ἀπαλλαγὰς ἀπὸ πολλὰ δημόσια λειτουργήματα, ὑπέκειντο δὲ εἰς κανονισμοὺς περιορίζοντας τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐξάσκησιν τῆς τέχνης. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Ὀυαρίου καὶ Θεοδοσίου ἀπηγορεύθη νὰ συστηθῶσι πλείονα τῶν 563 σωματείων. Διὰ τὸν θάνατον ἢ διὰ τὴν ἐξ ἄλλης τινὸς αἰτίας ἔλλειψιν τῶν μελῶν τοῦ σωματείου, ἐγένετο ἡ ἀναπλήρωσις διὰ τῶν υἱῶν, καὶ ἐν ἑλλείψει αὐτῶν διὰ τῶν ἄλλων συγγενῶν. Οὐδεὶς τῶν ἀνηκόωντων εἰς τι σωματεῖον μιᾶς πόλεως, ἠδύνατο ν' ἀπέλθῃ εἰς ἄλλην ἀτιμωρητὴ καὶ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν τέχνην του— Ὁ περιορισμὸς οὗτος ἐπέφερε τὸ μονοπώλιον τῶν ἔργων καὶ τεχνῶν, καὶ ἐγέννησε δυστυχήματα εἰς τοὺς λαοὺς, πρὸ πάντων ἕνεκα τοῦ μονοπωλίου τοῦ σίτου καὶ ἄρτου.

Κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα εἶδεν ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος Μακεδῶν, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πατρικίους τινὰς πενιχρῶς ἐνδεδυμένους, καὶ κατηρεῖς. Πλησιάζας πρὸς αὐτοὺς Ἀπατὴ εἶπε, δὲν λαμ-» προφορεῖτε σήμερον καὶ ὑμεῖς ὦ Πατρί-» κιοι; Ὡ βασιλεῦ ἀπήντησαν, εἰμεθα πλη-» στον εἰς τὸν θάνατον διὰ τὴν ὑπερτίμη-» σιν τοῦ σίτου.» Ἐνῷ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐπεθεώρει τὸν στρατὸν ἐν τινι πλατείᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶδεν ἕνα γέροντα Βυζαντινὸν λαμβάνοντα θέσιν αὐθορμήτως εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν α¹ Ὡ γέρον, εἶπεν ὁ Φωκᾶς, τί θέλεις ἐδῶ; εἶμαι τώρα, εἶπεν ὁ γέρον, πολὺ δυνατώτερος παρὰ ἐπὶ τῆς νεότητός μου.—Καὶ πῶς τοῦτο; ἠρώτησεν ὁ Φωκᾶς.—Ὅταν ἤμην νέος ἀπήντησεν ὁ γέρον, δὲν ἠδυνάμην νὰ γέρω τὸ βάρος τοῦ δι' ἐνός νομίσματος ἀγοραζομένου σίτου, καὶ ἐπεφόρτικα αὐτὸν εἰς δύο ἡμιόλους, ἦδη δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας

Ν. Κ. Ε. 1 Ὁ φόρος οὗτος ὑπέρχε τὸ πρῶτον παράδειγμα τοῦ ἐν Εὐρώπῃ εἰσαχθέντος εἰς τοὺς νεώτερους χρόνους φόρου τοῦ χαρτοσήμου. Ὁ Βυζαντινὸς δημόσιος χάρτης ἔφερον ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ καιρὸν κόμητος τῶν ἱερῶν Λαργιτιῶνων. Τὸ ὄνομα ἦτο χειρόγραφον καὶ παρεῖχε πολλὴν ἐξασφάλισιν κατὰ τῆς Κιβδηλείας.

σου δύο νομισμάτων σίτου ἀβαρῶς ἐπὶ τῶν ὧμων γέρω.» Ἄλλ' οὔτε τὸ μὲν, οὔτε τὸ δὲ ὑπεχρέωσαν τὴν Κυβέρνησιν ὅπως ὑποτιμήσῃ τὸν σίτον, διότι τὸ κράτος εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν 1) ὁ χρυσοῦς καλούμενος σόλιδος, ὅστις καὶ ὑπέρυπρον καὶ βερούσιον ἐλέγετο διὰ τὴν στυλπνότητα. Ἡξίξε δὲ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Γαλλ. Νομ. φρ. 15 καὶ 53/00. 2) Τὸ μιλιάρεσιον ἀργυροῦν ἀξίζον τὸ δωδέκατον τοῦ σολίδου. 3) Ἡ φόλλις καὶ φόλλα ἀργυροῦν καὶ χαλκοῦν μικρὸν νόμισμα. Διακοσίας δέκα φόλλας, ἤξιζεν ὁ χρυσοῦς κατὰ τὸν Προκόπιον.

Ἐπὶ τῆς ἐτερας νομίσματα λεγόμενα μῆλα, καυκία καὶ τετραγώνια¹

Ἄθροισμα νομισματικῆς ποσότητος ἐσήμαινον ἡ λίτρα καὶ τὸν κετηνάριον. Καὶ ἡ μὲν λίτρα ἐσήμαινε 72 σολίδους, τὸ δὲ κετηνάριον 100 λίτρας.

Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐχάραττον ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὰ Ῥωμαϊκὰ γράμματα C. O. N. O. V. σημαίνοντα κατὰ τὸν Κεδρηνόν «Πόλις πάσαι τῇ ἡμετέρᾳ πειθαρχήτωσαν προσκνήσει.» Πᾶσα κιβδηλοποιία ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου.

Οἱ τραπέζιται ἀργυροπράται καλούμενοι ὑπῆρχον συστημένοι ἐν σωματείῳ. Ἐδάνειζον καὶ ἐδανείζοντο ἐπὶ τόκῳ καὶ ἀπελάμβανον μεγίστην τιμὴν, ὡς ἐν Ῥώμῃ. Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὰ ἰδιόχειρα ὁμολογὰ τῶν δανειῶν τῶν ἀργυροπρατῶν ἴσχυον ὡς ἀγοραῖα, ἦγον ὡς ἐπίσημα συμβόλαια. Ἀφοῦ ὑπέγραφέ τις τὸν μετὰ τοῦ ἀργυροπράτου λογαριασμόν του δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀρνηθῇ ἢ νὰ διαφειλονικήσῃ τὰ ἐν αὐτῷ. Τὰ δανειστικά συμβόλαια τῶν ἀργυροπρατῶν ἔφερον αὐτοδικαίως τόκον καὶ ἀπελάμβανον δικαίωμα ὑποθήκης, ἀπὸ τῆς χρονολογίας των, ἐπὶ τῶν ἀκινήτων κτημάτων τῶν ὀφειλετῶν. Αἱ δίκαι τῶν Τραπεζιτῶν ὑπῆγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κόμητος τῶν ἱερῶν Λαργιτιῶνων, τοῦ ἐφορευόντος ἐν γένει τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Αἱ περὶ τόκων διατάξεις τῶν Βυζαντι-

¹ Κατὰ τινὰ ἱστορικὸν ὀνομάσθησαν μῆλα λατινιστὶ ἐκ τοῦ φέρειν εἰκόνα προβάτου, καυκία ἐκ τῆς ἐπ' αὐτὰ εἰκόνας τοῦ πατηρίου, καὶ τετραγώνια ἐκ τοῦ σχήματος. (Πανιστόλος.)

νῶν ἀντέκειντο εἰς τὰς ἀληθεῖς οικονομικὰς περὶ τούτων ἀρχὰς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἐκατὰ τὸν ἀνώνυμον Βυζαντινὸν βιογράφων τοῦ Ἀκακίου, ἐν Κων/πόλει, εὐρίσκοντο ὅλα τὰ προϊόντα τῆς γῆς, καὶ ἡ πόλις αὕτη ὑπαρίσταται ὡς κοινὸν ἐργαστήριον τοῦ κόσμου ὡς κοινὸν ἐμπόριον ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾧ γίνεταὶ ὁ κανονισμὸς τῆς ἀξίας καὶ ἡ χρήσεως ὅλων τῶν πραγμάτων. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἔρχονται τὰ διὰ τῶν διαφόρων ὠρῶν τοῦ χρόνου προϊόντα, ἐκ τῆς πέτρας Ἡπείρου, ἐκ τῆς θαλάσσης, ἐκ τῆς Μυσίας, ἐκ παντὸς τόπου καὶ λιμένος.»

Ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου ὑπῆρχον δύο τελωνεῖοι καὶ Ἀστυνομίας σταθμοί· ὁ εἰς εἰς τὴν Ἀβυδον, καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὸν πορθμῶν, ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ Εὐξείνου.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει παρήγοντο διάφορα χειροτεχνήματα. Μόνη ἡ ἀνάγκη τῆς περιγραφῆς τῶν διαφόρων στολῶν τῶν πολυπληθῶν αὐλικῶν καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ ὅποσα ἔργα διαφόρων τεχνῶν ἀπῆτει ἡ αὐτὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ τάξις τῶν Πατρικίων καὶ εὐγενῶν. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως διατήρουν εἰδικὰ αὐτοκρατορικὰ ἐργαστήρια ὑφαντῶν βαφῶν, καὶ χαρτοποιῶν¹ ἅτινα εἰργάζοντο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κόμητος τῶν ἱερῶν Λαργιτιῶνων.

Εἰδικὸν προϊόν τῆς Βυζαντινῆς ὑφαντικῆς ὑπῆρχε τὸ Πίνινρον ὑφασμα, κατεσκευάζετο δὲ τοῦτο ἐκ τῆς τριχὸς εὐγενοῦς τινὸς ἐίδους θαλασσίας πίνας. Ἀλλὰ διὰ τὸ σπάνιον τῆς εὐρέσεως τῆς τριχὸς ταύτης, σπανία ἦτο καὶ ἡ χρῆσις τῶν ὑφασμάτων τὰ ὁποῖα οἱ αὐτοκράτορες προσέφερον δωρεὰν εἰς τινὰς Ἡγεμόνας². Ὁ Γίββων ἀναφέρει ὅτι ἐκ τῆς τριχὸς ταύτης κατεσκευάσαν εἰς νεωτέρους χρόνους, ἐν Ἰταλίᾳ ζεύγος χειροκτιῶν τὰ ὁποῖα

¹ Δύο εἰδῶν χάρτην κατεσκευάζον ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν χάρτινον καὶ τὸ ξυλοχάρτινον λεγόμενον τὸ ὁποῖον ὑπετίθετο ἐπὶ κατεσκευάζετο ἐκ τοῦ παπύρου. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἤμωσ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατεσκευάζετο εἰς τὴν Ἑκτίθαν χάρτης ἐκ βαμβακίου.

² Χλαμὺς ἢ ἐξ ἐρίων πεποιημένη οὐχ οἶα τῶν προβατείων ἐκπέμφκεν ἀλλ' ἐκ θαλάσσης συνειλεγμένων.—Πίνους τὰ ζῶα καλεῖν νενομίκασι, ἐν οἷς ἢ τῶν ἐρίων ἐκφεύγει γίνεταί. (Προκόπιος.)

προσέφερον πρὸς τὸν Πάπαν Βενέδικτον ΙΔ'.

Ἐκτὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐργοστασιῶν αἱ τέχναι τῆς ὑφαντικῆς ὑπῆρξαν εἰς καλλίστην κατάστασιν ἐν Ἀθήναις, ἐν Θήβαις, ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως εἰς Ἀχαΐαν. Ὁ Βασίλειος Μακεδὼν πρὸ τῆς ἀναγορευσεως του ἀπελθὼν εἰς Πάτρας καὶ ἐπισκεφθεὶς τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀνδρέου ἐγνώρισεν καὶ ἔλαβε κατὰ προσφορὰν ὑπὸ τῆς χήρας τοῦ πρωτεύσαντος ἐν Πελοποννήσῳ Δαυηλίδος πολύτιμα δῶρα μεταξὺ τῶν ὁποίων μάλιστα τὰ πηχὰ ἔχοντα μήκος καὶ πλάτος ἴσον μὲ τὸ ἔδαφος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, πεποικιλμένον μὲ διάφορα χρώματα καὶ ζωγραφίας εἰκονίζουσας τοὺς κύκλους τῶν πτερύγων τοῦ Ταῶ, καὶ 600 κομ. μεταξωτὰ ἐξ ὧν τινα τοσοῦτον λεπτοφυῆ, ὥστε ἐν κομμάτ. ἔχωρει εἰς σωλῆνα καλάμου.

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν *καράβια καὶ ὀκλάδες* ἐλέγοντο τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, *χελάνδια* καὶ *δρομώνια* τὰ πολεμικὰ, ἀργάρια δὲ τὰ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν αὐτοκρατόρων προωρισμένα. Τὸ *δρομώνιον* ἦτο τὸ μεγαλύτερον τῶν πολεμικῶν πλοίων φέρον πλήρωμα ἐκ 200 ἀνδρῶν καὶ ὀπλισμένον μὲ σίφωνα ὅσκις ἔρριπτε τὸ ὑγρὸν πῦρ.

Κατὰ τὰ τελευταῖα 25 ἔτη, τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀπώλεσεν ἀπάσας τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ κτήσεις ἕνεκα τοῦ συσαθέντος ὡς ἐμνήσθημεν Τουρκικ. βασιλείου. Ἐν τῷ 12 αἰῶνι ἐστερήθη ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ἑλλάς τὸ ὅποιον εἶχον μονοπώλιον τῆς μετάξης καὶ τῶν μεταξωτῶν. Καὶ τὸ 1146 ὁ Ρογήρος Γουισκάρδος βασιλεὺς τῆς Σικελίας ἐπελθὼν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ λεηλατήσας τὰς Πάτρας τὴν Κόρινθον, τὰς Θήβας καὶ τὰς Ἀθήνας ἤχημαλώτισε πλῆθος μεταξουργῶν καὶ ὑφαντῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐξ αὐτῶν συνέστησε, ἐν Πα. Ἑλλάδι, τὰ πρῶτα μεταξουργεῖα τῆς Ἰταλίας.

Οἱ Ἑνετοὶ μετὰ τῶν Γάλλων σταυροφόρων κατὰ τὸν 4 σταυροφορικὸν πόλεμον ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ 1204, ὅτε ὁ Βαλδουίνος ἐξελέχθη αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ μετὰ 57 ἔτη ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς, τὴν ἀνέκτησε ὁ Μιχ. Παλαιολόγος ὅστις τὴν ποινικὴν καὶ πολιτικὴν δικαιοσύνην διήρσεσεν, ὡς ἐξῆς.

Οἱ μὲν Γενουῖται ἐδικάζοντο ἀπὸ τὸν Ποτεστά, ἦτοι τὸν διοικ. τῆς ἐπαρχίας, οἱ Ἑνετοὶ ἀπὸ τὸ Πρέσβυν αὐτῶν λεγόμενον Βάυλον, καὶ οἱ Πισσαῖοι ἀπὸ τὸν ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου ἔφορον Κόνσολορ λεγόμενον.¹

Περαίνοντες ἐναυθὰ τὸν λόγον παρατηρούμεν πρὸς συμπλήρωσιν α'.) ὅτι τὸ τραπέζιτικὸν ἐμπόριον καὶ ἡ τῶν συναλλαγμάτων χρῆσις εἰσῆχθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὸν 13 αἰῶνα. β'.) Τρία εἶδη πιστωτικῶν γραμματιῶν ὑπῆρξαν. 1) Αἱ γενικαὶ ἐντολαὶ πιστώσεως, αἱ μὴ ἀπευθυνόμεναι εἰς οὐδὲν πρόσωπον, ἀλλὰ εἰς ἅπαντα ἐν γένει κεφαλαίουχον θέλοντα νὰ παρέξῃ πίστιν εἰς τὸν ἐκδότην τῆς πιστ. ἐντολῆς. 2) Αἱ εἰς ῥητὸν πρόσωπον ἀπευθυνόμεναι ἐντολαὶ τὰς ὁποίας μετεχειρίσθησαν ἰδίως οἱ Ἑβραῖοι. 3) Αἱ μεταβιβάζόμεναι δι' ὀπισθογραφίσεως, ἢ παραχωρήσεως συναλλαγματικαί, αἵτινες ἱστορικῶς φαίνονται ὑπάρξασαι εἰς τὸ τέλος τοῦ 14 αἰῶνος καὶ γ'.) Ὁ τόκος ἦτο μεταβατικὸς, ὡς ἐν παραδείγματι, εἰς μὲν τὴν Βερώνην ἦτο 12, 1/2 0/0, ἐν Μοδῆνῃ 20, 0/0 ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἔτος 1311 20 0/0 καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ Ἑρρίκου Γ' εἰς 60 0/0.

ΚΩΝΣΤ. ΞΑΝΘΗΣ.

(Δημοσιογράφος)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ

ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ
ΚΑΙ ΕΜΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ
ΣΦΡΑΓΙΔΩΝ.

Πρὸς τὸν ἐπαρχον Γόρτυνος.

Κατὰ τὴν πρὸς ἐμὲ προφορικὴν ἐντολήν σας ὑποβάλλω ὑμῖν, κύριε Ἐπαρχε ἐν συντόμῳ τὰ ἐξῆς τόσον περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν δήμων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίας, ὅσον καὶ

¹ Οἱ μὲν κατὰ τακτοὺς χρόνους ἄρχειν ἀποστελλόμενοι τούτων, ὃ μὲν ἐκ Βενετίας καλεῖται Μπατούλας, ὃ δὲ ἐκ Πίσσης Κόνσολος, καὶ ὃ ἐκ Γενουῆς Ποτεστάτος, ἅπερ εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μεταγόμενα τὸ μὲν τῶν ὀνομάτων καλεῖται ἐπίτροπος, τὸ δὲ ἔφορος, τὸ δὲ ἐξουσιαστής. (Νικητ. Ῥωμ. Ἰστ.)

περὶ τῶν ἐμβλημάτων τῶν σφραγίδων αὐτῶν ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν δήμων Γόρτυνος καὶ Τρικολῶνων, κειμένον κατὰ τὸ ἄκρον τῆς ἐπαρχίας.

Δῆμος Γόρτυνος (Καρυταῖνης κάλλιον ἢ Βρένθης.)

Ὁ δῆμος Γόρτυνος, ὀνομασθεὶς οὕτως ἀπὸ τῆς ὀμωνύμου ἀρχαίας πόλεως, καὶ ἔχων πρωτεύουσαν τὴν Καρύταιναν, κειμένην παρὰ τῇ ἀρχαίᾳ Βρένθῃ, οὕση παρὰ τῷ Βρενθεάτῃ ποταμῷ (Κεφαλοβρύσῳ) ἀρχεται ἀπὸ τοῦ χωρίου Παληοκάστρου καὶ λήγει εἰς τὸ χωρίον Βάγκου, περιλαμβάνων ἐκτὸς τῆς Γόρτυνος, ἀπεχούσης τῆς Καρυταῖνης δύο ὥρας, καὶ ἄλλα ὑπομνήματα ἀρχαίων πόλεων, ἦτοι τὰ τῶν Χαρισίων, Ζοιτίας, Παρωρίας κλπ. Οἱ δὲ ὀνομαζοῦνται, δόντες εἰς τὸν δῆμον τοῦτον τὸ τῆς Γόρτυνος ὄνομα, ἔσφαλον κατ' ἐμὲ διότι ἡ Γόρτυς δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τὴν Καρύταιναν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Στεμνίτσαν καὶ εἰς τὴν Διμοιτσάναν, ἀρισταμένη τῆς μὲν Καρυταῖνης, ὡς εἶπον, δύο ὥρας, τῆς δὲ Στεμνίτσης μίαν καὶ ἡμίσειαν, τῆς δὲ Διμοιτσάνης δύο. Ἐπομένως, ὀνομασθείσης τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ τῆς πόλεως Γόρτυνος, ἦτο ὅλως ἄσκοπον νὰ ὀνομασθῇ ἐξ αὐτῆς καὶ ὁ δῆμος, ὅστις καταλληλότερον ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὴν ἐπωνυμίαν τῆς ἱστορικῆς Καρυταῖνης, ἢ τῆς Βρένθης, ἀπεχούσης τῆς πρωτεύουσας τοῦ δήμου δεκαπέντε λεπτὰ τῆς ὥρας.

Ἐμβλημα δὲ ἐπὶ τῆς δημοτικῆς σφραγίδος θεωρῶ καλὸν νὰ τεθῇ τὸ Παραιβάσιον, ἦτοι τὸ μνήμα τῶν ἀποθανόντων ἐν τῇ πρὸς Κλεομένην μάχῃ, ὅπερ κεῖται παρὰ τῇ Βρένθῃ κατὰ τὸν Παισανίαν, λέγοντα ἐν τέλει τοῦ XXVIII κεφαλαίου τοῦ VIII βιβλίου τῶν Ἀρκαδικῶν... Κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν τὴν ἐκ Γόρτυνος εἰς Μεγάλην πόλιν πεποιήται μνήμα τοῖς ἀποθανούσιν ἐν τῇ πρὸς Κλεομένην μάχῃ τὸ δὲ μνήμα τοῦτο ὀνομαζοῦσιν οἱ Μεγαλοπολιταὶ Παραιβάσιον, ὅτι εἰς αὐτοὺς παρεσπόνθησεν ὁ Κλεομένης. Παραιβασίου δὲ ἔχεται πεδίον ἐξήκοντα σταδίων μάλιστα καὶ πόλεως ἐρείπια Βερένθης ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ, καὶ ποταμὸς ἐξείσιν αὐτόθεν Βερενθεάτης κλπ. Ὅτι δὲ τὸ Παραιβάσιον τοῦτο κεῖται παρὰ τῇ Καρυταῖνῃ ἐν τῇ θέσει Σαφέρι, καὶ ὅτι ἡ ἐξήκοντασταδίου πεδιάς εἶναι ἡ νῦν ὀνομαζομένη Γαϊδουρά-

καμπος, καὶ ὅτι ὁ Βερενθεάτης ἢ Βρενθεάτης ποταμὸς, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔκειτο ἡ Βερένθη ἢ Βρένθη, εἶναι τὸ Κεφαλοβρύσσον, ἐπεισθην, κύριε Ἐπαρχε, ἐκ τῆς ἐπιτοπίου ἐπισκέψεως αὐτῶν διὸ καὶ ὑπέβαλον εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον Βύρωνος ἐκτενῆ ἔκθεσιν περὶ τε αὐτῶν καὶ περὶ πολλῶν τοποθεσιῶν διαφόρων πόλεων, κωμῶν καὶ τῶν τοιούτων, πλὴν τοῦ δήμου Ἐλευσίνοιο δὲν ἐπεσκέσθη.

Δῆμος Τρικολῶνων (Ἰψοῦτος καταλληλότερον.)

Εἰς τὴν Στεμνίτσαν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν χωρίων ἔδοξαν οἱ ὀνομαζοῦνται τὸ ὄνομα τῶν Τρικολῶνων ἐκ τῆς ἀρχαίας ὀμωνύμου πόλεως, κειμένης πρὸς τὸ ΝΑ. τῆς Στεμνίτσης ἐν τῇ θέσει Παληοπαυλία δύο καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν αὐτῆς ἐν ᾧ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν Παισανίαν, διατρανοῦντα ἐν κεφαλαίῳ XXXV, ὅτι «τὰ ἐρείπια Ἰψοῦντος (πόλεως) ἐστὶν ἐν ὄρει κειμένῳ μὲν ὑπὲρ τοῦ πεδίου (Γαϊδουροκάμπτου), καλουμένῳ δὲ Ἰψοῦντι» ὄφελον νὰ δώσουν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰψοῦντος διότι ἡ Στεμνίτσα κεῖται ἐπὶ τινος κοιλώματος τοῦ ὄρους Ἰψοῦντος (Κλινίτσης). Ἐμβλημα δὲ ἐπὶ τῆς δημοτικῆς σφραγίδος ἔστω ὁ Ἡφαιστος διότι τὸ ἐπικρατέστερον ἀνέκαθεν ἔργον τῶν κατοικῶν τῆς κωμοπόλεως ταύτης εἶναι ἡ χειρωνακτικὴ, περιστρεφομένη εἰς τὴν κατασκευὴν στατήρων, κωδῶνων, καὶ εἰς τὴν χρυσοχοίαν.

Δῆμος Θεισίας (Διμοιτσάνης κάλλιον.)

Ἐδόθη τὸ ὄνομα τῆς Θεισίας ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ ἀπὸ τῆς Ἀρκαδικῆς πόλεως Θεισίας, ἀπεχούσης τῆς Διμοιτσάνης δύο ὥρας. Ἐν τῇ περιφερείᾳ Διμοιτσάνης κεῖται οὐ μόνον ἡ Θεισία (Παληοκάστρα), ἐν ἣ πηγάζει καὶ ὁ Λούσιος ποταμὸς, ἐνθα αἱ νύμφαι Θεισία, Νέδα καὶ Ἀγνὴ ἔλουσαν τὸν Δία, γεννηθέντα ἐν Θαυμασίῳ τῷ ὄρει (Μαδάρα) ἀλλὰ καὶ ἡ Τευθὶς ἐν τῷ πεδίῳ Διμοιτσάνης εἰς τὴν θέσιν Λούτσαίνα, ἀνακαλυφθεῖσα τὸ παρελθὼν ἔτος ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τοῦ Βασιλείου Μπαρμπίνης, ἐνθα ἐνήργησα μικρὰν ἀνασκαφὴν, καὶ ὁ Ἰψοῦς (Ζυγοδύστιον) ἀγνωστος μέχρι χθὲς καὶ πρόην καὶ αἱ Δίποινοι, αἵτινες κατ' ἐμὲ εἶναι ἡ νῦν Διμοιτσάνα διότι ὁ Παισανίας, ἐν κεφαλαίῳ XXVII τοῦ VIII βιβλίου ἢ τῶν Ἀρκαδικῶν, ἀριθμῶν τὰς πό-

λεις, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὸν συνοικισμὸν τῆς Μεγαλοπόλεως, καὶ τὰς κώμας, αἵτινες ἔμειναν ὡς φόρου ὑποτελεῖς τοῖς Μεγαλοπολίταις, λέγει: «τῶν δ' ἄλλων τῶν κατειλεγμένων πόλεων αἱ μὲν ἐς ἅπαν εἰσὶν ἐφ' ἡμῶν ἔρημοι, τὰς δὲ ἔχουσιν οἱ Μεγαλοπολίταις κώμας, Γόρτυνα, Διποῖνας, Θεισόαν τὴν πρὸς Ὀρχομενῶ κλπ.» Καὶ ἐπειδὴ θέτει τὰς Διποῖνας μεταξὺ Γόρτυνος καὶ Θεισόας, καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς Γόρτυνος κειμένης μεταξὺ Ἀτσιώλου καὶ τῶν Μονῶν Προδρόμου καὶ Φιλοσόφου, μέχρι τῆς Θεισόας δὲν ἀπαντᾷ τις ὑπομνήματα ἀρχαίας πόλεως, εἰμὴ τὰ τῆς Διμοιτσάνης κυκλώπεια, διὰ τοῦτο ἐλλόγως δύναται τις νὰ εἴπῃ Διμοιτσάναν τὰς Διποῖνας, αἵτινες μετωνομάσθησαν Διμοιτσάνα ἐπὶ τῶν Σλαύων, μεταβληθέντος τοῦ π εἰς μ καὶ τῆς καταλήξεως εἰς τσάναν κατὰ Σλαυικὸν ὄφος· διότι τὸ τς καὶ τὸ τσα εἰσέχθησαν εἰς Ἑλληνικὰς λέξεις πόλεων ἀπὸ τῆς Σλαβικῆς ἐποχῆς· διὸ καὶ προτιμητέα ἡ γραφὴ Διμοιτσάνα τῆς Δημητσάνης, ἣτις φαίνεται οὕτω γραφομένη κατὰ τὸ 963 ἔπος μ. χ. ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Φωκᾶ (ὅρα Δωδεκάβιβλον Δοσιθέου σελ. 1190, 1191, 1195 καὶ 1196.) Ὅθεν καὶ ὁ δῆμος πρέπει νὰ ὀνομασθῇ δῆμος Διμοιτσάνης, καὶ τὸ Εἰρηνοδικεῖον τοῦ δήμου Εἰρηνοδικεῖον Διμοιτσάνης, εἰς δὲ κακῶς ἔδωκαν τὸ ὄνομα τῆς Ψωφίδος, ἣτις κεῖται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρυτῶν. Τὸ δ' ἔμβλημα τῆς δημοτικῆς σφραγίδος πρέπει νὰ ἦναι ἢ αἱ τρεῖς νύμφαι λούουσαι τὸ βρέφος Δία ἐν τῷ Λουσίῳ ποταμῷ, ἢ ἡ Γλαύξ· διότι καθ' ὅλον τὸν σιδηροῦν τῆς ἀμαθείας αἰῶνα ἐδιδάσκετο ἡ προγονικὴ ἡμῶν γλῶσσα πρότερον μὲν ἐκ τῆς παρακειμένη ἐνταῦθα μονῆ τοῦ Φιλοσόφου, ὕστερον δὲ ἐδῶ. Προτιμητέος ὅμως ὁ Ζεὺς λούουμένος ὑπὸ τῶν Νυμφῶν.

Δῆμος Νυμφασίας.

Ὁ δῆμος ὀνομασθῆν οὕτως ἀπὸ τῆς Νυμφασίας πηγῆς (Πορσηνίου), κειμένης παρὰ τῇ κώμῃ Γρανίτση, καὶ ἀρισταμένης τοῦ Μεθυδρίου ὡς μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν «Μεθυδρίου δὲ ὡς τριάκοντα ἀπέχει σταδίου Νυμφασίας πηγῆ.» Πaus. Ἀρκ. βιβλ. VIII, κεφ. XXXVI.

Ἐμβλημα δὲ ἐπὶ τῆς δημοτικῆς σφραγι-

δος ἔστω ὁ Γίγας Ὀπλάδαμος, ὃν παρεσκεύασαν οἱ Μεθυδριεῖς πρὸς βοήθειαν τῆς Ῥέας, καταφυγούσης εἰς Θαυμασίον, ὅτε κατεδιώκετο ὑπὸ τοῦ Κρόνου, ἢ Χύτρα, διότι ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ δήμου Βυτίνῃ κατεσκευάζοντο ἀνεκαθεν χύτραι, τηρουμένης ἐν μέρει τῆς τοιαύτης βιομηχανίας μέχρι σήμερον, καὶ διότι ἡ λέξις Βυτίνῃ σημαίνει ἀγγεῖον πῆλινον.

Δῆμος Μυλάοντος (κάλλιον δῆμος Θαυμασίου.)

Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἐδόθη τὸ τοῦ Μυλάοντος ὄνομα ἀπὸ τοῦ ῥέοντος μεταξὺ τοῦ χωρίου Πυργακίου καὶ τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων ποταμίσκου Μυλάοντος. Ἀλλὰ τί κοινὸν μεταξὺ τοῦ ποταμίου τούτου καὶ τῶν Μαγουλιάνων; Καὶ ὁ ποταμίσκος οὗτος καὶ ὁ Μαλσίτας, οἵτινες περικλείουσι τὸ Μεθύδριον, ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ἀνήκουσι μᾶλλον εἰς Βυτίνην, ἢ εἰς Μαγούλικνα, ὅπου ἀνήκει τὸ Θαυμασίον, Ὅθεν εὐχῆς ἔργον εἶναι ὁ μὲν δῆμος νὰ ὀνομασθῇ δῆμος Θαυμασίου, τὸ δ' ἔμβλημα τῆς δημοτικῆς σφραγίδος νὰ ἦναι ἡ Ῥέα τίκτουσα τὸν Δία ἐν τῷ πρὸς τῇ κορυφῇ τοῦ ὄρους σπηλαίῳ. «Ἔστι δὲ πρὸς τῇ κορυφῇ τοῦ ὄρους σπηλαίον τῆς Ῥέας κλπ.» (κεφ. XXXVI) ἢ ληφθῆτω ὡς ἔμβλημα αὐτῆς ὁ πρίων ἐκ τοῦ ἐπικρατεστέρου βιοποριστικοῦ ἐπαγγέλματος τῶν κατοίκων, μετερχομένων τὸν ὑλοτόμον.

Δῆμος Κλειτόρος (Τριπόλεως κατ' ἐμέ.)

Πόθεν δρμώμενοι οἱ ὀνοματοθεταὶ ὀνόμασαν τὸν δῆμον τοῦτον οὕτως, εἶναι ἀγνωστον. Ὁ Πausanias, ὃν εἶχον ὡς ὀδηγόν, ἀναφέρει μὲν περὶ τῆς πόλεως Κλειτορίων ἐν κεφαλαίῳ XXI τοῦ VIII βιβλίου ἢ τῶν Ἀρκαδικῶν, ἀπεχούσης τοῦ Λάδωνος ἐξήκοντα στάδια, ὑπάγεται ὅμως αὕτη εἰς Καλάβρυτα, καὶ οὐχὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δήμου τούτου, εἰς δὲν ἀνήκουσι μᾶλλον τρεῖς γειτνιαζούσαι πόλεις, Καλλία καὶ Δίποινα καὶ Νώνικρις (οὐχὶ ἡ παρὰ Φενεῶ), ὧν τὰ ἐρείπια σώζονται ἐν Κερπινῇ καὶ Γρανιτσῆ καὶ Δρακοβουνίῳ. Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν τριῶν πόλεων ἔπρεπε καταλληλότερον νὰ ληφθῆ καὶ τὸ ὄνομα «δῆμος Τριπόλεως,» ὡς λέγει ὁ Πausanias ἐν κεφαλαίῳ XXVII. «Προ-

σεγένετο δὲ (εἰς Μεγαλόπολιν) καὶ Τρίπολις ὀνομαζομένη, Καλλία καὶ Δίποινα καὶ Νώνικρις.»

Ἐμβλημα δὲ ἐπὶ τῆς σφραγίδος τοῦ δήμου καλὸν θεωρῶ νὰ τεθῆ ἡ εἰκὼν τοῦ Πανός· διότι ὁ δῆμος οὗτος εἶναι ἐπιτήδειος ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς νομὴν προβάτων καὶ ἰδίως αἰγῶν, ἢ ἡ ἀζίνη, ἣτις εἶναι τὸ ἐπικρατέστερον γεωργικὸν ἐργαλεῖον τῶν κατοίκων τοῦ δήμου τούτου, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι μετέρχονται τὸν σκαπτῆρα καὶ ἐν Ἡλείᾳ καὶ ἄλλαχού.

Δῆμος Λαγκαδίων.

Ὁ δῆμος οὗτος εἶχε μὲν πρότερον κακῶς τὸ ὄνομα τῆς Τευθίδος· ἀλλὰ μὴ κεκτημένος τι ἀρχαιότητος μνημεῖον καταλλήλως ὀνομασθῆν ἐσχάτως ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας «Δῆμος Λαγκαδίων,» ἐξ ἧς πηγάζει καὶ ὁ ποταμὸς Τουθῖα (Κουτσομῆλι καὶ Ποταμάκι), ὅστις κατερχόμενος εἰς Ῥεκούνιον, καὶ διελὼν ἐν τῇ πεδιάδι τὰ ὄρια τῶν Θελοπούσιων καὶ Ἡραιῶν, ἐμβάλλει εἰς τὸν Λάδωνα καὶ ἡ Τουθῖα κατὰ Θελοπούσιον ὄρον πρὸς Ἡραιεῖς, καλούμενον δὲ ὑπὸ Ἀρκαδίων πεδίον. Πaus. κεφ. 25. βιβλ. 8.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ τέρμα τοῦ δήμου τούτου κατὰ τὴν παρὰ τὸν Λάδωνα ποταμὸν κώμην Τσιάρνην συνέλαβεν ὁ Ἡρακλῆς τῇ διαταγῇ τοῦ Εὐρυσθέως τὴν χρυσόκερον ἔλαφον τῆς Ἀρτέμιδος, διαβαίνουσαν τὸν ποταμὸν, διὰ τοῦτο ἔμβλημα τῆς σφραγίδος τοῦ δήμου ἔστω ὁ Ἡρακλῆς, φέρων ἐπ' ὤμων ἔλαφον, ἢ ἡ σφύρα διότι πάντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι τοῦ δήμου τούτου μετέρχονται τὸν οἰκοδόμον.

Δῆμος Τροπαίων (Ἀπόλλωνος καλλίτερον)

Ἐς δὲ Θελοπούσαν, λέγει ὁ Πausanias ἐν κεφαλαίῳ XXV τοῦ VIII βιβλίου τῶν Ἀρκαδικῶν, ἰόν τι ἐκ Ψωφίδος πρῶτα μὲν χωρίον (θέσις) Τρόπαια ἔστιν ὀνομαζόμενον ἐν ἀριστερᾷ τοῦ Λάδωνος.» Ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης δρμώμενοι οἱ ὀνοματοθεταί, ἔδωκαν τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῇ εἰς τὸν δῆμον ἀλλὰ τίς ἐβεβαίωσεν αὐτοὺς, ὅτι ἡ θέσις αὕτη κεῖται ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ; Εἰ καὶ δὲν ἐπεσκέφθη τὴν Ψωφίδα, ἵνα ἀπὸ ταύτης μεταβῶ εἰς Θελοπούσαν, καθὼς καὶ ὁ μακαρίτης Παυ-

σανίας, ὅπως προσδιορίσω τὴν θέσιν ταύτην τῶν Τροπαίων, φρονῶ ὅμως ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ δήμου τούτου, ὅτι ταῦτα δὲν κεῖνται ἐν αὐτῷ. Ἐν αὐτῷ δὲ παρὰ τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τοῦ Λάδωνος εἰς τὴν θέσιν «Βάναιναν» σώζονται πλεῖστα ὑπομνήματα ἀρχαίας πόλεως ἀντικρὺ τῆς Θελοπούσης, καθὼς καὶ λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Ὁγκιστάτου Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ τῆς Ἐρινύος Δήμητρος (Πaus. αὐτόθι.)

Ὅθεν εἰκάζω ἐλλόγως, ὅτι ἡ πόλις Θέλπουσα ἐξετείνετο καὶ ἐν ἀριστερᾷ τοῦ Λάδωνος, ἐν τῇ περιφερείᾳ δηλονότι τοῦ δήμου τούτου, εἰς δὲν κατάλληλον ἦτο νὰ δοθῆ τὸ τῆς Θελοπούσης ὄνομα· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωσιν ἐν τῇ αὐτῇ Ἐπαρχίᾳ τὸ αὐτὸ ὄνομα δύο δῆμοι, διὰ τοῦτο κρίνω ὄρθον νὰ ὀνομασθῆν ὁ μὲν δῆμος οὗτος «Δῆμος Ἀπόλλωνος,» ἢ δὲ σφραγίς αὐτοῦ νὰ φέρῃ ὡς ἔμβλημα τὴν εἰκόνα τῆς Ἐρινύος Δήμητρος, κρατούσης ἐν τῇ δεξιᾷ δάδα, ὡς εἶχε δηλαδὴ τὸ ἀγάλμα αὐτῆς, σωζόμενον καὶ ἐπὶ Πausanίου, ὅστις ἐν τῷ διαληφθέντι κεφαλαίῳ λέγει «τὸ μὲν δὴ (ἀγάλμα) τῆς Ἐρινύος τὴν τε κίστην καλουμένην ἔχει καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ δάδα.»

Δῆμος Ἐλευσίνος.

Τὸν δῆμον τοῦτον δὲν ἐπεσκέφθη, ὅπως γράψω τι ἐν γνώσει.

Δῆμος Θελοπούσης.

Καλῶς ὀνομασθῆν δὲ δῆμος τῆς πόλεως Θελοπούσης καθὼς εἶχεν ὀνομασθῆν πάλαι καὶ ἡ πόλις ἀπὸ τῆς νύμφης Θελοπούσης, θυγατρὸς τοῦ Λάδωνος, κειμένη πρὸς ἄρκτον τῆς Ἡραίας κατὰ τὴν δυτικὴν τῆς Ἀρκαδίας πλευρᾶν ἐν τοῖς μεθορίοις τῆς Ἡλείας παρὰ τῷ χωρίῳ Σταυρὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ καὶ παρὰ τῇ κώμῃ τῇ ἐπονομαζομένῃ Χώρα, ὅπου ὑπάρχουσι πολλὰ ὑπομνήματα ἀρχαιότητος. Ὁ Πausanias ἐν κεφαλαίῳ XXV διηγεῖται, ὅτι εἶδεν ἐν Θελοπούσῃ καὶ ἀγάλματα τῆς Δήμητρος, τῆς Περσεφόνης καὶ τοῦ Διονύσου, καθὼς καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Θεῶν ἱερόν τῶν δώδεκα. Ἐμβλημα δ' ἐπὶ τῆς δημοτικῆς σφραγίδος ἔστω ἡ Νύμφη Θελοπούσα, ἢ ἡ δάφνη καλλίτερον διὰ τὸν ἐξῆς μῦθον.

Ὅτε πολλοὶ τῶν προγόνων ἡμῶν θεοὶ ὤ-

μοιάζον περίπου τοῖς τῆς ἐποχῆς μας τραμ-
μπούκοις, μεταβάς ὁ Ἀπόλλων εἰς Ἀρκα-
δίαν, ἵνα διδαχθῆ ὑπὸ τοῦ Πανὸς τὴν μαν-
τικὴν¹, ἐμαθήτευσε παρ' αὐτῶ, καὶ ἔμαθε
καλὰ τὴν τέχνην ταύτην, κατασκευάσας τότε
καὶ τὴν λύραν του ἐπάγχορον κατὰ μίμησιν
τῆς τοῦ Ἀρκαδικοῦ θεοῦ σύριγγος. Κατόπιν
δ' ἔλθων εἰς τοὺς Δελφοὺς, ἐφόνευσε τὸν Πύ-
θωνα, καὶ ἔλαβε τὸ χρηστήριον, πωλὼν ἀ-
κριβὰ τοὺς χρησμούς του εἰς τοὺς κουτούς.
Ἐνῶ δ' ἡμέτερος Πᾶν ὅτε μὲν κινηγῶν ἐν
τοῖς συνηρεφείσι τῆς Ἀρκαδίας ὄρεσιν, ὅτε
δὲ ἀναπαυόμενος ἐν τοῖς παρὰ τὸν Λάδωνα
σιεριοῖς σπηλαίοις καὶ ταῖς καταψύχοις ὄ-
χθαις τοῦ Λουσίου, καὶ εὐχαριστούμενος ἐπὶ
τε τῇ ἐγκαρδίῳ λατρείᾳ, ἣν ἀπελάμβανε
παρὰ τοῖς Ἀρκάσι καὶ τῷ ψυχρῷ τῆς πρωίας
τῶν αἰγῶν γάλακτι, τῷ ἀμελγόμενῳ ἄρ' ἐ-
σπέρας, ἐχάρισεν ὄλην τὴν μαντικὴν τῷ μα-
θητῇ του Ἀπόλλωνι, μὴ θελήσας νὰ πλου-
τήσῃ ἐξ αὐτῆς.

Ὁ Ἀπόλλων λοιπὸν κατὰ τὴν ἐν Ἀρκα-
δίᾳ, ὡς φαίνεται, μαθητεῖαν του λησμονήσας
ἐπὶ τινὰ καιρὸν τὸν σκοπὸν, δι' ὃν ἔμενε ἐν-
ταῦθα, ὡς τινες τῶν σημερινῶν μαθητῶν
ὅταν μεταβαίνωσιν εἰς Ἀθήνας, ἠθέλησε νὰ
σχετισθῆ μετὰ τῆς θυγατρὸς τῆς Γῆς καὶ
τοῦ Λάδωνος Δάφνης, ἣν καὶ κατεδίωξε μέ-
χρι τῆς περιφερείας τοῦ δήμου τούτου, εἰς ἣν
ἀφιχθεῖσα αὕτη ὅτε κατεδιώκετο ὑπὸ τοῦ
φορτικοῦ τούτου Θεοῦ, παρεκάλεσε τὴν Γῆν
νὰ τὴν σώσῃ ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου,
καὶ ἐπέτυχε² διότι ἡ φιλόστοργος αὕτη μή-
τηρ εἰσήκουσε τῆς δεήσεως ἐναρέτου κόρης,
καὶ (ὡ τοῦ θαύματος!) ἀνοιχθεῖσα κατέπτε
τὴν Δάφνην, ἀντὶ τῆς ὁποίας ἀνέδωκε τὸ ὄμω-
νυμον φυτὸν, ἀφ' οὗ κόψας κλωνάς τινὰς ὁ
Ἀπόλλων, ἐστέφθη δι' αὐτῶν, ὑποδηλώσας
διὰ τῆς πράξεως ταύτης, ὅτι ἡ θέλησίς του
ἦτο νὰ στέφονται διὰ δάφνης καὶ οἱ ἐν Πυ-
θίοις ἀνακηρυττόμενοι νικηταί. Ἐκτοτε λοι-
πὸν φαίνεται, ὅτι ἐπολυπλασιάσθη ἐν Θελ-
πούσῃ τὸ ὄραϊον καὶ εὖσμον τοῦτο ἱερὸν τοῦ
Ἀπόλλωνος φυτὸν, καὶ ὑπάρχει μέχρι σήμε-
ρον ἐν ἀρθονίᾳ.

Δῆμος Ἡραίας.

² Ἐπειδὴ τὴν πόλιν Ἡραίας ὥρισεν ἐν δε-

ξιᾷ τοῦ Ἀλφειοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Λυκάονος Ἡραι-
εὺς, διὰ τοῦτο ἔδωκεν οὗτος εἰς αὐτὴν καὶ
τὸ ὄνομά του, καὶ ἀπὸ τῆς Ἡραίας καλῶς
ὠνομάσθη καὶ ὁ δῆμος, ἀπαρτιζόμενος ἐξ ἑν-
δεκα χωρίων. Ἐν Ἡραίᾳ παρὰ τῷ ποταμῷ
ὑπῆρχον περίπατοι, διαχωριζόμενοι διὰ μυρ-
σινῶν καὶ ἄλλων ἡμέρων δενδροστοιχιῶν. Ἐν
δὲ τῇ θέσει «Βαλάκα» ὑπάρχουσι καὶ λου-
τρά θειοῦχα, εἰς ἃ εὐχῆς ἔργον ἦτο νὰ ἐδι-
δεν ἡ κυβέρνησις προσοχῆν. Ἐν Ἡραίᾳ ὑπῆρ-
χον καὶ δύο ναοὶ τοῦ Διονύσου, Πολίτης καὶ
Αὐξίτης ὀνομαζόμενοι, καθὼς καὶ ἄλλοι δύο
ἐπ' ὀνόματι τοῦ Πανὸς καὶ τῆς Ἡρας. Ἐ-
πειδὴ δὲ ὑπῆρξε καὶ ἔξοχος κατὰ τὴν δόξαν
ἀθλητῆς, ὁ Δαμάρετος Ἡραιεὺς, ὅς τις πρῶτος
ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐνίκησεν εἰς τὸν δρόμον φέρων
τὴν πανοπλίαν «ἀθλητῆς δὲ, ὅποσοι γεγόνα-
σιν Ἀρκάσι, ὑπερῆρε τῇ δόξῃ Δαμάρετος
Ἡραιεὺς, ὃς τὸν ὀπλίτην δρόμον ἐνίκησεν ἐν
Ὀλυμπίᾳ πρῶτος»¹ διὰ τοῦτο θεωρῶ κα-
λὸν νὰ φέρῃ ἡ δημοτικὴ σφραγὶς τὴν εἰκόνα
τοῦ Δαμαρέτου φέροντος πανοπλίαν.

¹ Ἐν Δημοιστῶν τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1873.

ΑΡΧ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΟΓΙΑΤΣΗΣ.

ΟΤΙ ΤΟ ΠΑΡΑ ΠΑΥΣΑΝΙΑ

ΘΑΥΜΑΣΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΕΣΤΙΝ Η ΠΑΤΕΡΙΤΖΑ ΚΑΙ ΟΥΧΙ Η ΜΑΔΑΡΑ.

Ἦκουσα ὅτι ὁ ἐλλόγιμος καὶ ἀξιοτίμος
συνάδελφος κ. Ἱερώνυμος Βογιατζῆς, διδά-
σκαλος τῆς ἐν Δημητσάνῃ ἑλλην. σχολῆς, ἐν
ἐκθέσει αὐτοῦ περὶ Γορτυνιακῶν ἀρχαιοτήτων,
ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ Βύρωνι ἀνα-
γνωσθεῖσα, ἀποφαίνεται, ὅτι Θαυμασίον ὄρος
ἐστίν, οὐχὶ ἡ μέχρι τοῦδε πρὸς ἀνατολὰς τῆς
Βυτίνης ἐκτεινομένη σειρὰ, ἀνεγνωρισμένη
κοινῶς ὑπὸ τὸ ξειγικὸν ὄνομα «Πατερίτζα»
ἀλλ' ἡ ἀπέναντι αὐτῆς πρὸς δυσμὰς «Μα-
δάρα» ὑπερῆεν τοῦ χωρίου Πυργάκι, τὴν σει-
ρὰν τοῦ Ἀργυροκάστρου συναπαρτιζούσα.

Γνωρίζω καὶ ἀνομολογῶ χάριν τῷ ἐλ-
λογίμῳ συνάδελφῳ ἐπὶ τῇ συγγραφῇ ταύτῃ
ἣν οὐπω εἶδα, ὅτι πονήσας διεσαφῆνισε πολ-
λὰς τῶν Γορτυνιακῶν ἀρχαιοτήτων, ὡς λέ-

γεται, ἐπανορθώσας πολλὰ ἡμαρτημένα. καὶ
ὄρισας ἀόριστα μέχρι τοῦδε καὶ ἀμφισβη-
τούμενα. Ἀλλὰ πιστεύω, ὅτι ἐπιτρέψει μοι
ὁ ἐλλόγιμος συνάδελφος ἵνα παρατηρήσω ὅτι
δὲν συμφωνῶ τοῖς περὶ τούτου ἀναγεγραμ-
μένοις αὐτῷ, προσοικῶν μάλιστα τῷ Θαυμα-
σίῳ ὄρει, καὶ καθ' ἑκάστην ὄρων τὰ περὶ
αὐτό. Αἱ δὲ παρατηρήσεις μου αὐταί, ἐπὶ τοῦ
κειμένου τοῦ ἀρχαίου περιηγητοῦ στηριζόμεναι
καὶ πρὸς εὔρεσιν τοῦ ὀρθοτέρου γινόμεναι,
οὐδένα πλάγιον σκοπὸν ἔχουσι. Καὶ προσο-
ρικῶς ἐν συνδιαλέξει μεθ' ἡμῶν ὑπεστήριξεν
ὁ κ. Ἱερώνυμος τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον. Ἀλλὰ
νομίζω, ὅτι δὲν ἔχει δίκαιον, ἐπιμένον εἰς
τοῦτο. Ὅπως δὲ μετέβαλε γνώμην περὶ τῆς
Νυμφασίας πηγῆς, καλῶν τοιαύτην πρότερον
τὸ νῦν «Κοκκινόβρυσον» ἀκούσας ἡμῶν, ὅτι
τοιαύτη ἐστὶν ὁ νῦν «Προπηνικός» τῶν Γρα-
νιτζιωτῶν, οὕτως ὀφείλει, νομίζομεν, νὰ μετα-
πεισθῆ ἀποδεχόμενος, ὅτι τὸ παρὰ Πausania
Θαυμασίον ὄρος ἐστὶν «ἡ Πατερίτζα» καὶ οὐχὶ
«ἡ Μαδάρα» τοῦ Πυργακίου. Καὶ ἡμεῖς μὲν
ἀκούσωμεν τοῦ ἀρχαίου περιηγητοῦ πρῶτον,
οἱ δὲ δυναμένοι κρινέτωσαν περὶ τοῦ ὀρθοῦ.
«Ἐστὶ δὲ ἐν Μεθυρῶν Ποσειδωνός τις Ἰπ-
πίου ναὸς, οὗτος μὲν ἐπὶ τῷ Μυλάοντι ἐστὶ
τὸ δὲ ὄρος τὸ Θαυμασίον κεῖται μὲν ὑπὲρ τὸν
ποταμὸν τὸν Μολοττὸν . . . Πaus. ἡ. 36.

α.) Τὸ ὄρος Μαδάρα διευθύνεται ἀπὸ νό-
τον πρὸς βορρᾶν. Κατ' ἐμπροσθεν δὲ καὶ ἔγ-
γιστα ταῖς ἀνατολικαῖς τούτου ὑπωρεῖαις
καταρρέει ὡσαύτως ἀπὸ νότον πρὸς βορρᾶν
διευθυνόμενος ὁ Μυλάων ποταμὸς, ἅπαν σχε-
δὸν τοῦ ὄρους τὸ μῆκος διατρέχων. Εἰ μὲν
οὖν ἠνῶει ὁ Πausanias τοῦτο Θαυμασίον, ὡ-
φελε κατὰ φυσικόν, νομίζομεν, λόγον καὶ ὀρ-
θὸν νὰ γράψῃ. «Τὸ δὲ ὄρος τὸ Θαυμασίον κεῖ-
ται μὲν ὑπὲρ τὸν ποταμὸν (τὸν Μυλάοντα)
καὶ νὰ μὴ προέλθῃ τὸν

β.) Μολοττὸν, ὃς οὔτε ῥυαξὶ σχεδὸν ἐστίν,
οὔτε ποταμὸς, οὔτε κοίτην ποταμοῦ ἔχει,
οὔτε ἀένναός ἐστι, δεχόμενος τὸ ὕδωρ μικρᾶς
τινος πηγῆς παρὰ ταῖς ὑπωρεῖαις τοῦ περὶ οὗ
ὁ λόγος ὄρους ἀναβρυσσῆς. Διὰ τοῦ ῥυαξοῦ
τούτου μάλιστα, ὡς καλῶς οἶδεν ὁ κ. Ἱερώ-
νυμος, διέρχεται ἡ ἀφ' ἡμῶν πρὸς Δημητσά-
νην, Λαγκαδία κλπ. δημοσία ὁδὸς χεμιῶνός
τε καὶ θέρους¹ καὶ δι' αὐτοῦ διέρχεται ἴσως
καὶ τὸ πάλαι. Οὐδὲ φαίνονται καὶ ἔχνη τοι-

αὐτα μεταβολῶν τοῦ πανδαμάτορος χρόνου,
ὥστε νὰ πειθῶσιν ἡμᾶς, ὅτι ἦν ποτε ποτα-
μὸς ἢ ποτάμιον ὁ ῥυαξὸς οὗτος. Ἡμεῖς τούναν-
τίον φρονοῦμεν, ὅτι Μολοττός ἐστὶν ἡ νῦν
Σίτζα, δεχόμενος τὰ ὕδατα τριῶν πηγῶν
ἀειροῶν, ἧτοι τῶν Ποριῶν, τῆς Περδικοβρύ-
σεως καὶ τῆς Κοκκινόβρυσσεως δι' ὧν καθί-
σταται σχεδὸν ἀένναος. Τὰ ὕδατα τῶν πη-
γῶν τούτων, ἅτινα διοχετεύονται ἤδη εἰς
Βυτίναν (ἐκτὸς τῆς τελευταίας πηγῆς) τῇ
γενναίᾳ δαπάνῃ τοῦ εὐγενοῦς συμπολίτου κ.
Παν. Θ. Ταμπακοπούλου, καταρροῦσιν ἀπὸ
τῆς σειρᾶς τῆς Πατερίτζας, καὶ οὐκ ἀπίθα-
νον, ἀρθονώτερα τὸ πάλαι ὄντα, καθίστων
ποταμὸν τὸν Μολοττὸν, ὑπὲρ ὃν φυσικῶς
καὶ λογικῶς ἐγείρεται ἡ Πατερίτζα καὶ αὕτη
ἐπομένως ἐστὶ τὸ Θαυμασίον ὄρος, ὡς ὑπὲρ
τὸν Μολοττὸν κείμενον.

γ.) Μεγάλη δὲ τιμὴ ἐστὶ τὸ τεθῆναι
παρ' ἡμῖν τὸν μέγαν Δία τὸν νεφεληγερέτην,
τὸν Θεῶν τε ἀνδρῶν τε πατέρα καὶ ἰδίᾳ ἡμῖν
τοῖς νεωτέροις Μεθυρῶσι. Ἀλλ' ὤμεν δί-
καιοι καὶ μετρίωτεροι, καθόσον καὶ ὁ ἀκρι-
βῆς ἀρχαῖος περιηγητῆς οὐ παρέχει ἡμῖν τὴν
τιμὴν ταύτην ἀκούσωμεν αὐτὰ καὶ αὐθις²
φῆσι γάρ, «ἐθέλουσι δὲ Μεθυρῶντες τὴν Ῥέα,
ἠνίκα τὸν Δία εἶχεν ἐν τῇ γαστρὶ, ἐς τοῦτο
ἀφικέσθαι τὸ ὄρος . . . καὶ τεκεῖν μὲν συγ-
χωροῦσιν αὐτὴν ἐν μοίρᾳ τινὶ τοῦ Λυκαίου,
Πaus. αὐτ.—Ἴδου λοιπὸν, φίλε μου, διαρ-
ρήθην ἡμῖν εἴρηκεν ὁ ἱστορικός καὶ ὥρισεν,
ὅτι ἀρίκετο μὲν ἐς τοῦτο τὸ ὄρος (Θαυμασίον)
ἡ Ῥέα, ἔτεκε δὲ ἐν μοίρᾳ τινὶ τοῦ Λυκαίου
ὄρους, ἀφ' οὗ καὶ τὰ τοῦ Διὸς Λύκαια ἑορτὴ
μεγάλῃ καὶ πανηγυρὶς παρὰ τοῖς Ἀρκάσι
καθόλα ἦν, ἃ καὶ Ξενίας ὁ Ἀρκὰς ἔθεσεν ἐν
Κεληναῖς τῆς Φρυγίας. Ξενοφ. Κύρου Ἀνά-
βασις Α'. β'.

δ.) «Ἐστὶ δὲ πρὸς τῇ κορυφῇ τοῦ ὄρους
»σπήλαιον τῆς Ῥέας, καὶ ἐς αὐτὸ, ὅτι μὴ γυ-
»ναιξὶ μόναις ἱεραῖαις τῆς Θεοῦ ἀνθρώπων δὲ
»οὔδενι ἐπελθεῖν ἐστὶ τῶν ἄλλων.» Πaus.
αὐτόθι. Ἀλλοτ' ἐποησάμεθ' ἀκριβῆ περιγρα-
φὴν τοῦ σπηλαίου τούτου τῆς Ῥέας ἐν
τῇ Τριπόλεως ἐφημερίδι «Ἀρκαδία,» νῦν δὲ
λέγομεν, ὅτι τὸ βάθος, οἱ ἐλιγμοὶ καὶ καθό-
λου ἡ διασκευὴ καὶ μεγαλοπρέπεια τοῦ ὑπὲρ
τὸ μέσον τῆς Πατερίτζας διανοιγομένου τού-
του σπηλαίου (Δρακότρυπας κοινῶς ἐγνωσμέ-

¹ Μυθολογία Κομμητᾶ σελ. 48 καὶ 69.

² Πaus. Ἀρχ. βιβλ. 8 κεφ. 26.

νου) και περιέχοντος σταλακτίτας μεγάλους και λόγου αξίου υπερτερεί κατά πολύ του επί της Μαδάρας ἀβαθούς, και φαίνεται χρησιμώτερον και καταλληλότερον προς ἀπόκρυψιν ἀνθρώπων, ἐν ᾧ, φεύγουσα πάλαι ποτὲ ἡ Ῥέα ἐκρύβη μετὰ τῆς συνοδείας αὐτῆς «ἦν ὁ Κρόνος ἐπ' αὐτὴν ἴου.» Ἄλλως ἡ Πατερίτζα κατακαλύπτεται ὑπὸ πυκνοτάτων ἐλατῶν και συνηρεφῶν, ἐνῶ ἡ Μαδάρα ἐστὶ μαδάρα.

ε.) Ἐπι πᾶσι δ' ἂν βεβιασμένως παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Ζεὺς ἐτέχθη ἐπὶ τοῦ Θαυμασίου (Μαδάρας,) καθ' ὑμᾶς, ἐρωτῶ, διὰ τί ἄρα γε ἡ λεχὼ Ῥέα δὲν κατήλθεν εἰς τὸν ἀμέσως καταρέοντα Μυλόοντα, ἐγγιστα, ὡς εἴρηται, ὄντα τῇ Μαδάρᾳ, ἵνα ποιήσῃται τὴν λούσιν τοῦ βρέφους, ἀλλὰ προείλετο νὰ διατρέξῃ ὑπὲρ τὰς δύο και πλέον ὥρας και λούσῃ τὸ νεογνὸν εἰς Λούτζαν τῆς Καρχαλοῦς; Μὴ τὰ κρυσταλλώδη και ἄφθονα τοῦ Πυργαίου ὕδατα δὲν ἐπήρουν ἢ δὲν ἤρεσκον αὐτῷ; ἢ ὡς Θεὰ δὲν ἠσθάνετο κόπωσιν και τοι λεχῶ;

Ἄπὸ τῶν εἰρημένων βλέπει ἕκαστος, ὅτι διὰ τὸν νεωτερισμὸν τοῦ νὰ ἐκλάβωμεν δηλονότι Θαυμάσιον ὄρος τὴν Μαδάραν, πίπτωμεν εἰς τὰς ἐπομένας δυσχερείας και ἀτομίας. α.) Ἐκβιάζομεν τὸν Παισανίαν νὰ φαίνεται ἀσυνεπῆς εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν τόπων, ἐνῶ δὲν εἶναι τοιοῦτος. β.) Κατασκευάζομεν αὐτογνωμόνως ποταμὸν τὸν Γαδαροπνίκτην, μὴ ὄντα τοιοῦτον πώποτε. γ.) Ἀντιστρατεύομεθα και παρερμηνεύομεν τὸ κείμενον τοῦ Παισανίου λέγοντος ὀρθῶς και ἀντικρως, ὅτι ὁ Ζεὺς ἐγεννήθη ἐν μοίρᾳ τινὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους, και οὐχὶ εἰς τὸ Θαυμάσιον. δ.) Ἀντικαθιστῶμεν τὸ ἐπὶ τῆς Πατερίτζης ἐπίσημον σπήλαιον (τὴν Δρακότρουπαν) διὰ κοινού και ὅλως ἀσήμου σπηλαίου τοῦ ἐπὶ τῆς Μαδάρας. ε.) Βλέπομεν τέλος τὴν μακαρίτιδα Ῥεάν ἀλόγως και ἰδιωρῶθιμως ἀποστρεφόμενῃ τὰ ἡμέτερα διαγιγῆ και κρυερὰ ὕδατα, και προαιρουμένην τὰ ὑμέτερα πρὸς τὴν τοῦ Διὸς λούσιν. Μὴ οὖν κινῶμεν τὰ εὐκείμενα, διότι βλάβῃν ἀντ' ὠφελείας ἐμποιοῦμεν λεληθότως.

Ἐν Βυτίῃ τῇ α' Ἰουνίου 1874.

ΠΑΝ. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ (ἱερεὺς)
σολογάρχης Βυτίνης.

Κύριοι τοῦ Συλλόγου ὁ «Μπαίρον».

Ἄν ἐπιθυμεῖτε, ἡμπορεῖτε νὰ δημοσιεύσετε εἰς τὸ ἀξιόλογο περιοδικὸς τὴ μετὰφρασῆ μου τῆς ζωῆς τοῦ Βασιλείου. Σὰς στέλνω τούτην ἐπειδὴ δὲν ἔχω ἄλλο τί ἀρμοδιώτερο νὰ σὰς προσφέρω και ἐννοῶ, ἀρμοδιώτερο διὰ τοὺς καιροὺς εἰς τοὺς ὁποίους ζοῦμε, και εἰς τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ζοῦμε. Ὁ βίος ἐνὸς ἀγίου ἀνθρώπου εἶναι ἀντικείμενο θρησκευτικὸ και ἡ Ἀνατολή μας σήμερα δὲν εἶναι διόλου σὲ θρησκευτικὴν ἐποχὴν τῆς.

Ἡ χριστιανικὴ μας θρησκεία, ἡ ὁποία ἀνέτειλε στὴν Ἀνατολή, φαίνεται ὅτι κατὰ φυσικὸν λόγον δύνοντας τώρα πλέον ἀπὸ ἐδῶ πρὸς τὴ Δύση, φωτίζει τώρα τὰ μέρη ἐκεῖνα· εἰς δὲ τὰ ἐδικὰ μας μένου ἀκόμη οἱ τύποι ἄδειοι, και ὁ μωρὸς φανατισμὸς δι' αὐτούς· μωρὸς φανατισμὸς ἀπὸ μέρους τοῦ ἀνοήτου ὄχλου, ἀλλ' ἀπὸ μέρους τῶν νοσημάτων ἄλλο πρᾶγμα ποῦ δὲν θέλω νὰ ὀνομάσω.

Ἰδίως δὲ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ σημερινὴ ἐποχὴ εἶναι ἐκεῖνη ποῦ στὰ ἐξευγενισμένα εὐρωπαϊκὰ ἔθνη λέγεται πολιτικὴ, και εἶναι πολιτικὴ ἀλλ' ὁποῦ δ' ἐμᾶς δὲν ἤθελε ἡμπορέσει νὰ ποθῆ τέτοια, ἐπειδὴ πολιτικὰ ἐμεῖς δὲν ἔχομε. Ἐμεῖς ἔχομε ἀτομικὰ, ὑποστιριγμένα ἀπὸ κομματικά, ἀποβλέποντα και αὐτὰ πάλιν εἰς ἀτομικά.

Τὰ ἀτομικά μας ταῦτα σήμερα στὴν Ἑλλάδα ἀπορροφῶν τὴν προσοχὴν ὅλην δλόκληρην τοῦ ἔθνους· καθὲ ἄλλο εἶναι παραγονισμένο· και ἀπάνου σ' ὅλα ἡ θρησκεία, ἡ κατὰ τὸ φαινόμενο τόσο φημισμένη, τόσο σεβασμένη και προσκυνημένη θρησκεία, ἐνδομύχως ὁμως θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς διὰ τοῦτο νομιζομένους νοήμωνας, ὡς πρᾶγμα παιδαριώδες, και πρέπον μόνον εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ σχολιοῦ.

Γιὰ μὲ, φίλτατοί μου Κύριοι, ποῦ και ἀφορεσμένος εἶμαι ἀπὸ τοὺς παπᾶδες μας, και θέλω νὰ μένω στὸν ἀφορεσμότους, νομιζῶ ὅτι βάσει τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν πρέπει νὰ ἦναι ἡ θρησκεία, χωρὶς τὴν ὁποῖαν, ἡμποροῦν νὰ ἦναι μέγιστοι κομματάρχαι, περίφημοι λαοπλάνοι, εὐτυχεῖς ἀγύρται, ἀλλὰ ποτὲ πολιτικοὶ ἄνδρες.

Τυπώσατέτην ὅθεν ἂν ἐπιθυμεῖτε τὴ μετὰφρασῆ μου, και εἶμαι ὁ ὑπόχρεός σας.

ΑΝΑ. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

ΒΙΟΣ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ο ΑΦΟΒΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ.

Τὸ ἐντιμον ἐπώνυμον «Μέγας», διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Βασίλειος τῆς Καισαρίας εἶναι γνωστός, φέρει τὴν ἀναντιῶρητην αὐθεντείαν δεκατεσσάρων αἰώνων. Διὰ τοῦ ἐπώνυμου τούτου δὲν ἐνοήθη βέβαια νὰ τοῦ ἀποδοθῆ ὑπεροχὴ ἐπάνου εἰς ἄλλους διακεκριμένους πατριώτας τῆς ἐποχῆς του, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐτιμήθησαν μὲ τὸ ἴδιον ἐπώνυμον· ἀλλ' ἐντοσούτῳ οἱ λόγοι του και τὰ ἔργα του τὸν δείχνουν μεγάλον ὄχι μόνον ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους Βασιλείους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ και ἀνάμεσα στοὺς ἱεροκλήρυκας, συγγραφεῖς, και χριστιανούς.

Ὁ Βασίλειος εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ὁποῦ εὐτύχησαν νὰ ἐκτιμηθοῦν πρεπόντως· και χρεωστέι τοῦτο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ ἐγκόμια γραμμένα μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὸν Γρηγόριον τῆς Νύσσης, ἀδελφόν του, και Γρηγόριον τῆς Ναζιανζῆς, ἐπιστήθιον φίλον του, Ἑβραῖμ Σύριον, και Ἀμφίλοχον.

Ἡ μεροληψία τῆς φιλίας και ἡ μεγαλοποίηση τῆς ῥητορικῆς τέχνης εἶναι χειροπιαστής εἰς τὴν μονοψῆδιαν τοῦ Γρηγορίου διὰ τὸν φίλον του. Ὁ Γρηγόριος ἐπίτυχε εἰς τὸ νὰ κάμῃ μίαν εἰκόνα ἰδανικῆς σχεδὸν ὠραιότητος, τὴν ὁποῖαν ἔσπεψε μὲ ἀιαδημαίκοις και κληρικῶς στεφάνους εἰς εἶδος κορωνίδος ἀγίας δόξης. Τὴ μόνη σχεδὸν κληίδα, τὸν μόνον γνέφος ὁποῦ μᾶς κάμνει νὰ ἰδοῦμε μέσα τόσο φῶς και λαμπρότητα εἶναι τὸ λάθος ὅπου ὁ Βασίλειος ἔκαμε διδοντάς του τὴν ἀσημν ἐπισκοπίαν τῆς Σασίμης, ἐνῶ ὑστερότερα ἐδείχθη ἀξίος τῆς πρώτης ἀνατολικῆς ἐδρας.

Ὁ πανηγυριστὴς τοῦτος περνα εἰς ἀναθεώρησιν τοὺς ἀγίους ὄλους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀπὸ τὸν Ἀδάμ εἰς τὸν Ἰωάννη, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Βασίλειος ἡμπορεῖ νὰ συγκριθῆ μὲ καθέναν ἀπὸ αὐτούς, και ἐνώνει δ' αὐτὸν τὲς τελειότητες ὅλων, και τὸν κηρύττει τῶν Ἀποστόλων ἰσότημον· ἐπειτ' ἀπ' ὅλα τοῦτα δὲν θαυμάζομεν ἂν τὸν ἀκοῦμε νὰ λέγῃ.

«Και διατὶ ἤθελα εἰπῶ περισσότερα; Ἡ ἔλλειψές του, ἢ ὁποῖες ἀνίκουν εἰς τὸ σῶμα» και στὴν ἀνθρώπινη φύση περισσότερο παρά στὴν ψυχὴν, ἤθελ' εἶναι ἀρετὲς εἰς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἄν κανεὶς νομιζῇ νὰ τὸν μνημεῖται, αὐτὸς θέλει εὐρεθῆ νὰ ἦναι τὸσον κατώτερός του, ὅσον ὁ ἴσκιος εἶναι κατώτερος τῆς πραγματικότητος, ὅσον ἡ ἠχὼ εἶναι κατώτερη τῆς φωνῆς.»

Τὰ θετικά, ὅσα ἡμποροῦμε νὰ ἐξάξωμεν ἀπὸ τὸν Γρηγόριον και ὅσα ἀπὸ ἄλλες πηγὲς ἀκόμη, μόνον ὁποῦ δὲν εἶναι ἀρκετὰ νὰ τὸν δείξουν ὡς τὸ ἀνθος τῶν ἀνθρωπίνων τελειότητων, τοῦ δίδουν ὁμως δικαίωμα νὰ καλῆται καλὸς και μέγας.

Γεννηθεὶς εἰς τὰ 329 μ. Χ., και ἀποθανὼν τὰ 379, ἔζησεν εἰς ἐκείνους τοὺς πενήντα χρόνους ὁποῦ ἦσαν τόσο γεμάτοι ἀπὸ συμβάντα· δηλαδή, ἀπὸ τοὺς ὑστεροὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸν Κωνσταντίνον, Ἰουλιανὸν και Βαλέντιον, ἕως εἰς τὸν πρῶτον χρόνον τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Θεοδοσίου. Ὁ πατέρας του ὀνομάζετο και αὐτὸς Βασίλειος, και ἡ μητέρα του Εὐμηλία. Τὰ παιδιὰ τους ἦσαν, μία κόρη ὀνομαζομένη Μακρίνα, και τέσσαρα ἀρσενικά, Βασίλειος, Γρηγόριος, Πέτρος, και Ναυκράτιος, τρεῖς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔγιναν ἐπίσκοποι· δηλαδή, ὁ Βασίλειος, ἀντικείμενον τῆς παρουσίας πραγματείας εἰς τὴν Καισαρίαν, ὁ Γρηγόριος εἰς τὴν Νύσσην, και ὁ Πέτρος εἰς τὴν Σεβαστήν. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ παράδοσις τῆς οἰκογενείας του και τὸ εἶδος τῆς ἀνατροφῆς του ἐσύμβαλαν πολὺ διὰ νὰ τὸν κάμουν νὰ διαλέξῃ τὸ στάδιον ὁποῦ ἔτρεξε. Ὁ πάππος του και συγγενεὶά του, κάτοικοι τῆς Νεο-Καισαρίας εἰς τὸν Πόντον, ἔφυγαν τὴν καταδρομὴν τοῦ Μαξιμιανοῦ, και ἔζησαν ἑπτὰ χρόνους εἰς ἕνα σπήλαιον στὰ βουνά. Πολὲς γυναῖκες ἐκεῖνης τῆς ἐποχῆς διὰ τὴν εὐσέβειαν και νοημοσύνην τους, εἶχαν ἐπιρροὴν ἀπάνου στὰ πνεύματα· τέτοια ἦτον ἡ Μονίκη διὰ τὸν Αὐγουστίνον, και ἡ Ἀνθούσα διὰ τὸν Χρυσόστομον· ὁ δὲ Βασίλειος χρεωστέι πολὺ στὴν ἐπιρροὴν τῆς προμήτορός του Μακρίνης. Τούτῃ ἐστάθει μάρτυρ τῆς ἀληθείας, ἦτον φημισμένη διὰ τὴν προκοπὴν τῆς εἰς τὰς Γραφάς, και ἔθρεψε ἀκολούθως τὸ πνεῦμα του μὲ τὰ μαθήματα ποῦ εἶχε

λάβει ἀπὸ τὸν Γρηγόριον τὸν θαυματουργὸν τῆς Νεο-Καισαρίας, ὅστις εἶχε σταθεῖ ποιμὴν τῆς. Τούτῃ εἶχε θησαυρίσει εἰς τὴν καρδίαν τῆς τοὺς λόγους τοῦ ἀποστολικοῦ ἐκείνου ἀνδρός, κ' ἐμπόρεσε νὰ διηγηθῆ εἰς τὸν νέον Βασίλειον καὶ στὴν ἀδελφὴν του καὶ ἀδελφούς του ὅλα τὰ περὶ τοῦ σπηλαίου, καὶ τὴν φρικώδη κ' αἱματηρὰν καταδρομὴν ὅπου ὑπέφεραν καὶ τὰ θαύματα τοῦ ἔκαμε, καὶ τὰ λόγια ποῦ εἶπε ὁ σεβαστὸς ἐκεῖνος Γρηγόριος. Συχνὰ ὁ Βασίλειος ἀναφέρει τὸν προπάτορα καὶ προμήτορά του καὶ ῥητῶς λέγει εἰς μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Νεο-Καισαρίτας ὅτι ἔμαθε τὸ πιστεύω του, κατὰ τὸν σεβαστόν του Ἐπίσκοπον (Γρηγόριον), ἀπὸ τὸ στόμα τῆς Μακρίνας καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν πίστην ἐκείνην ποτὲ δὲν ἐξέκλινε. Ἡ ζωὴ τῶν δύο ἐκείνων προγόνων του ἐγράφη ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Γρηγόριον. Πολλὰ ἄλλα περιστατικὰ συντρέχουν νὰ δείξουν ὅτι τὸ μέγα καὶ παλαιὸν ἐκεῖνο πρόσωπο τοῦ Θαυματουργοῦ, ζωγραφισμένον ἀπὸ τὴν θιασώτιδα μαθήτριά του εἰς τὴν ζωηρὴν φαντασίαν τοῦ παιδίου ἐφυλάχθη ἱερὰ στὴν ἐνθύμησίν του, καὶ τὸν ἔμπνευσε μὲ εὐγενικὰ αἰσθήματα. Ὁ Βασίλειος ἐδιδάχθη τοὺς στοιχειώδεις κλάδους τῆς ἀναθροφῆς ἀπὸ τὸν πατέρα του. Εἰς τὰς ἐπιρροὰς μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ παιδικὴ του ἡλικία ἐπέρασε, βλέπουμε τὴν ὕλην τῶν κοινῶν ἐγκομιῶν τοῦ Γρηγορίου¹ ὅτε δηλαδὴ ὡς ἀπὸ τότε τὸ παιδί ἔδειχνε τὴν ἰσχυρὰν ἀνθρωπικὴν καὶ ὅτι ἔμποροῦμε νὰ ἀνηχνεύωμεν ἀσφαλῶς τὸ πρῶτο πέτασμα ἐκείνου ὁ ὁποῖος περνώντας ἔπειτα ἀπὸ διάφορα χέρια, ἔγινε τέλειος διδάσκαλος, πιστὸς Ἐπίσκοπος κορυφαῖος τοῦ Νικαίου πιστεύω, καὶ ἀπόστολος τοῦ κοινοβιακοῦ βίου.

Διψώντας διὰ προκοπὴν, κ' ἐπιθυμώντας νὰ μάθῃ τὴν τέχνην τοῦ λέγειν, ἐπέρασε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πατρός του εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα τῆς Καισαρίας, εἰς τὴν Καπαδοκίαν τότε μία ἀπὸ τὰς περιφημότερας ἑδρες τῶν γνώσεων, ὅπου διεκρίθη διὰ τὰ αὐστηρὰ ἤθητου, καὶ ἔλαβε μεγάλην ὑπεροχὴν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν. Διέτριψε μετέπειτα κάποιον καιρὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ πάλιν ἦτον τότε ὁ περιφημότερος διδάχτορ τοῦ καιροῦ ἐκείνου Λιβάνιος ὁ Σοφιστὴς ἐθνικὸς καὶ φιλόσοφος τῆς

νέας Πλατωνικῆς σχολῆς¹ ὅστις μετέπειτα ἐχρημάτισε τοῦ Χρυσοστόμου διδάσκαλος καὶ ἐδίδασκε τότε τὴν ῥητορικὴν ἐπιστήμην. Εἰς τοῦτον ὁ Βασίλειος ἐπαρουσιάσθη ζητώντας ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐντέλειαν ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος μόνος θεωρεῖτο ἰκανὸς νὰ δόσῃ. Μ' ὄλον ὅπου τὰ συγγράμματα τοῦ Λιβανίου εἶναι ὠφέλημα διὰ τὸ φῶς ὅπου ῥίπτουν κάποτε εἰς τὴν ἐποχὴν του, δεῖχνουν ὅμως νὰ ἦτον αὐτὸς ἕνας ἄνθρωπος μὲ πάρα μεγάλην ἰδέαν τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος εἶχε τόσον ὑψηλὴν ἰδέαν διὰ τὴν ἰκανότητά του εἰς τὸ ἔργον του, ποῦ ὑστερότερα τοῦ ἔξελενε μαθητὰς.

Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπῆγεν ἀκολούθως εἰς τὰς Ἀθήνας ζητώντας πλοῦτον ἰδεῶν εἰς τὴν λαμπρὴν ἐκείνην πρωτεύουσαν ἡ ὁποία εἶχε πρὸ πολλοῦ γάσει τὴν πολιτικὴν τῆς ὀντότητα, ἀλλ' εἶχε διατηρήσει τὴν πνευματικὴν τῆς ὑπεροχὴν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἦτον τὸ πρῶτιστον κέντρον τῆς ἑλληνικῆς μαθησεως καὶ θρησκείας. Ἐδῶ ἡ θρησκεία τῶν ἐθνικῶν ἐψυχομαχοῦσεν ἀλόγη ἀνάμεσα στοὺς παλαιούς τῆς ἀκόλουθους ἡ φιλοσοφία ἐπλαθε τὰ ὄνειρά τῆς εἰς μέρη τιμημένα ἀπὸ ἀθάνατα ὀνόματα¹ καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ὀνειρῶν ἐκείνων ἡ δεισιδαιμονίαις κάθε εἴδους ἐθρέφοντο. Ἡ Ἀθῆνας τότε ἦσαν γεμάτες ἀπὸ ἐθνικοὺς ἱερεῖς, ῥητορικοὺς καὶ ἱεροφάντας. Ἡ μαγεία καὶ νεκρομαντῖα, μ' ὄλον ποῦ ἐμποδισμένες, ἐξασκούντο ὅμως καὶ ἡ θεουργία, ἡ συγγένισα τῆς μαγείας εἶχεν ὀπαδούς ὄχι λίγους.¹ Ἐδῶ ὁ Βασίλειος ἐγνώρισε τὸν Ἰουλιανόν, ὅστις μετέπειτα ἔγινε Αὐτοκράτωρ, καὶ ἐπροσάλλεσε τὸν Βασίλειον εἰς τὴν αὐλήν του προσάλλειν τὴν ὁποίαν αὐτὸς δὲν ἐδέχθη, προτιμώντας τὴν συναναστροφὴν καὶ φιλίαν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζοῦ ἡ ὁποία ἐβάσταζεν ἕως τέλους ζωῆς των. Ἡ φήμη του εἶχε τὸν προηγηθεὶ στὰς Ἀθῆνας, ὥστε γρήγορα ἔγινε ἡ ψυχὴ ἑνὸς κόμματος ὅπου τὸν ἐθαύμαζε, καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὴν σπουδὴν. Ἡ ἐκεῖ φιλοσοφία δὲν ἀπάτησε διόλου τὸν Βασίλειον ὥστε νὰ ξεκλινῇ ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν του ἀπλότητα¹ ἀλλὰ μαζὺ μὲ τὸν φίλον του Γρηγόριον ἐκαυχῶντο εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, κ' ἐθεωροῦσαν ὡς

¹ Ὁσους ἔχει καὶ τώρα. Σημειώσεις Μεταφραστοῦ.

μεγάλην τιμῆντος νὰ λέγονται χριστιανοί. Τοῦτο βέβαια εἶναι ἀπόδειξη τοῦ μεγαλείου τοῦ χαρακτῆρος του τοῦ βάθους τῆς πίστεώς του, καὶ τῆς πεποιθήσεως μὲ τὴν ὁποίαν ἀπόβλεπε εἰς ἕνα ὑψηλότερον καὶ ἀγιώτερον στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπὸ νεαρῆς του ἡλικίας εἶχεν ἀφιερῶσει τὸν ἑαυτόν του.

Οἱ πολυάριθμοι φίλοι καὶ θιασῶται του μὲ πίκραν τοὺς τὸν εἶδαν ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Καισαρίαν, ὅπου μετ' ὀλίγον τὸν ἀκολούθησε καὶ ὁ Γρηγόριος ὅστις εἶχε μείνει εἰς τὰς Ἀθῆνας. Οἱ δύο τοῦτοι, διατρίψαντες ὀλίγον καιρὸν ἐκεῖ μὲ τοὺς φίλους των, ὅπου ὁ Βασίλειος ἐδίδαζε τὴν ῥητορικὴν, ὁ μὲν Γρηγόριος ἀπέδρασε εἰς τὴν Ναζιανζὴν¹ καὶ ὁ Βασίλειος ἀπρὸ ἐταξιδεψεν ὀλίγον καιρὸν, ἐτραβήθη μόνος του. Ἦτον μόνον εἰκοσιεξὶ χρόνων ἡλικίας ὅταν ἐπίστρεψεν εἰς τὴν Καισαρίαν. Τὸ αἰσθημα τῆς ματαιότητος τῶν προσπαθειῶν εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἀφιερῶσει τόσον καιρὸν καὶ τόσας μελέτας, καὶ ἡ ἰδέα ὅτι τοῦ ἦτον ἀδύνατο μέσα στὸν κόλπον τῆς κοινωνίας (ὡς ἐνομιζετο τότε) νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἀγιώτητος, τὸν ἔκαμε νὰ τραβηχθῆ εἰς μοναστικὸν βίον. Τοῦ ἐχρειαζετο βέβαια σιωπὴ καὶ μοναξία, ἀν ὄχι διὰ ἄλλο, διὰ νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰς φιλολογικὰς γνώσεις ὅπου εἶχε μάθει, καὶ νὰ χωρίσῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν.

Μακρὰν ἀπὸ τὸν μέγαν κόσμον, μακρὰν ἀπὸ τὴν Βαβυλωνίαν τῶν Στοῶν εἰς τὰς ὁποίας ἕως τότε εἶχε ζήσει συγκοινωνῶν μὲ ὀλίγα συναισθανόμενα πνεύματα, (ἐπειδὴ δὲν ἔζησε στὰς Ἀθῆνας ὡς ἐρημίτης) ἐζήτη τὴν εὐκαιρίαν νὰ συγκοινωνήσῃ μὲ τὸν ἑαυτόν του καὶ μὲ τὸν Θεόν. Ἡ ὑπαρξὴ του γαλινὰ χυνόμενη, καὶ ἀναπαυόμενη στὸ βάθος τῆς μελέτης, ἐπαστρεῦθη ἀπὸ διάφορες ἀκαθαρσίες ὅπου εἶχε λάβει στὸ τρέξιμό της, ἀνάμεσα στοὺς ἀνεμοστρόφυλλους τῶν θεωριῶν. Ἦτον ἐκείνη μία ἐποχὴ χάους, καὶ μάλιστα στὴν Ἀνατολήν. Τάσεις κάθε εἴδους, γεννημένες εἰς τὸν προλαβόντα αἰῶνα, εἶχαν πλέον μορφοθεῖ εἰς τοῦτον, καὶ εἶχαν ἀναπτυχθεῖ μὲ σχήματα τερατώδη. Ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία, ἡ ὁποία ἐβασίλευε παρομοίως μεταξὺ Ἑθνικῶν καὶ Χριστιανῶν, εἶναι τὸ ἀρμοδιώτερο δείγμα τῆς ἀνομαλίας ἐκεί-

νης. Σκοτισμένοι καὶ παραστρατισμένοι ἀπὸ τὰ διάφορα ἀντίθετα συστήματα, καὶ βαρεμένοι στὰς προσπάθειαις διὰ νὰ ἐκλέξουν ἀπὸ καθένα τὴν ἀλήθειαν, οἱ ἄνθρωποι τὰ ἐδέχθησαν ὅλα ὡς συνάδοντα, ἀνούμενοι ὅτι ὑπῆρχε σύγκρουση μεταξύ τους, καὶ εἶπαν ἀρμονίαν ἐκεῖνο τὸ χάος. Παρεχτὸς τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἐκλεγκτισμοῦ, πρὸς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου αἰῶνος, Ἀρμόνιος ὁ Σάκας ἀνέπτυξε τὴν μέθοδον τοῦ Συγκροτισμοῦ¹ σύστημα τὸ ὁποῖον εὗρισκε τὴν ἴδιαν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ἀριθμούς τοῦ Πυθαγόρου, εἰς τὰς ἰδέας τοῦ Πλάτωνος, εἰς τὰ σχήματα τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, καὶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ.

Οἱ φιλόσοφοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου θεωροῦντες ὡς μὴ κατεπείγουσαν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ξεχωρίζουν τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὴν πλάνην, ἀνακάτωναν κ' ἐσύγγιζαν τὰς ὕλας ὅλας ὡσας ἐμάζευαν ἀπὸ κάθε μέρος. Πραγματικῶς, εἰς τὰ συγγράμματά τους βλέπει κανεὶς ἑτερογενῆ στοιχεῖα ν' ἀνακατόνονται ὡς μέσα στὴν πινακτὰ μιᾶς μάϊσας καὶ εἶναι

Φασομέρα, σκοτισμέρα,
Κόπος, βάσανα κ' ἀντάρα¹.

Εἰς τὰ συγγράμματά τους ὁ χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἐθνικισμὸς συνερίζονται ποῖς περσσότερο νὰ δανεισθῇ ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ὅλο τοῦτο πρέπει νὰ στοχασθῶμεν διὰ νὰ κάμωμεν δικαιοσύνην εἰς τὸν Βασίλειον, καὶ νὰ καταλάβωμεν διατὶ ὁ Γρηγόριος τῆς Ναζιανζῆς λέγει εἰς ἐπαινὸν τοῦ ὅτι, ἐνῶ αὐτὸς ἦτον καὶ γεωμέτρης καὶ ἀστρονόμος, καὶ εἶχε βαθύνει τὰ ἀπόκρυφα τῆς φιλοσοφίας, ἐκαταφρονούσεν ὅμως τὴν ἀστρολογίαν καὶ ὅλες τὰς δεισιδαιμονίας περὶ σχημάτων καὶ ἀριθμῶν, κ' εἰμῖσα τὴν μαγείαν. Ὅταν ὑπολογίσωμε τὴν ποσότητα τῆς ἐκθετομένης «ἐπικίνδυνης ὕλης» δὲν θέλει θαυμάσωμε πλέον ἂν ἡ εὐλάβειά του, καὶ ἐκείνη τοῦ καιροῦ του, εἶχαν κάτι τι καχεχτικὸν καὶ μελαγχολῶδες. Ἐμεῖς ὅμως θέλει λάβωμε¹ αἰτία νὰ θαυμάσωμε τὴν καθαρότητα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματός του, ὡς ἀλόγη τὴν καλὴν του καρδίαν. Τὴν μονήν του ὁ ἴδιος αὐτὸς περι-

¹ Double, double, toil and trouble;
Five, buva; and, caldron hubble.

Shakespeare, Macbeth. E. M.

γράφει, εἰς ἑνατου γράμμα πρὸς τὸν φίλον του Γρηγόριον τῆς Ναζιανζης, ὡς χαρμόσινα θεμένην εἰς ἕνα σχεδὸν ἀπρόσιτο ψήλομα, σμᾶ εἰς τὴν Νεο-Καισαρίαν, εἰς τὸν Πόντον. Ἐδὼ μετ' ὀλίγον ἦλθε καὶ τὸν εὗρηκε ὁ Γρηγόριος, καὶ τότε οἱ δύο μαζὺ ἐσπούδασαν τὸν Ὀριγένη κ' ἐσύγραψαν τὴν «Φιλοκαλίαν» συνισταμένην εἰς τεμάχια τῶν Ἁγίων Γραφῶν, μὲ Σχόλια τοῦ Ὀριγένη στὰ τεμάχια ἐκεῖνα¹. Ἐδὼ παρομοίως ὁ Βασίλειος ἐσύνταξε καὶ τοὺς κανόνας του διὰ τὴν μοναστικὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ἐκλεξε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὄντας ἄνθρωπος σοβαροῦ χαρακτήρος καὶ πνεύματος, εἰς ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ διαφθορὰ ποῦ εἶχ' ἔμβει στὴν Ἐκκλησίαν ἦτον τέτοια, ὥστε οἱ περισσότεροι ἀπ' ὅσους ἤθελαν νὰ ζήσουν χριστιανικά, τίμια, καὶ ὡς ὁ Θεὸς θέλει, ἐθεωροῦσαν χρειάζομενο νὰ βιένουν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν ἀθρώπων. Ἀπὸ τότε, καὶ ἕως εἰς τὸν θάνατόν του, ἐστάθη αὐστηρὸς ἀσκητής. Ἡ ἀσκητικὴ καὶ θεωρητικὴ ζωὴ ἦτον τότε τὸ ἰδανικὸν τῆς φιλοσοφικῆς ἀγιότητος² καὶ δὲν ἦτον διὰ τοὺς χριστιανοὺς μόνον, οὔτε ἦτον ἀπαύγασμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ πεποίθησις ὅτι τὸ κακὸν εἶναι ἔμφυτον εἰς τὴν ὕλην, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ ἔμπορεῖ νὰ καθαρῶσθαι καὶ ν' ἀγιασθῆ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ πράγματα γήινα, καὶ τῆς ἐνασχολήσεως εἰς ἐσωτερικὰς ἀφρημένους μελέτας, ἐπήγαγεν ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐπροσπάθισαν νὰ ἴγδύσουν τὸν ἑαυτὸν τους ἀπὸ τὰ προσόντα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, κ' ἐπροτίμησαν τὴ φτώχεια, τὴν πείνα καὶ τὴν λάσπη κ' ἐγέμισαν τὰς ἐρημίας μὲ φανατικούς ἠλίθιους. Εἰς τοῦτο καθένας βλέπει τὸ δειλιαστικὸν ἀποτέλεσμα τῆς δοκησιοφίας τοῦ κόσμου, μίαν ἀξιοπαρατήρητον ἀπόδειξιν τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου «Καυχῶνται διὰ τὴν φρόνησίν τους, καὶ δὲν εἶναι παρὰ τρελοὶ» καὶ μίαν ἀπόδειξιν ὅτι ἐπαράκουσαν τὴ συμβουλή του «Βλέπετε μὴ σὰς ἐξαπατήσῃ τις διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ματαιίας ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ ὄχι κατὰ Χριστόν.»²

¹ Ὁ Schoell λέγει τὴν «Φιλοκαλίαν» ἐκείνην, ἀπάνθισμα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὀριγένη, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Θεόδωρος ἐπίσκοπος τῆς Τιάνης ἔλαβε μέρος.

² Πρὸς Κολοσσαεῖς. Κεφ. 2. ἀρθ. 8. Σ. Μ. Μ. Σ.

Ὁ ἀσκητισμὸς ἦτον τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ δποῖον ὁ Βασίλειος ἄρχισε τὸ πραχτικὸν στάδιόν του κ' ἐστάθη ἐνταυτῷ ἀναμφορτῆς καὶ ἀπόστολος τοῦ ἔργου τούτου. Ἐκθεσε τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰ κακὰ ὄλα τοῦ μονηρικοῦ βίου τῶν ἀναχωρητῶν, ἐρημίτων καὶ ἐδειξε τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸν χριστιανικώτερον χαρακτήρα τοῦ κοινωδιακοῦ βίου, ὅστις, ἐνῶ χωρίζει τοὺς κοινωδιώτας ἀπὸ τὸν κόσμον, σχηματίζει εἰς αὐτοὺς μίαν ἐκκλησίαν, ἕναν μικρὸν κόσμον. Αἰτία τῆς ἐναντιότητός του διὰ τὸν μονηρικὸν βίον ἦτον ὅτι, βασιζόμενος ὁ βίος ἐκεῖνος εἰς τὸν ἐγωϊσμὸν, ἀντίκειται κατευθείαν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, κόπτει τὰς σχέσεις τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀναμεσότητος, καὶ ἐπομένως ἀπὸ τὸ κεφάλι ἐνῶ ὁ βίος τῶν κοινωδιῶτων, βασιζόμενος εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας καὶ ἀγάπης, ἱκανώνει καθέναν νὰ ζητήσῃ, συμφώνως καὶ μὲ τὴν ἐντολήν, ὄχι μόνον τὸ ἐδικόν του καλὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ καλὸν τῶν ἄλλων συναδέλφων του. «Εἰς μίαν ἑταιρίαν, λέγει, ἡ ἐπιρροή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπάνω εἰς κάθε ἄτομον, ἀπερνᾷ εἰς ὅλους τὰ δῶρα τοῦ ἐνός ὡφελούν ὅλους καὶ ἡ συνενωμένη ὠφέλεια τῶν δῶρων ὅλων τῶν μελῶν ὀφελεῖ κάθε μέλος. Ἐκεῖνος ὁποῦ ζεῖ μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἔμπορεῖ νὰ ἔχη ἕνα πολύτιμον δῶρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον στερεῖ τοὺς ἄλλους»¹.

Μόλον ὁποῦ ἡ ζωὴ τοῦ κοινωδιῶτου, συστημένη ἀπὸ τὸν ἅγιον Βασίλειον θεμελιώνεται εἰς μίαν σαφερῆν ἰδέαν τῆς χριστιανικῆς ἐπαγγελίας καὶ σχέσεως εἰς τὸν κόσμον εἶναι ὅμως ἀσυγκρίτως εὐγενικότερη καὶ ὑγιεινέστερη ἀπὸ ἐκείνην τοῦ ἐρημίτου καὶ ἦτον καλὰ ἐννοημένη διὰ νὰ φέρῃ ἕνα στα-

¹ Σωστὲς ἡ σκέψις τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἀλλ' ἀναμμοδῶδες ἐννοημένης εἰς ὑποστήριξιν τοῦ κοινωδιακοῦ βίου ἐπειδὴ αὐτὲς τοῦτες ἔμπορῶσαν νὰ ποθοῦν ὅλο τὸ ἴδιον καὶ κατὰ τοῦ βίου τούτου, ὡς ἐναντίου τοῦ κοινωδιακοῦ βίου, ὅστις εἶναι ὁ μόνος σύμφωνος μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ὁ κοινωδιακὸς βίος, καὶ ὁ μονηρικὸς, καὶ αὐτὴ ἡ αὐτοχρονία, ἔχουν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα, ἀφαιροῦν τὸ ἄτομον ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τοῦ κόσμου. Τὰ ὅσα εἶπεν ὁ ἅγιος πρὸς καταδικαστὴν τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, καταδικάζουν ἐπίσης καὶ τὸν κοινωδιακὸν ἐδικόν του. Σ. Μ.

μάτισμα εἰς τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ἀσκητισμοῦ¹. Ἐνα τέτοιο σταμάτισμα ἦτον πολὺ χρειάζομενο εἰς τὸν Πόντον, καὶ εἰς τὰς τριγυρινὰς ἐπαρχίας. Ὁ πρῶτος κήρυκας τῆς ἀσκητικῆς εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ἦτον ὁ Εὐστάθιος, ὅστις ἀπαρθένηζε εἰς μίαν ἀδελφότητα Ἀναχωρητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπανομάζοντο, κατὰ τοὺς διαφόρους ἀρχηγούς των, Εὐσταθιάδες, Lampetians, Ἀδελφισί, Μαρκιανήτες ὡς ἀλόγη καὶ Εὐχέτες, διὰ τὴν θεωρίαν τους ἐπάνω εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εὐχὴν Χορευταί, διὰ τοὺς μυστικούς χοροὺς των, καὶ Ἐνθουσιασταί, διὰ τὴν ἰσχύρισίν τους ὅτι τάχα ἦτον ἐμπνευμένοι τοῦτοι ὅλοι ἐξοῦσαν φανατιζόμενοι εἰς τὴν πλάνην τους ἐκαταφρονοῦσαν τὸν γάμον, καὶ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν, εἰς βαθμὸν τέτοιον, ὥστε ἀρνοῦντο νὰ λάβουν τὰ μυστήρια, ἀν ἐτοιμασμένα ἀπὸ οἰκογενειαρχὴν ἱερέα, ὡς ἀλόγη ἀρνοῦντο κάθε ἱεράν πράξιν εἰς οἶκον ὑπανδρεμένου ἀνθρώπου. Οἰκογένειες ἐδιελύοντο ἄνδρες παραιτοῦσαν τὰς γυναῖκες τους καὶ γυναῖκες τοὺς ἄνδρες τους γονεῖς τὰ παιδιὰ τους, καὶ παιδιὰ τοὺς γονεῖς τους!...

Ἡ μεγαλύτερη σύγκρισις ἐβασίλευε, καὶ ἡ μεταδόσις τῆς φρενοβλαβείας ἐκείνης ἐπροχωροῦσε ταχέως, ὅταν ὁ Βασίλειος ἐρρίφθη μ' ἐνθουσιασμὸν νὰ φέρῃ ἐμπρὸς τὸν κοινωδιωτισμὸν του. Κηρύττοντάς τον φυσικῶ τῷ λόγῳ ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς ἄλλους ἀπὸ τοὺς ἐγκατοίκους, οἱ ὁποῖοι μὲ δικὴν ἐπαρρησιότητα διὰ τὴν ἀφαιρέσιν τῶσων πολιτῶν ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς κοινωνίας. Αὐτὸς ὅμως ἐδούλευε ἀκατάπαυστα καὶ μ' ἐπιτυχίαν κ' ἐστάθη ὁ καθιδριτῆς διαφόρων μοναστηρίων, φροντιστηρίων ἢ κοινωδιῶν ὡς τότε διαφορητικὰ ἐπωνομάζοντο, καὶ τὰ ὁποῖα ἔπρηναν τοὺς κανονισμοὺς του. Τὰ κατὰ τὴν ἐκείνην ἰδέαν ἦτον κοινωδιῶν (σὺμβλα) βιομηχανίας ἐνταυτῷ καὶ παράμερα εὐσεβείας καὶ μετανοίας. Ἀπὸ τὸ ἐργαλεῖον καὶ τὸ ἀμόνι ἀπερνοῦσαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν προσευχὴν καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν. Ὑποδηματοποιοὶ καὶ λεπτοῦργοι ἐρ-

γάζοντο τὰ χειροτεχνήματά τους, καὶ συντροφίως καλογήρων ἐδούλευαν τὰ χωράφια τους. Ἐκεῖ ὁ εὐγενὴς καὶ ὁ ἀπελευθερωμένος σκλάβος ἀνταμόνοντο ἴσια πρὸς ἴσια σὲ μίαν κοσμικὴν καὶ οὐράνιαν ἀδελφότητα καὶ ἦτον ἐλεύθεροι νὰ ἐγτελοῦν ὅλας τὰς κοινωνικὰς τῶν ἐπιθυμίας ἐχτὸς τῆς ὑπανδρείας. Ἐκεῖνα ἦτον ἀναθρευτήρια υἱλικῆς εὐσπλαχνίας ἕνας ὄντας ἀπὸ τοὺς κυρίους σκοποὺς τῶν ἡ ἀναθροφῆ τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα ἐδέχοντο εἰς τρυφερὴν ἡλικίαν. Τὰ ὄρανα ἐδιδάσκοντο χάρισμα. Οἱ κανονισμοὶ τοῦ Βασιλείου μ' ὅλον δποῦ δυνατὰ χροματισμένοι ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας τοῦ καιροῦ του, δείχνουν μεγάλην δωστότητα κρίσεως, καὶ βάθος πραχτικῆς φρονήσεως, καὶ φωτισμὸν τέτοιον ὁποῖον ἔμπορῶσαν μόνον νὰ ἔχουν οἱ πρόμαχοι τῆς τότε προόδου.

Γρήγορα ὅμως ἐκράχθη νὰ λάβῃ ὑψηλότερη θέσιν, καὶ νὰ κάμῃ ποικιλότερες καὶ δυσκολότερες ἐργασίας διαδοχικῶς ὡς πρεσβύτερος καὶ ὡς Ἐπίσκοπος. Ὡς διδάχτωρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ Κυβερνήτης τῆς ἐκεῖ εὐρησκε στάδιον διὰ τὴν ἐξάσκησην τῶν διαφόρων χαρισμάτων του, καὶ ἦτον πάντοτε ἔτοιμος κάθε ποῦ ἐχρειάζετο νὰ γενῆ κάτι. Ἐπιστρέφοντας τὰ 363 στὴν Καισαρίαν ἔπειτ' ἀπὸ μίαν ἀπουσίαν οὐτῶ χρόνων, ἔγινε πρεσβύτερος εἰς ἡλικίαν τριαντα-τεσσάρων χρόνων ἀπὸ πρῶτα ἔλαβε τοὺς κατο-ἔρους βραβείους. Ὁ Εὐστέβιος, ὅστις δύο χρόνους πρῶτερον εἶχε γενεῖ Ἐπίσκοπος, (ὄντας εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐκλογῆς του λαϊκὸς καὶ ἀβάπτιστος, ἀλλ' ὁποῦ μετέπειτα ἐδείχθη ἀξιώτιμος ἀνθρώπος)¹ ἐζήλειψε τὸν Βασίλειον κ' ἐπάσχισεν νὰ τὸν ἐκβάλῃ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Βασίλειος ὅμως ἦτον δημοτικὸς καὶ οἱ καλόγηροι ἐβάλθησαν μὲ τὸ μέρος του. Ἡ Ἐκκλησία ἀπολύτως ἀναστατόθη, καὶ ἔγινε ἕνα σχίσμα, καὶ σχίσμα χαρακτηριστὸς τόσο σπουδαίου, ὥστε ἐχρειάσθη νὰ σταλθοῦν ἀπὸ τὴν Λύσην δύο Ἐπίσκοποι εἰς τὴν Καισαρίαν διὰ νὰ πραῦνουν τὴν τρικυμίαν. Ὁ Βασίλειος εἰς

¹ Εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐδιόζοντο νὰ βαπτίζονται. Ὁ Μίγας Κωνσταντῖνος δὲν ἐβαπτίσθη παρὰ εἰς τὰς ὑστερας στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Gibbon. Αἰτίες κτλ. τῆς μεταν. τοῦ Κωνσταντίνου. Κεφ. 20. Σ. Μ.

¹ Ὅταν χαλινώνουμε καὶ μετριάζουμε τὰς ὑπερβολὰς τοῦ φανατισμοῦ, καὶ τῶν καταχρεῖσεων ἐν γένει, συντελοῦμε εἰς τὴν δατήρησίν τους. Σ. Μ.

εκείνην τὴν περίστασιν ἔδειξε τὴν μετριοφροσύνην του καὶ εἰρηνικὴν του διάθεσιν ἀποτραβιζόμενος εἰς τὴν Μοναστήρι του γρηγόρα ὅμως ἐγκραίασθησαν τὴν βοήθειάν του εἰς τὴν Καισαρίαν. Οἱ Ἀριανοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἤδη μίαν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας τῆς πόλεως, ἐσκεύθησαν ὅτι τὸ σχίσμα ἐκεῖνο εἰς τὰς φάλαγγας τῶν Ὁρθοδόξων, καὶ τὸ χοντροειδὲς τοῦ Ἐπισκόπου, ὅστις δὲν ἦτον διόλου θεολόγος, τοὺς ἔδιδε μίαν θαυμάσιαν εὐκαιρίαν διὰ νὰ πασχίσουν νὰ λάβουν τὸ ἐνάντιο μισάδι στὰ χέρια τους. Οἱ ἀπόστολοι τοῦ Ἀριανοῦ Ἀυτοκράτορος Βαλεντίου ἄρχισαν λοιπὸν τὴν ἐνεργίαν τους ἐπάνω στὲς διηρημένες καὶ ἀψυχησμένες φάλαγγες τῶν Ὁρθοδόξων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν πλέον κανέναν νὰ τοὺς διευθύνῃ. Ὁ Γρηγόριος ὅθεν ὁ φίλος τοῦ Βασιλείου ἐστάλη νὰ διηγήσῃ μὲ αὐτόν· ὁ Βασιλεὺς ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν, ἔτρεξε προθύμως εἰς τὴν Καισαρίαν, ἐμψύχους τοὺς πιστοὺς μὲ τὴν παρουσίαν του, ἐξανακέρδισε κάποιους ὁποῦ εἶχαν ἀποστατήσῃ, ἔστερέωσε τοὺς κλονιζομένους, κ' ἐπολέμησε τοὺς ἐναντίους του μὲ τόσην ἐπιτυχίαν, ὥστ' ἐκατόρθωσε νὰ χαλάσῃ ἐξολοκλήρου τὰ σχέδιά τους. Ἐνταυτῷ, μὲ μίαν εὐγενικὴν γεναιότητα ψυχῆς ἐζήτησε διαμέσου καλῶν ἐκδουλεύσεων νὰ κάμῃ φίλον τὸν Ἐπίσκοπον Εὐσέβιον· ἐνῶ καὶ αὐτὸς πάλιν μὲ παρόμοιαν μεγαλοψυχίαν ἐλησμόνησε τὸ ἀπερασμένο, κ' ἐδέχθη μ' εὐγνωμοσύνη τὰς ἀτίμητες ὑπηρεσίας τοῦ ἀξίου συμβούλου του, θέτοντας σχεδὸν ὀλοκλήρως εἰς τὰ χέρια του τὴν φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας· ὥστε δὲν ἄρχισεν ὁ Βασιλεὺς νὰ ἦναι ὁ πραγματικὸς Ἐπίσκοπος τῆς Καισαρίας, χωρὶς μόνον τὸ ὄνομα. Ἀκαταπύστωτος ἐνασχολησμένος εἰς τὰς ὑπόθεσεις τῆς Ἐκκλησίας, ἐφρόντιζε διὰ τοὺς φτωχοὺς, κ' ἐπιστατοῦσε ὅλα τ' ἄλλα Καταστήματα ἀγαθοεργίας τὰ ἐνωμένα μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐκυβερνοῦσε τοὺς καλογήρους, ἔγραψε μίαν λειτουργίαν ἢ ὁποία ὑπάρχει ἀκόμη, κ' ἐκήρυττε.

Ἐνα ἐπεισόδιον τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου μᾶς ἀφήνει νὰ ρηθῶμε ματιὰ μία ἀπάνου του, καὶ νὰ ἰδοῦμε τὴ δύναμιν τῆς εὐγλωττίας του. Μία βαρὺ πείνα εἶχε πέσει ἐπὶ τὴν Καισαρίαν, καὶ οἱ φτωχοὶ ἦτον κατατημένοι νὰ ὑποφέρουν ἄκρα δεινά. Ὁ Βασιλεὺς ἀνέβη τὸν ἄμβωνα

καὶ ἄρχισε τὴ διδασχὴν του μὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἀμῶς, «Ὁ λέων ἐβρύχησε· ποῖος δὲν θέλει φοβηθεῖ; Κύριος ὁ Θεὸς ὁμίλησε· ποῖος δὲν θέλει προφητεῦσαι;»¹. Ἡ διδασχὴ ἐκεῖνη εἶναι ἀξία διὰ τὸν Βασιλεῖον, καὶ ἀξία διὰ μίαν τέτοιαν περίστασιν. Εἰς αὐτὴν ζωγραφίζει μὲ δυνατὰ καὶ φυσικὰ χρώματα τὸ φλογερὸν ἐκεῖνο ἄνδρὸ στερέωμα, τὴν στεγνὴν καὶ ψυχομαχοῦσαν γῆν· καὶ ἐρωτᾷ ἂν ὁ Θεὸς ἀπαράτησε πλέον τὸν κόσμον του ἐπὶ τὴν ἀπελπισίαν. Λέγει εἰς τοὺς ἀρχατοὺς του ὅτι ἐξαιτίας αὐτῶν ὁ οὐρανὸς ἐφλογίσθη, καὶ ἡ γῆ ἐξηράθη· ὅτι ὁ Θεὸς ἔκλεισε τὸ χέρι του, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἔκλεισαν τὴν καρδίαν τους ἀπέναντι τῶν ἀδελφῶν τους. Λέγει εἰς τὸν πλούσιον ὅστις θησαυρίζει τὰ ἀποθηκευμένα του, ὅτι ἡ ἀσυντριβὴ του παρουσία εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἕνας περίγελως, καὶ ἕνας ἀκόμη μεγαλύτερος περίγελως εἶναι διὰ αὐτὸν τὸ νὰ στέλνῃ τὰ παιδιὰ του καὶ τὴ γυναῖκα του εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ αὐτὸς ὁ ἐν πράγματι ἁμαρτολὸς εἶναι ἀπὸν, ἀκολουθῶντας τὸν Μαμμωνᾶ· καὶ οὕτω προχωρῶντας στενοχωρεῖ ἀκόμη περισσότερο καὶ θρηνολογεῖ τὸν πλούσιον καὶ σκληρόκαρδον ἁμαρτολόν. Τὸν κάμνει νὰ αἰσθανθῇ ὅτι ἦλθε ἡ ὥρα του. Ὅτι ὁ Θεὸς ἔστειλε τὴν ἀνδρίαν διὰ νὰ τὸν δοκιμάσῃ, καὶ νὰ ἰδῇ ἂν ἤθελε μοιράσῃ τὸ ψωμί του μὲ τὸν πεινόντα. Ἐξυπνᾷ τὴν ἀποκοιμημένη συνειδησὴν· ζεστὲνει τὰς παγομένης πηγὰς τῆς εὐσπλαγχνίας· διηγεῖται τὰ φρικώδη ἀποτελέσματα τῆς πείνας· καὶ ζωγραφίζει τοὺς δυστυχεῖς πεινόντας κατατημένους σκέλεθρα πεινασμένα καὶ ἀποθνήσκοντα. Ἡ πρόσκλησις ἦτον ἀναντίστατη. Ἡ καρδία, καὶ ἐνταυτῷ ἡ ἀποθήκη τῶν πλουσιῶν ἀνοιξαν· καὶ ἡ θεία χάρις εὐλόγησε δωρητὰς καὶ δωροῦμένους. Ἐφέρθησαν τρόφιμα· καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐσύναξε τὰ πεινασμένα πλήθη. Εἶχε προβλέψει ἀγγεῖα κάθε εἶδους, καὶ ὡς ἀξίος μαθητῆς Ἐκεῖνου τοῦ ἔπληνε τὰ πόδια τῶν μαθητῶν του ἐθεώρησεν ὡς τιμὴν του τὸ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ μοιράσῃ εἰς τοὺς φτωχοὺς τὰ δῶρα τῶν πλουσιῶν.

Ἀποθανῶν ὁ Εὐσέβιος εἰς τὰ 370, ὁ Βασιλεὺς ἐκλέχθη Ἐπίσκοπος, ἢ μάλλον Ἀρχιεπίσκοπος. Τὴν ἐκλογὴν του ἐναντιόθησαν

¹ Ἀμῶς. Κεφ. 3. ἀριθ. 8.

οἱ προύχοντες τοῦ Τόπου· ἐπειδὴ ἡ αὐστηρὴ διαγωγή του καὶ τὰ εὐαγγελικά του κηρύγματα, ἐκαταδίκασον τοὺς διεφθαρμένους τοῦ κόσμου. Τοῦτοι ἔφεραν ὡς ἐπιχείρημα, διὰ νὰ τὸν πολεμήσουν, τὸ ἀσθενὲς τῆς ὑγείας του· ἢ ὅποια εἶχε σταθεῖ ἀδύνατη πάντοτε, καὶ τότε ἦτον περισσότερο ἀκόμη ἐξησθενημένη ἀπὸ τὴν ἀσκήσιν, καὶ ἀπὸ τὴν ἀκατάπαυστην σπουδὴν, καὶ κόπους κάθε εἶδους. «Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο,» ἔγραψεν ὁ Γρηγόριος τῆς Ναζιανζῆς πρὸς τοὺς Καισαρίους, «ἦθελ' εἶναι σωστὸ ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἐκλέξετε ἀθλητὴν, ἀλλ' ἂν πρόκειται νὰ ἐκλέξετ' Ἐπίσκοπον, τὸ ἐπιχείρημα εἶναι ἄθλιον.» Ὁ Βασιλεὺς ἐκλέχθη Ἐπίσκοπος, κ' ἐπισκόπευσε τὴν Καισαρίαν ἕως τέλους ζωῆς του, ἕως τὰ 379.

Εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἐπισκοπικῶν χρεῶν τοῦ ὁ Βασιλεὺς ἐπολλαπλασίασε τὰς προσπάθειάς του, καὶ ὑπερέβη τὸν ἑαυτὸν του τὸν ἴδιον. Ἐμεταρρύθμησε τὰς κατάχρησες ὁποῦ εἶχε γλυστρήσουν μέσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν του· κ' ἐπερίορισε τὸ ἀνανότιστον τῶν χωρεπισκόπων (ἐπισκόπων τῆς ἐξοχῆς), οἱ ὁποῖοι ἐμβαζαν εἰς τὴν ἱεράν ὑπηρεσίαν ὑποκαίμενα διόλου ἀνάμυστα καὶ ἀνάξια. Ἡ ἐδικὴς του χρεῖς ἦτον ὀλίγες· καὶ τὰ εἰσοδήματα τοῦ Ἐπισκοπεῖου ἐξοδευάντο εἰς ἔργα φιλάνθρωπα. Ἦτον τότε τοῦ ἐσύστισε τὴν Βασιλειάδα εἰς τὴν Καισαρίαν, καταφύγιον διὰ τοὺς ξένους καὶ ἀσθενεῖς. Τὸ Κατάστημα τοῦτο ἦτον τόσο μεγάλο καὶ τέλειον, ὥστε ὁ Γρηγόριος, ὁ φίλος του, τὸ ὀνόμαζε «μιά μικρὴ χωροπούλα.» Εἶχε μέσα ἐργαστήρια διὰ ὅλους τοὺς τεχνῆτας καὶ δουλευτὰς, ὅσοι ἐχρειάζοντο ἐπὶ τὸ Κατάστημα, καὶ ἰατροὺς ἐσωτερικοὺς ἐδικούς του· καὶ καταστήματα τέτοια, μὲ τὴν ἐπιτρόπην του καὶ συνενεργίαν του, εἶχε κάμει νὰ γένουν εἰς ὅλην τὴν ἐπίλοιπην Ἐπαρχίαν.

Εἰς μίαν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ συμπάθεια διὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ διὰ τοὺς δυστυχεῖς ἦτον ὁ χαρακτῆρας τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐνεργητικότης τοῦ Βασιλείου διὰ φιλάνθρωπα ἔργα ἦτον ὑπέρατη. Ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἦτον μόνον ἕνας ἀκούρατος ἀρχιερέας, ἀλλὰ καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς κορυφαίους ὑπερασπιστὰς τῆς πίστεως. Τρεῖς χρόνους πρὶν γεννηθῆ, τὸ ὁμοῦσιον, ἢ οὐσιώδης ἐνότης τοῦ Πατρὸς καὶ

τοῦ Υἱοῦ ἐκηρύχθη ἐπισήμως ἀπὸ τὴν Σύνοδον τῆς Νικίας, ὡς ἐκεῖνο τοῦ ἢ Ἐκκλησία ἐπίστευε. Τὸ δόγμα τοῦτο, μόνον ὁποῦ καταρχὰς προθύμως ἀγκαλιάσθη, ἀπαρτίθη ὅμως ἔπειτα ἀπὸ τὸν Μέγα Κωνσταντῖνον· καὶ οἱ διάδοχοί του Κωνσταντῖνος καὶ Βαλεντίου, ἐνηγκαλισθέντες τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀρίου, ἔκαμαν τὸ μέλλον τῆς Ὁρθοδοξίας πολὺ σκοτινὸν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Βασιλείου. Εἰς τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Δύσεως, καὶ ἄλλους, γράφει πολὺ θλιμμένος, καὶ μὲ τὸν πλέον λυπηρὸν τρόπον. Ὁμοιάζει τὴν παρούσαν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας μ' ἐκείνην ἐνὸς στόλου εἰς μίαν θαλασσοταραχὴν, μὲ τὰ πλοῖα χτυπόμενα καὶ συντριβόμενα μεταξὺ τους, καὶ δέεται διὰ τὴν γαλήνοσιν τῆς τρομερῆς ἐκείνης τρικυμίας. Ἐντοσούτω, πασχίζει μὲ ὅλες του τὰς δυνάμεις νὰ μετριάσῃ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς τρικυμίας ἐκείνης. Τὰ ἄθλα του εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ Νικιανοῦ δόγματος ἦτον ἀφθονα καὶ ἀτίμητα. Ὁ θρίαμβος τοῦ δόγματος ἐκεῖνου εἰς τὴν Ἀνατολὴν χρεοστεῖται κυρίως εἰς αὐτόν, καὶ εἰς τοὺς ἀξίους συμβοηθούς του δύο Γρηγορίους, ἀδελφόν του καὶ φίλον του. Αὐτὸς τὸ ἀνάπτυξε μὲ μίαν μεγάλην ἐπιτηδειότητα, εὐγλωττίαν, καὶ ἀποδεικτικότητα εἰς τὰς συζητήσεις του· καὶ τὸ ἐζήτησε πολὺ καθαρὰ εἰς τὰς ὁμιλίαις του. Ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ δόγματος ἐκεῖνου ἦτον ὁ κύριος σκοπὸς τῆς μεγάλης του ἀλληλογραφίας μὲ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως καὶ μὲ ἄλλους ὅσους ἔφεραν τότε τὰ πνεύματα, ὡς τὸν Ἀθανάσιον, καὶ τὸν Ἀμβρόσιον τοῦ Μιλάνου. Εἶναι βέβαια θαυμάσια ἡ ἀξία τῶν συγγραμμάτων του· ἀλλ' παρομοίως ἀξιοθαύμαστη ἡ ἀφοβία καὶ σταθερότητά του εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ δόγματος ἐκεῖνου τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐθεώρει ὡς τὸν ἀκρογοναῖον λίθον τῆς πίστεως, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἐβασίζοντο, ὡς εἰς τὴν μόνην ἀγκυραν τῆς σωτηρίας των. Ὁ Βαλεντίου εἶχε προστρέξει εἰς ῥαδιουργίας, κολακείας, δημεύσεις καὶ φόνους διὰ τὴν διάδοσιν τῆς πίστεώς του. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους κληρικοὺς ἐδιόχθησαν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας των, διὰ νὰ ἔμβουν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἀυτοκράτορος· καὶ ὀδοῦντα ἱερεῖς ὁποῦ εἶχ' ἔλθουν εἰς αὐτόν ὡς Ἐπιτροπῆ, ἐβάλλθησαν διὰ προσταγῆς του εἰς ἕνα πλοῖον,

εἶς τὸ πλοῖον ἐβάλλθη φωτιά, καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκείνοι ἐιάσαν.

Εὐρισκόμενος ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Καισάρειαν, ὁ Βασίλειος ἐκράγη νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιον τοῦ Κυβερνήτου Modestus, ὅστις δὲν ἦτον παρὰ ἕνα ἀσυνείδητον ὄργανον τοῦ Τυράννου. Ὁ Κυβερνήτης ἐρώτησε τὸν Βασίλειον πῶς ἐτολοῦσε νὰ φρονῆ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτωρα, καὶ ἂν δὲν ἦτον καλύτερα διὰ αὐτὸν νὰ τὸν ἔχη φίλον. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Βασιλείου ἐθύμωσεν τὸν Κυβερνήτην, ὅστις, συκονόμενος καὶ δριμυλῶντας μὲ χοντρὴν καὶ ἀγρίαν φωνὴν εἶπε,

Κυβερ. Τί λοιπὸν δὲν μὲ φοβεῖσαι;

Βασίλ. Καὶ διατί ἐπρεπε νὰ φοβηθῶ; Τί θά μού συνέβη; Τί θά πάθω;

Κ... Ἐγὼ ἔμπορῶ νὰ σὲ παιδέψω μὲ πολλοὺς τρόπους.

Β... Μὲ πόσους; σὲ παρακαλῶ Κύριέ μου,

Κ... Μὲ δήμευση μὲ ἐξορία, μὲ βάσανα (tor tura), καὶ μὲ θάνατο.

Β... Ἰδὲς ἂν ἔχης τίποτε ἄλλο νὰ μοῦ φοβερίσῃς, ἐπειδὴ ἀπ' ὅσα μοῦ ἐμελέτησες κανένα δὲν μὲ φοβίζει. Δὲν ἔχω τίποτε νὰ μοῦ πάρῃς, ἀκολούθως δὲν φοβοῦμαι τὴ δήμευση ἂν τοῦλάχιστον δὲν ὀρέγεσαι τὰ ξεφτισμένα ταῦτα καὶ ξεσχιωμένα φορέματά μου καὶ λίγα βιβλία ποῦ παρρημοίως μοῦ εὐρίσκονται. Τὴν ἐξορία δὲν τὴν ἐνοῶ, ἐπειδὴ ἡ Γῆ ὅλη εἶναι παρρημοίως τοῦ Κυρίου, καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι σ' αὐτὴν παρὰ διαβάτης καὶ ξένος. Ὅσον διὰ τὰ βάσανα ἡ πρώτη δοκιμὴ ἤθελε μὲ ἀποθάνει, καὶ δὲν ἤθελε ὑποφέρω πολὺ καὶ ὁ θάνατος ἤθελε μὲ φέρει εἰς τὸν Θεόν.

Κ... Κανεῖς ἀκόμη δὲν μοῦ ὁμίλησε μὲ τὴν ἐλευθεροστομίαν.

Β... Ὡς φαίνεται δὲν ὁμίλησες ἀκόμη μὲ κανέναν ἐπίσκοπον ἄλλῶς ἤθελε σοῦ μιλήσει καθὼς σοῦ ὁμίλησα καὶ ἐγὼ διὰ τούτα τὰ πράγματα, εἰς κάθε ἄλλο ἐμεῖς εἴμασθε ὑπῆκοοι ἄλλ' ὅταν πρόκειται περὶ Θεοῦ, ἐμεῖς τότε προσέχουμε εἰς αὐτὸν μόνον. Ἐβριζέ, φοβερίζεός σου θέλει, ἀλλὰ ποτὲ δὲν θέλει μὰς κάμει νὰ παραδεχθῶμε σφαλερὰ δόγματα.

Οὔτε κολακεία, οὔτε φοβέρα εἶχε δύναμην ἐπάνω εἰς τὸν Βασίλειον. Καὶ ὅμως ὁ Αὐτοκράτωρ διὰ νὰ τὸν τρομάξῃ, καὶ νὰ τὸν βάλῃ εἰς ὑποταγὴν, τὴν ἡμέρα τῶν Θεοφανείων ἐ-

θῆκε στὴν ἐκκλησίαν συντροφευμένος μὲ δορυφόρους του, ὅπου ἦτον μίαν μεγάλη μάζευσή, καὶ ἐπῆγε σιμὰ στὸν Ἐπίσκοπον, μὲ ἕνα χάρμα ποῦ ἤθελ' εὐρουν ἐμπρὸς του ὄρμησαν νὰ τὸν ἐλευθερώσουν. Ὁ Κυβερνήτης τότες ἔπαυσε νὰ φοβερίζῃ τὸν Βασίλειον, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ μεταχειρισθῆ τὴν ἐπιβροχὴν του, διὰ νὰ ἡσυχάσῃ τὴν ἀναστάτοισιν.

Ὁ Βασίλειος ἔμεινε ἀκίνητος, χωρὶς νὰ προσέξῃ διόλου τὸν Αὐτοκράτωρα, ὅστις χαμένος διὰ τὴν ἀφικισίαν τοῦ Ἐπισκόπου, ἐκλονίσθη, καὶ ἤθελε πέσει, ἂν δὲν ἦχε πιασθῆ. Ἦθελε νὰ ἐξορίσῃ τὸν Βασίλειον ἄλλὰ φοβούμενος μίαν ἐπανάστασιν διὰ τὴν ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην ποῦ τοῦ εἶχαν, ἄλλαξε τὴν ἀντιπολιτικὴν καὶ ἀδικὴν ἀπόφασίν του καὶ ἔδειξε μάλιστα νὰ θεωρῆ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ὅστις τόσον γενναίως τοῦ ἀντιστάθη καὶ τὸν ἐσχότισε, δεισιδαιμονικὸν σέβας. Εἰς τούτην τὴν σκηνὴν ὁ Βασίλειος ὑψόνεται, καὶ πέρνει μεγάλας ἡρωϊκὰς ἀναλογίας. Ἐν ἁσθενὲς καὶ ἀχαμνισμένο άτομο, νὰ βάλῃ ἕναν αὐτοκράτωρα μὲ τοὺς δορυφόρους του εἰς ἀμηχανίαν! Ἰδοὺ ἡ ζωγραφία, ὅχι τῆς συνεισίας μεταξὺ κοσμικῆς τυραννίας καὶ παπαδίστικης αὐθαδείας, ἀλλὰ τῆς ἀδυναμίας τῆς υπερτάτης ἐξουσίας, ἀπέναντι μιᾶς υπερτάτης ψυχῆς ἕνα παράδειγμα τῆς ὑπεροχῆς τῶν χριστιανικῶν ῥαῶν, ἀπέναντι τῆς ὕλης καὶ βίας. Ζωγραφία τούτη ποῦ δικαιοῖ τὸν Βασίλειον νὰ συναριθμῆται ἀμέσως στοὺς εὐγενεῖς ὑπερασπιστὰς τῶν ἱερῶν δικαιωμάτων τῆς συνειδήσεως.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὸν ὅποιον ἡ ὀργὴ τοῦ Αὐτοκράτορος εἶχε ἀποτύχει, δὲν ἤθελ' ἠμπορέσει νὰ καταμυτοθῆ ἀπὸ ἕναν ἐχθρὸν κατώτερον. Ὁ πάρεδρος τοῦ Κυβερνήτη τοῦ Πόντου ἐπάσχισε νὰ βιάσῃ μίαν εὐγενῆ χήρα νὰ τὸν ὑπανδρευθῆ. Τούτη, μὴν ἔχοντας ποῦ ἄλλου, ἐπρόστρεξε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλείου ὅστις ἀνηθῆς νὰ τὴν δώσῃ, ἐσύρθη ἐμπρὸς εἰς τὸ Δικαστήριον τοῦ Κυβερνήτη. Οἱ ὑπάλληλοι ἐδιατάχθησαν νὰ τοῦ ξεσχίσουν τὸ ἱερὸν φόρεμά του ἄλλ' ὁ Βασίλειος ἐπρόσφερε νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ δὲν ἐταράχθη εἰς τὴν φοβέραν τοῦ νὰ ξεσχίσουν καὶ τὸ σῶμα του μὲ καρφιά, λέγοντας ὅτι τοῦτο ἤθελε τὸν ὠφελήσει εἰς τὸ σκότι του, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὑπόφερεν δυνατὰ. Ἄλλ' ὁ Κυβερνήτης ἐμετανόησε γρή-

γορα διὰ τὴν ἀγριότητά του ἐπειδὴ παρευθὺς ὁποῦ ἀκούσθη ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος ἐπάσθη, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀρπάζοντες κάθε ἄρματο ποῦ ἤθελ' εὐρουν ἐμπρὸς του ὄρμησαν νὰ τὸν ἐλευθερώσουν. Ὁ Κυβερνήτης τότες ἔπαυσε νὰ φοβερίζῃ τὸν Βασίλειον, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ μεταχειρισθῆ τὴν ἐπιβροχὴν του, διὰ νὰ ἡσυχάσῃ τὴν ἀναστάτοισιν.

Διὰ ἕναν ἄνθρωπον ὅποιος ἦτον ὁ Βασίλειος, εἰς μίαν τέτοιαν ἐποχὴν ὅποια ἦτον ἐκεῖνη, ἡσυχία καὶ εἰρήνη δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἦναι οἱ ἄνθρωποι τὸν ἐλατάτρεξαν ἕως τέλους ζωῆς του καὶ αὐτὸς πάλιν δὲν ἔβαλε κάτου τὰ ὄπλα παρὰ μόνον εἰς τὴν θανάτην του. Τὰ βέλη τῆς συκοφαντίας ἐσφραγίσθησαν ἀπὸ τὸν ἐπὶ τῆς ἐπιβροχῆς ἐρεθιστικῆς καὶ ἐπιζήμιες μὲ τοὺς γειτονεῦοντας Ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι ἐφθονοῦσαν τὸ μεγαλεῖον του, καὶ ἐμισοῦσαν τὴν πίστην του μάλιστα μὲ τὸν Ἀνθιμον, διὰ τὰ σύνορα τῆς ἐπαρχίας των. Ὁ Βασίλειος ἐδαιτιήθη ὅταν Ἐπίσκοπος τὸ μοναστικὸν φέρεμα, καὶ ἔξοῦσε μὲ μοναστικὴν δίκαιαν ἕως τέλους τῆς ζωῆς του. Μαρασμένος ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα, ἀγῶνας, καὶ προσπάθειες κάθε εἶδους, μέσα εἰς τὰ ὅποια τὸ σῶμα του, ἀπ' ἀρχῆς ἀσθενὲς, ἤθελεν ὑποκύψει, καὶ καὶ μόνον ἐβαστάθη διὰ τὴν σιδηρὰν δύναμιν τῆς θελήσεώς του ἀπέθανε τὰ 379, εἰς ἡλικίαν πενήντα χρόνων. Τὰ ὕστερά του λόγια ἐστάθησαν «Εἰς χεῖρας σου παραδίδω τὸ πνεῦμά μου.» Θεορὰ δάκρυα καὶ λυπηρὲς κραυγὴς τοῦ ὅλου ποιμνίου του τὸν ἐσυντρόφευσαν εἰς τὸν τάφον του καὶ ὅλη δολοκλήρη ἡ Ἐκκλησία ἐθρίνησε τὸν χαμὸν τοῦ πατρὸς τῆς. Τόση ἦτον ἡ σύναξις ὅλων τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας εἰς τὴν κηδείαν του, ποῦ πολλοὶ ἐξουπήθησαν εἰς τὸ πλῆθος καὶ ἀπέθανον. Τὰ φυλλολογικά του ἀπολειπόμενα εἶναι πολλὰ καὶ μεταξὺ των ἕκατὸ σχεδὸν διδαχῆς, ἡ ὅποιες, μᾶλλον ὅπου δὲν εἶναι χυμένες εἰς τὸ καλύτερον καλοῦπι τῆς ἀμβωνικῆς εὐγλωττίας, εἶν' ὅμως ἀναντιρρήτως προῖόντα ἐνὸς ὀρθοῦ λογικοῦ, καὶ ἐνὸς πολὺ καλλιεργημένου πνεύματος. Ἡ καθαρότης, ἡ γλυκύτης, καὶ ἡ παρθενικὴ ὠραιότης τοῦ ὕψους εἶναι ὁ χαρακτήρας τῶν. Ἡ στερεότης τῶν ἰδεῶν, ἡ δύναμις τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τῶν οἰκειῶν ἀλλὰ καλλωπισμένων παρα-

δειγμάτων, εἶναι τὰ εὐχάριστα ἀντίθετα τῶν κούφων καὶ ἐπιτηθευμένων φωνασιῶν, ἡ ὅποιες εἰς ἐλείνον τὸν καιρὸν ἐπερνοῦσαν διὰ εὐγλωττίαν. Ἄν θὰ ἐννοήσωμεν τὴν εὐγλωττίαν κατὰ τὸ ἐτοιμολογικὸν τῆς νόημα, ὡς ἐλευθεροστομίαν, ὁ χαρακτηρισμὸς τούτος στέκει καλὰ εἰς τὴν διδαχῆς τοῦ Βασιλείου. Ὁ Βασίλειος εἶναι ἕξαστερος τὰ λέει στρογγυλά, δὲν μεταχειρίζεται περιφρασες, καὶ χτυπᾷ κατευθείαν εἰς τὸ σιμάδι γλυκύνει ὅμως ὅπως τὸν τρόπον μὲ μίαν ἀγαθότητα ὅπου κερδίζει, καὶ μίαν πειθῶ ἡ ὅποια χρεοστεῖται εἰς τὴν σωφροσύνην του καὶ ὄρθον λογικὸν του.

Ἡ διδαχῆς τοῦ Βασιλείου εἶν' ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον εὐχάριστα δείγματα τῆς ἐπιτυχίας τῆς ῥητορικῆς εἰς τὸν Ἀμβωνα, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐμεταχειρίζετο τόσον ἐπιτηδῶς τὴν τέχνην του. Οἱ ῥητορικοὶ κανῶνες τὸν εἶχαν διδάξει νὰ ὀνοματίζῃ ὅχι μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ μεταχειρίζεται τὰ ὄργανά του μὲ μίαν ἐκπληκτικὴν κομψότητα ἐφαρμογῆς εἰς τὸ προκείμενόν του. Ἡ διδαχῆς του δὲν εἶναι θεολογικὰ δοκίμια. Ἡ διατριβὴς του δὲν εἶναι διδαχῆς. Ἦτον ἀκόλουθος τοῦ Ὁριγένη ἀλλὰ τὸ πνεῦμα του ἐκλινε εἰς τὴν πρακτικὴν ὠφέλειαν. Ὑπάρχουν ἀκόμη τὰ συγγράμματά του περὶ χριστιανικῆς ἠθικῆς, καὶ ἀσκητικῆς, ἡ ὡς κανεῖς ἠμποροῦσε μᾶλλον νὰ εἰπῆ, πρακτικῆς θρησκείας εἰς τὰ ὅποια εἶναι καθαρὰ ἐκφρασμένη ἡ ἰδέα του περὶ τοῦ τί εἶναι ἀγία ζωὴ. Τὰ πέντε βιβλία του ἐναντίον εἰς τὸν Εὐόμιον, καὶ τὸ σύγγραμμά του περὶ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι τὰ κυριώτερα του εἰς τὸ Ἀριανὸν ζήτημα. Τὸ ὕστερον βιβλίον, πολὺ ἐχτιμημένο ἀπὸ τὸν φίλον του Γρηγόριον, μᾶλλον ὅπου δὲν ἀναπτύσσει τὸ δόγμα τοῦ Πνεύματος τόσον πληρέστατα ὅσον ἐπειτα ἐγίνε, θεωρεῖται ὡς τὸ ἐπιτηδιώτερον ἀπὸ τὰ γραφθέντα του. Τοῦτο ἐμεταφράσθη ἀπὸ τὸν Ἐρασμον ὅστις μᾶς λέγει ὅτι στὴν ἡμισία του ἐπαρατήρησεν ἀλλαγὴν εἰς τὸ ἦθος «τώρα ὑψόνεμεν ἕως τραγικῶν, καὶ τώρα πέφτοντας εἰς χυδαῖότητα, ἐνῶ τὰ πρῶτα τέσσαρα μέρη ἔχουν ἦθος σώφρον, ἴσιο, καὶ ἐγκρατῆς,» καὶ ὅτι κλίνει ἀ. ο.λοῦθως νὰ θεωρῆται τὸ ὕστερο τοῦτο μέρος ὡς κίβδηλον. Ἡ «Ἐξήμερος,» ἕνδεκα ἀνάγνωσες περὶ τῶν ἕξ ἡμερῶν τῆς δημιουργίας, ἀναγκαίως ἐ-

σφαλμένη απέναντι τῆς Ἐπιστήμης, πνέει λεπτὸν εὐαγγελικὸν πνεῦμα, καὶ εἶναι πλουσία ἀπὸ πρακτικῆς ἰδέας, καὶ ἀρμολογίας ἐφαρμογῆν. Δεκαπτά διδαχῆς ἐπάνω εἰς τοὺς ψαλμοὺς, καὶ εἰκοσιμία ἐπάνω σὲ διάφορα ἄλλα θέματα, εἶναι τὰ κυριώτερα τοῦ ἀμβωνικά λείψανα. Ὁ Βασιλεὺς εὐτυχεῖ εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ φώτισιν τῶν ὑψηλῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα εἰς τὲς ἡμέρας τοῦ μετὰ τὴν ζήτησιν ἐσυζητοῦντο. Δὲν ἐσυνήθουσε νὰ πετᾷ ὑψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἀροατάς του εἰς τὰ ὑψηλὰ τῆς θεωρίας· ἀλλὰ, συμφώνως μὲ τοὺς μεγάλους ἱεροκέρκους τῆς ἀρχαιότητος, ἦτον καὶ αὐτὸς ἀνθρώπος ἐνεργείας. Ἡ μεγαλήτερή του ῥητορικὴ δύναμις καὶ αὐθεντία ἦτον μᾶλλον ἀποτέλεσμα τῆς διαγωγῆς του, παρά σπουδῆς εἰς τὴν τέχνην. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἰκανότης τοῦ κληρῦτος, ὡς καὶ μετρίως, θὰ ἦτον σπάνια εἰς ἐκείνες τὲς ἡμέρας, ὁ λαὸς ἦτον ὀλιγώτερον ἀπαιτητικὸς δι' ὅσον ἀπέβλεπε τὸν ἀμβωνα, παρ' ὅ,τι εἶναι τώρα, καὶ ἡ καλλιέργησις τῆς δυνάμεως τοῦ ὁμιλεῖν ἐτοιμῶς, ἀκούσει τὸν ἱεροκέρκον, καὶ τὸν ἐλευθέρωνε ἀπὸ προαιτιμασίας, ἢ ὁποῖες εἰς τὲς ἡμέρας μας εἶναι ἀπαραίτητες.

Ἡ ἐμφάνισις ἐνὸς τέτοιου ἀνδρὸς εἰς τὰς φάλαγγας τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἦτον διόλου ἕνα κοινὸν συμβάν, ἀλλ' ἕνα ἀσυνήθιστο φαινόμενο, ἐνὸς ἀνθρώπου διάσπυρος εἰς τὴν φυλλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, ὅστις ἐμβαίνει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Βασιλεὺς εἶχε ζήσει εἰς μεγαλοπόλεις καὶ εἶχε λάβει τὴν μάθησιν ἀπὸ τὰς πηγὰς τῆς. Εἶχε ἀφιέρουσι ὅλην τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἀπόχτησιν τῆς τέχνης τοῦ πείθειν διὰ τοῦ λόγου· καὶ, προτοῦ γένῃ Ἐπίσκοπος, ἐστάθη δόκιμος εἰς τὴν τέχνην τοῦ νὰ κυβερνᾷ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ Μοναστήριον.

Ἡ ὑψηλὴ καὶ ποικίλη καλλιέργεια τοῦ νοῦς τοῦ Βασιλεῖος, ἀγίασμένη ἀπὸ μίαν βαθεῖαν καὶ ζώσαν εὐσέβειαν, εἶν' ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα δείγματα τοῦ ἡ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἢ μπορεῖ νὰ δεῖξῃ.

(Ἐπεταί συνέχεια.)

ΑΝΔΡ. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ.

(Μετὰφρασις ἀπὸ τὸ Ἀγγλικόν.)

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(BUFFON).

(Συνέχεια ἰδ. φυλ. γ')

Ὁ ἑλέφας.

Περίεργος εἶναι ὁ ἑλέφας καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ποδῶν του καὶ διὰ τὴν ὑψηλότητα τοῦ δέρματος, ὅπερ δὲν ἔχει τρίχας ὡς εἰς τὰ ἄλλα ζῶα, ἀλλ' εἶναι ἐντελῶς ἐστερημένον τοιούτων, μόνον δὲ εἰς μέρη τινὰ, ἰδίως κατὰ τὰ βλέφαρα, ὅπισθεν τῆς κεφαλῆς, ἐντὸς τῶν ὠτων καὶ ἔσωθεν τῶν μηρῶν καὶ κνημῶν ὑπάρχουσι. Ἡ σκληρὰ καὶ τυλῶδης ἐπιδερμὶς οὕτω σχηματίζει ῥωγμὰς, ὡστε ὁμοιάζει μὲ τὸν φλοιὸν γηραιᾶς δρύος. Εἰς τὸν ἀνθρώπον καὶ ἄλλα ζῶα ἡ ἐπιδερμὶς πανταχοῦ προσέφυκε τῷ δέρματι, εἰς τὸν ἑλέφαντα ὅμως μόνον εἰς σημεῖα τινὰ προσέφυκε, ὡς δύο ὑφάσματα τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἐτέρου ἐραμένον. Ἡ ἐπιδερμὶς αὕτη φυσικῶς εἶναι σκληρὰ καὶ μάλα ὑπόκειται εἰς πάχυνσιν συχνότατα δὲ κέκτηται πάχος τριῶν ἢ τεσσάρων γραμμῶν ὡς ἐκ τῆς διαδοχικῆς ἀποξηράνσεως τῶν διαφόρων στρωμάτων, ἅτινα ἀναγεννῶνται τὰ μὲν ὑπὸ τὰ δὲ ἡ πάχυνσις αὕτη τῆς ἐπιδερμίδος εἶναι ἡ παράγουσα τὴν *elephantiasis* ἢ τὴν ξηρὰν *lepra* εἰς τὴν ἐνίοτε ὑπόκειται καὶ ὁ ἀνθρώπος. Ἡ νόσος αὕτη εἶναι συνηθεστάτη εἰς τὸν ἑλέφαντα, ἵνα προλάβωσι δὲ ταύτην οἱ Ἰνδοὶ φροντίζουσι νὰ ἐντρίβωσι συχνότατα τὴν ἐπιδερμίδα δι' ἐλαίου μεταχειριζόμενοι συχνὰ λουτρά, ἵνα διατηρῆται τὸ δῆμα μαλακόν. Τὸ κέντημα τῶν μυῶν αἰσθάνεται ὁ ἑλέφας τόσον πολὺ, ὡστε οὐ μόνον τὰς φυσικὰς του κινήσεις μεταχειρίζεται πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέσα ἐφευρίσκει λ. χ. μεταχειρίζεται τὴν οὐρὰν, τὰ ὄτα, τὴν προβοσκίδα, εἴτε συνάγων τὸ δῆμα εἰς ῥυτίδας, φρονεῖ ταύτας ἐμπερικλείων ἐντὸς τῶν ῥυτίδων, εἴτε λαμβάνει κλάδους δένδρων ἢ δέσμην χόρτων καὶ ἐκδιώκει ταύτας ὅταν τοῦ ἑλλείπει πᾶν ἄλλο μέσον τότε συνάγει κόνιν διὰ τῆς προβοσκίδος του καὶ καλύπτει διὰ ταύτης τὰ εὐαίσθητα μέρη.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν σχηματισμὸν τῶν ποδῶν, οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες εἰσὶν ὑψηλότεροι τῶν ὀπισθίων, δὲν κάμπτονται δὲ ὡς οἱ τοῦ ἵππου, βοῦς κτλ. εἰς δύο μέρη, ἀλλὰ τρόπον τινα ὅ,τε μὲρὸς καὶ ἡ κνήμη ἀποτελοῦσιν ἓν ὅλον· ὁ βραχὺς καὶ μικρὸς ποὺς του χωρίζεται εἰς πέντε δακτύλους καλυπτομένους ὑπὸ τοῦ δέρματος οὕτως, ὡστε δὲν φαίνονται ἔξωθεν, καὶ μόνον εἶδός τι ὀνύχων διαφαίνεται, τὰ δὲ πέλαμα τοῦ ποδὸς καλύπτεται ὑπὸ σκληρᾶς δερματίνης πλακῆς ὡς τοῦ κέρατος.

Περὶ τῶν ὠτων ἀνεφερόμενον προηγουμένως. Ἡ κέρκος ἔχει μῆκος δύο καὶ ἡμισυ ἕως τριῶν ποδῶν, εἶναι λεπτή καὶ εἰς τὸ ἄκρον ὀξεῖα καὶ περιβαλλομένη ὑπὸ δέσμης γονδρῶν τριχῶν ἢ μᾶλλον ὑπὸ μελανῶν καὶ σπερεῶν κερρατίνων νιμάτων, ἰσχυρῶν ὡς σιδῆρος, ὡς ἀνθρώπος δὲν δύναται νὰ τὰ θραύσῃ διὰ τῶν χειρῶν, μαλονότι εἰσὶν ἐλαστικά καὶ ἐνδιπλοῦνται. Ἡ δέσμη αὕτη τῶν τριχῶν εἶναι κόσμος, πολὺ ὑπὸ τῶν Νιγριτίδων ἐκζητούμενος, ἐνίοτε μίαν κέρκος ἐλέφαντος πωλεῖται ἀντὶ δύο ἢ τριῶν δούλων, καὶ οἱ Νέγροι ὅπως εὐχαριστήσωσι τὴν ἀξιολάτρευτον ἐρωμένην των διακινδυνεύουσι ἐνίοτε καὶ αὐτὴν τὴν ζῶην προσπαθοῦντες ν' ἀφαιρέσωσι ταύτην ἐκ τοῦ ζῶντος ἐλέφαντος.

Εἴπομεν ὅτι τὸ κλίμα καὶ ἡ τροφή πολὺ ἐπηρεάζουσι τὴν αὔξησιν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἐλέφαντος· ἐν γένει οἱ εἰς πολὺ νεαρὰν ἡλικίαν συλληφθέντες οὐδέποτε φθάνουσι τὰς διαστάσεις τοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ ζῶντος· οἱ μεγαλύτεροι ἐλέφαντες τῶν Ἰνδιῶν καὶ οἱ τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς ἔχουσι ὕψος δεκατεσσάρων ποδῶν, οἱ δὲ τῆς Σενεγάλης καὶ οἱ τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς ἔχουσι δέκα ἢ δώδεκα, οἱ ἐν Εὐρώπῃ δὲ μεταφερόμενοι οὐδέποτε φθάνουσι τὸ ὕψος τοῦτο.

Ἐν προηγουμένῳ φυλλαδίῳ εἴπομεν περὶ τοῦ εἶδους τῆς τροφῆς καὶ τῆς ποσότητος, δὲν εἴπομεν ὅμως καὶ περὶ τῆς ἀποστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκαθάρτους τροφάς· ὅσον μεγάλη καὶ ἀνῆται ἡ πείνᾳ του πᾶντοτε τρώγει μετὰ μετριότητος καὶ ἐκλέγει τὴν καθαρωτέραν τροφήν, ἀποχωρίζει τὰ ἐφαρμένα φύλλα καὶ ἀποτινάσσει ἀπὸ τὰ μὴ τοιαῦτα τὰ ἔντομα καὶ τὴν ἄμμον· πολὺ ἀγαπᾷ τὸν οἶνον καὶ τὰ οἶνοπνευματώδη ποτά· ἀρκεῖ νὰ δεῖξωσιν εἰς αὐτὸν ἀγγεῖον πλήρες τοιούτων ποτῶν καὶ

ὑποσχεθῶσιν ὅτι θέλει εἶσθαι τοῦτο βραβεῖον τοῦ κόπου του, τοῦτο καὶ μόνον ἀρκεῖ, νὰ παρακινήσῃ αὐτὸν νὰ κάμῃ τὰς ἐπιπονωτέρας πορείας καὶ τὰς ἐπικινδυνωδεστέρας ἐπιχειρήσεις. Πολὺ ἀποστρέφεται τὰς δυσἀρέστους ὁσμάς, πρὸς δὲ αἰσθάνεται ἀληθινὴν φρίκην εἰς τὴν φωνὴν τοῦ χοίρου καὶ μία τοῦτου κραυγὴ ἀρκεῖ νὰ τρέψῃ ἐλέφαντα εἰς φυγήν.

Τὸ ἐξῆς εὐρίσκωμεν ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ μαρκησίου Montmirail, ὅπερ συμπληροῖ τὸν τρόπον τινα τὰ περὶ τῆς εὐφύας τοῦ ἐλέφαντος λεχθέντα. «Μεταχειρίζονται τὸν ἐλέφαντα ὅπως μεταβιβάσωσι τὰς κανοστοιχίας ἐπὶ τῶν ἄρέων, εἰς τὴν ἐπιχείρησιν δὲ ταύτην διαφαίνεται ὅλη ἡ εὐφυία του. Ἴδου πῶς πράττει ἐνθ' οἱ ἐξευγμένοι βόες σύρουσι μετὰ δυνάμει τὸ πυροβόλον ὁ ἑλέφας ὅθει ὅπισθεν διὰ τοῦ γόνατος καὶ εἶτα πάλιν διὰ τοῦ μετώπου. Φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ ὅτι δήποτε εἴπωσιν εἰς αὐτὸν ἀναφέρουσι δὲ τὸ ἐξῆς συμβάν εἰς Δεκάν· ἐλέφας τις ἐκδικούμενος ἐφόβησε τὸν ὀδηγόν, ἡ γυνὴ τοῦ ὀδηγοῦ τότε ἠλαβοῦσα τὰ δύο τῆς τέκνα τὰ ἔρριψε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ μαινόμενου ἐπὶ ἐλέφαντος λέγουσα· ἐπειδὴ ἐφόβησε τὸν σύζυγόν μου, ἀφάιρσον καὶ τὴν ζωὴν ἐμοῦ καὶ τῶν παιδιῶν τούτων, ὁ ἑλέφας ἐστάθη τότε, κατεπραῦνθη καὶ ἐπειδὴ συνεκινήθη ἐκ τῆς λύπης, ἔλαβε διὰ τῆς προβοσκίδος τὸ μεγαλύτερον παιδίον καὶ ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου του τὸ ἐδέχθη δὲ ὡς ὀδηγὸν οὐδένα ἄλλον συγκατανεύων νὰ δεχθῇ.

Περὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἐλέφαντος ἀναφερόμενον τὸ ἐξῆς μόνον ἀνεκδοτόν. Στρατιώτης τις ἐσυνείηκε νὰ φέρῃ εἰς τινὰ ἐλέφαντα καθ' ἐκάστην ποσὸν τι ἰακῆς, ἐννοεῖται δὲ ὅτι τοῦτο ἡχαρίσται καθ' ὑπερβολὴν τὸν ἐλέφαντα· μίαν φορὰν πιὼν ὁ ῥηθεις στρατιώτης ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐμεθύσθη καὶ οὐδόλως ἐπέθετο νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν φυλακὴν, τότε ἠναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι βίαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὗτος διαφυγὼν κατέφυγεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἐλέφαντος καὶ ὑπ' αὐτὸν ἀπεκοιμήθη· ἐπειρήθησαν νὰ σύρωσι τὸν στρατιώτην ἐκείθεν ἀλλ' ὁ ἑλέφας εἰς οὐδένα ἐπέτρεψε τοῦτο. Ἡ ἐπαύριον ἀφωπνισθεὶς ὁ στρατιώτης καὶ ἰδὼν ὅτι εὐρίσκατο ὑπὸ τὸ ὑπερμέγεθες

» τούτο ζῶον ἔφριξε διὰ τὴν τόλμην του, ὁ ἑλέφας τότε ἐννοήσας τὴν φρίκην του, προσεπάθησε διὰ θωπειῶν νὰ τὸν καθησυχάσῃ » τῷ ἔδωκε δὲ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἦτο ἐλεύθερος »ν' ἀπέλθῃ.»

Μεταξὺ τῶν ἀρετῶν του ἐξέχει ἡ εὐγνωμοσύνη, ὅταν δὲ δὲν ἦναι ὠργισμένος δὲν ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μάλιστα τὸν βοηθεῖ περὶ τούτου διηγοῦνται πλείστα ἀνέκδοτα ἐξ ὧν θὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἐξῆς δύο.

« Ἐλέφας ὠδοιπόρει εἰς τὴν ὀπισθοφυλακὴν στρατιωτικοῦ τινος ἀποσπάσματος οδούοντος εἰς Σχεριγκαπατάμ· πληγωμένος τις πυροβολιστὴς ἔπεσεν ἐκ τῆς ἀμάξης τοῦ πυροβόλου καὶ οἱ ὀπισθεν τροχοὶ ἐμελλον νὰ διαβῶσιν ἐπὶ τοῦ σώματός του, ὅτε ὁ ἑλέφας σταματᾷ τὴν ἀμαξὴν διὰ τῆς προβοσκίδος, ὑψώνει τοὺς τροχοὺς καὶ τοὺς κρατεῖ ὑψωμένους μέχρις ὅτου ἀνήγειραν τὸν πληγωμένον ὅστις οὕτως ἐσώθη.»

« Ἄλλος ἑλέφας ἔφευγε πληγωμένος ἐκ τινος μάχης, ὅτε βλέπει πληγωμένον στρατιώτην κείμενον κατὰ γῆς· ἀντὶ νὰ διαβῇ ἐπὶ τοῦ σώματός του τὸν ἀνεγείρει διὰ τῆς προβοσκίδος του, τὸν τοποθετεῖ εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ καὶ εἶτα ἐξακολουθεῖ τὴν ὀδοιπορίαν του »

Ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν καὶ ἄλλα τοιαῦτα περιστατικά ἀλλ' ἀρκούμεθα μόνον ἀναφέροντες ἀνέκδοτα τινὰ ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὁ ἑλέφας ἐνεργεῖ σχεδὸν πάντοτε μετὰ περισκέψεως.

Ζωγράφος ἠθέλησε ποτὲ νὰ ζωγραφίσῃ ἓνα ἑλέφαντα μὲ ὑψωμένην προβοσκίδα καὶ διὰ τοῦτο, ἐν ᾧ αὐτὸς τὸν ἐσχεδίαζε διὰ τοῦ μολυβδοκονδύλου, ὁ ὑπρέτης του ἔρριπτεν εἰς τὸν ἀέρα διάφορα γλυκίσματα τὰ ὅποια ὁ ἑλέφας προσπαθῶν νὰ συλλάβῃ διὰ τῆς προβοσκίδος εὗρίσκετο εἰς τὴν ζητούμενὴν θέσιν. Ἡ ἐργασία διήρκει πολλὰς ἡμέρας ὅτε ὁ ὑπρέτης ἐσκέφθη ἵνα, δι' οἰκονομίαν, ἀπατᾷ τὸν ἑλέφαντα προσποιούμενος ὅτι τῷ ῥίπτει τοῦτο ὅμως δὲν πύχαισεν τὸν ἑλέφαντα, ὅς τις ὅμως ἠννόησεν ὅτι ὁ ὑπρέτης δὲν ἔπαιε κατὰ τι γερμίας λοιπὸν τὴν προβοσκίδα του ὑδάτος περιέχυσε καὶ τὸν ζωγράφον καὶ τὴν εἰκόνα ἀπαλαχθεῖς τῆς δυσαρέστου ἐκείνης θέσεως.

Ὁ ἑλέφας διακρίνει τὸν κύριόν του ἀπὸ

τὸν φύλακα· καὶ χαιρετίζει τὸν πρῶτον κάμπτων ὀλίγον τὸ γόνυ καὶ κλίνει τὴν κεφαλὴν, ἅμα δὲ οὗτος τῷ κάμει νεῦμα ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναβῇ ἐπ' αὐτοῦ ἀμέσως τῷ κλίνει ὀλίγον τὸν ἐμπρόσθιον πόδα μετὰ χάριτος· περὶ τοῦ προτερήματος τούτου διηγεῖται ὁ κύριος Μενώλτ συμβάν ἀληθές.

Χῆρος τις Βιρμανὸς, κύριός τινων ἐλεφάντων ἐνυμφεύθη ἐκ νέου. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἡ νεόνυμφος μετὰ πολλῆς ἀκολουθίας ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην ἵνα ἀναπνεύσῃ ἄροσρον ἀέρα. Κάτωθεν τοῦ ἐξώστου περιεπάτει ὁ εὐνοούμενος τοῦ νεονύμφου ἑλέφας ἕως, ἅμα εἶδε τὰς γυναῖκας, ἀμέσως ἔκοψε διὰ τῆς προβοσκίδος ἐκ τινος ἐκεῖ δένδρου ἐν ἄνθος καὶ ἐπλησίασεν ὑπὸ τὸν ἐξώστην μεθ' ὑποκλίσεων· αἱ γυναῖκες τὸ πρῶτον ἀπεσύρθησαν πεφοβισμέναι, κατόπιν ὅμως μία ἐξ αὐτῶν ἐπλησίασεν ἵνα λάβῃ τὸ ἄνθος, ἀλλ' ὁ ἑλέφας ἀπέσυρεν ἀμέσως τὴν προβοσκίδα· ἐπλησίασαν ἄλλαι γυναῖκες ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἐπανελήφθη, ἐπὶ τέλους πλησιάζει ὁ κύριος τοῦ ἑλεφάντος καὶ οὗτος δὲν ἀποσύρει μὲν τὴν προβοσκίδα ἀλλὰ δὲν ἀφίνει τὸ ἄνθος. Τότε ἐνόησαν ὅτι ὁ ἑλέφας ἠθελε νὰ τὸ προσφέρῃ εἰς τὴν νεόνυμφον ἥτις ἐπλησίασεν ἐπὶ τέλους· ὁ ἑλέφας τότε ἀφίνει κραυγὴν χαρᾶς οἱ ὀφθαλμοὶ του ἔλαμψαν ὑπὸ νοημοσύνης καὶ τρυφερότητος καὶ ἀμέσως ἀφῆκε τὸ ἄνθος.

Εἰς τὴν Ἰνδιάν μεταχειρίζονται τὸν ἑλέφαντα εἰς ὑπηρεσίας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι μεταχειρίζονται τὸν ἄνθρωπον καὶ οὐδέποτε τις παρέλιπε τοιοῦτο καθήκον εἴτε τὸ ἐξελήρωσε κακῶς.

Ὁ Πατὴρ Φραγκλῆνος διηγεῖται ὅτι εἶδε Ἄγγλιδα τινὰ κυρίαν νὰ ἐμπιστεύηται εἰς ἑλέφαντα τὴν φύλαξιν παιδὸς ἐξαετοῦς. Τὸ εὐφυὲς ζῶον ἐξεπλήρου τὴν ὑπηρεσίαν μετὰ συνειδήσεως. Ἄμα τὸ παιδίον ἔπαιζεν μετὰ τῶν ποδῶν του οὗτος τὸ ἀνήγειρε διὰ τῆς προβοσκίδος θωπεύων αὐτὸ, ἅμα δὲ ἀπεμακρύνετο ἀμέσως συνελάμβανε τὸν νεαρὸν δραπέτην καὶ τὸν ἐπανέφερεν εἰς τὴν θέσιν του ἐν ὀλίγοις δὲ ἐξεπλήρου τὴν ὑπηρεσίαν ὡς καλὴ παιδαγωγός.

Ὁλόκληρον ἴσως τόμον ἠδυνάμεθα νὰ πληρώσωμεν διηγούμενοι ἀνέκδοτα περὶ τῶν διαφόρων ἀρετῶν καὶ προτερημάτων τοῦ ἑλεφάντος, ἀλλὰ παραλείπομεν ταῦτα εὐχόμε-

νος ἵνα ἄλλος συμπληρώσῃ τὴν εἰς πολλὰ μέρη ἑλλειπῆ, βεβαίως ἡμετέραν περιγραφὴν τοῦ ἑλεφάντος.

Δ. ΡΩΜΑΝΙΑΣ.

ΙΟΥΛΙΑ

Διήγημα (1872).

(Συνέχεια· καὶ τέλος ἴδ. φυλ. γ')

Ζ'.

Διέμεινε ἐπὶ τινὰ ὥραν ἀίνητος καὶ σιωπηλὴ, ὡς τὸ ἀγαλμα τῆς ἀπελπισίας. Τὸ εἶδεν ἄλλοτε καὶ ἀπαίσιον φάσμα τῆς δυστυχίας τῆς διῆλθε πολλάκις πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ φοβερᾷ πραγματικότητι.

Ἐσκέφθη ὅτι ἐμεινε ἀνευ προστασίας, ἀνελογίσθη τοὺς κινδύνους οὓς θὰ διέτρεχεν ἐν τῇ ἀπεραντῶ ἐκείνῃ πόλει μόνη καὶ ἀνευ ἐρείσματος... Χιλιάκις ἀνῆλθε μέχρι τῶν χειλέων τῆς ἡ βλασφημία καὶ χιλιάκις ἐν τῇ ἄκρᾳ αὐτῆς εὐσεβείᾳ τὴν κατέπνιξεν.

Παρήλθον οὕτως ἡμέραι τινές, ἃς διήρχετο μελαγχολικὴ, ἀπελπισ καὶ ἐξαντλοῦσα τοὺς τελευταίους αὐτῆς πόρους. Τὸ δωμάτιόν της, ὅπερ ἄλλοτε τοσάκις ἀντήχει ἐκ τῶν θελητικῶν ἀσμάτων της, ἅτινα ἔβλαλλε διευθετοῦσα τὰ ἐν αὐτῷ ἢ ἐργαζομένη, ἤδη ἦτο σιωπηρὸν ὡς τάφος! Ἐνῶ ἄλλοτε οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀταξίαν ἢ κηλῖδα ἠνείχετο νὰ βλέπῃ ἐν τῇ κατοικίᾳ της, ἤδη πρὸ ἡμερῶν δὲν ἔσυσε τὸ σάρωθρον, καὶ τὰ πάντα ἦσαν ἐν ἀταξίᾳ· τὰ ἐπιπλα εἶχον καλυφθῆ ὑπὸ κόψεως καὶ αἱ ἀράχαι ἤρξαντο ὑφαίνουσαι τοὺς ἴστους αὐτῶν εἰς τὰς γωνίας τοῦ δωματίου, τρανὴ ἀπόδειξις τῆς ἐσχάτης ἀκηδίας, ὅφ' ἦς εἶχε καταληφθῆ.

Ἐξῆλθε δις ἢ τρίς τῆς οἰκίας ἄφωνος, σιγῶσα, κεκαλυμμένη καὶ κάτω νεύουσα· ἐπορεύθη μέχρι τοῦ καταστήματος τῆς ἐμπορίου τῶν συρῶν, ἀλλ' αἱ ἐπὶ τῶν θυρῶν ἐρυθραὶ σφραγιδὲς ἐμαρτύρουν περὶ τῆς ἀποτυχίας της. Διήρχετο πρὸ ἄλλων καταστημάτων, ἴστατο πρὸ τῶν παραθύρων παρατηροῦσα δῆθεν τὰ ἐν αὐταῖς ἐκτεθειμένα κοσμήματα καὶ πολυτελεῖ ὑφάσματα, πράγματι

ὅμως ἐπιθυμοῦσα νὰ ἐρωτήσῃ ἂν εἶχον ἀνάγκην ἐργατρίας.

Ἐπὶ τινὰ χρόνον ἡ ὑπερηφανία της ἀνθίστατο, διότι δὲν ἠθελε νὰ εἰσέλθῃ εἰς κατὰστημα ἀγνώριστος, ὡς ἐπαίτης, ἵνα ζητήσῃ ἐργασίαν. Ἄλλ' ὅταν ἡ ἰσχυρὰ ἀνάγκη δι' ὅλης αὐτῆς τῆς φοβερᾶς καὶ ἀφύκτου δυσνάμεως ἐπετέθη ἐναντίον της, ἐτόλμησε δειλῆ, περίλυπος, συνεσταλμένη καὶ ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων, ἐτοιμῶν νὰ καταρρεύσῃ, νὰ εἰσέλθῃ.

Ὅλων τῶν ἐργατριῶν οἱ ὀφθαλμοὶ ἐστράφησαν ἐπ' αὐτήν. ἤρξαντο ψιθυρίζουσαι πρὸς ἀλλήλας, μορφαίζουσαι καὶ κινουσαι ἀλλήλας διὰ τοῦ ἀγκῶνος. Ἡ δυστυχὴς παρατηροῦσα ταῦτα ἠρυθρία· ἡ πρώτη ἐπελοῦσα εἰς αὐτὴν σκέψις ἦτο νὰ φύγῃ τάχιστα, χωρὶς νὰ εἶπῃ τίποτε. Ἀλλὰ,

— Τί ἀγαπᾶτε, δεσποινίς; ἠρώτησεν αὐτὴν ἡ διευθύντρια τοῦ καταστήματος.

— Ἦθελον ἐργασίαν, κυρία· ἂν εἶχετε νὰ μοὶ δώσητε...

— Ὅχι, κόρη μου, δὲν ἔχω· ἦτο ἡ ξηρὰ ἀπάντησις ἣν ἤκουσεν.

Ἐξῆλθεν οὐδὲν εἰπούσα· ἅμα θεῖσα τὸν πόδα ἐκτὸς τοῦ καταστήματος, ἠσθάνθη ἀφαιρούμενον ἐκ τοῦ στήθους της οὐκ οἶδα ὅποιον βάρους.

Καὶ ἐν τούτοις προχωρήσασα βήματά τινὰ καὶ ἀναλογισθεῖσα τὸ φοικαλέον τῆς θέσεώς της ἐπέπληξεν ἑαυτήν, διότι δὲν ἐπέμεινε ὀλίγον αἰτούσα ἐργασίαν. Ἴσως θὰ τῇ ἐδίδον τοιαύτην, ἐὰν ἐμάνθανον κατ' ἐλάχιστον τὰ περὶ αὐτῆς. Τοῦτο δὲ τὴν ἠνάγκασεν ν' ἀποπειραθῆ καὶ ἀλλαγοῦ πανταχοῦ ὅμως ἡ αὐτὴ ψυχρότης καὶ ἀναλγησία τὴν ὑπέδεχτο. Ἴσως, ἐὰν ἔλεγε πειῶ, θὰ ἐπετύγγανεν, ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς κόρη ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες οὐδέποτε κατορθοῦσι νὰ ἀθροῦσαι τὴν ἀπαισίαν ταύτην λέξιν, πειῶ!

Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πενιχρὰν φωλεάν της καὶ κλείσασα τὴν θύραν ἠσθάνθη ὅτι εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἐκφράσῃ εἰς τινὰ τὴν ἀπελπισίαν της, νὰ ὁμολογήσῃ τὸ μύχιον ἄλγος της, νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν καρδίαν της ἀπὸ τῆς πιεζούσης αὐτὴν ὀδύνης! Προσηυχῆθη!...

Καθ' ἣν στιγμήν ἠγείρετο, ἤκουσε τὴν θύραν ἀνοιγομένην καὶ εἶδε τὸ σοβαρὸν καὶ βλοσυρὸν πρόσωπον τοῦ θυρώρου ἐμφανιζόμενον.

— Καλ' ἡμέρα, δεσποίνις, υπεγόγγυσεν ὁ θυρωρός, πῶς ἔχετε;

— Καλὰ, φίλε μου, ἀπήντησεν ἡ νεάνις προσπαθοῦσα νὰ μειδιάσῃ.

— Δὲν μοι εἶπτε τίποτε ἀκόμη περὶ τῆς ἐπιστολῆς τὴν ὁποίαν σὰς ἔφερα; ἐξηκολούθησεν ὁ θυρωρός θέλων νὰ δείξῃ ἀμέσως τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς του ἤτο εὐχάριστος; αἰ; . . . δὲν ἦτο;

— Ἄ! κύριε, σιωπή! μηδὲ λέξιν σὰς παρακαλῶ, ἐὰν ἀγαπάτε τὸν Θεόν!

— Καλὰ, καλὰ, δεσποίνις, σιωπῶ. Ἦθελον ὅμως νὰ σὰς εἶπω ὅτι δὲν ἐκάματε καλά...

— Ἄ ἦναι σιωπήσατε λοιπὸν, κύριε, δι' ὄνομα τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ σιωπήσατε! ἀνέκραξεν ἡ νεάνις ἐνόουσα ἐκτετευκτικῶς τὰς χεῖρας.

— Ἔστω, σιωπῶ μὴ θυμόνετε, ὑπέλαβεν ὁ καιὸς ἄνθρωπος ἐπακουσθῶν ἐπὶ τινος ἔδραως λαμβάνων θέσιν ἀπαιτητικὴν. Ἦξεύρετε ὅμως, πολὺς καιρὸς παρήλθε, καὶ δὲν μοι ἐπληρώσατε ἀκόμη τὸ ἐνοίκιον. Ἦθελον λοιπὸν νὰ σὰς εἶπω...

— Ἀφοῦ φάνητε τόσον καλὸς μέχρι τοῦδε, ἐφέλλισεν ἡ ἀτυχῆς κόρη, πιστεύω ὅτι θὰ περιμένετε ὀλίγον ἀκόμη.

— Ἦθελον λοιπὸν νὰ σὰς εἶπω, ἐξηκολούθησεν ἡ τίγρις, ὅτι πρέπει νὰ με πληρώσετε!

— Δὲν θὰ περιμένετε ὀλίγον ἀκόμη; εἶσατε τόσον καλὸς! Περιμένετε νὰ εὔρω ἐργασίαν, καὶ θὰ σὰς πληρώσω... Εἶμαι τιμια ἐγώ!...

— Τὸ ἤξεύρω, τὸ ἤξεύρω; ἀλλὰ με τὴν τιμὴν δὲν δύναται τις νὰ πληρώσῃ, παρήλθε πλέον ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος αὐτοῦ.

— Ἀλλὰ σεῖς θὰ περιμένετε; δὲν ἔχει οὕτω, καλέ μου κύριε;

— Ὅθι τὸ ἔπραττον εὐχάριστος, δεσποίνις μου, ἐὰν περιέμενον καὶ ἐμέ. Ἀλλὰ δὲν δὲν με περιμένουν.

— Ὡ Θεέ μου! Καὶ σεῖς λοιπὸν, κύριέ μου, κατ' ἐμοῦ, καὶ σεῖς;

— Ὅχι, Ἰουλία, ὄχι! ἔχετε τόσα δειγμάτα τῆς ἀγαθότητός μου μέχρι τοῦδε. Περιέμενον τόσον χρόνον, ἀλλὰ δὲν μοι εἶναι πλέον τοῦτο δυνατόν.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπληξάν τὴν ἀτυχῆ νεάνιδα, ὡς κτύπημα κεραυνοῦ.

— Διὰ νὰ σὰς ἀποδείξω δὲ ὅτι τρώντι

σὰς λυποῦμαι, σὰς χαρίζω τὰ ὀφειλόμενα; ἐξηκολούθησε, καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ κενώσητε τὸ δωμάτιόν σας τοῦτο, διότι τὸ ζήτοῦσιν ἄλλοι. Ἐνοεῖται ὅτι δὲν δύναμαι νὰ κάμω ἀγαθοεργίας μὲ ζῆμιαν ἰδικὴν μου.

Ὁ καλὸς θυρωρός, ὡς βλέπετε, ἐνόει ἄλλως τὴν ἀγαθοεργίαν ἐχαρίζε τὰ ὀφειλόμενα, ἀλλ' ἔρριπτε τὴν νεάνιδα εἰς τὰς ὁδοὺς, καίπερ γινώσκων τὴν κατάστασιν αὐτῆς. Οἱ ἀναγνώσται θὰ μάθωσι κατωτέρω τὸ αἴτιον, ἐξ οὗ ἐπήγαξεν ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου.

— Σὰς ἀφίνω λοιπὸν νὰ σκεφθῆτε; ἀλλὰ καὶ πάλιν σὰς ὑπενθυμίζω τὴν ἐπιστολὴν... προσέθηκε καὶ ἀπῆλθε κλειὸν ὀπισθὲν τοῦ τῆν θύραν.

— Θεέ μου! Θεέ μου! Τί θὰ γείνω τώρα; ὠλόλυξεν ἡ νεάνις ἀναλυομένη εἰς δάκρυα. Ἦ μήπως ἐνόησε αἰ προσευχαίαι καὶ δεήσεις τῶν πτωγῶν καὶ δυστυχῶν ἦναι τόσῳ ἀθνεῖς καὶ ἀδύνατοι, ὥστε δὲν κατορθώνουσι νὰ φθάσωσι μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Θεοῦ σου!

Η΄.

Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ δυστυχῆς ἀπεφάσισε νὰ ἐγκατοστήσῃ, πάντοτε ἐλπίζουσα. Εἰς ποῖον; Καὶ αὐτὴ πλέον δὲν ἐγίνωσκεν. Τῆ ἐφαινετο ὅτι τὰ πάντα εἶχον συνομόσει κατ' αὐτῆς.

— Τί πταίω; ἔλεγεν ἡ δύστηνος. Διατί τοσαύτη κατὰφορὰ ἐναντίον μου; Οὐδένα ἠδίκησα, καὶ ἐν τούτοις οὐδαμῶθεν βοήθεια, οὐδαμῶθεν συνδρομή... Καὶ Ἐκεῖνος εἰς ὃν οἱ πάντες πρέπει νὰ ἐλπίζωσι καὶ... ὦ! διατί διστάζω νὰ τὸ εἶπω... καὶ Ἐκεῖνος... μ' ἐγκατέλιπεν!

Παρήλθον ἔτι μία, δύο ἡμέραι. Ἦ τροφὴ ἐξέλιπε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου, αὐτὴ δὲ ἀνεζήτη τεμάχια ἄρτου, ἄτινα ἄλλοτε εἶχε περιφρονῆσῃ, καὶ δι' αὐτῶν προσεπάθει νὰ κορέσῃ τὴν πεινὰν τῆς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἐξηπλήθησαν ταχεῶς.

Καὶ ἰδοὺ ἡ πεινὰ, τὸ ἀκαταμάχητον τοῦτο θῆριον, ἐπεφάνη ἀπειλητικόν, ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῆ φοβερᾷ καὶ σκελετωδῇ μορφῇ...

Κατ' ἀρχὰς ἠσθάνθη τὴν μεγίστην ἐκείνην ὄρεξιν, ἣτις βλασανίσασα αὐτὴν ἐπ' ὀλίγον ἤρξατο βαθμυδὸν ἐξαφανίζομένη, μετὰ δὲ τινὰ χρόνον ἐξέλιπε καθ' ὀλοκλήριον. Διῆλθεν ὥρας τινὰς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἀλλ'

εἶτα ἠσθάνθη τὰς δυνάμεις αὐτῆς ἀσθενούσας, τὸν στόμαχον τρέμοντα, τὰ ὄτα βομβοῦντα, τοὺς πόδας κλονομένους. Κατελήθη ἐξ ἰλιγιάσεως.

Ἦ δύστηνος νεάνις ἔφθασεν εἰς τὴν στιγμήν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐνεκὰ τῆς μεγάλης ὀδύνης δὲν δύναται νὰ καταμετρήσῃ ἀκριβῶς τὸ ἀκροσφαλὲς τῆς θέσεώς του. Ἦντλει τὸ εἰς οὐδεμίαν σπεραὴν βᾶσιν στηριζόμενον ἐκεῖνο θάρρος ἐκ τῆς ἀτελπισίας. Ἦλπίζε μὴ γινώσκουσα καὶ αὐτὴ πόθεν προήρχετο ἡ ἐλπίς ἐκείνη.

Πολλάκις βλέπομεν ἀνθρώπους γελῶντας, ἐνῶ εἰσι περικυκλωμένοι ὑπὸ συμφορῶν!

Ὅταν ὅμως εἶδεν ὅτι δὲν τῆ εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ὑποφέρῃ, ὅταν αἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἤρξαντο μὴ διακρίνοντες ἀκριβῶς τὰντικείμενα, ὅταν ἠσθάνθη τοὺς πόδας καμπτομένους, κατελήθη ὑπὸ φρίκης καὶ ἐγένετο διάβροχος ὑπὸ ψυχροῦ ἰδρώτος.

Κατ' ἀρχὰς ἐσκέφθη νὰ δράμῃ εἰς τὸν θυρωρὸν, ὅπως παρ' αὐτοῦ ζητήσῃ τεμάχιον ἄρτου; ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι θὰ ὑπενθυμίσῃ αὐτῇ τὴν ἐπιστολὴν, ἢ ἐναντίᾳ περιπτώσει θ' ἀπαιτήσῃ τὸ ἐνοίκιον, ἐκράτησεν ἑαυτῆς. Ἐσκέφθη νὰ δράμῃ πρὸς τινὰ τῶν γειτόνων, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐκρατήθη, διότι ἐστοχάσθη ὅτι θὰ ἦτο ὅλος ἀνωφελὲς νὰ παρατείνῃ τὴν ἀγωνίαν τῆς, τρώγουσα τεμάχιον ἄρτου καὶ εἶτα ἐπανερχόμενη εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν πρὸς τοῦτους μεθ' ὅλας τὰς ἀτυχίας, ἢ ὑπερηφανία τῆς νεάνιδος διέμεινεν ἀατάβλητος.

— Λοιπὸν, Θεέ μου, ἀφεύκτως προῦρισται ν' ἀποθάνω; Ν' ἀποθάνω νέα τόσῳ καὶ τόσῳ αἰκτρῶς! εἶπεν ἡ ἀθλία δακρύουσα. Ὡ μῆτέρ μου, μῆτέρ μου, σὺ ἦτις με βλέπεις ἀνωθεν στήριζόν με κατ' αὐτὴν τὴν φοβερὰν ὥραν! Κινδυνεύω νὰ παραφρονήσω!... Θεέ μου, Θεέ μου! δὲν ἐξηπλήθη ἡ κατ' ἐμοῦ δογὴ σου; δὲν ἐξιλέωθης ἀκόμη καὶ με τυραννεῖς τοσοῦτον, ὥσει ἤμην ὁ πρῶτος τῶν κακούργων; Τί ἔπραξα ἐναντίον σου, ὥστε νὰ ἦμαι ἀξία τῆς τοσαύτης δογῆς σου;... Ἦ ἐπλάσας τὸν κόσμον σου διὰ νὰ ζῆ καὶ συμπεριφέρεται ἄλλως, ἢ, ἀν τὸν ἐπλάσας τοιοῦτον, ἐδημιούργησας αὐτόν ἐν στιγμῇ ὑπερτάτης κακίας καὶ δογῆς διὰ νὰ διασκεδάξῃς βλέπων αὐτόν δυστυχῆ καὶ πά-

σχοντα καὶ χαίρης ἐπὶ ταῖς θλίψεσιν αὐτοῦ!...

Ἀλλ' ἐγὼ θὰ ἀποθάνω, ἐξηκολούθησε μετὰ τινὰ παῦσιν μειδιῶσα. Καί, θ' ἀποθάνω, προσέθηκε μετὰ γέλωτος σαρδωνικοῦ ἢ δυστυχῆς, ἣς ἤρξαντο διασαλευόμεναι αἱ φρένες. Πόσον ὠραῖος θάνατος ὁ ἐκ τῆς πείνης! Ἐξαπλοῦταί τις ἐπὶ τῆς κλίνης του καὶ ἡ ψυχὴ του ἐξέρχεται ἀθροῦδως καὶ ἠσυχῶς.

Καὶ ταῦτα λέγουσα ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς κλίνης. Ἐν τούτοις ἐφαινετο ὅτι ἐφοβεῖτο νὰ κατακλιθῆ ἐνόμιζεν ὅτι, ἅμα πράξασα τοῦτο, θάπέθνησκε. Διηγέρθη ἐν αὐτῇ τὸ αἶσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ἐμεινεν οὕτω, ἐπὶ τινὰ ὥραν σιωπηλὴ καὶ σκεπτομένη. Αἴφνης εἶδε χαρτίον τι συνεπτυγμένον εἰς τινὰ τῶν γωνιῶν τοῦ δωματίου, ἐρρίφθη κλονομένη ἐπ' αὐτοῦ, ἤνοιξεν αὐτὸ μετὰ πυρετώδους ταχυτήτος καὶ ἀνέγνω.

«Ὁραία καὶ χαρίεσσα Ἰουλία,

Εἶμαι κληρονόμος πλουσίας περιουσίας καὶ οὐδένα ἔχω συγγενῆ διαμφισθητοῦντα αὐτὴν. Εἶδα τὴν ἐξαισίαν καλλονὴν σου καὶ ἐσκέφθην ὅτι εἶναι λυπηρὸν σὺ τόσῳ νέα καὶ τόσῳ ὠραία, ὀρφανὴ καὶ ἄνευ προστάτου, νὰ τήκεσαι καὶ μαραίνεσαι ὑπὸ τῆς ἐργασίας, ἐνῶ ἠδύνασο νὰ καταστῆς κυρία ἱκανὴ νὰ διεγείρῃς τὸν φθόνον καὶ τὴν ζήλοτυπίαν τῶν εὐειδεστέρων τῶν Παρισίων γυναικῶν ἐνῶ ἠδύνασο νὰ ἔχῃς ἀμάξας ὑπὸ τὰς διαταγὰς σου, πολυτελεῖς ἐνδυμασίας καὶ κοσμήματα, θεωρεῖα εἰς τὰ θεάτρα καὶ θαυμαστάς εἰς τοὺς περιπάτους.

Ἦ περιουσία μου καὶ ὁ κύριός της εἶναι πρόθυμοι νὰ εὐρεθῶσι πρὸ τῶν ποδῶν σου, ἀρκεῖ νὰ γείνης ἰδικὴ μου...

Ἐρρῖκος Δέ....

— Πόσον καλὸς νέος αὐτὸς ὁ κύριος Ἐρρῖκος! εἶπεν ἡ Ἰουλία ἀναγνοῦσα τὴν ἐπιστολὴν. Πόσον εὐγενὴς καὶ ἐλεήμων καρδιά! Ἴδου ὅτι ὑπάρχουσιν ἀκόμη ἀγαθοὶ ἄνθρωποι ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἐγὼ ἀηληπιζόμενὴ πρὸ ὀλίγου. Εἶναι, λέγει, πλούσιος, καὶ ὅλος του ὁ πλοῦτος θὰ γείνη ἰδικός μου. Ὅθι ἔχω ἀμάξας, θεωρεῖα, κοσμήματα θαυμαστά... Ἐγὼ δὲ ἡ πτωχὴ κόρη τί θὰ θυσιάσω ἀπέναντι ὅλων τούτων;... Αἴ! τρώντι δίκαιος καὶ ἀγαθὸς εἶναι ὁ κόσμος! προσέθηκε καὶ ἐκάθησε πάλιν, διότι καὶ πάλιν αἱ δυνάμεις αὐτῆς ἐγορήγησαν

αὐτῆ ὁ πυρετός καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου εἶχον ἐξαντληθῆ.

Δὲν εἶχεν ἔτι καθήση καὶ ὁ θυρωρὸς ἐνεφανίσθη.

—Λοιπὸν, δεσποινίς, τί ἀπεφασίσατε; ἠρώτησε μετὰ βαναύσου ὕφους ἅμα εἰσελθίων. Ἐσκέφθητε ἢ ὄχι;

—Ἐγὼ; . . . τί νὰ σκεφθῶ; ἐψέλλισεν ἡ Ἰουλία μὴ δυναμένη νὰ συγκρατήσῃ τὰς πνευματικὰς αὐτῆς δυνάμεις, ἕνεκα τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκετο καὶ μὴ γινώσκουσα τί ν' ἀπαντήσῃ.

—Ἄλλὰ περὶ τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοῦ ἐνοικίου, δεσποινίς μου.

—Ἄ! περὶ τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοῦ ἐνοικίου, ἐπιθύρησεν ἡ ἀτυχῆς κόρη, ὡς ἤκω τῶν λόγων τοῦ θυρωροῦ.

—Ναί, περὶ τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοῦ ἐνοικίου ἐσκέφθης θὰ σκεφθῆς; διότι πρέπει ἀφεύκτως νὰ κενώσῃς τὸ δωμάτιον, ὡς σοὶ εἶπον.

—Ναί. . . θὰ σκεφθῶ, ἀπάντησεν ἡ νεάνις μὴ ἐννοοῦσα τί λέγει.

—Δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ θὰ σκεφθῶ, διότι δύνασαι νὰ τὸ λέγῃς πάντοτε, ὡς αἰκίς σὲ ἐρωτῶσιν; ἀλλὰ πρέπει νὰ σκεφθῆς ταχέως; ἔχομεν τώρα ἕξ μ. μ. τὴν ὀγδόην θέλω ἀνυπερέτως ἀπάντησιν, ἐπειδὴ αὐριον θὰ ἔλθῃ ὁ νέος ἐνοικιαστής. Ὁ ἄ ἤματι εἰς τὸ δωμάτιόν μου μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης περριμένον, προσέθηκεν ὁ θυρωρὸς καὶ ἐξῆλθεν.

—Φαίνεται ὅτι τὸ πουλάκι θὰ πέσῃ εἰς τὸ δίκτυ μασ, εἶπε καθ' ἑκαστὸν ἅμα ἐξελθών. Προχθὲς δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ λόγον περὶ τῆς ἐπιστολῆς, καὶ σήμερον εἶδα ἐν χαρτάκι ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην βέβαια θὰ εἶναι ἡ ἐπιστολή. Ἄλλὰ ἐπιμονὴν ποῦ ἔχει ὁ διάβολος. . . Τί ἀνόητος! Ἐσκέφθη ἀπὸ τὴν πείναν, ἐνὸς δυνάται νὰ γείνῃ μεγάλη κυρία. . . Ἄς ὑπάγω τώρα νὰ εἶπω τὰ νέα εἰς τὸν κύριον Ἐρρίκον.

Ἐκαστος ἤδη ἐννοεῖ διατί ὁ θυρωρὸς ἐπέμεινε μετὰ τσαύτης ἀπανθρωπίας. Εἶδομεν τὴν νεάνίδα εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς παρούσης διηγήσεως παρακλοουθουμένην ὑπὸ τῶν δύο νεανιῶν, ὧν ὁ εἰς ἧτο ὁ Ἐρρίκος, ὅστις φθάσ εἰς τὴν οἰκίαν κατόπι τῆς Ἰουλίας εἶδωκεν εἰς τὸν θυρωρὸν τὴν πρὸς αὐτὴν ἐπιστολήν, ἣν κατ' ἀρχὰς ἡ κόρη περιεφρόνησε καὶ πρὸς ἣν, πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν καὶ

παρασυρομένη ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς ζωῆς, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ. Ὁ νέος καθ' ἑκάστην διήρχετο ἐκ τῆς οἰκίας ζητῶν πληροφορίας παρὰ τοῦ θυρωροῦ, ὅστις ἔλεγεν αὐτῷ ὅτι ἡ νεάνις ἐπιμένει ἀνουμένη νὰ ἀπαντήσῃ, διότι δὲν ἤθελε νὰ ἐκδιῶσῃ αὐτὴν. Ὅτε ὅμως εἶδε χρυσὰ τινὰ νομίσματα μεταβάντα ἐκ τοῦ θυλακίου τοῦ Ἐρρίκου εἰς τὸ ἰδικόν του καὶ ἤκουσεν ὅτι θὰ μεταβῶσι καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἀρκεῖ νὰ γείνῃ πιστὸς τοῦ Ἐρρίκου συνεργός, ὁ θυρωρὸς ἀπώλεσε καὶ τὸ ἔσχατον τῆς φιλανθρωπίας ἔγνος καὶ ἐπατέθη δι' ὅλης τῆς βαναύσου βίας κατὰ τῆς ἀτυχῆς νεάνιδος.

—Λοιπὸν ἡ τύχη μου ἀπεφασίσθη, εἶπεν ἡ κόρη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ θυρωροῦ αὐριον θὰ ῥιφθῶ εἰς τοὺς δρόμους, χωρὶς νὰ ἤξεύρω καὶ ἐγὼ τί θ' ἀπογείνω. . . ὦ! ν' ἀπέθνησκον ἕως τῆς αὐριον. Τότε θ' ἀπηλασσομένη τῆς αἰσχύνης ταύτης, καὶ τὸ σῶμά μου ὀπισθόητοτε ἤθελε ταφῆ. . .

Διήλθεν ἐκ τῆς κεφαλῆς τῆς ἡ ἰδέα τῆς αὐτοκτονίας. Κατ' ἀρχὰς εἶδεν ὅτι τίποτε εὐκολώτερον τοῦ θανάτου.

—Ἀνοίγω τὸ παράθυρον, εἶπε, ῥίπτομαι καὶ πρὶν φθάσω εἰς τὴν γῆν, τὰ πάντα θὰ ἦναι τελειωμένα.

Ταῦτα δὲ λέγουσα ἐπλησίασεν εἰς τὸ παράθυρον, τὸ ἦνοιξε, παρετήρησε πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ πάραυτα ὀπισθοδρόμησε μετὰ φόβου. Τόσῳ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ζωὴ μὲ ὅλας αὐτῆς τὰς συμφορὰς καὶ πικρίας εἶναι προσφιλέως καὶ γλυκεῖα. Αἱ χεῖρές τῆς ἀνεπαίσθητως διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἀνέγνω καὶ πάλιν.

—Τί ζητοῦσι παρ' ἐμοῦ; . . . εἶπε. Τί ζητοῦσι παρὰ σοῦ, ἀθλίη! . . . ἀνέκραξε μετὰ μικρὰς σκέψεως, ζητοῦσιν ὅτι δὲν δύνανται νὰ σὲ ἀποδώσωσι, ζητοῦσι τὸ μόνον ἀγαθόν, τὸ ὅποιον δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστρέψῃ ἡ δυστυχία, τὴν τιμὴν σου! . . .

Ἄ! εἶμαι μεροληψμένη, καὶ ἀφοῦ ἐτόλμησα νὰ τὸ σκεφθῶ, εἶμαι ἀξία οἰκτιρισμοῦ, προσέθηκεν ἐπιπλήττουσα ἑαυτήν. Ἄλλὰ ν' ἀποδιωχθῶ, ἐξηκολούθησε μετὰ τινὰ παύσιν, ν' ἀποδιωχθῶ ὡς κύων, ν' ἀποθάνω τῆς πείνης εἰς τὰς ὁδοὺς; ὦ! εἶναι τρομερόν! εἶναι φρικώδες! . . . Λοιπὸν προτιμότερον τὸ ἀμάρτημα; . . . Τὸ ἀμάρτημα; . . . καὶ πταίω ἐγὼ, ἀφοῦ μοιραία βία μὲ ὤθει πρὸς

τοῦτο, χωρὶς νὰ δύναμαι ν' ἀντισταθῶ πλέον; . . . Τίς θὰ μὲ κατηγορήσῃ; . . . Τίς; Ὁ κόσμος ὅλος! Ὁλων οἱ δάκτυλοι θὰ διευθύνωνται πρὸς ἐμὲ, ὅλοι θὰ λέγωσιν, ἰδοὺ ἐκεῖνη!

Καὶ ἡ δύστηνος νέα ἐν τῷ κυκεῶνι αὐτῶ τῶν σκέψεων, ἐν τῷ λαβυρίνθῳ ἐκείνῳ τῶν ἀντιφατικῶν ἰδεῶν, ἐξ ὧν οὐδ' ὁ σοφώτερος καὶ θαρραλεώτερος ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ σώος καὶ ἀβλαβής, κατελήφθη ὑπὸ φόβου! Ἔστη ὡς ἀπολέσασα τὰς φρένας περίτρομος καὶ ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀκινήτους καὶ ἀπλανεῖς, εἶτα δὲ διὰ μιᾶς ὤρμησεν ἐξω τοῦ δωματίου παράφορος, ὡσεὶ ἐδιώκετο ὑπὸ τῶν Ἐρινυῶν! Οὐδ' ἤκουσεν ἐν τῷ διαδρόμῳ, διότι ἦτο νύξ, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἰδῇ, φωνὴν τινὰ καλοῦσαν αὐτὴν μετὰ δειλίας.

Ἐξῆλθε τῆς οἰκίας πάντοτε τρέχουσα ὡς παράφορος.

Μετὰ τινὰς στιγμὰς ἐξῆλθε κεκυφώς καὶ περιλυπος ὁ μόνος αὐτῆς φίλος, ὁ μόνος αὐτῆς προστάτης, ὁ πτωχὸς ἐκείνος φοιτητής. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν παρεκλούθησεν αὐτὴν, δὲν τὴν εἶδε πλέον.

Ἐπὶ μιᾶν ἢ δύο ἡμέρας περιέμενον ἡσύχως, μετὰ ταῦτα ὅμως ἡ ἀνησυχία του ἐγένετο πυρετώδης.

—Τί γίνεται; . . . ποῦ εἶναι; . . . μήπως ἦναι ἀσθενής; . . . Διατί δὲν φαίνεται; . . . ἦσαν αἱ βασανίζουσαι αὐτὸν σκέψεις.

Καθ' ἑκάστην ἔφθανε μέχρι τῆς θύρας τῆς οἰκίας σκοπῶν ν' ἀναβῆ; ἀλλὰ μὴ τολμῶν ἀνεχώρει πάντοτε σκεπτικός, ῥεμβὸς, περιλυπος. Ἀπαξ μόνον ἐτόλμησε νὰ ἐρωτήσῃ μετὰ δειλίας, ἂν ἡ Ἰουλία ἦναι ἐπάνω. Εἶχε καταστή ὁ δυστυχὴς ἀντικείμενον γέλωτος εἰς τοὺς περίεξ οἰκοῦντας. Τὴν ἡμέραν ὅμως ἐκείνην ἡ ἀπόφασίς του εἶχε γείνῃ ἀμετάθετος; ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὅσα εἶχε συναθροίσῃ χρήματα καὶ περιμείνας νὰ ἐπέλθῃ ἡ νύξ εἰσῆλθεν ἠρέμα καὶ ἀπροποδῆτι εἰς τὴν οἰκίαν. Ἀνέβαινε τὴν κλίμακα μετὰ προσοχῆς μεγίστης, ἵστατο περιδεῆς ἐπὶ τινὰς στιγμὰς, κατέβαινε τινὰς βαθμίδας, ἀνέβαινε πάλιν. Ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ διαδρόμου περιρροῦμενος ὑπὸ ἰδρώτους. Ἐσκέπτετο τί νὰ πράξῃ, πῶς νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐπίσκεψίν του, ὅτε ἤκουσε θύραν ἀνοικμένην καὶ προβαίνουσαν μεθ' ὀρμῆς σιάν γυναικὸς, ἐν ἣ ἀνέγνωσε τὴν Ἰουλίαν. Ἄπαν

τὸ αἷμά του συνέρρευσε εἰς τὴν καρδίαν καὶ μόλις ἐτόλμησε νὰ κραῖξῃ, Ἰουλία!

Θ'.

Περὶ τὴν 2 μ. μ. τῆς ἐπιούσης οἱ φοιτηταὶ τῆς νομικῆς ἴσαντο πρὸ τῆς σχολῆς τῶν περιμένων νὰ φθάσῃ ἡ ὥρα τοῦ μαθήματος, ὅτε τις τῶν συμμαθητῶν ἐφάνη ἐκ τινος γωνίας κραυγάζων καὶ σείων διὰ τῆς χειρὸς ἐφημερίδα ἣν ἐκράτει.

—Τί συμβαίνει; τί τρέχει; ἠρώτησεν ὅλος ἐκείνος ὁ ἑσμός τῶν ζωηρῶν.

—Δὲν ἐμάθετε; ἡ ἠρωὲς μας, ἡ Ἰουλία, ἐκείνη διὰ τὴν ὅποιαν τρελαίνεται ὁ φίλος μας Ἐρρίκος, εἶναι ἐκδεδητημένη πρῶτης τάξεως. . .

—Ψεῦδος! ἐκραύγασε φωνή τις ἐξελθοῦσα ἐκ τοῦ ὀμίλου.

—Καλὰ! ἀπάντησε πρὸς τὸν διακόψαντα ὁ κρατῶν τὴν ἐφημερίδα, εἶτα δὲ ἐξηκολούθησε λαλῶν πρὸς τοὺς ἄλλους.

—Κρίμα εἰς τὴν σεμνότητα μεθ' ἧς διήρχετο! εἶναι διεσφαρμένη, εἶναι κλέπτρια! τοῦτο δὲ εἶναι ἕσον ἀληθές, ὅσον ὅτι εἶναι ἡμέρα καὶ ὅτι ἐγὼ ὀνομάζομαι Λουδοβίκος, διετῆς φοιτητῆς καὶ θεράπων τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου.

—Συκοφαντία! Ἀφήσατε τὴν δύστηνον νεάνίδα ἥσυχον καὶ μὴ θέλετε νὰ παίξετε μετὰ τὴν δυστυχίαν, διέκοψεν ὁ πτωχὸς τῆς Ἰουλίας φίλος προσερχόμενος. Τί σὰς πταίει τὸ ἀτυχὲς κοράσιον;

—Πτωχέ μου ῥομαντικέ! πόσον σὲ λυποῦμαι! Σὲ ἐμάγευσαν, ὡς φαίνεται, οἱ λαμπροὶ τῆς Ἰουλίας ὀφθαλμοί, καὶ ἔχασες τὰς φρένας σου! Διὰ νὰ σὲ ἀποδείξω ὅμως ὅτι δὲν λέγω λόγους, ἀλλὰ πράγματα, ἀκουσον καὶ σὺ καὶ ὅσοι ἄλλοι δὲν πιστεύετε, ἀκούσατε!

Ἐκτυλίξας δὲ τὴν ἐφημερίδα καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τινος λίθου τοῦ πεζοδρομίου ἀνέγνω.

«Αὐριον θὰ δικασθῇ νεάνις τις συλληφθεῖσα χθὲς τὸ ἔσπερας ἐν τῇ δὲ... κλέπτουσα ἐκ τινος καταστήματος τιμίου καὶ ἡσύχου πολίτου πράγματα πολύτιμα. Ἡ κόρη αὐτῆς νεωτάτη τὴν ἡλικίαν καὶ ὠραιότητα ὀνομάζεται Ἰουλία Ἐπερνιώ. Λέγεται δὲ ὅτι ἀνήκει εἰς συμμορίαν κλεπτῶν διωργανωμένην καὶ ὅτι ἔχει διαπράξῃ καὶ ἄλλας κλοπὰς. Ἡ δίκη θὰ ἦναι λιαν περιέργως καὶ θὰ συρρεῖσῃ ἀρκετὸς κόσμος εἰς τὸ δικαστήριον.»

—'Επείσθητε λοιπόν, φίλοι μου, ὅτι ὁ ἀγγελός μας ἦτο διάβολος μεταμορφωμένος καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστευώμεθα εἰς τὰς ὥραιας; Καὶ ἔπειτα μὲ κατηγορεῖτε ἐνίοτε ὅτι προτιμῶ νὰ καταδιώκω τὰς ἀτχήμους! Ἀλλὰ μήπως ἐλάβετε καιρὸν νὰ φιλοσοφήσετε ἐπὶ τὴν ἀνθρωπίνων πραγμάτων; Κυνηγεῖτε, φίλοι μου, ἀδελφοί μου, τὰς ἀσχήμους, διὰ νὰ ἔχετε ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Ὅπως δὴποτε χαίρω διὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο, διότι ἠδυνήθη δι' αὐτοῦ νὰ σᾶς ἀποδείξω τὴν θεωρίαν μου ταύτην ἀναμφισβήτητον. Ἡ Ἰουλίᾳ σας περιεφρόνησε τὸν Ἑρρίκον, ὅστις βεβαίως θὰ τῇ προσήνεγκε πολλὰ, διότι θὰ εἶχεν ἄλλους καλλιτέρους, πλουσιωτέρους αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ, ἐπειδὴ ἦτο ὥραία. Ἐὰν ὅμως ἦτο ἀσχημὸς . . . ὦ! τότε θὰ ἐτραυλιζέτο δι' αὐτόν. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ πολυλογῶ, πιστεύω ὅτι θὰ κυρηχθῆτε ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς μου.

Μετὰ τὸν αὐτοσχέδιον τοῦτον sub frigidō Jove λόγον ὁ ρήτωρ κατέβη τοῦ αὐτοσχεδίου ἐπίσης βήματος.

—Εὐγε! εὐγε! μᾶς ἐφώτισας! μᾶς ἐκέρδησας! ἠκούοντο ἐξ ὅλης τῆς πλατείας καὶ ἐξ ὅλων τῶν στομάτων τῶν φοιτητῶν, οἵτινες εἶχον συρρέουσα ἰδόντες τὸν ρήτορα κινουῦντα τὰς χεῖρας καὶ κρατοῦντα τὴν ἐφημερίδα καὶ νομίσαντες ὅτι πρόκειται περὶ τίνος διαδηλώσεως ἢ στάσεως ἐκ τῶν συνήθων ἐν Παρισίοις, ἰδίως δὲ ἐν τόποις συχαζομένοις ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν.

—Ἀλλὰ ποῦ εἶναι ὁ ῥωμαντικός μας; ἠρώτησεν ὁ ρήτωρ. Ἐξηφανίσθη ὁ δυστυχής! Ὁ διάβολος τὴν ἀγαπᾷ στὰ γεμάτα!

Τρόντι ὁ ἀτυχὴς νεανίας ἀκούσας τὸ διάφορον ἐκεῖνο τῆς ἐφημερίδος ἀπῆλθε λάθρα δακρύων καὶ ἔχων τὴν ὀδύνην ἐν τῇ καρδίᾳ. Ἐσκέπτετο ὅτι ἡ κόρη ἔπραξε τὸ ἐγκλημα ὀλίγον μετὰ τὴν ὥραν, καθ' ἣν οὗτος ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς, ὅπως τῇ προσενέγκῃ τὴν συνδρομὴν του. Ἐπέπληττεν ἑαυτὸν, διότι δὲν ἔδραμε κατόπιν τῆς νὰ ἐρωτήσῃ αὐτὴν, ἂν εἶχεν ἀνάγκην τινός. Ἐσυλλογιζέτο πάντα ταῦτα, εὗρισκεν ἑαυτὸν ἀδικαιολόγητον, καὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του ἐνόμιζεν ὅτι ἐκεῖνος ἦτο ὁ κύριος τοῦ ἐγκλήματος ἕνοχος!

Ι'.

Τρόντι τὴν ἐπιούσαν τὸ ἀκροατήριον τοῦ

πλημμελιοδικείου ἦτο πλήρες θεατῶν, παρασφθέντων ἀπὸ τὴν εἰδησιν τῆς ἐφημερίδος. Τὸ ἥμισυ ὥραϊον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἰς τὴν περιεργίαν τοῦ ὁποίου θρεῖται ὁ κόσμος τὴν δυστυχίαν καὶ τὰς συμφοράς του, ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ πολλῶν κυριῶν, κατεχουσῶν τὰς πρώτας θέσεις τοῦ ἀκροατηρίου. Παρῆσαν ὡσάυτως καὶ οἱ φίλοι ἡμῶν φοιτηταί, οἱ μᾶλλον ἐνδιαφερόμενοι εἰς τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν, θορυβοῦντες, ἀστεϊζόμενοι καὶ λέγοντες μυρίας ὕσας τῶν ἀνοησιῶν ἐκείνων τῶν μεστῶν εὐφυίας καὶ παρισινῶ ἀλατος.

Ἐπὶ τέλους παρουσιασθέντων τοῦ παθάντος, τῆς ἀδικησάσης καὶ τῶν μαρτύρων, ἤρξατο ἡ δίκη.

Ἄμα ἐπεφάνη τὸ ὄχρον καὶ ὥραϊον τῆς Ἰουλίᾳς πρόσωπον καὶ τὸ χάριεν ἀνάστημά της κλίνον ὑπὸ τὸ βῆμα τοῦ φοβεροῦ δυστυχήματος, διηγέθη ψίθυρος διαδραμῶν τὸ δικαστήριον ὅλον.

—Τόσῳ νέα, τόσῳ ὥραία, καὶ κακοῦργος! ἔλεγον τινες.

—Ποῦ κατήντησεν ὁ κόσμος! ἔλεγον ἄλλοι.

—Ἡ κοινωνία εὗρσκεται εἰς ἀποσύνθεσιν!

—Ὁ νόμος πρέπει νὰ φανῇ ἀμειλικτός! πρέπει ἀπαξ διὰ παντός νὰ κτυπηθῶσι κατακέφαλα αὐτοὶ οἱ κατεργαράοι!

Αἱ κυρίαι ἐπίσης εὗρον ἀφορμὴν νὰ ἐκχύσωσιν ἅπασαν τὴν χολὴν των ἐναντίον μιᾶς ἀνηκούσης εἰς τὸ φύλον αὐτῶν, — ἀφοῦ μάλιστα εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἦναι καὶ ὥραία!

Ὁ δὲ πτωχὸς φοιτητὴς ἐβυθίσθη εἰς τινὰ γωνίαν περίλυπος καὶ κατηφής, ὁπόθεν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ καὶ ν' ἀκούῃ τὰ πάντα, χωρὶς νὰ φαίνεται.

Μετὰ τὰς συνήθεις διατυπώσεις τῶν δικαστηρίων «πῶς ἀνομάζεσαι, ποῦ ἐγεννήθης, ποῦ κατοικεῖς, τί πρεσβεύεις, καὶ τὰ λοιπὰ,

—Κατηγορεῖσαι ὅτι ἐκλεψας προχθὲς τὸ ἑσπέρας ἓνα ἄρτον, ἐν τῇ ὁδῷ . . . ἐκ τοῦ ἀρτοποιείου Μαρτίνου, εἶπε πρὸς τὴν Ἰουλίαν ὁ ἀνθρωπος τοῦ νόμου. Τί ἀπολογεῖσαι;

—Δυστυχῶς ναί, κύριέ μου, ἐφέλλισεν ἡ Ἰουλίᾳ.

Νέος ψίθυρος διέδραμε τὰς τάξεις τοῦ ἀκροατηρίου.

—Ἰδοὺ τὸ πολῦτιμον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐκλεψεν ἡ δυστυχής! εἶπεν εἰς τῶν φοιτητῶν

—Ἀληθῶς μεγίστη ζημία διὰ τίμιον καὶ ἥσυχον πολίτην! εἶπεν ἄλλος.

—Καὶ ἔπειτα ἄς λέγουν τινὲς ὅτι δὲν θέλουν ὅλοι οἱ ἐφημεριδογράφοι κρέμασμα! εἶπε τρίτος.

Ἄλλοι δὲ, καὶ μάλιστα τῶν κυριῶν τινες, εἶτε μὴ ἀκούσαντες καλῶς τὴν ἐρώτησιν τοῦ δικαστοῦ καὶ νομίζοντες ὅτι πρόκειται περὶ κλοπῆς πολυτίμων ἀληθῶς πραγμάτων, εἶτε προσποιηθέντες ὅτι δὲν ἤκουσαν.

—Μετὰ πόσης ἀναισχυντίας ὁμολογεῖ τὸ ἐγκλημα τῆς ἡ ἀναιδῆς! ἔλεγον.

—Τί σὲ ὠθησε πρὸς τοῦτο, κόρη μου; ἠρώτησε καὶ πάλιν ὁ δικαστής.

—Λυπηθῆτέ με, κύριε πρόεδρε, μὴ μ' ἐρωτᾶτε εἶναι τόσῳ θλιβερά αὐτὴ ἡ ἱστορία! Τοῦτο μόνον ἠξέρω, ὅτι δὲν εἶμαι τοιαύτη, οἷαν μὲ νομίζετε.

—Δὲν ἀρκεῖ μόνον τοῦτο, τέκνον μου, πρέπει ν' ἀποδείξῃς τὴν ἀθωότητά σου. Τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν σὲ συνέλαβον, ἐκράτεις εἰς χεῖρας ἐπιστολὴν τινα· πῶθεν προήρχετο ἡ ἐπιστολὴ αὕτη;

Ἡ κεφαλὴ τῆς δυστυχούς κόρης, ἀκούσασθαι ὅτι τὸ γράμμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν βιαίαν φυγὴν ἐκ τῆς κατοικίας τῆς ἔλαβε μεθ' ἑαυτῆς ἐν τῇ ταραχῇ τῆς, περιήλθεν εἰς χεῖρας ἄλλων, κατέπεσεν ἐκ τῆς αἰσχύνῃς. Σκεφθεῖσα ὅμως ὅτι ἡ σιωπὴ τῆς θὰ καθίσα αὐτὴν μᾶλλον ἔνοχον εἰς τὰ ὄμματα τῶν δικαστῶν καὶ τοῦ δημοσίου καὶ ἀντλοῦσα θάρρος ἐκ τῆς ἀπελπισίας τῆς ἀπεφάσισε ν' ἀπολογηθῆ.

—Ὁ πατήρ μου, εἶπεν, ἦτο γενναῖος καὶ ἐντιμος στρατιώτης φονευθεὶς κατὰ τὴν ἐφοδὸν τοῦ Μαλακῶφ. Ἀπέθανεν οὐδὲν ἄλλο ἀφήσας εἰς ἐμὲ καὶ τὴν μητέρα μου ἢ τὸ ἐντίμον ὄνομά του καὶ μικρὰν σύνταξιν. Ἐζῶμεν ἀμφοτέρω ἐκ τῆς ἐργασίας μας ἥσυχαι καὶ εὐτυχεῖς, ὅτε ἐπῆλθε κατόπιν ἡ ἀσθένεια καὶ μετ' ὀλίγον ὁ θάνατος τῆς μητρός μου. Ἐμείνα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον μόνη, ἄνευ οὐδενός στήριγματος, πρὸς δὲ καὶ ἄνευ χρημάτων, διότι ὅλας ἡμῶν τὰς ἐξοικονομήσεις εἶχε καταδαπανήσει ἡ ἀσθένεια τῆς μητρός μου. Εἰργαζόμενη παρά τινι κυρίᾳ καὶ ἐκ τοῦ ἔργου μου ἐπορίζομαι τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἀλλὰ καὶ ἡ κυρία αὕτη ἐπτώχευσε μετ' ὀλίγον. Μὴ δυναμένη δὲ νὰ εὕρω ἐργασίαν ἐδα-

πάνησα ὅ,τι εἶχεν ἡ νόσος μοὶ ἀφήσει. Ἐπὶ τέλους ἐπῆλθεν ἡ παντελής στέρησις. Οὐδὲν ἄλλο μοὶ ὑπελείπετο ἢ ν' ἀποθάνω τῆς πείνης. Τότε μοὶ ἐστάλη ἡ ἐπιστολὴ ἐκεῖνη, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον μόνον μετὰ φρίκης ἀναμνησσομαι!

Τὴν περιεφρόνησα! Ἄλλ' εἶχον νὰ φάγω δύο ἡμέρας, καὶ ὁ θυρωρὸς ἀπῆτει τὸ ἐνοίκιον. Ἡ κεφαλὴ μου ἔκαιεν, ὁ πυρετὸς μὲ εἶχε καταλάβει· ἐκινδύνευον νὰ παραφρονήσω! Τὰ κατόπιν συμβᾶντα ἀμυδρὰ, ὡς ἐν ὄνειρῳ, παρίστανται εἰς τὴν μνήμην μου. Μοὶ φαίνεται ὅτι ἀνέγνωσα καὶ πάλιν τὴν ἐπιστολήν, ἥτις ἐκυλίετο εἰς τὸ δωμάτιόν μου. Ὁ δαίμων τῆς ἠδυπαθοῦς ζωῆς, ἥτις μεκάλει μὲ τοσοῦτον ζωηρὰ χρώματα ἀφ' ἐνός, ἡ πείνα καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς θάνατος ἀφ' ἑτέρου μ' ἐτάραξαν καθ' ὅλοκληρίαν τὰς φρένας. Ἐρρίφθην ἔξω τοῦ δωματίου, μὴ γνωρίζουσα τί πράττω, κατέβην μετὰ σπουδῆς τὴν κλίμακα, ὤρμησα ἔξω τῆς οἰκίας καὶ ἤρχισα νὰ τρέχω μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας εἶχον, ὡς καταδιωκομένη ὑπὸ τοῦ φάσματός τοῦ θανάτου. Νομίζω ὅτι ἔτρεξα πολὺ, διότι, ὅτε ἐστάθην, ἦμην κατάκοπος.

Παρετήρησα ὅτι εἶχον ἐνώπιόν μου παράθυρον, ὅπισθεν τῆς ὑελοῦ τοῦ ὁποίου διεκρίνοντο ὥραϊοι καὶ νωποὶ ἄρτοι. Ἡ πείνα μὲ εἶχεν ἀφανίσει, τὰ ὄπτα μου ἐβόμβουν, ἐνόμιζον ὅτι τὰ περὶ ἐμὲ ἀντικείμενα ἐστρέφοντο. Ἐρρίφθην ἐπὶ τοῦ παραθύρου μὴ ἔχουσα τὴν συναίσθησιν τῆς πράξεώς μου, ἔθραυσα τὴν ὑελον, ἤρπασα τὸν ἄρτον καὶ ἤρχισα καταβροχιζέουσα αὐτὸν μετὰ μανίας. Μὲ συνέλαβον. Ἡ μόνη μου ἀπάντησις πρὸς τὰς ὑβρεις, ἄς μοὶ ἐπεδαψίλευον, ἦτο.—Ἀφήσατέ με νὰ φάγω πρῶτον, καὶ κάμτέ με ὅ,τι θέλετε! ὅ,τι θέλετε!—Ἐν τούτοις χωρὶς νὰ καμφθῶσιν ὑπὸ τῶν παρακλήσεών μου, μὲ ὠδήγησαν εἰς τὴν φυλακὴν.

Ἰδοὺ τὸ ἐγκλημα διὰ τὸ ὁποῖον κατηγοροῦμαι, προσέθηκεν ἡ νεῆνις κλίνασα τὴν κεφαλὴν καὶ καλύπτουσα τὸ ὑπὸ τῶν δακρύων καταβρεχόμενον ὄχρον πρόσωπόν της διὰ τῶν χειρῶν.

Τὴν ἀποστροφὴν, τὴν καταλαβοῦσαν τὸ ἀκροατήριον κατὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς, ἤρξατο κατὰ τὴν πρόδον τῆς ἀπολογίας διαδεχομένη συμπάθεια.

Ἐφ' ὅσον ἡ νέα κόρη προσχώρει, ἡ σιωπὴ γίνετο, ἢ προσοχὴ ἐπετείνετο καὶ τὸ ἀκροατήριον σύμπαν συνέχευε τὴν ἀναπνοήν, μηδὲ λέξιν τῆς Ἰουλίας θέλον ν' ἀπολέσῃ. Ὅτε δὲ ἐτελείωσεν, ὄλων οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν πλήρεις δακρύων, οὐδ' αὐτῶν τῶν δικαστῶν ἐξαιρουμένων.

Ἐν τούτοις, — τίς θὰ τὸ πιστεύσῃ; — τὸ δικαστήριον σκεφθὲν κατεδίκασε τὴν νεάνίδα εἰς τριῶν ἡμερῶν φυλάκισιν πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ νόμου!

Αἱ! ἔχουσι τοιαύτας φοβεράς ἀδυναμίας οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι!

Ἡ ἀπόφασίς αὕτη διήγειρεν, ὡς εἰκός, οὐκ ὀλίγον ὄρυβον, τῶν ἀκροατῶν ἐπικριόντων μετὰ τινος δριμύτητος τοὺς δικαστάς. Αἴφνης ὁμοῦ ἠκούσθη ἐν μέσῳ τοῦ ὄρυβου ἡ φωνή, — Σιωπὴ! σιωπὴ! ἤσυχα!

Κυρία δέ τις ἐκ τῶν τοῦ ἀκροατηρίου, σχεδὸν παρῆλιξ, ἐφαίνετο ὡσεὶ θέλουσα νὰ ὀμιλήσῃ. Ἀφοῦ ἀποκατέστη ἡ ἤσυχία,

— Κύριοι, εἶπε πλήρης ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς νεάνιδος, εἶμαι πλουσία καὶ ἀνευ συγγενῶν, ἐπιθυμῶ δὲ ἐδῶ, ἐπισήμως, τιμῶσα τὴν ἀρετὴν τῆς κόρης νὰ τὴν υἰοθετήσω. Ἄς μάθῃ καὶ αὕτη καὶ πᾶς ἄλλος ὅτι ὁ Θεὸς οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τοὺς ἠθικοὺς καὶ ἐναρέτους!

Τὸ δικαστήριον ὄλον ἐξερράγη εἰς ζωηροτάτας ἐπευφημίας.

— Καὶ ἐγὼ θὰ προσθέσω ἄλλο τι, προσεῖπεν ὁ γνωστός ἡμῖν Ἑρρίκος εἰσερχόμενος ἀπαρατήρητος εἰς τὸ μέσον τοῦ δικαστηρίου, διαρκούσης τῆς παραχῆς, ἣν διήγειρεν ἡ πρότασις τῆς ἀγαθῆς κυρίας. Εἶμαι ἐκεῖνος ὅστις ἐπότισε με πολλὰς πικρίας τὴν νεάνίδα ταύτην, εἶμαι ἐκεῖνος ὅστις τῇ ἐπέστειλε τὸ αὐθαδὲς ἐκεῖνο γράμμα, καὶ θέλω ἐδῶ νὰ ζητήσω παρ' αὐτῆς συγγνώμην καὶ νὰ τῇ προσενέγκω τὴν χεῖρά μου. Οὐδεὶς φόβος, μὴ νομίσαιτε ὅτι πράττω τοῦτο χάριν τῶν χρημάτων τῆς κυρίας. Ὁ πλουσιώτατός μου εἶναι ἱκανὸς ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν τοιαύτην ἰδέαν. Εἶμαι ὁ Ἑρρίκος Δέ...

Νεαὶ ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίας ὑπεδέχθησαν τοὺς λόγους τοῦ νεανίου. Εἰς μόνος δὲν ἐπευφήμησεν, ἀλλ' ἐπεφάνη ὠχρὸς καὶ κλονύμενος πρὸ τῶν κίχλιδων τοῦ ἀκροατηρίου ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους.

— Σὰς εὐχαριστῶ, κυρία, ἀπὸ καρδίας ὑπέλαβεν αἰδημόνως ἡ Ἰουλία, καὶ δέχομαι μετ' εὐγνωμοσύνης τὴν πρότασίν σας. Εὐχαριστῶ καὶ ὑμᾶς ἐπίσης, κύριοι, προσέθηκεν ἀποτεινομένη πρὸς τὸν νεανίαν, καὶ σὰς συγχωρῶ ἐκ μέσης καρδίας. Πᾶς ὁ ἔχων χρέματα δικαιούται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ νὰ θεωρῆ τὸς δυστυχεῖς ὅπως θέλει καὶ νὰ κρίνῃ περὶ αὐτῶν κατ' ἀρέσκειαν. Σὰς συγχωρῶ, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ τὴν χεῖρά σας. Γνωρίζω ἕνα, ὅστις με συνέπαθησε δυστυχούσαν, ὅστις, ἐνῶ σεῖς οἱ ἄλλοι διεσκέδαζετε με τὴν ἀπελπισίαν μου, εἶχε τὴν ἀγαθότητα νὰ σὰς ἐμποδίξῃ, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν νοῦν, εἶμαι βεβαία, κακὸς διαλογισμὸς περὶ τοῦ χαρακτῆρός μου δὲν διηγέθη, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔρριπτον κατ' ἐμοῦ λίθον ἀναθήματος, διότι ἦτο καρδία εὐγενῆς καὶ ἀγία. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς, ἐν τῇ ἀπειρῷ Αὐτοῦ ἀγαθότητι με κατέστησεν εὐτυχῆ, ἄς κάμω καὶ ἐγὼ ἕνα τοιαῦτον. Εἰς αὐτὸν προσφέρω τὴν χεῖρά μου.

Τοὺς λόγους τούτους ἐπιηκολούθησε κραυγὴ τις καὶ ταραχὴ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ. Ὁ εὐτυχὴς νεανίας, ὃν πάντες γνωρίζομεν, ἠθέλησε νὰ ὀρμήσῃ, ὅπως ἀσπασθῇ τὸ γλυκὺ στόμα, τὸ ἀπαγγεῖλαν τοὺς ὠραίους τούτους λόγους, ἀλλ' ἡ αἰδώς, ἡ φυσικὴ του δειλία καὶ ὁ ἀτόλμος χαρακτῆρ του ἐκράτησαν αὐτὸν, ἡ δὲ μεγάλη ἐκ τῆς ἀρρήτου χαρᾶς συγκίνησις τὸν ἔρριψεν λιπόθυμον εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν φίλων του.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Οἱ ἐφημεριδογράφοι — μετὰ τὴν ἀδειάν των — ἀγαπῶσιν ὀλίγον τὰ ψεῦδη ταύτην ὅμως τὴν φορὰν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιρρίψωμεν ὄλην τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς συντάκτας τῆς δημοσιευσάσης τὴν ψευδῆ περὶ τῆς κλοπῆς εἰδήσιν ἐφημερίδος. Αὕτη ἦτο ἐπινοήσις ζαχαροπλάστου τινός, ὅστις ἤλπριζε νὰ κάμῃ ἀρετὴν πώλησιν γλυκισμάτων καὶ ποτῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης, διεγείρων τὴν περιεργίαν τοῦ κοινού, διότι εἶχε τὸ κατὰστῆμα του πλησίον τοῦ δικαστηρίου.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ ταῦτα — ἦτο Κυριακὴ — ἐτελοῦντο οἱ γάμοι τοῦ François Coppée ἥδη διακεκριμένου συγγραφέως καὶ ποιητοῦ

ἐν Παρισίοις μετὰ τῆς δεσποινίδος Ἰουλίας Ἐπερνῶ, ἧς αἱ παρειαὶ εἶχον ἀναλάβῃ τὸν πρῶτον αὐτῶν ῥόδινον χρωματισμὸν καὶ ἦτις ἔλαμπεν ἐκ καλλονῆς καὶ χάριτος.¹

ΛΑΜΠΡΟΣ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΕΝ ΒΛΕΜΜΑ ΕΙΣ ΒΟΥΝΟΝ.

(ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΔΑ ISABELLA BRAUN.)

Καὶ πάλιν ἤλθε γελῶν τὸ ἔαρ. Ἐξώ! λοιπὸν, ἐξώ! ἐν' ἀπολαύσωμεν τῆς θέας του εἰς κοιλάδας, λειμῶνας καὶ δάση καὶ νεότητα πάλιν νὰ ῥοφήσωμεν ἐκ τοῦ ἡπίου βρύματος τῶν ἀέρων, τῶν ὑπὲρ αὐτὰ ἐριπταμένων. Ἄλλ' ἂν καὶ κατ' ἔτος αἱ θωπεῖαι τοῦ ἔαρος ἀνανεοῦσι τὴν καρδίαν ἡμῶν, οὐχ ἦττον οἱ ἀνθρώποι δὲν εἴμεθα, ὅσον καὶ ἡ ἄλλη φύσις, εὐτυχεῖς. Τὸ ἔαρ ἡμῶν ἄπαξ μόνον θάλλει² καὶ τὰ νεανικὰ αἰσθήματα πάλιν ἀφίπτανται οὕτω ταχέως, ὡς τῆς αὔρας αἱ πνοαί. Τὸ δένδρον ὅσον καὶ ἂν γηράσῃ,

¹ Σ. Σ. Πᾶν πᾶγμα, ὅσο μικρὸν καὶ ἂν ᾖ, ἔχει τὴν ἱστορίαν του· ἐπομένως καὶ τὸ διήγημα τοῦτο ἔχει τὴν ἰδικήν του. Πρὸ τινων ἐπῶν ὁ σεβαστὸς καθηγητῆς κ. Ν. Σαρρίπολος ἐν τῷ μαθηματικῆς Παιδείας Δικτυομίας θέλων νὰ παραστήσῃ τοῖς ἀκροαταῖς αὐτοῦ ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἀμετακίνητος καὶ τιμωρεῖ πάντοτε τὸ ἀδίκημα, ὅσον δῖποτε καὶ ἂν ᾖ τὰ παράγον αὐτὸ αἴτιον, ἔστω καὶ ἂν γίνηται, ὡς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, πρὸς ἀποφυγὴν ἄλλου μεγαλύτερου ἀμαρτήματος, ὠμίλησεν ἡμῖν περὶ τινος νεάνιδος ποιοῦσης τῶν Παρισίων, ἧτις μὴ θέλουσα νὰ πωλήσῃ ἑαυτὴν ἠναγκάσθη νὰ κλέψῃ ἕνα ἄρτον, ὅπως κατορθώσῃ νὰ ζῆσθαι ἡμέρας τινάς, καθ' ἃς ἤλπιζε νὰ εἴῃ ἐργασίαν, συλληφθεῖσα ὅμως καὶ δικασθεῖσα κατεδικάσθη εἰς τριήμερον φυλάκισιν. Ἡ διήγησις αὕτη τοῦ σεβαστοῦ καὶ πολυμαθοῦς καθηγητοῦ ἡμῶν ὑπῆρξεν ἡ βίασις ἐφ' ἧς φιλοσοφικὴ ἡ μικρὰ ἱστορία ἦν προσηνεγομένη τοῖς συνδρομηταῖς τοῦ Βύρωνος.

² Τοῦτο, νομίζω, ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ ἔρωτος· λεγόμενον καὶ μ' ἐνθυμίζει, ὅτι ἐγραψά ποτε κ' ἐγὼ κατὰ τὰς πρώτας ἐκρινὰς μου ἡμέρας:

Ἄχ! θάλλει ἄπαξ, ἄπαξ θάλλει μόνον,
Μετὰ καρπῶν ὁ ἔρως ὁ βαθύς
Ἐψίστων ἡδονῶν ἡμῶν καὶ πόνων!

καθ' ἕκαστον νέον ἔαρ ἀνανεοῦται καὶ λάμπει πάλιν ἀνθοστόλιστον· ἀλλὰ τὴν παρακμὴν καὶ τὸ γῆρας τοῦ ἀνθρώπου οὐδέποτε πλέον ἢ νεότης διαδέχεται ἐπὶ τῆς γῆς: Ἐγήρασε; τετέλεσταί τότε¹ καὶ ὁμοῦ ἴσως δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα εἶσαι τόσον κατακτητῆς τῶν καρδιῶν, ὡς μάγε Νεότης!

Οἱ στοχασμοὶ οὗτοι δύνανται πενθίμως νὰ διαθέσωσι καὶ τὴν φαιδρωτάτην τῶν καρδιῶν πρὸς τὴν θέαν τοῦ ἔαρος, ἐὰν ὁ ἀνθρώπος εὐρίσκηται εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ θέρους καὶ τοῦ

¹ Ὡς καὶ ἡ κυρία Εὐφροσύνη Σαμαρσιδίου περιπαθῶς ὁμοῦ καὶ χαριέντως λέγει:

«Τοῦ ἔαρος μου ἀνθηροὶ
Πῶς φεύγετε, ὦ χρόνοι,
Καὶ μ' ἀποχαιρετᾶτε;
Σταθῆτε καὶ μὴ, ἄσπλαγχνοί,
Καὶ μὴ, ἀνθρωποκτόνοι,
Ἐν τάχει μὴ περᾶτε!»

«Μὴ μᾶς ἀπογυμνῶνετε
Τοῦ Πλάστου τὰ ποικίλα
Κοσμήματα καὶ κάλλι,
Ὅπως τὸ δένδρον ὁ χειμῶν
Ἀποστερεῖ τὰ φύλλα,
Πλὴν τοῦτο πάλιν θάλλει...»

«Ἄλλ' ἡ Νεότης; φεῦ! αὐτὴ
Δὲν ἐπιστρέφει πλέον
Ἐἰς ἅπανα ἡ φύσις,
Ἄλλω περᾶ καὶ ἀφαιρεῖ
Πᾶν ἄνθος, πᾶν ὠραῖον,
Κ' ἐπέρχεται ἡ δύσις...»

Κ' ἐμοῦ αὐτοῦ τὰ χεῖλη πρὸ τίνος παρόμοιον διήνοιξε παράπονον ἐνῶ τὰ δένδρα ἐν φθινοπώρῃ παρῆσαν.

«Βλέπετε τοὺς κλάδους τῶν γυμνοῦς
Τὰ δένδρα πρὸς τοὺς Οὐρανοὺς
Ἐἰς χεῖρας ν' ἀνυψῶσι;
Παρακαλοῦσι τὸν Θεόν
Ἄνθη καὶ φύλλα καὶ καρπὸν
Καὶ πάλιν νὰ τοῖς δώσῃ...»

Ἐκεῖνα θὰ εἰσακουσθῶν
Καὶ πάλιν, ἄχ! θὰ στολισθῶν
Μὲ φύλλα καὶ μὲ ἄνθη
Ποτὲ πλὴν δὲν παλινοδρομεῖ,
Ἄλλ' αἰωνίως ἡ ἐμὴ
Νεότης ἐμαράνθη.

Φ. Α. ΟΙΚ.

φθινοπώρου τῆς ζωῆς του σύνορον. Παρομοίως κ' ἐγὼ αὐτὴ διετέθη οἰκαδ' ἐπανερχομένη ἐξ ἐαρινῆς περιπάτου, καθ' ἣν εἶχον κατασκοπεύσει τὴν θαυμασίαν ἀναγέννησιν τῆς φύσεως. Μελαγχολῶσα καὶ σχεδὸν περιεργῆς ἤνοιξα τὸ παράθυρόν μου καὶ περιέφερον βλέμμα εἰς τὸ περίξ ὑπὸ τῆς ἐσπέρας ἤδη καταλαμβανόμενον τοπίον, ὅπερ ὁ Ἥλιος μόλις ἀπεχαιορέτισεν. Ἄλλ' αἴφνης ἔπεσε τὸ βλέμμα μου ἐπὶ τὸ ἀπέναντι βουνόν, ὅπερ ἐβάπτιζε τὴν γιγαντώδη κορυφὴν του εἰς τὰ κυάνεα ὕψη.

« Ἀρχαῖος σύντροφος καὶ σύ ! » ἀνεφώνησα. « Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου φέρεις κάλυμμα ἐκ χιόνος· βραθεῖαι αὐλακες ἐνεχαράχθησαν εἰς τὸ μέτωπόν σου, ὀπόθεν συχνὰ ρεύματα, ὡσάν δακρῶν ἐξ ἀνθρωπίνων ὀφθαλμῶν, ἐκβλύζοντα καθορμῶσι. Τὰ πάντα περὶ σὲ γλοάζουσιν, ἀνοθοῦσιν. Ἄλλὰ σὺ μόνον τὰ ἐπιβλέπεις ἐκ τοῦ ὕψους σου. Τὴν ἰδικὴν σου κεφαλὴν δὲν κοσμεῖ ἐαρινὸς στέφανος. »

Τότ' αἴφνης ἀνέλαμψεν ἡ κεφαλὴ τοῦ βουνοῦ ἐν ἐξαισίᾳ ῥοδοπορφύρου φωταυγεία, ὡς ἂν ἐξεφαίνετο φλογερὸς τις ἐντοσθὲν του ἐνθουσιασμοῦ, ὅμοιος πρὸς τὸν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀφθαλμῷ ἕλιος παρατηρούμενον. Τὰ ἄψυχα πλάσματα τῆς φύσεως ἔχουσι καὶ αὐτὰ τὴν μυστηριώδη γλῶσσάν των, καὶ μοι ἐφάνη ὡς νὰ ὠμίλει τὸ βουνόν :

« Γέρον εἶμαι ἀληθῶς· χιόνα φέρω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, οὐδ' ἄλλη τις λάμψις με κοσμεῖ. Αὐλακες διασταυροῦσι τὸ πρόσωπόν μου καὶ ὅταν περίξ μου ἡ καταιγὶς ὡς καὶ περὶ πᾶν δημιουργήμα, μαινομένη βοᾷ, τότε εἰς ῥύακας καθορμῶσι τοῦ βουνοῦ τὰ δάκρυα. Ἄλλὰ διατὶ νὰ με κλαίης καὶ συνάμα σεαυτὴν; Μήπως οἱ ἄνθρωποι διὰ τὴν γηραλέαν ἡλικίαν μου καὶ ὄψιν με ἀγαπῶσιν ὀλιγώτερον ἢ τοὺς γλοανθεῖς λόφους; Δὲν βλέπεις πόσοι καὶ πόσοι μάλιστα ἐν ἀγάπῃ καὶ πόθῳ προσέρχονται εἰς ἐμὲ καὶ πιστῶς μοι ἀφοσιωμένοι μένουσι καὶ μετὰ πάντα τ' ἄλλως τόσον εὐμετάβλητα αἰσθήματά των; Καὶ δὲν αἰοῦσιν συχνὰ φωνὰς καὶ ἀλαλαγμούς χαρᾶς ἀπὸ τῆς κορυφῆς μου ἀντηχοῦσας μακρὰν, μακρὰν, ἕως κάτω εἰς τὰ βάθη τῆς κοιλάδος; Ἴδου πόσον εὐχαριστοῦνται παρ' ἐμοὶ οἱ ἄνθρωποι. Καὶ συχνὰ με ἀναβαίνει κἀνεὶς των ἵνα ἐπᾶνωθέν μου ἐπισκο-

πήσῃ τὴν γῆν, ἐπειδὴ ἐλεύθερον πρὸς θεῶν τῶν περίξ πάντων νὰ περιφέρῃ δύναται τὸ βλέμμα. Ἡ μὴ αἰ ῥαδιναὶ ἐλάται καὶ τὰ ἄνθη ἀπάξιουσιν νὰ θάλλωσιν εἰς τοὺς πρόποδάς μου; Συνετίζου καὶ μάνθανε, παρ' ἐμοῦ ἰδοῦ· θὰ σοὶ ἐμπιστευθῶ τὸ μυστικόν μου. »

« Ἐγὼ καὶ ὁ Οὐρανὸς ἔχομεν κάμει συμφωνίαν. Ἡ κεφαλὴ μου ἀνυψοῦται πρὸς αὐτόν. Τὴν πρωΐαν, ὅτε τὸν ἥλιον ἀποστέλλει εἰς τὴν περιουσίαν του, ἡρέμα οὕτως δίδει μοι ἀσπασμόν. — Κλαίω; τότε ὑπὸ τὸ μειδιάμα του ἀποξηραίνονται τὰ δάκρυά μου· πρὸς τοῦτοις διατηρεῖ ἐπὶ πολὺ ἀνοθοῦν καὶ θάλλον τὸ πλῆθος τῶν παρὰ τοὺς πόδας μου φυτῶν. Καὶ τὴν περιβολὴν μου συχνὰ κοσμεῖ ἐφ' ὅλην τὴν ἡμέραν διὰ χρυσοφαῶν ζωνῶν, καὶ τὴν ἐσπέραν οὕτως εὐμενῆς καὶ χαρίεις με ἀποχαιρετίζει φλογερὸν ἀποχαιρετισμόν, καθὼς ἤδη παρετήρησες. »

« Ἄλλὰ καὶ ἄνευ τῆς στολῆς μου οἱ ἄνθρωποι με ἀγαπῶσι, ἂν καὶ αὐτοὶ ἀγνοοῦσι τὸ διατὶ, πλὴν ἐγὼ τὸ γνωρίζω καὶ ἰδοῦ σοὶ τὸ λέγω. — Ὅσον φαλακρὸν καὶ ψυχρὸν καὶ ἂν φαίνωμαι, ὅμως ἐνδόμυχος φλόξ ἀκμαία διασώζει ἐν ἐμοί. Ἐκ ταύτης πηγάζει μαγεία, εἰς ἣν οὐδεὶς, πιστευσόν μοι, ν' ἀντιστῆ δύναται. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι πάντοτε καὶ πάντοτ' ἐπανερχονται εἰς ἐμέ· γέροντες, νέοι, πάντες ἀδιακρίτως. »

Αὐτὰ μοι εἶπε τὸ γηραῖον βουνόν διὰ τῆς μυστηριώδους φωνῆς του γλῶσσης, καὶ ἡ καρδιά μου ἐνηλάταξε δι' ὅ,τι εἶχον ἀκούσει. Κατόπιν ἐγένετο σκότος. Τὸ βουνὸν περικαλύφθη διὰ τοῦ μανδύου τῆς νυκτός. Οὐδὲ τὸ διέκρινον σχεδὸν πλέον. Ἄλλ' ἐκεῖ, ὅπου ἡ κεφαλὴ του πρῶτερον ἐφαίνετο κάτω βλέπουσα, ἀνέτελλεν ἤδη ἄστρον μαρμαρῶσον, καὶ ἐν ἀκόμῃ καὶ πάλιν ἐν καὶ ὀσμῆραι περισσότερον ἄστρον ἤρχοντο χρυσαυγῆ.

« Ἀκολουθεῖ τὸ παράδειγμά μου ! » — μοὶ ἐφάνη προσφιθυρίζον τὸ περικεκαλυμμένον βουνόν. — « Οὕτω κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ γήρατός σου δὲν θέλουσί σοι συμβαίνει χείρονα τῶν ἤδη συμβαινόντων εἰς ἐμέ. Καὶ ὅταν τοῦ θανάτου σὲ καλύψῃ τὸ σκότος, ἐπιλάμπουσι τότε ἐκεῖ, ἔνθα διήγες, τὰ χρυσαυγῆ ἄστρο τῆς μηνίης σου. »

Ἐ' Αἰθῆνας τῆ 28 Μαΐου 1874.

(Ἐλεύθερος ἐκ τῆς Γερμανικῆς).
Φ. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ὑπὸ ΣΧΙΛΕΡΟΥ.

Βιβλίον πρῶτον.

§ 1 Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐν Γερμανίᾳ θρησκευτικοῦ πολέμου (τῆς μεταρρυθμίσεως) μέχρι τῆς ἐν Μούνσερ εἰρήνης οὐδὲν μέγα καὶ λόγου ἄξιον ἐγένετο ἐν τῷ πολιτικῷ κόσμῳ τῆς Εὐρώπης, εἰς τὸ ὅποιον νὰ μὴ συνήργησε σπουδαίως ὁ πόλεμος οὗτος (ἡ μεταρρύθμισις). Ὅλα τὰ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐποχῇ συμβάντα συνέχονται μετὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἂν μὴ εὐθέως ἐκ ταύτης ἀπορρέουσι, καὶ ἐκάστη μεγάλη ἢ μικρὰ χώρα ὑπέστη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ταύτης τὴν ἐπίδρασιν.

§ 2 Κατὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς διηθύνον ἡ Ἰσπανία ἀπάσας τὰς πελωρίους τῆς πολιτικῆς δυνάμεις· ἐνεκα τῆς μεταρρυθμίσεως ἐμφύλιος ἀνήθη πόλεμος, ὅστις ἐπὶ τέσσαρας θυελλώδεις βασιλείας διετάραξεν ἐκ βάρων τὴν Γαλλίαν, ἔφερον εἰς τοὺς κόλπους τῆς πατρίδος ἀλλοφύλων ὄπλα καὶ μετέβαλεν αὐτὴν ἐπὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα εἰς θεάτρον ὀδυνηροτάτων ἐρημώσεων. — Ἡ Μεταρρύθμισις κατέστησε μισητὸν τὸν Ἰσπανικὸν ζυγὸν εἰς τὰς Κάτω Χώρας παρ' αἷς τὰ χρεῖωδη παρασκευάσασα ἐξήγειρε τὸν πόθον καὶ τὸ θάρρος καὶ θρασύσσει τὸν ζυγὸν αὐτόν. Ὅλα τὰ δεινὰ ἄτινα Φίλιππος ὁ δευτέρος κατὰ τῆς βασιλείας τῆς Ἀγγλίας διέπραξεν, ἦσαν τρόπον τινὰ ἐκδίκησις, διότι αὐτὴ ὑπερασπίζετο τοὺς διαμαρτυρομένους ὑπηκόους καὶ προῖστατο θρησκευτικῆς μερίδος, ἣν οὗτος ἤθελε νὰ ἐξοντώσῃ. Αἱ τῆς ἐκκλησίας διαιρέσεις συνεπήγαγον ἐν Γερμανίᾳ διηνεκεῖς πολιτικᾶς διαιρέσεις, αἵτινες ἐπὶ μίαν περίπου ἑκατονταετηρίδα ἔρριψαν μὲν τὴν χώραν ταύτην εἰς ταραχὰς καὶ θορύβους, ἀλλ' οὐχ ἥττον ὕψωσαν ἐναντίον τῶν πολιτικῶν καταθλίψεων μόνιμον προπύργιον. — Ἐνεκα τῆς Μεταρρυθμίσεως αἱ ἀρκτικαὶ δυνάμεις Δανιμαρκία καὶ Σουηδία, προσελήθησαν τότε πρῶτον εἰς τὸ πολιτικὸν τῆς Εὐρώπης σύστημα, διότι διὰ τῆς προσχωρήσεώς των οὐ μόνον ἡ τῶν διαμαρτυρομένων συμμαχία ἐκρατύνητο, ἀλλὰ

καὶ αὐταὶ αὐταὶ λίαν ὠφελούντο. Κράτη ἄτινα μέχρι τοῦδε μόλις ἀλλήλοις προσήγγιζον, ἤρξαντο ἐνεκα τῆς Μεταρρυθμίσεως εἰς στενὴν ἐρχόμενα ἐπαφὴν καὶ ἀμοιβαίαν αἰσθανόμενα πολιτικὴν συμπάθειαν. Οὕτως ἐνεκα τῆς Μεταρρυθμίσεως οὐ μόνον πολίται πρὸς πολίτας καὶ ἡγεμόνες πρὸς τοὺς ὑπηκόους των, ἀλλὰ καὶ ἔθνη δλόκληρα μετέβαλον τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις· διὰ σπανίας δὲ τῶν πραγμάτων φορᾶς ἡ τῆς ἐκκλησίας διαίρεσις ἐπήνεγκε τῶν ἐθνῶν τὴν ἑνωσιν. Φοβερὰ μὲν καὶ ὀλεθρία ἦτο ἡ πρώτη πράξις, δι' ἧς ἡ καθολικὴ αὐτὴ πολιτικὴ συμπάθεια ἐξεδηλώθη, — τριακονταετῆς καταστρεπτικὸς πόλεμος ὅστις ἀπὸ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Βοημίας μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Κάλδιος ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Πάδου μέχρι τῶν παραλίων τῆς Βαλτικῆς ἐξήφηνε τὴν καλλιέργειαν ἀνεστάτως χώρας καὶ ἀπετέφρωσε πόλεις· πόλεμος, καθ' ἣν χιλιάδες μαχητῶν οἰκτρὸν εὔρον θάνατον, ὁ ὅποιος τὰ ἐν Γερμανίᾳ ὑποφώσκοντα τῆς γεωργίας ζώπυρα ἐπὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα κατέσβησε καὶ τὰ μόλις ἀναγεννώμενα χρυστὰ ἤθη εἰς τὴν ἀρχαίαν βάρβαρον ἀγριότητα ἐπανεφερεν. Ἄλλ' ἡ Εὐρώπη ἐξῆλθεν ἀδάμαστος καὶ ἐλευθερὰ ἐκ τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ πολέμου, καθ' ἣν τότε πρῶτον ἀνεδείχθη ὡς ἀλληλένδετος πολιτικὴ κοινωνία, ἡ δὲ ἀλληλουχία αὐτῆ τῶν Κρατῶν, ἡ ὡς ἐκ τοῦ πολέμου δημιουργηθεῖσα, ἦτο ἱκανὸν κέρδος, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Κόσμου τὰς φρικτότητάς του. Ἡ φιλοπονία καὶ ἡ ἐργασία ἐξήφηνε ἡρέμα ὅλα τὰ φθοροποιὰ ἔργα τοῦ πολέμου, ἐν ᾧ τὰ παρακολουθήσαντα τούτῳ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα εἰσὶν ἀνεξάλειπτα. Ἡ καθολικὴ λοιπὸν αὐτῆ τῶν Κρατῶν συμπάθεια ἡ τὸν ἐν Βοημίᾳ τιναγμὸν εἰς τὸ ἦμισυ τῆς Εὐρώπης μεταδόσασα περιφρουρεῖ ἤδη τὴν ἀποπερατώσασαν τὸν πόλεμον τοῦτον εἰρήνην. Ὡς ἡ φλόξ τῆς ἐρημώσεως ἐκ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Βοημίας, Μοραβίας καὶ Αὐστρίας ἐξώρμησεν, ἵνα πυρπολήσῃ τὴν Γερμανίαν, Γαλλίαν, τὸ ἦμισυ τῆς Εὐρώπης, οὕτως ἡ δᾶς τῆς Βιομηχανίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ὁδὸν θὰ τάμη ἐκ τούτων τῶν κρατῶν ἵνα φωτίσῃ καὶ ἀναζωογονήσῃ τὰς χώρας ἐκείνας.

§ 3 Πάντα ταῦτα εἰσὶν ἔργον τῆς θρησκείας· ἀλλ' οὐχὶ ὅλος ἀποκλειστικόν. Ἄν

τὸ ἀτομικὸν συμφέρον καὶ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν δὲν ἠνοῦντο μετ' αὐτῆς ἐγκαίρως οὐδέποτε ἢ φωνῇ τῶν Θεολόγων καὶ τοῦ λαοῦ θὰ εὐρίσκον τόσον προθύμους ἡγεμόνας, οὐδέποτε τὰ νέα κηρύγματα τόσον πολλοὺς, τόσον ἰσχυροὺς, τόσον ἀφωσιωμένους ὑπερασπιστάς. Μέγα πλεονέκτημα διὰ τὴν Θεησκευτικὴν ἐπαναστάσιν ἦτο, ὅτι εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν νικῶσαν ἰσχύν τῆς ἀληθείας, ἢ τῆς φαινομένης ἀληθείας.—Αἱ καταχρήσεις τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας, αἱ μωρίαὶ τῶν δογμάτων τῆς, αἱ ὑπερβολικαὶ ἀπαιτήσεις τῆς ἐμελλον ἀναγκαίως νὰ κινήσωσι τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες αἰσιωτέραν προσιωνίζομενοι ἐποχὴν διετέθησαν εὐμενῶς εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς βελτιωθεῖσης Θεησκείας. Τὰ θέλγητρα τῆς ἀνεξαρτησίας, αἱ πλοῦσαι τῶν μοναστηριακῶν κτήσεων λείπει ἐγαργάλιζον τοὺς βασιλεῖς εἰς τῆς Θεησκείας τὴν μεταβολὴν καὶ ἐνδομύχως οὐκ ὀλίγον ἐνίσχυσαν τὴν πεποιθῆσιν τῶν ἀλλ' ἵνα δριστηκῶς ἀποφασίσωσι, μόνον τοῦ Κράτους τὰ συμφέροντα ἠδύναντο νὰ τοὺς πείσωσιν. Ἄν Κάρολος ὁ V. ἐν τῇ μέθῃ τῆς εὐτυχίας του, δὲν ἐπέβουλεύετο τὴν αὐτονομίαν τῶν Γερμανικῶν κρατῶν, δυσκόλως συμμαχία τῶν διαμαρτυρομένων θὰ ἐσχηματίζετο διὰ τὴν πολέμησιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πίστεως. Ἄν οἱ Γουτζίοι δὲν ἐδείκνυον φοβερὰν φιλαρχίαν, οὐδέποτε οἱ ἐν Γαλλίᾳ Καθολιστὰὶ θὰ ἐβλεπον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τῶν Κονδῆ ἢ τῶν Κολιγνὸν καὶ ἂν ἡ ἔδρα τῆς Ρώμης δὲν ἐπέβαλλε τὸν φόρον τῶν δέκα καὶ εἴκοσι δηναρίων, οὐδέποτε θὰ ἀπώλλυε τὰς ἠνωμένας Κάτω Χώρας. Ἐν ᾧ λοιπὸν οἱ μὲν βασιλεῖς ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἢ μεγαλείου ὁ Θεησκευτικὸς ἐνθουσιασμὸς προσέκτα αὐτοῖς στρατιᾶς καὶ ἠνοιγεν αὐτοῖς τοὺς θησαυροὺς τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ πολὺς ὄχλος, ὅσκις ἢ ἐλπίς λείας δὲν ἔστυρεν αὐτὸν ὑπὸ τὰς σημαίας των, ἐνόμιζεν, ὅτι χύνει τὸ αἷμά του ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐν ᾧ τὸ ἔχυνεν ἀπλῶς πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἡγεμόνος του.

§ 4 Ἰκανὸν εὐτύχημα διὰ τοὺς λαοὺς ἦτο, ὅτι τὸ συμφέρον τῶν ἡγεμόνων στενώτατα συνεδέετο τὴν φορὰν ταύτην μετὰ τοῦ ἰδικοῦ των καὶ εἰς τὴν σύμπτωσιν ταύτην ὀφείλουσι τὴν ἀπὸ τοῦ παπισμοῦ ἐλευθερώσιν των. Εὐτύχημα ἐπίσης καὶ διὰ τοὺς ἡγεμόνας ἦτο,

ὅτι ὁ ὑπήκοος ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἐμάχετο συμφερόντων, ἐν ᾧ ὁ ἡγεμὼν τὰ ἑαυτοῦ ὑπερασπίζετο. Ἐν τῇ προκειμένῃ ἐποχῇ οὐδεὶς ἡγεμὼν ἐβασίλευεν ἐν Εὐρώπῃ τόσον δεσποτικῶς, ὥστε νὰ καταφρονῇ τοῦ λαοῦ του τὴν θέλησιν, ἵνα τοὺς ἰδίους ἐπιδιώξῃ πολιτικούς σκοποὺς. Ἀλλὰ καὶ πόσον δυσχερὲς ἀπέβαιεν ἵνα ταύτην τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῶν ἰδίων κερδήσῃ σκοπῶν καὶ πρὸς ἴδιον στρέψῃ ὄφελος! Οἱ σπουδαῖοι λόγοι οἱ γεννώμενοι ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα δὲν συγχινοῦσι τὸν ὑπήκοον, διὰ τὴν σπανίαν τοὺς κατανοεῖ. Εἰς τὴν περίστασιν λοιπὸν ταύτην ἐπιδέξιος ἡγεμὼν ὄφειλε νὰ συνδέσῃ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας μετ' ἄλλο συμφέρον, ὅπερ νὰ κολακεύῃ τὸν λαόν, καὶ ἂν τοιοῦτο δὲν ὑπῆρχεν, ὄφειλε νὰ τὸ ἐπινοήσῃ.

§ 5 Ἐν τοιαύτῃ εὐρίσκοντο καταστάσει πολλοὶ τῶν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως στρατευσάντων ἡγεμόνων. Δι' ἀκαταλήπτου τῶν πραγμάτων περιστροφῆς ἢ τῆς ἐκκλησίας διαίρεσις συνήπτετο μετ' ἄλλο πολιτικὰ γεγονότα, ὧν ἄνευ αὐτῆ ἀλλοίαν θὰ ἐλάμβανε τροπὴν τοῦτέστιν: ἡ ὀσμὴν προῖοσα τοῦ αὐστριακοῦ οἴκου ἐπικράτησις, ἣτις ἠπέλει τὴν ἐλευθερίαν τῆς Εὐρώπης, καὶ ὁ διάπυρος ὑπὲρ τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας ζήλος τοῦ οἴκου τούτου. Ἡ μὲν ἐξήγειρε τοὺς βασιλεῖς, ὁ δὲ ἐξώπλισε κατ' αὐτοῦ τὰ ἔθνη.

(Ἐπετα συνέχεια.)

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΥΑΛΗΣ.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Τῇ δεσποσύνῃ Ε. Π. Α.

Συχνὰ τὸν οἶκον παραιτῶν καὶ φεύγων τοὺς ἀνθρώπους
Εἰς ἀπροσίτους φέρομαι καὶ φιλερήμους τόπους
Ἐνθ' ἐπὶ βράχου σκελετοῦ παρὰ τῇ παραλίᾳ
Προσφέρω τὸ θυμίαμα τῇ μοίρᾳ τῇ ἀθλίᾳ
Στενάζων.

Χθὲς τὸν βορρᾶν μωκόμενον καὶ μαύρην καταιγίδα
Ν' ἐνδύῃ νέφη κελαινὰ τὸν οὐρανὸν μου εἶδα
Καὶ τὴν τοῦ καύτου μητρυιάν τὴν θάλασσαν τὸ κύμα
Νὰ ἐξεγείρῃ μετ' ὀργῆς καὶ θραυῆ παραχρῆμα
Παφλάζων.

Καὶ εἶπον ἔφυγε λοιπὸν τὸ ἔαρ; καὶ μετ' ὀνόν
Ἐστενάξα ἐνθυμηθεὶς τῶν παρελθόντων χρόνων
Διότι εἰς τὸν στρόβιλον αὐτῆς τῆς τρικυμίας
Ἐκατοπτρίσθη καθαρῶς καὶ τῆς ἐμῆς καρδίας
Ὁ σάλος.

Ἀπεθαρρύνθη ἡ ψυχὴ, κ' ὑπὸ τῆς δυστυχίας
Λαμβάνουσ' ἢ διάνοια πληγὰς πολὺ βαρείας
Ἐν τέλει ἀφηνίασεν κ' ὡς ἀσεβῆς προβαίνει
Τὸν ποιητὴν τῆς συμφορᾶς αὐτῆς καταρωμένη
μεγάλως.

Σὺ μ' ἔσωσας παρήγορα εἰποῦσα ὅμως ἔπη
Πρὸς ἂ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ δυσπιστήσω πρέπει
Διότι σὺ ὡς ἀδελφὴ τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων
Εἰξεύρεις τὰ ἐν οὐρανῷ· ἐπέισθην κ' εἰς τὸ μέλλον
Ἐλπίζω.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ

της δεσποσύνης *Αι.* Α. Κ.

Σὲ εἶδον χθὲς δακρύνουσαν καὶ τείνουσαν τὸ ὄμμα
 Πρὸς τοῦ οὐρανοκράτορος τὸ φωτοβόλον δῶμα·
 Ὁμίλει τότε ἡ ψυχὴ μετὰ σκιᾶς ἀγίας
 Καὶ ἦν τὸ δάκρυ σου ἀγνὸν θυμίαμα λατρείας
 Πρὸς τὴν μητέρα.

Σὺ λύρα μάρτυς κήρυξον τίνα παρηγορίαν
 Εἰς τοῦ πατρὸς ἐστάλαξε τὴν τλήμονα καρδίαν
 Διότι εἰς τὸν στρόβιλον τῆς ἀνθρωπίνης δίνης
 Εὐκόσμως εἶδε βαίνουσαν ἐπὶ τὰ ἴχνη ἐκείνης
 Τὴν θυγατέρα.

Σοὶ ἐνθυμίζω τὴν χαρὰν νῦν ἐν τῇ ἑορτῇ σου
 Νομίζων τοῦτο φίλη μου ἀρκοῦσαν ἀμοιβὴν σου
 Ὁ ψάλτης τοῦτο σ' εὐχεται νὰ ζήσης εὐδαιμόνως
 Καὶ νὰ κηρύττῃ πάντοτε ὡς σήμερον εὐφώνως
 Τὰς ἀρετὰς σου.

Ι. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ.

ΤΗ ΔΕΞΠΟΙΝΙΔΙ Α.... Π....

Πρὶν ἐξαπλώσης τὰ πτερά,
 Μικρὸν πτηνὸν, καὶ φύγης,
 Πρὸς τί, ὦ κόρη γλυκερά,
 Τὴν ὑπαρξίν μου θίγεις
 Μὲ δρόσον τῶν ἀγγέλων;
 Ἐὰν μακρὰν σου σκοτεινὸν
 Τοῦ βίου μου τὸ μέλλον,
 Πρὸς τί δεικνύεις οὐρανὸν,
 Συμπάθειαν δὲ θεῖαν
 Εἰς δυστυχῆ καρδίαν;

Ἄφοῦ μακρὰν θὰ πετασθῆς,
 Μακρὰν, πρὸς ἄλλα μέρη,
 Πρὸς τί ἡ χεὶρ σου συμπαθῆς
 Ἐν ἄνθος μοὶ προσφέρει
 Εὐῶδες παραδείσου;
 Ὡ νεανίς, πρὸς τί, πρὸς τί
 Ἡ φλογερά ψυχὴ σου
 Δωρεῖται φῶς τῷ ποιητῇ
 Κ' ἐνθέους ἐντροφήσεις,
 Ἄφοῦ θ' ἀναχωρήσης;

Θὰ ἤμην μάκαρ τις θνητὸς
 Πλησίον σου νὰ ζήσω,—
 Ἄλλ' ἀφοῦ φεύγεις εἰμαρτῶς,
 Θὰ ἐξακολουθήσω
 Ζωὴν πικρὰν, ὦ κόρη!
 Ὡ μάγισσά μου γλυκερά,
 Μακρὰν μου ἀναχώρει,
 Κ' ἔστω ἡ τύχη σου λαμπρά,
 Καὶ φοῖβος ἀνατέλλων
 Τοῦ βίου σου τὸ μέλλον!
 Μὴ δείκνυε ἀγάπης φῶς
 Εἰς ἄθλιον δεσμώτην,
 Ὅστις ἐν σκότει κεκυφῶς
 Προσμένει τὸν προδότην,
 Τὸν φρικαλέον χρόνον,
 Οὐχὶ νὰ παύσῃ τὸν σωρὸν
 Τῶν ψυχικῶν του πόνων,
 Ἄλλὰ μ' ἐν τραῦμα φοβερὸν
 Ἐλπίδας του νὰ σβύσῃ,
 Νὰ τὸν ἐκμηδενίσῃ...
 Ἄλλὰ κ' ἐν σκότει κ' ἐν εἰρητῇ,
 Ἐνόσω ἀναπνέω,
 Ἀνάμνησίς μου ποθητῇ,
 Ἐφ' ἧς δάκρυ θὰ χέω,
 Θὰ ἦν ἡ σὴ, νεανίς!

Καὶ ὡς χαρίτων καλλονῇ
 Πρὸ χρόνου μ' ἐπεφάνης,
 Οὕτω κ' ἐκείνη φωτεινῇ
 Καὶ προσφιλῆς θά μένη
 Ἐντός μου χαραγμένη!

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΠΑΠΗΑΖΟΓΛΗΣ.

(Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστροῦ).

ΕΚ ΤΗΣ ΕΡΩΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ (ARS AMANDI) ΤΟΥ ΟΒΙΔΙΟΥ

(Βιβλ. Γ'. στιχ. 687—746.)

ΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΡΙΣ.

Εἰς τοῦ ἀνθηροῦ Ὑμηττοῦ τὰς χρυσώδεις
 κλιτύας ὑπάρχει πηγὴ ἱερὰ,
 καὶ πλίνθος εἰς γῆν μαλακὴν χλοερὰ,
 ἀπὸ δενδρυλλίων ὁ τόπος ὑλώδης.

Ἡ εὐκαμπτος κόμαρος κρύπτει τὴν πόαν,
 κισσὸς λιθανῶτις καὶ δάφνη πικρὰ,
 βαθύχρους μυρσίνη μὲ φύλλα μικρὰ
 ἐκπέμπουν τερπνὴν εὐωδίαν ἀθῶαν.

Πυκνόφυλλοι πύξοι καὶ πεῦκαι συμπίπτουν
 μυρίκαι σαθραὶ λεπτοὶ κλάδοι συκῆς
 ἀπ' αὔραν ἠδεῖαν Ζεφύρους γλυκεῖς
 παντοῖα φυλλώματα τρέμουν καὶ κύπτουν.

Ἐκεῖ μ' ἠσυχίαν ὁ Κέφαλος βαίνων
 τοὺς δούλους ἀφήσας καὶ κύνας ὁμοῦ
 συχνὰ κεκμηκῶς μετὰ πλείστου παλμοῦ
 ὁ νέος καθίζει στὸ χῶμα ἀσθμαίνων.

Νὰ ἄδη συνείθιζεν «εὐστροφος Αὔρα
 ἔλθε εἰς τὸ στήθος μου νὰ σέ δεχθῶ
 ἔλθε δροσερὰ νὰ σέ ἐγκολπωθῶ,
 καὶ δρόσισον σπλάγχνα ἐκ καύσωνος μαῦρα.»

Κενόσπουδος τίς τὰ ρηθέντα προφθάνει
 Εἰς τὰς τῆς συζύγου δειλὰς ἀκοὰς
 νὰ εἴπῃ· ἢ Πρόκρις τρελὴ ὡς Θυιάς,
 τὴν Αὔραν ὡς νέαν κακὴν ἐκλαμβάνει.

Ἐκπίπτει βωβὴ καὶ ὠχρὰ ἐκ τῆς λύπης
 Ὡς φύλλα ἀμπέλου χωρὶς σταφυλῶν,
 ἃ ὄψια ἔβλαψε νέος χειμῶν,
 ὡς ὠριμα κλίνουν κυδῶνια ἐν κήποις.

Ἄφου δὲ συνῆλθε μὲ δάκρυα βρέχει
 καὶ σχίζει τὴν λείαν ἐσθῆτ' ἀλγεινῶς,
 τοῖς ὄνυξι δάπτει τὰς γνάθους δεινῶς,
 λυσίκομος δὲ τὰς ὁδοὺς διατρέχει.

Καθὼς πλησιάζει τὸν τόπον ἢ νέα
 ἐκτὸς τῆς κοιλάδος ἀφίνει λοιποὺς
 σιγὰ καὶ κρυφίως βαδίζει ὁ ποῦς,
 ἐκείνη στὰ δάση προβαίνει γενναία.

Ὡ Πρόκρις τί νοῦν εἶχες ὅτε ἀφρόνως
 ἐκρύπτεσο οὕτω διὰ νὰ ἰδῆς
 πλαστὴν ἀντεράστριαν μετὰ σπουδῆς,
 καὶ τίς ὁ τοῦ στήθους σου καύσων καὶ φθόνος;

Ἐπέθετες ὅτι ταχέως θὰ φθάσῃ,
 ἢ Αὔρα αὐτὴ ἠτισδήποτ' ἐστὶ,
 κ' ἐνῶ πρὸς ἐκεῖνον σὺ ἦσο πιστὴ
 ἀνάξιον ἤθελες σοῦ δοκιμάσει.

Ὅτε μὲν λυπεῖσαι πῶς ἦλθες διότι
 δὲν θέλεις ἐξαίφνης νὰ πιάσῃς αὐτοὺς,
 ὅτε τοὺς σκοποὺς σου θαρρεῖς ἀσπαστοὺς,
 τοῦ ἔρωτος φύσις τὸ ἄστατον πρώτη.

Τὴν σὴν εὐπιστίαν δικαιολογοῦσιν
 ὁ τόπος τὸ ὄνομα κί' ὁ μηνυτῆς,
 καὶ ὅτι τὸν φόβον τοῦ ὀϊραστής
 νομίζ' ἀληθῆ καὶ πᾶν ὅ,τι ἀκούσει.

Ὡς εἶδε τὴν χλόην ἐκεῖ πατημένην
σαφῆ νεοχάρακτα ἵχνη ποδός,
κλονεῖται τάραττεται πολυειδῶς
σχιρτᾶ ἢ καρδιά μὲ ψυχὴν τρομασμένην.

Θερμὴ μεσημβρία ἐσμίκρυνεν ἤδη
τὰς λεπτεπιλέπτους τῶν δένδρων σκιάς·
τὸν Φοῖβον ἐσπέρας κι' Αὐγῆς πολιὰς
ἐπίσης ἀπέχοντα ἤθελες ἶδει.

Ἴδου ἐπιστρέφει Κυλλήνιος γόνος
στὰ δάση ὁ Κέφαλος καὶ κατὰ γῆς
μὲ ὕδωρ τῆς θείας ἐκείνης πηγῆς
δροσιίζει τὸ φλέγον του στόμα ἀφθόνως.

Ἡ Πρόκρις ἀδήμων πατεῖ ὡσπερ σαύρα
στὴν χλόην ἐκεῖνος ἀπλοῦτ' εὐειδῆς
καὶ ἔλθετε Ζεφύροι, λεγεί, ἠδεῖς
καὶ σὺ μετ' αὐτῶν, ὦ φιλτάτη μου Αὔρα.

Ἡ τάλαινα ἄμα τερπνὴν καὶ παγκάλην
δισήμου ὀνόματος πλάνην νοεῖ,
ὁ χροῦς ἐπανέρχεται καὶ ἡ ζωὴ
τὸν ἄνδρα ποθεῖ νὰ δεχθῆ στὴν ἀγκάλην.

Τὰ φύλλα ταραττει κρυφίως ὀρμῶσα,
θηρίον ἠχοῦν τὴν νομίζει αὐτός,
τὸ τόξον ἀρπάζει τοξότης πιστός
στὴν χεῖρα του βέλη κρατῶν πλεῖστα ὅσα.

Τί κάμνεις ταλαίπωρε; αὐτὴ θηρίον
δὲν εἶνε, ἀλλὰ σοῦ γυνὴ ποθητή·
τὰ βέλη σου κράτει· ἀλλοίμονον τί;
πληγοῦται ἡ κόρη, ἐξ ὄπλων οἰκείων.

— «Ὁ φεῦ ἐπληρώθη καὶ πρὶν πονεμένη
καρδιά, ἀνέκραξεν, ἔνεκα σοῦ,
ἐκπνέω προῶρως ὑπὸ τοῦ πυρσοῦ,
δὲν μ' ἔκαυσεν ὁμως ἐπίβουλος ξένη.

»Τὸ χῶμα ἐκ τούτου σ' ἐμὲ τεθαμμένην
θὰ εἶν' ἐλαφρόν, ἢ δὲ Αὔρα τανῦν
ἐξ ἧς ἐδοκίμασα πλάνην δεινὴν
ἐμοῦ θὰ δεχθῆ τὴν ψυχὴν ἵπταμένην.

Ἐκπνέω, φεῦ, χεῖρ σου ἢ ἠγαπημένη
τὰ ὄμματ' ἐμοῦ ἄς καλύψῃ νεκρά·
στὸν ἄδην τοῦλάχιστον βαίνω φαιδρὰ
ἐκ τῆς ἀρετῆς σου εὐχαριστημένη.»

Ἐκεῖνος κρατεῖ εἰς περίλυπον κόλπον
τὴν θνήσκουσαν φίλην εἰς μάτην καλῶν
πληροῖ τὴν πληγὴν τῆς δακρῶν πολλῶν
στεναζῶν συχνὰ μετὰ θρήνων εὐμόλπων.

Ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐξορμᾷ ἡ ψυχὴ τῆς,
ἀπὸ τῆς εὐπίστου καρδίας σκληρῶς·
εἰς τοῦ δυστυχοῦς δὲ τὸ στόμα ἀνδρὸς
εἰσδύει γλυκὰ ἢ ὑστάτη πνοή τῆς.

ΑΛΙΕΥΞ ΚΑΙ ΙΧΘΥΔΙΑ.

Τὸν πεζόβολον ἐκράτει εἰς ψαρᾶς στό περιγιάλι
καὶ εὐρίσκετο ὁ τάλας εἰς στενοχωριὰ μεγάλη
καὶ κἀνενα δὲν ἠμπόρει φάρ' ἀπ' τὸ γιालὸ νὰ βγάλη.

Μέσα στὰ πολλὰ καὶ πάλιν τὸν πεζόβολόν του ρίπτει
καὶ ἐκ τύχης ἐν ψαράκι στοῦ δικτυοῦ τὸν σάκκον πίπτει.

Σὰν τὸ σήκωσεν ἐπάνω τὸν παρακαλεῖ τὸ φάρι·
εἶνε καὶ καλὸ δικόσου κάμε μου αὐτὴ τῆ χάρι,

Εἶμαι ὅτι ποῦ γεννήθην, ἄφες με νὰ ζῆσ' ἀκόμα,
τώρα τί θὰ καταλάβῃς μὴ μικρὴ μπουκιὰ στό στόμα;
μάγκους δὲν ἀηδιάζεις ὅπου μοιάζω σὰν τὸ μειῶμα;

»Εἶμαι ὅλο κοκκαλάκια, ἄφες με νὰ μεγαλώσω
»νὰ παχύνω νὰ χονδρύνω καὶ ψαχνάδια νὰ γεμῶσω,

»Τότε πάλιν μοῦ φωνάζεις καὶ χωρὶς νὰ κοπιᾷσης

»δίχως δίκτυα μοναχόμου θενά ἔβγω νὰ μὲ πιάσης,
 »ποῦ θὰ τρῶς πεντέξε μέραις καὶ θὰ λαροδομουστακιάσης.
 — »Μπρὲ καλὰ μοῦ λὲς ψαράκι, μὰ δὲ ξέρω τῶνομά σου
 »ὄταν θενά σὲ καλέσω νὰ ξεβγῆς ἀπτὰ νερά σου.
 — »Τοῦτο τὸ λοιπὸν καὶ μόνον εἰς τὸν δισταγμὸν σὲ βάνει;

»Νοῦν νὰ μὲ ὀνοματίσῃ εἰς τὴν μάνναν μου ἐφάνη.
 Ἔτσι μὲ κουραχανίαις τὸν ψαρᾶ μας καταφέρει
 καὶ ἀφίνει νὰ τοῦ πέσῃ ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τὸ χέρι.

Τὸν πεζόβολόν του βράδου ξαναρρίπτει τελευταῖον
 κι' ὡς καθὼς τὸ πρῶτον πιάνει ἓνα ψάρι πολὺ νέον·

Τὰς ἰδίας καὶ ἐκεῖνο παρακλήσεις ἀπευθύνει:

»Ἄν μὲ φᾶς ἀπὸ τὰ τώρα μικρὸν κέρδος θὰ σοῦ γείνη·
 »Πῆς μου τί θὰ καταλάβῃς ἀπὸ τώρα νὰ μὲ βράσης;

»Ἢμπορεῖς μὲ τὸ φαγί μου ἀπτὴν πείναν νὰ χορτάσης;
 »Γιὰ νάφαχνα διάσω κι' ὄλα κάλλιο νὰ μὲ παραιτήσης
 »στὸ κονάκι μου νὰ πάγω, κι' ὄταν θῆς νὰ μὲ ζητήσης;

»Ἰδικόν σου θᾶμαι πάλιν φθάνει μιὰ νὰ μοῦ φωνάξης
 »καὶ στὴν ἄμυ' εὐθὺς ἐμένα μέγα ψάρι θὰ κυττάξης·
 »θὰ σταθῶ γιὰ νὰ μοῦ κάμῃς ὅ,τ' ἢ ἀφεντιάσ' ὀρίζει,

»νὰ μὲ πᾶς στὸ σπίτι τώρα κἂν τὸν κόπον δὲν ἀξίζει.
 »Τότε κάνει νὰ μὲ πάρῃς στὸ παλάτι νὰ πωλήσης
 »στὴν στιγμὴν θὰ ἴδῃς ὅτι ἀπὸ μένα θὰ πλουτήσης

— »Καλὰ λὲς καὶ σὺ ψαράκι, μὰ σὰν θέλω νὰ σὲ κράξω
 »πῆς μου ποιῶνε τῶνομά σου νὰ θυμοῦμαι νὰ φωνάξω;
 — »Εὐκόλ' ὄνομ' ἀπτὴ γέννα ἔχ' ἢ μάννα μου μοῦ δώσει,

μ' ἔβγαλεν ἀφέντη, Γνώσι·
 Ἔτσι μὲ αὐταῖς ταῖς μπούρλαις ἀπὸ τοῦ ψαρᾶ γλυτόνει
 καὶ τὰ συνομίληκά του μὲ πολλὴ χαρ' ἀνταμόνει.

Κι' ὁ ψαρᾶς ἐστράφη πίσω στὴν καλύβα κουρασμένος
 μὲ καλάθια ὄλο φύκια κ' ἔπεσε καὶ πεινασμένος.
 Πλὴν τοῦ ἐδιδαν ἐλπίδα τὰ ψαράκια γλυκειᾶν

καὶ ὠνειροπόλει μόνος μέλλουσάν του εὐτυχίαν
 »Θὰ τ' ἀφῆσω ἓνα χρόνον γιὰ νὰ καλομεγαλώσουν
 »μὲγά κέρδος νὰ μοῦ δώσουν.

Μὲ τὸ ἓνα θενά θρέψω μέραις τρεῖς τὴ φαμελιά μου
 »καὶ λαχταριστὸ τὸ ἄλλο θὰ τὸ πᾶ' τοῦ βασιλιᾶ μου.
 Σὰν ἐπέρασεν ὁ χρόνος στὴν ἀκρογιαλιά πηγαίνει,

καὶ φωνάζει: «Νοῦ, νοῦ ἔβγα, ὁ ψαρᾶς σὲ περιμένει.»

Ἄποκρίνεται τὸ ψάρι: «Νοῦν ἂν εἶχες ἓνα δράμι
 »τὴ ζαβιά νὰ μὲ ἀφήσης δὲν θὰ ἤθελες τὴν κάμει.»
 — »Ἐβγα μπάρε μου σὺ Γνώσι καὶ τὴ συμφωνιὰ θυμήσου
 »πέρυσι μικρὸ σὰν ἦσουν ὅπου ἔκαμα μαζί σου

»Ὅ,τι λέγει τις ὀφείλει μετὰ ταῦτα καὶ νὰ πράττῃ
 »καιρὸς εἶνε, ὅπως μοῦπες, νὰ σὲ πᾶω στὸ παλάτι.»

Τὸν περιγεῖλᾶ τὸ ψάρι: «αἰ ψαρᾶ ἂν εἶχες γνώσι
 δὲν θ' ἀπόλνας τὸ ψαράκι πέρυσι νὰ μεγαλώσῃ.
 ΕΠΙΜΥΘΙΟΝ. Θέλεις τώρα καὶ τοῦ μύθου νὰ εἰπῶ τὴν ἔρμηνειαν
 σκέψου λίγον κ' ἐνθυμήσου τὴν δημῶδη παροιμίαν·

Κάλλια πέντε καὶ στὸ χέρι
 παρὰ δέκα καὶ καρτέρει.

Ἄν τὸ πρόχειρον ἀφίνης καὶ γυρεύῃς πγυῖο μεγάλο
 πλεονέκτης τότε χάνεις καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀνωτέρου μύθου ἀποτελεῖ μέρος παραμυθίου τινὸς ἐν Πάρῳ σωζομένου,
 παρουσιάζει δὲ ὁμοίτητα τῷ 6'. μύθῳ τοῦ Βαβρίου «ἀλιεὺς καὶ σμαρίς» (ἴδε καὶ Κοραῖ
 ἐκδόσεως 124), ὃν ἔχει μεταφράσει ὁ Ἀλέξανδρος Κατακουζηνὸς ὑπ' ἀριθ. 137.

Ο ΜΕΘΥΣΟΣ.

Ἦτον ὡς μοῦ διηγοῦνται τοῦ παπποῦ μου τὰς ἡμέρας
 ἓνας ποῦπινεν κ' ἐμένα θαυμασὸς κρασοπατέρας.

Γιὰ τὴν οἰκογένειάν του ντίπ δὲν ἴδρονε τ' αὐτί του
 φθάνει μόνον νὰ μὴ λείψῃ τὸ ποθούμενον κρασί του.

Ἡ καμμένη του γυναῖκα φυσικ' ἀντεροδιαλυέται
 ὅσον τὸν ἐθῶρει σκνίπα σὰν τὸν χοῖρον νὰ κυλιέται.

Μιὰ σταλιά ξεζαλιζμένος νᾶνε τὸν παραφυλάει,
 στὴν ταβέρνα πάλι φρέσκος ἠτοιμάζετο νὰ πάη.

Μ' εὐμορφο τοῦ λέγει τρόπο ἔλα πγιά στὰ λογικά σου,
 σὰν δὲν ντρέπεσαι τὸν κόσμον κἂν λυπήσου τὰ παιδιὰ σου.

Ποῦ τὰ ροῦχα των λυωμένα δὲν προφθαίνω νὰ μπαλόνω,
 ποῦ πεινοῦν τὸ μεσημέρι καὶ ξηρὸ ψωμί τοὺς δόνω,

γιατί ὅτι λεπτὸ βγάξεις
 στὸ κρασοπουλεῖο ξοδιάξεις.

Ἄν ἐμένα δὲν πιστεύῃς τὰ κακὰ ποῦ ἔχει ὁ οἶνος
 στὸν πνευματικὸν μας τράβα νὰ σοῦ τὰ εἰπῇ κ' ἐκεῖνος.

Ὁ πνευματικὸς ποῦ ἦτο πρὶν βαλμένος ἀπὸ κείνη
 τὰς ἰδίας εἰς τὸ Γιάννη συμβουλάς κατόπιν δίνει.

»Γιάννη νᾶξευρες πῶς κάνεις μεγαλώτατ' ἀμαρτία
 »νὰ περνᾶ ἢ φαμελιά σου κι' ἀπὸ τὸ ψωμί νηστεία
 »γιὰ τὰ ἔρμα φυσικά σου.

»Μὲ αὐτὰ ἐχθρόν σου κάμνεις καὶ Χριστὸ καὶ Παναγία
»δύσκολον νὰ ἀπολαύσης τὴν οὐράνιο βασιλεία.

Τοῦ πνευματικοῦ ὁ λόγος

καὶ τῆς κόλασις ὁ φόβος

γιὰ νὰ φέρῃ τέλος φθάνει

εἰς συναίσθησιν τὸν Γιάννη.

Ἔτσι τὸ λοιπὸν ἠρξίσθη κ' ἔβαλε μὲ τὰ σωστά του
ἀπὸ χέρια ταβερνάρη νὰ φυλάττη τὸν παρὰ του

Μιὰ ἀφίνει ἐβδομάδα ὡς τὸ τέλος νὰ περάσῃ,

ἀπορῶ σ' αὐτὸ τὸ θαῦμα δίχως νὰ τὸ δοκιμάσῃ.

Ψουνησιαὶς πηγά δὲν ἐξέχνα γιὰ τὸ σπῆτι του νὰ κἀνῃ

σωστὸν πλέον νοικοκύρην τότε ἔβλεπες τὸ Γιάννη

καὶ ἐπήγαιν' ὅλη μέρα ἡ δουλειά του γαιτάνι.

Τὴν κυριακὴν στολίσθη, ἔβαλε τὰ σχολιανὰ του,

σὰν καλὸς χριστιανὸς πάει νηστικός στὴν Ἐκκλησιά του.

Ὅταν ἀπελειτρουγήθη κιὰπ' τὴν ἀγορὰν ἐπέρνα

ὡ τοῦ θαύματος εὐρέθη ἔξω ἀπὸ μιὰ ταβέρνα.

Τῆς βαρέλλας μυρωδιὰν εἰς τὸ ῥθούνι ἐμυρίσθη

καὶ εὐθὺς ἐσκανδαλίσθη

Κοντοστοματᾶ ὀλίγον πλὴν στὸν πειρασμὸν ἀντέχει

καὶ τὸν δρόμον του κυττάζων ἐξακολουθεῖ καὶ τρέχει.

Ὅταν δὲ ἀπεμακρύνθη εὐγε ξεφωνίζει Γιάννη,

διὰ τὸ κατόρθωμά σου ἀμοιβὴ πολλὴ σοῦ πιάνει.

Τὶ μεγαλειτέρα νίκη νὰ νικᾷς τὸν ἑαυτὸ σου,

νὰ φοφᾷς γιὰ τὸ κρασάκι καὶ νὰ φεύγῃς στανικῶς σου.

Καὶ σ' αὐτὴ τῇ μυρωδιᾷ του νὰ πηγαίνῃς μιλι' ἀλάργα,

ἄξιος εἶσαι νὰ ρουφήξῃς τώρα μιὰ ποτῆρα κάργα.

Στρέφει στὸ οἰνοπωλεῖον μιὰ γεμάτη κατεβάξει,

γιατ' ἐφύλαξες τὸν ὄρχο κι' ἄλλη μία σοῦ ταιριάξει.

Μὲ τὸ εὐγε εὐγε Γιάννη μὲ τῇ μιᾷ καὶ μὲ τὴν ἄλλη

ἐκατάντησε καὶ πάλι

εἰς τὸ πρωτινὸ του χάλι,

Καὶ χειρότερος ἀκόμα

ποῦ ἐλεεινὸς ἐξέρνα ἀπὸ ῥθούνια κ' ἀπὸ στόμα.

ΕΠΙΜΥΘΙΟΝ Τὰς κακὰς ἀρχῆθεν ἐξεῖς

πρέπει νέε νὰ προσέξῃς,

γιατὶ μιὰ νὰ σὲ πλακώσῃ

δὲν μπορεῖ νὰ ξερριζώσῃ.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀνωτέρου μύθου ἐλήφθη ἀπὸ δημώδους τινὸς παραδόσεως. Παρόμοιος μῦθος εὑρηται ἐν Αἰσώπειων μύθων συναγωγῇ ἀριθ. 73 ἐκδόσεως Κοραῆ, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν διαφορῶν οἰκονομίας, ὃν ἔχει μεταφράσει ὁ Παναγιώτης Σούτσος ὑπ' ἀριθ. 35